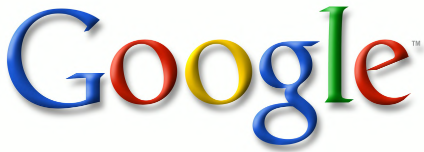
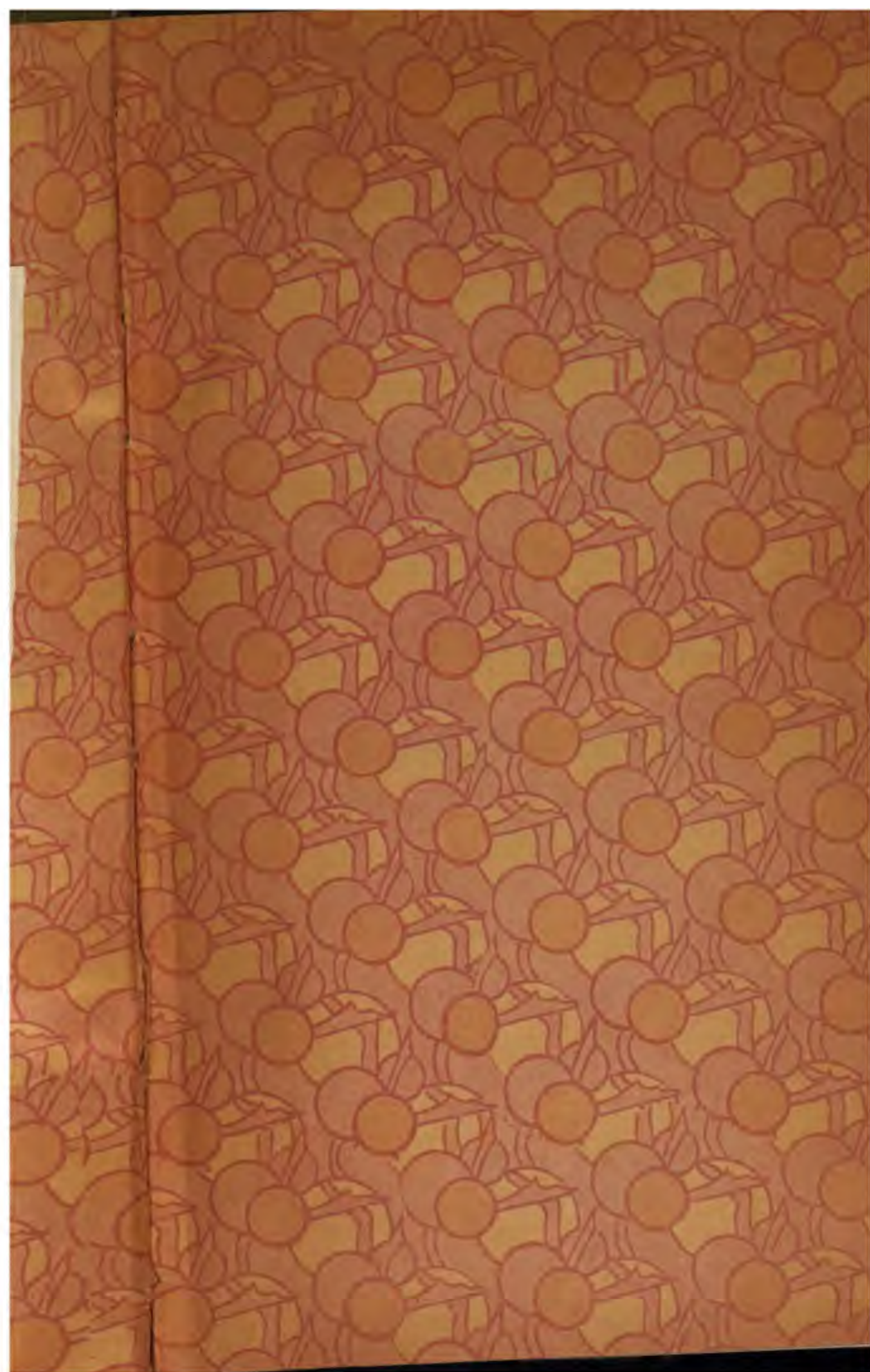

Л. Толстой.

HOOVER WAR
COLLECTION

SAMLADE SKRIFTER

AF

ZACHARIAS TOPELIUS

TRETTONDE DELEN

FÄLTSKÄRNS BERÄTTELSER

FEMTE CYKELN.

G. W. EDLUND.
HELSINGFORS.

FÄLTSKÄRNS BERÄTTELSER

AF

Z. TOPELIUS

FEMTE CYKELN.

FRITÄNKAREN. AFTONSTORMAR.
MORGONLJUSNING.

G. W. EDLUND.
HELSINGFORS.

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1901.

FÄLTSKÄRNS BERÄTTELSER.

XIII.

FRITÄNKAREN.

Fältskärns trettonde berättelse.

Ännu engång beder jag den vänlige läsaren dröja en kväll i den bekanta vindskammaren, där allt är sig likt, utom att väggar och fönster blifvit något bofälliga, så att den kulna novemberstormen mer än lofligt hviner in genom springorna och stundom kommer fältskärns rostiga lodbössa att klinga mot väggen eller hans uppstoppade fåglar att fläkta med vingarna. Kring brasan i den stora öppna spiseln sitta åter de gamla vännerna, oförändrade, oförstörbara, oåtkomliga, tyckes det, för den allt förhärjande tiden. Betraktar man dem nogare, skall man kanhända upptäcka, att fältskärns grå hår begynt hvitna, att gamla mormors mjuka händer blifvit skrynkligare än förr, att den lärde skolmästarens svartmuskiga figur alltmera påminner om ett förtorkadt ris och att den martialiske postmästaren, med sina röda mustascher och hundra tunnor anfäktelser i sina styfva ben, alltmera antagit gestalten af ett Jönköpings träsnitt, föreställande Don Miguel af Portugal vid intåget i Lissabon. Men om man således ej kan misstänka fältskärn för att i sitt gamla resapotek ha förvarat en flaska af det dyrbara lifselixiret, som förlänar en evig ungdom, så finna vi i stället några andra af de ingredienser, som påstås förlänga

lifvet, nämligen goda samveten, ett lyssnande öra, ett deltagande hjärta, förnöjsamhet med sin lott, ett gladt skämt, när så faller sig, eller en förargelse af den sort som uppfriskar lifsandarna, men ännu mera dessa snörräta gamla vanor eller ovanor, hvilka gå orubbligt, som visaren på uret, sin gifna gång, med solen eller emot.

Vid deras sida sitter vår vän Anne Sofi, lika ung, lika glad, lika resolverad i sina sympatier eller antipatier som förr och lika flitigt upptagen af det kära arbetet att sy på sin utstyrsel. Bakom henne ser man en nykomling i sällskapet, Abiel Halm, nyss blifven student och i denna egenskap anställd som underlärare hos magister Svenonius, hvars arm ändtligen tröttnat vid de många brackstutarna och som därför låtit förmå sig att i denna viktiga del af skolväsendet anlita assistens af en yngre medhjälpare. Om jag tillägger att Abiel Halm, för hvilken tiden ännu icke var inne att kalla sig *Olkinen*[1], är en axelbred, ljusluggig världseröfrare om aderton år, hvars stolta medvetande om egen betydenhet icke sällan råkar i strid med hans skyldiga respekt för den högre lärdomen i skolmästarns person, samt att han då och då kastar förtjusta, men obesvarade blickar på Anne Sofi, så har jag sagt ungefär allt hvad läsaren tillsvidare behöfver känna om denne hoppfulle yngling. På pallarna bakom honom tasslar svärmen af fyra eller fem yngre världsborgare, dem läsaren känner af gammalt och bland hvilka Carl XII:s beundrare Jonathan, samt en liten kvicködgd yrhätta, vid namn Lisa Gret, hade vuxit en tum högre mot taket, sedan vi sist hörde dem stoja i vindskammaren.

Fältskärn hade just kastat de första maskorna af ett nytt nät kring den nötta kafveln och frågade med

[1] Namnet förfinskadt. *Sättarens anm.*

sitt vanliga, halft satiriska, halft godmodiga löje hvad hans åhörare tänkte om konung Adolf Fredrik.

— Hm — svarade skolmästaren, i det han tog sig en pris — jag vill minnas att hans majestät Adolf Fredrik, glorvördigst i åminnelse, var en beläsen man, och det pryder en konung. Han var också mån om att gifva sina barn en lärd uppfostran.

— Fy tusan, det var en stackare till konung! utbrast postmästaren, som under förra berättelsen med möda kunnat återhålla uttrycken af sitt djupa förakt. — Salig kung Fredrik hade ännu en smula ruter i sig och kunde skjuta öronen af en hare i fullt språng, men hans efterträdare hade förtjent att sitta vid spinnrocken med en nattmössa öfver öronen. Han stod ju under toffeln; hvarför f-n lät han kujonera sig af sin käring?

— Det har händt mången större krigare än han — genmälde Svenonius med en sidoblick på sin vän, som var skäligen misstänkt att stå under sin hushållerskas toffel — och dessutom var det partierna, ser bror...

— Nå, hvarför lät han kujonera sig af partierna? Han skulle ha kört de hundsfottarne på dörren och sagt: vet hut, fähundar; det är jag som är kung!

— Men hur skulle det då gått med friheten? inföll Anne Sofi, som svärmade på en gång för Carl XII och friheten.

— Och hur skulle det ha gått med tidsmedvetandet? vågade Abiel Halm tillägga, med den lilla lukt han redan hade af Hegel på permarna.

— Frihet! återtog postmästaren föraktligt. Hade jag varit Adolf Fredrik, skulle jag klappat friheten ur dem, så det dammat om öronen.

— Nå nå, kusin, det skall vara måtta i allt! tog gamla mormor till ordet. — Jag måste säga, jag håller

med kusin däri, att skall det vara, så skall det vara, antingen man är kung eller skoputsare. Öfverheten skall man respektera, och den som ej lyder, må få sin tillbörliga näpst. Men, ser kusin, det skall vara lagen och inte käppen, som regerar ett rike; och nu lär det ha varit så i kung Adolf Fredriks tid, att hattarna eller kasketterna, hvad de må hetat, hade lagen på sin sida. Efter allt hvad jag kan begripa, var salig kungen en hjärtans beskedlig människa, som ville hela världen väl, bara han fick vara i fred för de många talen. Det var också fasligt hvad där skrefs vers den tiden! Jag undrar hvad de hade att bjuda honom i Vasa mer än den stora gäddan: aldrig tror jag hon blef välstekt i ugn; man har göra att inte få en pundsgädda rå eller bränd. Kusin hade bort omständligt beskrifva den där stenen vid landsvägen i Lohteå. Det var för märkvärdigt att kungen åt frukost på bara backen.

— Mycket märkvärdigt har ej Adolf Fredrik uträttat, genmälde fältskärn, men likväl något mer än att ha spisat frukost i Lohteå. I hans tid kom lagboken ut på finska, och många af de finska städerna fingo då stapelfrihet, fastän den gamle borgarekungen ej fick upplefva den dag, när hans långa lefnads utsäde slutligen bar frukt. En hederlig människa var kung Adolf Fredrik och hade förtjent att lefva i lugnare tider. Men på hans tid hade folken ingen barmhärtighet. En kung skulle vara en halfgud, där han satt på sin tron; han må sedan ha varit född för svarfhjulet eller för kronan. Han bar skulden, och han bar äran i Sveriges rike, fastän månget riksråd och mången borgmästare i sekreta utskottet var mäktigare än han. Nu för tiden...

— Nu för tiden — inföll mormor — bär regenten skulden, ministrarne makten och tidningarna äran.

Fältskärn smålog.

— Icke hos oss, sade han. Men hafvet, som nekat åt Sveriges kuster ebb och flod, har i stället lagt ebb och flod i det landets historia. Folkmakt och kungamakt, folkmakt och adelsmakt ha aldrig rätt kunnat hålla vågskålen jämn, och i Adolf Fredriks tid skummade frihet som halfjäst öl. Då såg man det märkvärdiga, att folk och adel tycktes sluta förbund mot kungen. Men det såg endast så ut; folket var, nu som alltid, konungskt i hjärtat, och däraf kom sig det myckna kruset. Det var adeln som styrde i folkets namn, men icke mera den gamla bördsadeln, utan en riksdagsadel af alla stånd, frälse och ofrälse, prelater, borgmästare, uppkäftiga bönder, kort sagdt partichefer med deras svansar, hvaraf tre fjärdedelar lefde af utländska mutor. För sådant folk var partiet allt, men fäderneslandet en målad skylt.

— Tackar ödmjukast, fy f-n, där har bror Svenonius sina mönsterskrifvare! utropade postmästaren kapten Svanholm med ett bredt löje.

— Vi ha dock fått göra bekantskap med den store Linnæus, genmälde skolmästaren, glad att åtminstone äga ett nödankare i det allmänna skeppsbrott, som hotade frihetstiden.

— Och Erik Ljung, som slog ihjäl ormen! skrek munsjör Jonathan från sin pall.

— Och Erika Lindelia, som kokade ägg! Och lilla prinsen, som klädde ut sig! bjäbbade Lisa Gret i sin tur.

— Och Ester Larsson! inföll Anne Sofi varmt. Hon var ändå sin fars dotter, och litet mera därtill; eller hur, mormor, var hon ej det?

— Nå det vill jag medgifva, svarade mormor. Den nackstyfve borgarekungen kunde jag aldrig riktigt med, och med dottern var det just si och så, när hon flängde

i skogen med dimdrottningens strumpeband och så vidare. Men det gläder mig att det blef folk af flickan, och tid var det; människan var ju tjugunio år gammal, när hon stod brud. Det var nu andra bröllopet som vi varit med om, för alla de världsens historier vi hört här vid brasan, och det kallar jag ett anständigt slut på ungt folks galenskaper. Det förundrar mig inte att hon blef så förnämt gift, efter fadern var rik. Det kuriösa var att grefven tog arfvet så lätt — jag känner grefvar och baroner som äro mera måna om bouppteckningen — men se det tyckte den snåla släkten om. Hade jag varit i grefve Bertelskölds ställe, skulle jag sett åt att de inte lagt gamla dräller i stället för nya, och kanhända utsinade klafnöt i stället för de sex mjölkande korna. Nå, jag hoppas grefven och grefvinnan äro vid hälsan och ha sin utkomst. Kusin skall för all del berätta oss mera om lilla prins Gustaf; det var ett kvickt barn, litet bortskämd kanhända, men det rådde hans mor för. Drottning Lovisa hade allt en smula skinn på näsan.

— Ja men, sade fältskärn. Och ändå har hon här i Finland lämnat det allra frommaste minne efter sig i den saktmodiga lilla staden Lovisa.

— Är gufar mycket hemlighetsfull? frågade Anne Sofi.

— Nå hvad är det nu fråga om?

— Jag ville gärna veta hvem som har konungens ring.

— Erik Ljung! Erik Ljung! skreko fyra eller fem af de små i en korus.

— Det få vi allt se, sade fältskärn. Vi ha kommit till den tid, när den gamla vantron begynte att glesna, och i dess ställe trädde en ny vidskepelse, som kallade sig upplysning eller filosofi.

Vid dessa ord uppspärrades skolmästarens ögon af billig förvåning, och Abiel Halms kinder betäcktes af vredens purpur.

— Är upplysningen vidskepelse! utropade han.

— Ja, hvarför icke? genmälde fältskärn. Jag har sett mången guldpenning som varit af koppar. En af de vidskepligaste människor, som någonsin funnits, hette Voltaire.

— Hjältemod! utbrast självfve postmästaren, under det att de lärde i sällskapet icke kunde hämta sig från sin förundran.

— Haf litet tålamod, och skålla ej läppen innan soppan är kokad! skämtade gamla mormor. Börja på bara, börja på, kusin, och salta en näfve då och då, det kan inte skada. Det där tycker jag skall bli eget att höra...

Fältskärn började.

Fritänkaren.

1. Doktor Martin.

En vacker eftermiddag i början af Maj månad *anno mundi* 1771 sken vårsolen herrligt öfver det gamla Åbo. Kring det höga, glänsande, kopparklädda domkyrkotornet flögo de svarta kajorna flitigare än någonsin med strån till boet; den nyss befriade Aura forsade med grumliga, men glittrande vågor under broarna, och studenterne kommo i glada, stojande skaror från plantagedirektören professor Gadds föreläsningar i botaniska trädgården. Åbo sken i den började glansen af sina akademiska välmaktsdagar, och man fäste sig knappt vid det svarta krusflor, som här och där bars af förnämligare personer kring armen eller kring hatten, ty landet hade den tiden kungssorg. Den gode kung Adolf Fredrik var död blefven den 12 sistlidne Februari i Stockholm; — en dag, när han ätit hetvägg, surkål och ostron till middagen, hvarpå han sedan svimmade vid sitt quadrillebord om aftonen och några minuter därefter sade för alltid farväl åt både Hattar och Mössor. Finland sörjde uppriktigt den fromme landsfadern, och landets första tidningar invigdes i anledning däraf med många gråt-

milda kväden. Fastän de känslofulle poeterne omöjligen kunde låta »solen» vara i fred:

Den solen har gått ned, som på vår himmel lyst

eller:

Så ha vi sett den sol gå neder,
som hela nordens glädje var
och gjorde firmamentet heder;

så var det säkerligen deras hjärtans mening, när de tillika sjöngo, huru

Bättre konung kan ej gifvas

och huru:

Mildhet i Hans ögon lyste,
fromhet hördes i Hans röst,
hjärtat ädel ömhet hyste,
dygden bodde i Hans bröst.

Hvarefter kom en harang åt den uppgående solen:

Vore GUSTAF ej Hans like,
lika nådig, lika stor,
bure säkert Svea rike
alla tider sorgeflor.

Allt detta var emellertid naturens ordning: en gammal sol hade sjunkit i natten, en ny steg upp vid horisontens rand, och därom var intet annat att säga, än att den nya solen var på resor för närvarande och väntades hem. Det goda gamla Åbo behöfde ej därför länge hänga hufvudet eller få sprickor i domkyrkan; det redde sig hjälpligen i tidens vedermödor under Mössornas styrelse och väntade, liksom hela riket, bättre tider vid gryningen af en uppgående dag.

Genom *ett* fönster hade likväl den glada vårsolen icke makt att tränga, och det var i ett förfallet gammalt

hus i närheten af Aningais tull. Detta fönster var ogenomträngligt betäckt af en tjock brun gardin, eller snarare ett täcke, fastspikadt på insidan, och de förbigående betraktade det med undrande, skygga, misstänksamma blickar. Kanhända intresserar det läsaren att kasta en blick bakom detta förhänge?

Det förfallna envånings huset ägdes af en borgareänka, som likväl icke bebodde det själf, utan hade för ett år sedan hyrt det åt en gammal besynnerlig främling, som kommit till Åbo, man visste ej hvarifrån, och hvilken af de få, som kände honom, kallades, när det skulle vara hederligt, doktor Martin Weis. Men då doktorstiteln i Åbo var en alltför ansenlig värdighet för att slösas på en person, hvilken mången misstänkte vara en tysk barberaregesäll, för att ej säga någonting värre, så hände det oftare att man på spe öfversatte hans klingande namn och kallade honom Martin den Vise, eller rent ut »Den Vise», under hvilken benämning han också mest var känd uti grannskapet. Han sades vara till yrket läkare, ehuru ingen sett honom praktisera; men då han företedde ordentligt pass från Frankfurt eller Hamburg, hvarifrån det må ha varit, samt för ytterligare säkerhet underkastat sig ett *colloquium familiare* hos professor Johan Haartman, hvilket berättades ha aflupit till denne berömde läkares synnerliga förundran, så fanns intet lagligt skäl att förmena Martin den Vise bosätta sig i det gamla huset och där stänga in sig med en gammal dräng, om möjligt ännu tystlåtnare och otillgängligare än husbonden själf. Ingen visste hvarmed han där sysselsatte sig, men grannarne kommo på allehanda underliga gissningar, när de funno porten stängd hela dagen och däremot ständigt sågo ett svagt eldsken lysa om nätterna genom springorna vid det

täckta fönstret. En och annan, som af nyfikenhet försökt att titta igenom springorna, vågade till och med påstå att han luktat svafvel därinifrån, och denna upptäckt var icke egnad att ingifva de vidskeplige grannarne mera förtroende.

Det är i det innersta af de tre rum, som utgjorde den vise Martins boning, vi nu våga kasta en blick. Att döma utifrån, skulle ingen enda af vårsolens klara strålar ha förmått att bana sig vägen genom fönstrets förskansningar, men det var likväl icke alldeles så. När man inträdde i detta ovanliga rum, såg man det till hälften belyst från tvenne håll: först från en ofantlig murad hällugn, som upptog hälften af rummet och hvari en stark koleld glödde, samt därnäst ifrån ett knappt märkbart rundt hål i fönsterposten, hvarigenom en fin solstråle af bländande klarhet föll in på en retort af glas, som tycktes enkom beräknad att mottaga strålen. Effekten af denna belysning, tre fjärdedelar kolskimmer, en fjärdedel solsken, allt detta omgifvet af nattsvarta slagskuggor från de mörka, med hyllor och okända, dunkla föremål fullradade väggarna, skulle ha utgjort en målares förtviflan, om han misslyckats, och hans förtjusning, om han lyckats kopiera den på sin tafla.

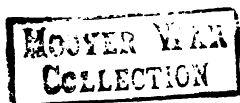
Uti det dubbla skenet rörde sig långsamt en liten, krokig man, till utseendet mellan femtio och sextio år gammal, klädd i tidens vanliga peruk och stångpiske, brun bredskörtad frack med stora knappar, korta bruna underkläder, långa silkesstrumpor och skor med breda silfverspännen. Framför sig hade han knutit ett skinnförkläde; i handen bar han en tång, hvarmed han stundom makade en degel bättre i glöden. Hans genomträngande små grå ögon tycktes med uppmärksamhet följa eldens

arbete. Man såg, att det var något viktigt som upptog hans tankar.

Om en stund gick han till glasretorten, som för ett ögonblick hade öfvergifvits af den flyttande solstrålen. Han återförde den i skenet; han granskade dess innehåll med största uppmärksamhet och skakade missnöjd på hufvudet.

— *Nondum vita!* — suckade han. — *Quousque tandem mors prævalebit?*

[1] Ännu icke lif! Huru länge skall döden ha öfvermakten?

2. Lifsgnistan.

Solstrålen i det mörka rummet fortfor att långsamt flytta sig, allteftersom dess lysande källa förändrade läge på himlahvalfvet, och samtidigt vändes, genom en sinnrik mekanik, den genomborrade fönsterbågen, så att strålen alltid föll rätt in. Dess väg i rummet betecknades genom en i grader afdelad mässingsskifva, fullritad med mystiska kvadrater och cirklar.

När strålen på detta sätt närmat sig yttersta kanten af mässingsskifvan, hördes den späda klangen af en ringklocka, och den gamle vände sig om. I detta ögonblick föll skenet klart på hans ansikte och visade i den dubbla belysningen en buktig örnnäsa, knotiga kinder, en fårad panna och i hög grad energiska, dystra, hårda drag. Man hade kunnat taga honom för underjordens beherskare, Tuoni, belyst och bländad af den solstråle Lemminkäinens moder förstått att locka ned till hans mörka rike.

En person hade inkommit och trädde ur skuggan i glödskimret från ugnen. Det var en bildskön yngling, knappt aderton år gammal, klädd i en finare blå rock, än ynglingar af hans ålder brukade bära i Åbo. Men denna rock var dammig, den fina halsduken vårdslöst

tillknuten, manschetterna rifna, skorna fläckade, håret i oordning, hatten snedvänd, det vackra, beslutsamma ansiktet mycket blekt och blicken alltför glänsande. Han framträdde med snabba, nästan trotsiga steg, kastade ifrån sig den trekantiga hatten och sade:

— Här är jag, doktor!

— Jag har väntat dig, svarade doktorn kallt.

— Väntat mig? upprepade ynglingen. Hur visste ni det? När jag i går gick ifrån er, svor jag att aldrig återkomma.

— Unge man, det är förgäfves, du följer ditt öde. Jag visste att du skulle komma. Men jag har icke kallat dig; jag påtrugar ingen min vänskap. Du kan gå; jag behöfver dig icke.

— Och det säger ni mig så likgiltigt, som om ni jagade en tiggare på dörren! Det var dock ni, som först lät mig blicka in i de hemliga vetenskapernas afgrund och frestade mig, som ormen i paradiset, med kunskapens träd. Förr än jag kände er, doktor, var jag en orolig, törstande själ, som ingenstädes fann ett mål och en hvila. Men jag var ren, jag var dygdig, jag kunde då ännu läsa min mors bref och skrifva till henne tillbaka. Nu kan jag det icke mer; jag förtäres af en glöd, som jag icke förstår. Jag är som denna ugn: invärtes flammor, utvärtes slagg. Och det har ni på ert samvete, doktor. Det var ni, som lärde mig att trotsa mänskligheten, för att ställa mig öfver henne. Jag har lydt er för mycket; gifve Gud, att jag aldrig, aldrig lärt känna er!

— Lugna dig, unge man; det är icke mig du bör skylla för dina förvillelser, det är tvärtom jag, som skall lära dig godtgöra dem. Hos dig finns fröet till något stort. Forska, och du skall gå långt — kanhända längre än jag, längre än mången dödlig före dig har gått in i naturens hemligheter!

— Forska, säger ni? Forska! Och om jag blefve visare än kung Salomo, om jag än lärde att utgrunda jordens innersta, hvad gagnar det mig, när min själs innersta blöder? Vet ni hvad jag har gjort, doktor? Jag har spelat . . .

— Dåre! Har jag befallt dig att göra det?

— Befallt! Å, ni vet ganska väl, att jag icke lyder några befallningar. Men ni undervisade mig i går i punkteringskonsten. Ni lärde mig beräkna alla möjligheter. Ni lärde mig att beherska slumpen. O, det är en herrlig konst, sade ni! Med den förvandlas slafven till herre, människan till Gud . . . Godt, tänkte jag i går afton, när jag gick förbi den där hemliga biribiklubben, ni vet, därborta vid Tavastgatan. Icke för det att jag bryr mig om guld; hvad gör jag med guld? Men jag ville probera den nya sköna konsten, som beherskar världen och är så utomordentligt nyttig för allting. Olyckligtvis hade jag hos mig trehundra riksdaler, som min fosterfar bedt mig lämna till universitetets kamrerare. Pengarna tillhörde prosten Larsson, det var en del af arrendet för Piikkis pastorat, som skall vara betaldt sist i öfvermorgon. Nåväl, hur tror ni det gick med min rara konst och med de trehundra riksdalrarna? Vi turade om med biribi och *rouge et noir*. Jag vann och förlorade, vann och förlorade; och när jag på detta sätt punkterat nära ett dygn, fann jag till slut mina fickor toma.

— Narr!

— Smäda mig icke, doktor, ty nu är jag icke vid lynne att tåla det af er! När jag kom ut från spelhuset, slog klockan i domkyrkotornet fyra. Solen sken så herrlig och fåglarna sjöngo! Förstår ni det, doktor? Fåglarna sjöngo! Ja, det är sant, ni förstår att sätta själfva solen

i fängelse. Men i mig var det vinter. Vet ni, det är förskräckligt att stå i sol och fågelsång med en skuld på sitt samvete! Då föll det mig in, att jag än en gång borde uppsöka er. Här är jag. Ni kan göra guld: det är en småsak för er. Gör åt mig trehundra riksdaler till i öfvermorgon bittida, och jag skall tacka er, så länge jag lefver.

Doktorn hörde honom med växande otålighet. I stället att svara, förde han ynglingen till den nu snart försvinnande solstrålen, undersökte ännu engång retortens innehåll, skakade på hufvudet och sade:

— Lägg din hand på retorten!

Ynglingen lydde mekaniskt. Det hemlighetsfulla i denna operation kom honom ett ögonblick att glömma sina egna bekymmer.

— Ser du denna solstråle? sade den underlige mannen. — I sextioåtta minuter och fjorton sekunder har den förgäfves arbetat att tända lifsgnistan i elementerna, och nu återstå endast fyra minuter, femtiofyra sekunder. Är gnistan ej därförinnan tänd, skall en hög persons lif slockna, och det är slut med många förhoppningar. Vi skola ännu försöka det yttersta medlet, och det är lifsvärmen ifrån din unga hand. Min hand är för kall. Allt beror på att du koncentrerar din vilja.

En rysning genomfor ynglingens leder. Detta sällsamma glaskärl tycktes så isande kallt, att det röfvade hvarje atom af värme från handen. Han kände likasom en del af sitt eget lif utströmma, och han visste ej hvart eller för hvem.

Han betraktade retorten. Dess innehåll undergick en hastig förändring. Den gråa, stoftlika massa, som dittills uppfyllt något mer än hälften af kärlet, hade kommit i ett slags jäsning och förändrade färg. En ljus-

röd blodlik massa häfdes därinom och steg allt högre, tilldess att hon uppfyllde hela retorten. Doktorns panna ljusnade.

— Det lyckas! hviskade han. Femton, sexton, sjutton sekunder... se hur lifsandarna stiga!... aderton, nitton... nu nå de till bräddarna!... tjugu!... ännu ett plus af lif, för att reagera mot sviterna!... tjuguen, tjugutvå... nu är det nog! Bort med handen, annars spränges retorten!

Ynglingen lydde. Förstelnad och halft vanmäktig, sjönk han ned på en bredvid stående trefot.

— Jag tackar dig, sade mästaren, du har motsvarat min väntan. Kom tillbaka i morgon klockan elfva på aftonen, och du skall få guld.

— Jag förmår intet mer! stammade ynglingen, dödsblek och nära att svimma.

— Oroa dig icke, det är ett tillfälligt minus i lifvets funktioner; vid din ålder är sådant lätt att ersätta. Se här... drick!

Och han räckte den vanmäktige en liten flaska, fylld med en guldgul vätska af den klaraste genomskinlighet.

Ynglingen drack och kände sina stelnade ådror genomströmmas af eld. Färgen återvände på hans kinder, hans slocknande ögon återfingo sin glans.

— Det var en god dryck, doktor! sade han, hämtande andan med välbehag. — Kan ni äfven bereda läkedom för ett ondt samvete?

— Kanhända! smålog den sällsamme mannen. — Glöm icke i morgon afton på slaget elfva!

— Jag skall komma.

3. Surutoin.

Söderom Aura lyfta sig vid sidan af det gamla Åbo åtta större och mindre bergshöjder, Klosterberget, Vårdberget och hvad de alla må hetat, ty om äfven alla i tiden haft sina egna märkvärdiga namn, så äro dock flera af dem längesedan förgätna. Dessa oländiga höjder ha länge trotsat alla försök till odling och planering, ända tilldess att i våra dagar sprängkrutet fått bukt på några af dem och trägna omsorger ändtligen lyckats betäcka andra med täcka planteringar kring stjärnornas vårdtorn. Vid tiden för denna berättelse reste de sig ännu för det mesta i sin ursprungliga vildhet, men vid deras södra sluttning, där Korpolaisgatan och Arsenigatan (ett namn som mycket liknar förgift) nu armbåga sig fram, där funnos redan år 1771 några gårdar, bebodda af fattigt arbetsfolk och omgifna af kål- eller rofländer, omväxlande med gröna humlegårdar. Ej långt därifrån på samma sida, och således ett stycke utom den egentliga staden, fanns vid denna tid en större och nätt inhägnad trädgård med ett litet trefligt, gulmåladt boningshus och ett par drifhus, jämte deras tillbehör af fristående, välskötta drifbänkar: kort

sagdt, ett litet landtställe, så ljust, behagligt och sommargrönt, som någonsin en trött stadsbo önskat sig, när han ledsnat vid gatornas damm, och som dessutom hade alla fördelarna af stad och land på samma gång. Där låg en ande af frid, oskuld och skönhet öfver detta lugna bo. Hit nalkades inga frusna nordanvindar, ty de som sänkte sig hit på svala vingar öfver de skrofliga bergen, hade förvandlats till milda fläktar, innan de gingo till hvila i ekarnas kronor. Här, tyckte man, bröto sig lifvets strider maktlösa mot den skyddande inhägnaden; här bortdunstade alla lifvets bekymmer så lätt som vattenångorna i solskenet från den fuktiga drifbänken. Här trifdes ingen ful tanke, ingen elak varelse; här bodde goda andar, lyckliga människor, utan afund, utan sorg, och därför kallades den lilla boningen med dess trädgård bortom bergen *Surutoin,* finnarnes *Sanssouci.*

Men icke blott goda, utan äfven flitiga människor bodde i Surutoin. Kanske fanns icke i hela det vida Finland en så välskött trädgård, så fint sandade gångar, så vackra ekar, lönnar och lindar, så rika plommon- och äppleträd, så vårdade bärbuskar och acaciehäckar, så välstörade humlegårdar och ärtsängar och så omsorgsfullt uppdragna rosentelningar. Där fanns ännu mer: där funnos rara utländska, sydeuropeiska, amerikanska, ostindiska växter i drifhusen, från kaffe- och tebuskarna ända till bomullsträdet, mullbärsträdet med dess silkesmaskar och sockerröret, som genom de höga glasfönstren sög sin sötma ur solen. Där fanns en legion af mångfärgade blommor — nej, icke en legion, endast närmare tusen voro de — som sögo sin doft ur dessa hårda finska berg, hvilka åt okunnigheten, armodet eller lättjan endast skänka den torftiga mossan; och i

detta konungarike af sköna, svällande, än blyga, än yppiga, än bleka, än praktfulla döttrar af Flora surrade många tusen trefna små bin, som, likt de goda på jorden, sögo honung ur själfva giftet och samlade sina skatter i en liten stad af sirliga kupor, byggda i rader vid sidan af drifhusen.

Minns kanske läsaren vid denna skildring af blommornas rike i Surutoin ett annat praktfullare blomsterrike, styrdt af en mäktigare konung bortom hafven på Upplands slätter i Sverige, så gissar han kanhända, att Surutoin var endast en blygsam, men därför icke mindre älskvärd kopia af Hammarby — ett fjärran lydrike under blomsterkonungens stora universalmonarki — och han gissar ej orätt.

Fyra barn, från tre till nio års ålder, leka i trädgården. De äro väl uppfostrade, de känna sina skyldigheter, de akta sig att springa öfver de välrensade blomstersängarna. Det faller dem icke in att upprycka ärtstörarna, att nappa sig en grabbnäfve af den indianska krassen, eller att kittla hvarandra under näsan med plundrade krusmyntor. De akta sig också att gå för nära bikuporna; men de äro minsann ej ängsliga för det, de flyga som yra höns öfver gångarna, klättra i träden, hoppa kråka på gräsplanerna och visa en förvånande färdighet i den ädla konsten att slå tunnband.

Då händer en af dessa små sorger i lifvet, från hvilka icke ens Surutoin tyckes vara alldeles fritaget, men som likna dessa lätta moln, hvilka endast förhöja glansen af den blå vårhimmelen. Yngsta flickan, en liten trubbnosig, rödbrusig palt, har satt sig bakom en buske och olyckligtvis i en af dessa små myrstackar, dem ägaren af Surutoin enkom underhåller för

att skydda trädgården mot mask. Myrorna finna sig förnärmade af denna påflugenhet, eller också taga de det stackars barnet för en stor fientlig insekt, som kommer att störa deras husliga lugn. De rusta sig till försvar, de börja att klättra uppför den lilla kängan och så vidare uppför strumpan, tilldess att deras närvaro blir alltför kännbar och flickan rusar upp med ett rop af förskräckelse. Förföljd af hundrade oåtkomliga plågoandar, mot hvilka intet motstånd är möjligt, springer hon skrikande öfver gångarna, tilldess att hon snafvar i sina uppsluppna kängband, gör en kullerbytta och slår sin lilla trubbiga näsa mot den mjuka sanden.

De öfriga syskonen skynda förskräckta till stället. De ha hört mycket om ormar; de ha sett ormar, inlagda i sprit. De taga för afgjordt att syster har blifvit biten; den äldsta gossen beväpnar sig med en käpp, för att klubba odjuret; de yngre upplyfta den allt ännu skrikande lilla. Alla gråta och skrika: det är ett väsen och en jämmer öfver en bank på det sorgfria Surutoin.

Då kommer en man ur det nära drifhuset. Det är en vacker, kraftfull man, mellan trettio och fyrtio år gammal, något i förtid lutad och något närsynt. Han är barhufvad, i skjortärmarna, utan halsduk, och bär i handen tågor af bast, med hvilka han bundit sina plantor vid stöden. Häpnad är målad i hans milda, deltagande ansikte. Han tror icke att flickan blifvit biten af en orm; han tror att hon blifvit stungen af bien. Sådant händer ibland på Surutoin.

Medan han, själf rådlös, förgäfves söker trösta den lilla, som icke vill taga reson och allt ännu fortfar att skrika med full hals, kommer från boningshuset hans

några år yngre maka, också med hastigare steg än hon kanske är van, men lugn och rådig, utan tecken till fjäsk. Hon är ingen skönhet, men långtifrån ful: — ett godt, friskt, behagligt och rödblommigt ansikte med kloka, varma och lifliga ögon; växten fyllig, med anlag till korpulens; dräkten tarflig och ledig, men väl vårdad. Hon upplyftar i sin famn det skrikande barnet, aftorkar dess tårar, aftorkar sanden från den lilla trubbnosen och undersöker med van hand orsaken till det onda. Snart har hon upptäckt myrorna och bortrensat de värsta fredsförstörarne.

— Se så, gråt inte mera, Rosemaj! säger hon. Det blir allt bra igen. Nu gå vi in och kläda af dig, så skall du få bada i din egen lilla badbunke.

Vid dessa ord känner sig den lilla trygg. Hon upphör att gråta, hon slår sina armar om moderns hals, och efter regn följer solsken. Rosemaj är förtjusande när hon skrattar, och fadern betraktar med oförställd beundran ömsom det täcka barnet, ömsom den raska och blomstrande modern.

— Så där är det alltid! säger han med en lycklig blick. — När jag står rådlös, så vet du råd. Du är dig lik, Erika! Det var för väl att det icke var bien; det skulle ha gjort mig ondt att sälja kuporna.

— Är du naturforskare! skämtar hans maka. När har du sett bin krypa in i kängor och strumpor? Och dina myrstackar, vet du, bli för odrägliga. Du skulle så gärna plantera *carduus acanthoides* här i trädgården, för att bli kvitt *tussilago farfara.* Jag vet ej om du förtjenat något så rart, som jag nu har att bjuda dig. Gissa, om du kan!

Och därvid håller hon triumferande ett stort bref i sin utsträckta hand.

— Det är från min store mästare, Carl von Linné! utropar Erik Ljung med en glad öfverraskning.

— Ja men, det ser nästan ut som det skulle vara från morbror! svarar hans maka, Erika Lindelia, med skämtande stolthet.

4. Återblick på gamla vänner.

Det lilla Surutoin, där vi så oförmodadt återfunnit två gamla vänner, var ett verk af nyttans tidehvarf och en af de speglar, där tidens genius älskade att betrakta, att beundra sig själf. När Sveriges rike, och Finland vid dess sköte, femtio år före vår berättelse, fallit från höjden af sin politiska storhet och mistat en tredjedel af sitt område, måste man vara betänkt på att läka de djupa såren och återvinna i inre välstånd hvad riket hade förlorat i yttre makt. Då inträdde här i norden odlingens, den fredliga landvinningens tidehvarf, och en af dess favorittermer var ordet *ekonomi*. Men till ekonomin hörde icke blott den egentliga stats- och landthushållningen, utan äfven alla de vetenskaper, som äro af praktisk nytta för jordbruk, handel och industri, följaktligen i främsta rummet naturvetenskaperna. Allt hvad dit hörde uppmuntrades af styrelsen och uppbars af opinionerna, sedan Celsius och den store Linné trädt här i spetsen för tidsriktningen. Öfverallt experimenterades med kemiska laboratorier, botaniska trädgårdar, djur- och växtsamlingar, fysiska rön, anatomisalar, observatorier, barometrar, termometrar, vattenmärken, salpeterlador,

pottaska, grufvor, hamrar, hushållningssällskaper, handelskompanier, verkstäder och annat mer. Det gällde icke blott nyttan, det var tillika en modesak. Naturvetenskaperna fingo en stark luft under vingarna och begynte flyga mot aldrig anade höjder, på samma gång som de med mikroskopet kröpo längs marken, eller med sprängborren banade sig väg till jordens innandöme. Bland nitton under vårterminen år 1771 i Åbo utgifna akademiska afhandlingar voro tio af naturhistoriskt eller ekonomiskt innehåll, däribland en af Lebell om penningebristen, en af Sourander om murkalken, en af Sundelin om huru man borde upphjälpa handeln i Nystad, en af Gjers om huru man kunde förbättra laxfisket i Kumo älf, och så vidare. Bland de öfriga nio disputationerna finner man Gadds »Strödde chemiske anmärkningar till upplysning i svenska lagfarenheten» och dito »chemiske» anmärkningar rörande *juris prudentia opificiaria.*

Man såg hvad tidens klocka var slagen.

Botaniken, som i synnerhet var på modet, skulle vara praktisk som alla de andra. Man äflades mycket att från Amerika införa nyttiga hushållsväxter, och i alla tider skall Finland tacksamt ihågkomma potäternas införande. Det var också egentligen för odling af sådana matnyttiga, eller för medicin begagneliga växter, som de många botaniska trädgårdarna den tiden blefvo anlagda.

Vår vän Erik Ljung, f. d. gymnasist i Strengnäs och sedermera student i Åbo med kungligt stipendium, hade gjort sin store lärare heder. Han hade med sin örtabok under armen, sin ränsel på ryggen och några plåtar mer eller mindre i fickan genomvandrat Finland, Sverige och större delen af Europa samt där-

efter på ett Vasafartyg med den nya stapelfriheten plöjt oceanens salta vågor till Rio Janeiro. Sedan hade han armbågat sig fram genom Sydamerikas urskogar bland hvita, svarta och röda människor, öfverallt samlande frön och växter, paddor och bobbor, ormar och vampyrer, elektriska ålar, mångfärgade papegojor, kolibris och andra rariteter af samma beskaffenhet, tilldess att han för sin mästares och egen räkning hemskickat åtskilliga tusen rariteter af alla slag och väl hundrade förut i Europa okända arter både af växt- och djurriket. För allt detta hade han lyckats vinna många afundsvärda utmärkelser: gräs och skarabéer hade efter honom blifvit kallade *Ljungii;* han hade blifvit korresponderande ledamot af en mängd lärda sällskaper i tvenne världsdelar och, hvad som var mer, han hade den äran att hedras med sin mästares faderliga vänskap och att anses för en af den store mannens ypperste lärjungar. Högre sträckte sig ej Erik Ljungs ärelystnad. Han var nöjd, han var lycklig, han borrade sig in i växtriket som en humla i nyponblomman och tänkte ej på morgondagen mer än en ung gran bryr sig om höststormarna — ända tilldess att han en dag återsåg Erika Lindelia hos hennes morbror på Hammarby.

Hon var då tjugutre, han tjugusex år, båda passionerade botanister, båda fria och sorglösa som rödväpplingar i morgonens dagg. Den gamla vänskapen flammade upp, och innan de visste ordet af, voro de fästman och fästmö. Det skedde utan krus och betänkligheter; morbrors samtycke begärdes och erhölls; från den dagen begynte han på sitt vanliga älskvärda sätt kalla dem sina *dicotyledoner.* Erika Lindelia grodde numera med tvenne hjärtblad, och då

hon från barndomen hatat *polygamia superflua,* studerade hon nu desto ifrigare den försmådda *hippuris,* som ensam bland våra allmännare växter har den äran att förena klassen *monandria* med ordningen *monogynia.*

Det var endast ett om och ett men i vägen för deras lycka, och det var att ingen af dem ägde i vida världen mer än sitt glada lynne, sina trofasta hjärtan och sina märkvärdiga örtsamlingar. För första gången beklagade Erik Ljung förlusten af alla förhoppningar på borgarekungens arf; för första gången gjorde Erika Lindelia den upptäckten, att växternas matnyttiga egenskap spelar i botaniken en betydande roll. Den förträfflige morbror visste dock råd för allt. Där behöfdes endast en vink af honom till drottning Lovisa Ulrika, understödd af en artig skrifvelse till de allsmäktige Hattarne i rådet, och hans lärjunge blef utnämnd till plantagedirektör, med uppdrag att på regeringens bekostnad anlägga och underhålla en trädgård för acklimatisering af nyttiga växter vid Åbo stad.

Hvem var lyckligare än de unga dicotyledonerna — *thalamiflorœ,* som arkiatern sedan kallade dem, till Erikas stora förtret! De blefvo utan vidare omsvep man och hustru, bröllopet stod en vacker majdag i Hammarby gård, och bland många andra förnäma gäster sågs vid detta tillfälle grefve Bertelsköld föra i menuetten arkiatrinnan Linné och den store arkiatern med samma artighet räcka handen åt grefvinnan Bertelsköld. En annan nära anförvant var äfven kommen till bröllopet, och det var Eriks mor, den numera sextioåriga forna skönheten Marie Larsson — som vi

fortfarande vilja kalla henne — men hon ansåg sin tid att dansa vara förbi, hon hade dansat för mycket för fyrtio år sedan i Stockholm och var lycklig att nu kunna obemärkt med moderlig stolthet betrakta sin älskling.

Efter denna glada dag hade sedan plantagedirektören Ljung med sin unga hustru flyttat till Åbo och där anlagt det vackra Surutoin med en omsorg, en skicklighet och en smak, som fullkomligt rättfärdigade regeringens förtroende, ifall man ej ville anse det som mindre matnyttigt, att Floras rike blef lika starkt representeradt för ögat, luktorganerna och vetenskapen i allmänhet, som för kökets och industrins speciella behof. Af detta lifvets goda hade det unga paret jämt så mycket som de behöfde för sitt tarfliga bo, och när detta efter hand begynte med två flickor och två gossar blifva allt matfriskare, förstod plantagedirektörskan förträffligt att plantera desto flera kålhufvuden, desto mera spenat, morötter, äppleträd och stickelbärsbuskar, hvaraf inkomsten — ty det var tillåtet af styrelsen — räckte jämt till så många par små skor, så mycket gryn till gröten och annat mer, som familjens förökande gjorde nödvändigt. Med Hammarby stod Surutoin ständigt i liflig korrespondens, som alltemellanåt varierades med gåfvor af allehanda rariteter, och så förgingo tio lyckliga år, underbarligen utan en enda sorg, om man ej därtill vill räkna sådana små förtreter, som nu i dag med den lilla Rosemaj.

— Vet du hvad det är för en dag i dag? frågade Erika sin man, sedan alla Rosemajs myror blifvit dränkta i badbunken och den lilla trubbnosen, skinande som en fullmåne, fortfor att plaska i vattnet, så det yrde kring modern.

— Det är den 8 Maj, vi få störa bönorna, svarade plantagedirektören.

— Bönorna? Min kära herr man, jag tycker att man kan störa sina bönor utan att själf vara en trädgårdsstör. Fy skäm ut dig, nu är du rent af förstockad och skulle passa till virke åt salig kungen att svarfva dosor af. Hela dagen har jag gått med ett minne i hågen, bara för att försöka huru långt din förstockelse skulle gå, och du har ej sagt mig så mycket som: gif mig en kyss!

— I dag? Låt se . . . men hvar i all världen har jag haft mina tankar? Det är ju vår tionde bröllopsdag! Så . . . nu har jag uttagit min rätt! Gud vare lofvad för dessa tio år och för det att han i dag för jämt ett decennium tillbaka har gifvit mig en dicotyledon, hvars make ej finns i Amerikas urskogar. Vet du, jag hade engång en dröm. Det var två månader sedan jag fann den där ringen, du vet, och jag hade nyss fått stipendium här i Åbo. Men jag borde ej tala om sådant i dag, när vi ha så mycken anledning att glädjas.

— Berätta du, jag är ej af de nervsvaga, skämtade makan.

— Det var också endast en fantasi. Drömmar som strömmar. Jag drömde att Bertelsköldarnes stammoder kom till mig, sådan jag ofta hörde henne beskrifvas uti min barndom, och sade till mig: gif mig åter min ring, så vill jag gifva dig tio lyckliga år. Det ville jag icke, och när hon var enträgen, svor och bedyrade jag att jag ej alls hade ringen. Då sade hon vidare: nu har du svurit falskt och måste förlora ringen, men efter du gjort det ovetande i drömmen, vill jag gifva dig de tio åren ändå. Följande morgon föll det

mig in att söka ringen, som jag lagt i mitt spegelschatull, men han var borta, och ingen människa visste det minsta om hvad det sedan blifvit af honom. Var det icke en besynnerlig dröm?

— Kära du, sådant där drömmer jag minst engång i veckan. Men vill du som jag, så fira vi dagen med att grädda plättar åt barnen. De äro ändå de raraste plantor som den gode Guden på dessa tio åren låtit växa i Surutoin.

---

5. Fostersonen.

Nej, det går alldeles icke an! försäkrade plantagedirektörskan Ljung med mycken bestämdhet, sedan hon öfver sin mans axel läst arkiatern Linnés bref. — Att skicka dig till Afrika! Morbror är en stor man, det vill jag icke bestrida, men också store män kunna ibland gå i nattmössan.

— Det har sina sidor, genmälde Erik, i det att han ännu engång genomläste brefvet från början till slut. — Regeringen skickar åter en fregatt med presenter åt dejen i Algier.

— Det är nedrigt gjordt af regeringen. Skall ett fritt folk skicka tribut åt sjöröfvare, för att ej våra skepp må uppbringas och våra sjömän säljas som slafvar i barbareskstaterna?

— Vackert är det ej, men det anses politiskt. Emellertid afgår med ambassaden en naturhistorisk expedition till Algier, och arkiatern föreslår att ställa mig i spetsen för den.

— Och hvad skall det blifva af mig? frågade Erika halfgråtande.

— Följ med!

— Jag? Och hvad skall det blifva af barnen?

— Det är sant; jag kom ej att tänka på barnen. Men vi kunna föra dem till min mor så länge.

— Din mor är sjuttio år, och du vill att vi skola skicka åt henne fyra skrikhalsar, som icke ett ögonblick kunna umbära eftersyn? Nej, min vän, det duger icke. Tänk ut något annat förslag.

— Vi lämna dem här med Silla och gamla Agata.

— Cecilia Larsson är femton år och inackorderad hos oss af sin far, prosten Larsson. Vår trogna Agata är femtio år och förstår förträffligt att sköta kor, men icke det minsta att sköta barn. O ni vise herrar och äkta män, hvilka klyftiga utvägar ni hitta på med er stora lärdom! Hvad skall det då blifva af Surutoin, medan vi äro borta?

— Det har jag ej heller kommit att tänka på. Vi kunna vidtala Pehr Gadd.

— Professor Gadd har sin stora botaniska trädgård och anser Surutoin för en leksak. Men antag att han gör dig till viljes och vårdar Surutoin, hvad vill du göra med Paul? Hvad vill du göra med Paul Bertelsköld?

— Honom tager jag med, om föräldrarna gifva sitt samtycke därtill. Jag vill säga dig något, Erika. Jag är bekymrad för gossen. Han har på en tid fått underliga saker i sitt hufvud. Han måste ut i vida världens luft, där grillerna blåsa bort.

— Nå gudskelof att du ändtligen fått ögonen öppna. Huru ofta har jag ej sagt dig, att Paul är ej mera densamme som förr! Men du har beständigt svarat: han läser! Tror du verkligen att han läst?

— Hvad skulle han annat gjort? Ett sådant hufvud finns ej vid hela vår akademi. Det är nu tre år sedan vi mottogo honom af föräldrarna mot tvåhundra riksdaler om året, på det villkor att han i fem år skulle vara

såsom vår egen son och att vi skulle tämja hans vilda, bångstyriga lynne. Det har lyckats oss öfver förväntan, eller rättare, det har lyckats dig, ty dig lyder han som ett barn. Men jag har följt hans studier steg för steg, och jag har förvånats, jag har häpnat. Allt har han lärt med förundransvärd lätthet och snabbt som en lek. I latinet kan han täfla med gamle Hassel och unge Porthan, i matematiken med Wallenius och Lindqvist, i metafysiken med Mesterton, i naturvetenskaperna med Gadolin, Kalm, Haartman och Gadd...

— Men ej med dig!

— Så mycket mera med mig. Och allt detta vid aderton år. Det är mer än naturligt. Hvad skall det blifva en dag af en sådan student?

— En förryckt människa, det är det som jag alltid har sagt, och början är redan gjord. Men du är så ytterst svag för Paul. Du är så stolt öfver honom, att du idkeligen lägger ny ved på den brand, som förtär honom, och säger beständigt till honom: läs! läs! Det är detsamma som: grubbla! grubbla!

— Jag säger ej: läs! Jag säger: forska! Jag har gjort allt för att svalka honom med lugna empiriska rön. Jag har sagt till honom: studera lifvet, ty lifvet är mer än boken! Och därför vill jag nu föra honom med mig på resor.

— Det har jag intet emot. Men jag fruktar att du icke förstår huru en sådan brinnande ande måste behandlas. Du tror att han drifves af ett omättligt kunskapsbegär. Men jag säger dig, att ärelystnadens onda genius har fått makt öfver honom; han vill lysa som ett skinande ljus öfver alla andra, och sådana ljus bruka hastigt slockna i mörker. Hvad har han för sig, när han stundom är hela dagen borta? Läser han? Det tror

jag knappt. Går han på föreläsningarna? Sedan en månad har ingen sett honom afhöra någon! Hvad gör han då? Och jag måste väl tala om det, ehuru jag beslutat tiga tillsvidare: i natt var han icke hemma. Jag har ej sett honom sedan i går på eftermiddagen.

— Du har rätt, det är ganska besynnerligt.

— Och vi ha likväl emottagit honom såsom vårt eget barn; vi måste ansvara för honom såsom för våra egna. Han är grefvinnan Esters enda son, ty styfsonen vill jag ej tala om. Tänk, Erik, om hennes allrakäraste barn skulle gå förloradt hos oss!

— Jag ryser, när jag tänker därpå. Skulle då han blifva den fridsstörare, som efter tio lugna, lyckliga år för första gången kommer att bringa sorg och bekymmer till vårt fridfulla Surutoin? Nej, så illa skola vi icke tro om vår vackra, vår riktbegåfvade Paul, min stolthet, min glädje. Men du är skarpsyntare än jag. Du har blott alltför rätt, att han är en brinnande själ, och man måste umgås med honom såsom med eld. Råd mig! Hvad skola vi göra?

— Till en början måste vi veta hvad som nu upptager hans tankar: Skulle han händelsevis ha förgapat sig?...

— I Cecilia? Den fromma, saktmodiga, drömmande resedan? Det är omöjligt. Hon är ju dessutom bara barnet.

— I Åbo finnas andra, äldre, kokettare flickor: Eva Lindqvist till exempel. Hon är vacker och kvick, eld och lågor som Paul.

— Det är möjligt. Gud gifve han vore kär öfver öronen; det är en barnsjukdom, som förgår med åren.

— Så? Tror du det?

— Ja, det vill säga, att sjukdomen förändrar natur och blir ett villkor för hälsan, såsom hos oss till exempel.

Men för ynglingar vid Pauls ålder är kärleken en skyddande ängel, som räddar från många villor. Nu minns jag något, som oroar mig. Jag lämnade Paul i går en större summa penningar, som han för Larssons räkning skulle inbetala till akademin. Det var en del af arrendet för Piikkis pastorat.

— Så oförsiktigt af dig! Hvad förstår han penningars värde? De äro för honom siffror som andra siffror. Du bör genast höra åt om de äro ordentligt inlämnade. Och sök för all del att komma den stackars gossen på spåren. Jag får intet lugn, innan vi åter veta honom vara på rätta vägar.

— Icke jag heller; jag vill strax gå till staden.

Och Erik Ljung gick med bekymmerfullt sinne att söka sin förlorade fosterson.

---

6. Stormiga tankar.

Medan plantagedirektören Ljung och hans maka som trogna vänner förtrodde hvarandra alla sina bekymmer, gick under ekarna i trädgården en för läsaren ännu obekant invånarinna i Surutoin. Det var en blond, behaglig flicka med kärnfrisk hy och dansande gång, klädd i hemväfd gråbottnig ylleklädning och dito halsduk på hufvudet, med en sprutkanna i handen och en stickstrumpa i kjolfickan. Hon hade hela eftermiddagen haft den viktiga befattningen att öfvervaka renserskorna i en aflägsen del af trädgården, så att de icke skulle upprycka plantorna med ogräset, och nu tog hon en omväg, för att efterse om barnen tilläfventyrs lämnat bakgrinden öppen för kringströfvande boskap.

Den sena majsolen sänkte sig alltmera mot Erstans rosenfärgade vågskimmer, när Cecilia Larsson, Silla kallad — ty det var hon — steg i förbigående upp på en kulle, där hon genom en dal mellan bergen såg staden och domkyrkan glimma i aftonglansen. Väntade hon någon, eller hvarför stannade hon en stund så stilla med blicken mot staden? Hon visste det troligen icke själf; det roade henne att stanna där. Hon satte sig på en liten bänk af obarkade björkstammar och betraktade

— tankfull eller tanklös — än myggornas dans i solskenet, än de nykomna svalornas pilsnabba flygt.

Vid det att hon satt så i vårkvällen, utan att just veta hvarför, kom bakom henne en yngling med stora steg på obanade genvägar öfver bergen och stod, innan hon märkte det, alldeles vid hennes sida. Hon syntes öfverraskad, han likaså; men efter de engång möttes, kunde ingendera undvika den andra.

Ynglingen var Paul Edgar Bertelsköld, son till grefve Carl Victor Bertelsköld med hans senare maka Ester Larsson och således kusin till Cecilia, som var dotter till grefvinnans bror Bertel. Båda voro, som vi veta, inackorderade fosterbarn hos deras släkting Ljung.

Paul befann sig ännu i det något förvildade tillstånd, hvari vi sågo honom uti den vise doktorns laboratorium, och var alldeles icke vid lynne att möta någon. Han stannade tvärt och frågade hvad hans kusin »satt och gapade efter».

Silla hade icke varit ovan vid häftiga och förolämpande uttryck af den brusande ynglingen, men sådan hade hon aldrig sett honom förr. Hans förstörda utseende och hans flammande blick slogo den oskyldiga flickan med häpnad. Hon svarade i förskräckelsen icke ett ord.

— Sitter du här för att spionera på mig? fortfor han, retad af hennes tystnad, och fattade henne hårdt i armen.

Flickan begynte gråta.

— Du kan då intet annat än lipa! sade Paul och stötte henne föraktligt ifrån sig. — Jag begriper icke hvarför naturen danat så ömkliga varelser. Tycker du att lifvet är en trasa, efter du ständigt byker det med dina eländiga tårar? Nå ja, du har kanske rätt. Men

jag tål icke det där gudsnådliga pipet. Hvarför sitter du här?

— För ro skull, svarade Silla darrande.

— För ro skull? Det är dig likt. Man skall veta hvad man gör och hvarför man är till. Men sådana äro ni alla, krälande myror äro ni, och likväl kan en människa taga ned stjärnor af himmelen. Hvarför ser du på mig? Är jag ej vacker nog för dig? Eller ser du på min dammiga rock? Kanske räknar du om jag har alla knapparna i behåll? Bryr jag mig om dina knappar? Gå din väg, jag har annat att tänka på.

— Men hvad fattas dig, Paul? Hvad ondt har jag gjort dig, att du talar så där?

— Hvad mig fattas? Allt eller ingenting. Jag vill icke vara en myra, jag! Jag är led vid Åbo... Ja, här se vi det framför oss, som ett fat stekt strömming bredvid en tallrik ärtsoppa. Det är något, det där, tycker du! Ett gammalt skräpigt råttbo, som hedras med titeln af slott, och ett utpyntadt grafhvalf, som de kalla domkyrka. I det ena fjättras människor med järn, i det andra med prästläror. Händer och fötter, tankar och samveten, allt vilja de binda. Det är för uselt. Den som ej vill vara slaf, han måste vara tyrann. Här finns ingen fri man i hela Åbo mer än jag, och kanske en till, men det vet jag ej säkert ännu. Hvad säger du, om jag en dag blir biskop i Åbo? Då skulle du passa till biskopinna, du med ditt eviga pip och lip! Men jag vill ej bli biskop! Jag vill ej krypa till kräklan, jag vill ej kröka mig, jag! Perukstockar ha de nog i akademin. Här ligger ett berg öfver mig, men jag vill skaka det af mig som spindelväf. Jag har också en blixt, fast ingen vet det ännu. Men de skola en dag få se honom ljunga, och råttboet skall darra, och grifterna

skola öppnas, och kräklan skall falla, och håret skall resa sig på perukstockarnas trähufvuden.

— Jag förstår dig icke, Paul! Du är ryslig i dag. Har någon gjort dig illa, eller hvarför är du så ond?

— Det begriper du icke. Jag har själf gjort mig illa, men det är därför att jag kväfs. Jag vill ha storm, storm; jag härdar ej längre ut med pedanterne här och där. Jag tål icke Surutoin; det är så jämmerligt petigt och så eländigt sedesamt. Kom bort med mig, Silla! Vi stiga i första båt som vi finna vid stranden, och ro ut på det stora hafvet — icke ett sådant dike som Aura, eller ett sådant tvättfat som Östersjön, utan världshafvet! Ja dit, på den stora, blå oceanen; där få vi svalka, där få vi lugn!

— Vill du fara bort från faster och farbror, som hålla så mycket af dig! Har du hjärta, Paul, att bedröfva dem, som äro så goda emot dig?

— Jag har intet hjärta, jag vill icke ha något hjärta. Bryr jag mig om att smekas? Det bränner i mitt hufvud, det går en eldslåge genom min själ, och jag behöfver en ocean för att släcka dess glöd. Jaså, nu gråter du återigen! Vill du låta mig vara i fred för de där diskvattenskänslorna?

— Paul, Paul, det är icke bra med dig nu. Du måste bedja Gud att bli ödmjuk.

— Jag ödmjuk! Är berget ödmjukt? Är stormen ödmjuk? Frågar vulkanen hvarför lavan förbränner blommorna vid hans fot? Hvarför skulle jag vara ödmjuk? Hvarför skulle jag bedja Gud? Har Gud gjort mig sådan att jag ej ryms i ett nötskal, så må han se till att jag får en värld, där jag trifs. Jag rår ej för det, Silla, att jag ej är som de andra. Min mor har också varit olik alla andra, när hon var ung. Men jag

vill ej vara elak. Du skall förlåta mig; jag är mycket olycklig. Jag är allena i världen, och ingen förstår mig.

— Gud förstår dig, om du beder honom därom. Vill du att jag skall bedja med dig?

— Kommer du åter med ditt slask och pjunk! Jag vill ej bedja, jag kan ej bedja; jag vill ha rättvisa af Gud. Icke har jag skapat kometen att gå ut ur den eviga cirkelgången. Det är förskräckligt, men jag kan icke hjälpa det. Jag förstår icke mig själf. Blott ett är mig klart: det måste bli annorlunda med världen och med mig själf, annars bär det sig icke. Jag vore i stånd att rycka jordklotet ur dess bana och slunga det bort i nebulosernas ändlösa rymder, blott för att göra allting annorlunda.

— Din mor skall gråta, Paul!

— Tror du? Icke är hon af de lättsmältaste. Men det är möjligt att hon skall göra det. Jag skulle gråta själf, om det ej vore så innerligt uselt. Hvilken herrlig kvinna är icke min mor! Du skulle se henne, Silla, med den högburna pannan och de glänsande, mörka, blixtrande ögonen! När jag var barn, satt jag ofta vid hennes fötter och såg upp till henne såsom till ett högre väsen, och så kunde jag sitta i timmar och dricka glansen ur hennes ögon. Då lade hon stundom handen på mitt hufvud och sade: Paul, min son, bed Gud att han gifver dig stora tankar!

— Men sedan dess har du glömt att bedja.

— Ja, Silla, kanske är det illa att jag längesedan har glömt det. Förr kunde också jag bedja. Jag trodde så mycket då. Jag kunde ej äta, om jag ej läst min bordsbön. Jag kunde ej somna, om jag ej läst välsignelsen. Jag trodde att änglarna stodo osynliga rundtkring min bädd; jag trodde att regnbågen var de saligas bro

till himmelen. Det var en lycklig tid, Silla; men den är förbi, för alltid förbi...

Och den vilde, stormige ynglingen lutade sitt bildsköna hufvud mot flickans famn och snyftade högt.

Cecilia aktade sig väl att störa hans tårar. Hon knäppte sina barnsliga händer öfver hans hufvud och bad helt sakta:

— Herren upplyse sitt ansikte öfver oss! Herren gifve oss en evig frid!

---

7. Förbrytaren och hans domare.

Solen hade gått ned, men det var ännu ljus dager, när Paul Bertelsköld återvände till sitt rum i det gula boningshuset på Surutoin. Han försmådde smygvägen bakom drifhusen, på hvilken han kunnat komma obemärkt till trappan. Han gick stora, raka vägen genom den ännu löflösa lindallén, och händelsevis mötte han här sin fosterfader, som harmfull och sorgsen återvände från staden.

— Kom, sade plantagedirektören, jag har något att säga dig.

Paul följde, och de inträdde i arbetsrummet, som i ett hörn af huset vette mot trädgården. Två silfverpopplar, domarens och förbrytarens enda vittnen, beskuggade fönstren i aftonskymningen.

— Du har varit borta sedan i går på eftermiddagen, började Erik Ljung med en mörk blick.

— Ja, svarade Paul och såg honom rätt i ansiktet.

— Hvar har du varit?

— Här och där. Mest på ett spelhus.

— Jag vet det. Du har spelt bort de trehundra riksdaler jag gaf dig i går att föra till kamreraren.

— Det har jag gjort. Hälften på biribi, hälften på *rouge et noir*.

— Olycklige! Du vet att det var främmande penningar. Hvarmed vill du återbetala dem?

— Jag har utvägar. I morgon afton skall allt vara klart.

— På hvad sätt?

— Det blir min sak. Jag är ingen bedragare.

— Är du säker därpå? Om du lyckas betala din skuld, så är det med nya skulder. Allt hvad du äger tillhör din far.

— Jag äger mig själf.

— Är du så viss därpå? Du tillhör dina föräldrar. Du bedrager dem på deras käraste hopp. Du bedrager dig själf på hela din framtid. Du bedrager oss, som älska dig och som ansvara för din ungdom. Du bedrager ditt fädernesland, för hvilket du är skyldig att arbeta som man och medborgare. Du bedrager din himmelske fader, som utrustat dig med herrliga gåfvor att utföra hans verk på jorden. Paul, Paul, och du säger att du är ingen bedragare!

Ynglingen teg en stund, men det medfödda trotsiga lynnet fick makt öfver hans bättre känslor. Han svarade djärft:

— Ja, så säger jag. Jag är icke mera ett barn, som man leder vid örat till skamvrån. Jag är min egen herre, och om jag står här i polisförhör, så är det af fri vilja. Jag svarar, för det att jag icke vill göra mig bättre än jag är; men ingen skall tvinga mig att svara mer än jag vill. Hvad rätt har morbror att döma öfver min framtid? Jag är ingen gurka, om hvilken man säger i Maj, att hon skall insaltas i Augusti. Intet teleskop, och än mindre ett mikroskop, skall upptäcka om jag gror eller ej. Finns någon som kan säga, när han står vid en källa i bergen, om af henne skall blifva en

rännil eller en forsande flod? Men det vet källans genius bättre än någon, och därför säger jag morbror: jag tänker icke förlöpa mig i ett smutsigt kärr! Hvad de trehundra riksdalrarna angår, så äro de knappast en tumände uselt guld. Sådant ha alla stackare, och de störste stackrarne ha allra mest. Bryr jag mig om att vara en af dem! Det sägs ju att jordens innersta är en smält guldklimp.

— Detta språk känner jag, återtog Erik Ljung med strängt allvar. — Det är hvarje trotsande ynglings språk, och jag nekar icke att det ju finns något stort däri. Jag ser hellre att du trotsar, än att du ljuger. Alla ha vi engång känt en kraft i vår arm att rycka jorden ur hennes grundvalar. Men det är icke öfvermodet, det är förnuftet som beherskar världen, och öfver människans förnuft står ett högre, för hvilket den djärfvaste slutligen måste knäböja. Det finns eviga lagar, som ingen ostraffadt trotsar, och de befalla oss ödmjukhet. Ödmjuka dig, Paul, ty ditt trots är blindt! Du har i blindt självförtroende utmanat vilddjuren i ditt hjärta, och de skola en dag slita dig i stycken. Det är icke i dyn af låga passioner en människoande växer till storhet och ljus. Icke i dräggen af ett spelhus, där de sämsta lidelser ockra med människors lycka; icke i bägarens vilda rus, icke i fala lustars armar växer ungdomens kraft till mandom och hjältemod. Sök hellre din lycka i arbetets ära, i bönens hugsvalelse, i samvetets frid, och rena din vilja i den sonliga kärlekens ödmjukhet, hvilken du glömt för den vanskliga tron på din egen förmåga!

Paul såg ut genom fönstret. Där tycktes honom demoniska röster hviska i aftonens skuggor, och bortom träden förekom det honom som såge han en flik af doktor Martins bruna kappa.

— Icke har jag spelat för att vinna penningar, sade han bittert. Något skulle jag företaga mig. Allt är så trångt omkring mig. Jag kväfs här af idel välmening. Här är så obegripligen dygdesamt, att jag engång måste svalka mig med en smula odygd, om ej för annat, så för att försöka den sidan också.

— Nåväl, är du nöjd med försöket? Känner du dig lättare nu om hjärtat, än förr?

— Jag tror det nästan. Jag duger hvarken att peta knoppar på kollegier vid akademin, eller att vattna blommor på Surutoin.

— Så företag dig något som mera tillfredsställer dig. Tag din kandidatexamen. Det bör gå som en dans.

— Än sen? Blir jag bättre däraf? Det går ju allt efter noter som en utsliten läxa. Jag har ju ej lof att tänka annat än hvad de höglärde herrarne själfva tänka, och det gör mig ursinnig. Jag är en friboren ande. Jag vill tänka fritt.

— Pojke — du har läst Rousseau!

— Jag har läst *Émile*, svarade Paul och rodnade mot sin vilja.

— Jaså; då förstår jag. Det är enkom en bok för sådana vildhjärnor som du. Grant, men förryckt. Rousseau är galen, och du är på god väg att blifva det. Om hundra år skall man skratta åt sådana dårskaper.

— Om hundra år skall Rousseau ha gjort världen ny! utropade Paul med glänsande blickar.

— Nå, om du med sådan förtjusning läst Rousseaus *Émile*, så bör du af honom ha lärt dig att älska naturen. Där finner du medicin för elaka drömmar. Studera naturen, men studera i henne lifvet och icke döden. Studera med rön. Gif akt på det minsta, för att småningom komma till det större och största. Sök

lagarna för det hela, så skall du kanske slutligen i dem upptäcka Gud.

— Jag skall upptäcka friheten! Jag skall blotta det fördolda. Jag skall frigöra det fångna. Jag skall uppdaga det hemlighetsfulla, som länge varit anadt, men aldrig funnet. Jag skall återgifva naturen åt mänskligheten och mänskligheten åt naturen.

— Det kan tåla sin tid, men gå på bara, håll ut! Så långt äro vi ense. Jag har alltid trott att hos dig bor en genius, danad till någonting stort. Men snillet kan ej, bör ej umbära dygden. Stora andar böra umgås med stora tankar. Har du någonsin hört att stora tankar trifvas i spelhus?

Paul teg.

— Vi skola, — fortfor den äldre vännen — söka att godtgöra följderna af ditt felsteg. Det finns något viktigare än trehundra riksdaler, och det är att icke svika mänskors förtroende. Hvarmed tänker du betala din skuld?

— Det kan jag ej säga. Icke ännu.

— Jag har ett förslag. Var öppen som dagens ljus och förtro mig dina planer, dina bekymmer. Till belöning vill jag hos dina föräldrar anhålla om tillåtelse för dig att resa utrikes i sommar. Du skall få se oceanen, södra Europa, kanhända Afrikas kuster.

— Oceanen, ja, ja, lofva mig det!

— Jag lofvar det, men blott på det villkor jag nämnde nyss.

— Jag kan ej.

— Hvarför kan du ej?

— För det att jag ej kan.

— Hvad vill det säga? Glömmer du att jag är här i din faders ställe?

— Jag skulle svara min far detsamma som nu.

— Halsstarrige pojke! Så måste där ännu förblifva en mörk punkt emellan oss. Men jag ämnar ej tillåta det. Så länge jag ansvarar för dig, får mellan oss intet mörker vara. Jag ger dig betänketid till i morgon afton. Godnatt.

Och Paul gick tankfull upp till sin lilla vindskammare, med den täckaste utsikt åt sjön. Där satte han sig i det öppna fönstret och såg ut mot den svala nejden i vårens första, börjande barndomsgrönska. Underliga känslor, underliga frågor rörde sig i ynglingens drömmande själ:

Hvad är lifvet?

Hvad är naturen?

Hvad är anden?

Hvad är jag?

Han fann intet svar. Mekaniskt fattade han en bok, som låg uppslagen på fönsterbrädet. Det var Arndts »Paradislustgård» — förmodligen ditlagd med vänskapens finkänsliga vink af den fromma Cecilia.

— Ah, sådant där! utropade ynglingen och slog häftigt igen den öppna boken.

Han förstod ej »Lustgården». Han förstod ej Cecilia. Han förstod ej sig själf.

8. Stjärnor af första och andra ordningen.

Paul Bertelsköld tillbragte i sin vindskammare en sömnlös, orolig natt. För hans fantasi gycklade beständigt nya föreställningar. Än var det gigantiska tankar på en ny världsordning, än längesedan förgätna barndomsminnen; än ett matematiskt problem, som ingen härtills förmått att lösa, men hvartill han allena hade upptäckt klaven. Än hörde han tärningarna rulla och korten rassla; än var det hans kusin Cecilia, som bad Herren upplysa sitt ansikte öfver honom; än åter den hemlighetsfulle doktorn, som grep med iskyla hans motvilliga hand. Det förekom honom som skulle fientliga makter kämpa om hans själ. Det var den österländska sagans svarta och hvita änglar, som stridde om öfverväldet.

Otålig och missnöjd med sig själf, stod han upp. Han kände sig trött och söndersliten. Han ville hafva ljus i det mörker, som betäckte hans inre. Men hvar? Huru? Han trodde sig vara misskänd och oförstådd af alla. Hans vän och fosterfader ansåg honom för en svärmande narr. Professorerne visade honom snäfva miner, sedan han upphört att gå på deras föreläsningar. Till hvem skulle han vända sig, för att få klarhet i töcknen?

Klockan var sex på morgonen, luften ren, himlen blå. I mannaminne hade man icke haft en så torr Maj i Åbo. Paul tog sin hatt och gick ut i staden, till en början drifvande utan bestämdt mål, som fjunet af ängsullen drifver för morgonvinden.

Ett lågt fönster stod öppet mot gatan. Vid skrifbordet därinne satt en blek yngling om tjugu år med pennan i handen, medan i bakgrunden af rummet tvenne skolgossar hängde hufvudet öfver boken. Ynglingen såg upp, varseblef den förbigående Paul och sade till honom:

— God morgon, kung Midas!

— God morgon, Faëton! svarade Paul, förbittrad öfver denna anspelning på hans guldmakeri.

Ynglingen i fönstret var Johan Henrik Kellgren, student i Åbo och den tiden mera fruktad än älskad för sina bitande infall.

Paul gick vidare. Han mötte en ung, nyssbakad student, som redan gick till en privat föreläsning. Det var en späd yngling om sexton år, blek och af sjukligt utseende, men med intelligenta drag och vackra blå ögon. Hans namn var Jacob Tengström, sedermera ärkebiskop i Åbo.

— Går du till Hassel? frågade Tengström.

— Nej, till Gadolin, svarade Paul på måfå, ty han blygdes att vara mindre flitig än hans yngre kamrat.

— God morgon.

— Adjö.

I Åbo funnos den tiden två teologer som tillika voro berömde naturforskare. Det var den lärde, humane biskop Mennander, och den lika lärde, men mycket kvistigare Jacob Gadolin, då andre teologie professor och sedermera Mennanders andre efterträdare. En teolog

dugde då för tiden till allt, likasom i våra dagar en general. Det föll Paul in att besöka den lärde mannen, under förevändning att låna en bok.

Han fann den berömde professorn i nattmössa och tjock nattrock framför en brasa i det stekheta rummet, sysselsatt att utarbeta en afhandling — till prästmötet i Åbo? Nej, till vetenskapsakademin i Stockholm om månens parallax. Bredvid honom låg ett betänkande om skogsskötseln, bestämdt för den förestående riksdagen, och ett nyss ankommet bref från riksrådet Fersen, innehållande trådarna till en politisk intrig.

Gadolin var en man om femtiosex år, klok och sarkastisk: större naturforskare än teolog, men större politiker än naturforskare.

— Hvad vill Bertelsköld? frågade professorn, ej ovänligt, men i tonen af en förman, som vet sätta värde på tiden.

Paul svarade med en begäran att få låna det berömda arbetet *De l'esprit* af Helvetius.

— Hvad vill han med det? frågade professorn, rynkande ögonbrynen.

— Jag önskade gärna studera de matematiska bevisen för Guds existens, svarade Paul med låtsad enfald.

— Duger icke. Han kan studera Wolf. Hvem har visat honom till Helvetius?

— Jag har hört honom berömmas som en skarpsinnig tänkare.

— *Ne inducas nos in tentationem*[1]. Känner han en bok, som kallas Benzelii teologi?

— Ja.

[1] Inled oss icke i frestelse.

— Nå, så läs om den engång till. Smakar det icke, så läs Wolf. Guds existens är längesedan matematiskt bevisad. *De axiomate non disputandum*[1].

— Men om man tviflar...?

— Så läser man Benzelius engång till och afhåller sig från köttmat, spanskt vin och andra hetsande drycker. Tvifvel komma merendels från magen. Huru mår den hedersmannen hans far? Är han allt ännu en rättskaffens Hatt?

— Min far har sedan länge öfvergifvit politiken, för att sköta sitt jordbruk.

— Jag förstår. Grefvinnan är en född Mössa. Jag kände hans morfar, borgarekungen. Det var en styf karl, *tenax propositi vir. Valeas, studeas*[2]. Läs Benzelius, det är mitt råd.

Paul gick bort med en känsla som liknade förtviflan. Nästan utan att veta huru, stod han vid professor Carl Mestertons port. Äfven Mesterton var teolog, men hade skurit sina lagrar i Wolfiska filosofin.

Paul begärde att få låna hans berömda, i Tyskland utgifna arbete: *De essentiis rerum æternis*[3].

Professor Mesterton, en torr, mager man af samma ålder som Gadolin, satt i skjortärmarna vid det öppna fönstret och syntes njuta af den svala morgonluften. Hans rum var kallt som en källare; han själf var, om möjligt, ännu kallare.

— Vill herrn tentera? frågade han.

— Ännu icke, svarade Paul. Jag har afhört herr professorn och ville repetera systemet.

[1] Om ett axiom får man ej tvista.

[2] En man, som stod fast vid sin föresats. Må väl, studera!

[3] Om tingens eviga grundämnen.

— Har han min ontologi?

— Den kan jag utantill.

— Så kan han läsa min psykologi och min naturliga teologi. Allt beror på att känna predikamenterna.

— Också dem känner jag från perm till perm. Men jag är nog olycklig att ej komma till någon öfvertygelse. Jag söker Gud och lifvet, och jag har hoppats att finna dem i herr professorns essentier.

— Alla realiteter äro toma förståndsbegrepp, och Gud är en abstraktion af den absoluta idén. Utom tänkandet finns intet. Var nöjd därmed. När vill han tentera?

— Jag har ej tänkt mig till klarhet ännu, svarade Paul med en bitter känsla.

— Skadar ej att gå till botten med saken. Här har han mina *essentiæ*. Han finner där termerna. Termerna äro vetandets golf, väggar och tak.

— Men kommer jag med dem till Guds existens?

— Han kommer till tänkandets grund. *Cogito, ergo sum*[1].

Paul gick vidare med en känsla af kyla, som genomträngde hela hans varelse, och kom slutligen till ett litet hus vid Klostergatan. Här bodde magister Henrik Gabriel Porthan, då trettiotvå år gammal och amanuens vid biblioteket, hvars skatter han kände bättre än någon annan, ty han hade nyss begynt utgifva i disputationer bibliotekets historia. För ögonblicket var denne stränge, klassiske lärde upptagen af en öfversättning från grekernes lättsinnigaste, behagfullaste skämtare, Anakreon. Själfva allvaret älskade denna tid att leka med rosor.

Paul fann en kraftfull ung man af medellängd, dock redan något lutad af strängt arbete, klädd i en simpel

[1] Jag tänker: således är jag till. *Cartesius*.

grå rock och omgifven af folianter vid skrifbordet. Vid första anblicken syntes den unge lärde snarare ful än vacker, och ett par ovanligt tjocka läppar gåfvo hans ansikte någonting groft. Men ju närmare man betraktade honom, och i synnerhet när det stränga allvaret ljusnade för ett smålöje af intagande välvilja, desto mera kände man sig anslås af det ädla, kraftfulla, nästan romerskt storartade i hela hans personlighet.

— Jag kommer — sade Paul — för att af herr magistern begära en bok, som lär vara svår att få utan särskildt tillstånd från biblioteket. Det är Cornelius Agrippa, *De occulta philosophia*[1].

— Hvad skall grefven med den? Det är en förvillande bok, uppfylld af kabbalistiska vidskepelser, och jag är förbjuden att utlämna sådant åt andra än magistrar och lärare.

— Jag ber likväl att få boken, om det är möjligt. Jag begär den ej af nyfikenhet, utan för att utforska sanningen. Jag har förgäfves sökt henne i teologi, filosofi och matematik.

— Sök henne i historien! Det verkliga är det förnuftiga.

— Det är förgäfves. Jag kommer ingenstädes till öfvertygelse.

— Så läs de gamle klassikerne! I Plato eller Seneca skall grefven finna hundra gånger mera sann visdom, än i *Occulta philosophia.*

— Magistern vägrar således att låna mig boken?

— Jag afråder grefven. Agrippa har samlat utan minsta kritik en mängd skrock, som är vår tid ovärdigt. Utan kritik finnes ingen sann vetenskap.

[1] Om den hemliga visheten.

— Det vet jag. Därför kritiserar jag Gud och bibeln, vetenskapen och lifvet, men kommer därmed aldrig till annat än negationer.

Porthan betraktade honom med forskande blickar.

— Det är ämne till någonting mer än vanligt i grefven, sade han och tryckte ynglingens hand. — Men tro mig, grefven far vilse. Gud finnes hvarken i bibeln eller i vetenskapen, om han ej finns förut i vårt eget samvete. Kom till mig i biblioteket, så skola vi tillsammans öfvertyga oss om dårskapen af *Occulta philosophia.*

---

9. Den glänsande kulan.

Det förfallna huset vid Aningais tull hade hela dagen varit likasom utdödt. Porten förblef stängd, och icke ens den gamle drängen, som stundom visade sig likt en nattuggla på ruinerna af en röfvareborg, hade låtit se sin likbleka, förtorkade fysionomi på sin vanliga väg till bagaren att köpa för sex styfver bröd. Men så snart skymningen inbröt — och det var sent, ty man befann sig i Maj — blef där åter rörelse i den illa beryktade gården. Någonting bars in, och någonting bars ut; en ljusstrimma syntes åter igenom de stängda fönsterluckorna, och en misstänkt lukt af svafvel trängde ut genom skorstenen. De få grannar, som ännu vid denna sena timme voro på hemvägen, skyndade sig med långa steg förbi, och en nyfiken piga, som varit nog djärf att försöka huru gles springan i fönsterluckan möjligen kunde vara, drog sig genast häpen tillbaka med skråma på näsan, i den fulla tron att hon stött sig mot ett obekant instrument, som icke gärna kunde vara annat än ett bockhorn.

Men därinne var doktor Martin med sin bruna frack och sitt skinnförkläde ifrigt sysselsatt med hem-

lighetsfulla tillredelser. Öfver glöden i ugnen stodo nu fyra deglar, hvilkas innehåll han tid efter annan uppmärksamt betraktade. På en hylla voro fyra små flaskor af slipadt böhmiskt glas, väl tillslutna med proppar af samma ämne, ömsom föremål för hans synnerliga uppmärksamhet. Ett kalendarium, fullritadt med astronomiska tecken, låg utbredt på ett bord i hörnet och syntes vara till hands för att hvarje kvart timme rådfråga stjärnornas ställning, medan ett stort väggur af ovanlig form och med tjugufyra timmar på urtaflan i tunga, enformiga knäppningar angaf sekunderna. Midtpå golfvet stod ett slags trefot af koppar, öfverst på den en mindre trefot af samma metall och ofvanpå den åter en glaskula af ett barnhufvuds storlek.

Det tunga uret hade just med elfva melankoliska slag angifvit timmen nästföre midnatt, när ringklockan vid yttre dörren tillkännagaf ett besök, och in trädde Paul Bertelsköld med fasta, beslutsamma, trotsiga steg.

— Här är jag, doktor! sade han, i det han vårdslöst kastade hatten ifrån sig. — Jag kommer för att se hvad er konst duger till. Är den ej bättre än Cornelius Agrippa och hans *Occulta philosophia,* som jag i dag studerat på biblioteket med magister Porthan, så är det så godt att ni väljer en annan narr än mig, att bedraga med taskspelarekonster, ty jag ämnar ej tro mer än jag kan taga uti med händerna.

Den gamle nickade föraktligt.

— Så äro de alla, mumlade han, alla utan undantag i detta själfkloka, öfvermodiga tidehvarf. Alla vilja de genast komma till målet, utan möda och forskning, likasom behöfde de endast buga sig ned, för att plocka från gatan seklernas vishet. Tro hvad du behagar,

unge man; jag trugar ej min konst på någon. Men första villkoret, om du vill vara tillstädes vid mina experimenter, är att du därunder blindt underkastar dig mina befallningar.

— Vill ni gifva mig hvad jag begärt? Vill ni gifva mig guld att betala hvad jag är skyldig? Jag begär det icke som skänk, jag begär det som lån, och räntan kan ni bestämma efter ert eget godtfinnande.

— Och om jag gifver dig det? frågade doktorn med ett besynnerligt smålöje.

— Då vill jag för en timme eller två underkasta mig edra befallningar. Tro ej att jag bryr mig om af hvad slag de äro. Ni må vara jude eller kristen, muhamedan eller hedning, det kvittar mig lika. Ni kan gärna befalla mig, som häxmästare bruka, att trampa på psalmboken eller att underskrifva med mitt blod ett kontrakt med den onde; det generar mig icke det allraminsta. Jag tror för närvarande hvarken på psalmboken eller katekesen, hvarken på fan eller hans mormor. Det är skada att jag ej riktigt kan tro på er heller, doktor; ty något borde man tro ändå, om ej för annat, så för skam skull åtminstone.

— Jag kunde fråga dig, unge man — fortfor mästaren i de hemliga konsterna, utan att visa en min af otålighet — jag kunde fråga dig hvarför du, som icke tror något annat, tror på det du fattar i dina händer, hvilket dock ofta är osäkrare än det du omfattar med själen. Jag kunde också fråga mig själf, hvartill det tjenar att slösa pärlor af vishet på en som föresatt sig att stanna i samma råhet som de oskäliga djuren. Men du är ung, jag förlåter ditt fåvett, och jag vill, det oaktadt, visa dig huru orätt du gör att tvifla på makten af den konst, hvilken sedan år-

tusenden gått i arf till några få utvalde och med rätta blifvit kallad den gudomliga vetenskapen, *lapis philosophorum*, de vises sten. Är du beredd att lyda mina befallningar?

— Gör som ni behagar. Men på det öfverenskomna villkoret. För trehundra riksdaler kan ni sälja min själ.

— Lägg då ifrån dig allt järn och stål. Öfverhölj dig med denna skyddande mantel, som är ogenomtränglig för eld, luft och vatten. Tag i din hand denna magnet, som beskyddar dig emot onda inflytelser. Samla dina tankar och beväpna ditt mod. Framför allt, iakttag en ljudlös tystnad, när stunden är kommen, ty det minsta ord i fåvitsko kan fördärfva frukterna af alla mina mödor.

— Och är ett enda stackars ljud från en människotunga tillräckligt att förstöra resultaterna af all er konst, hvad vill ni då att jag skall tro om dess föregifna makt? sade ynglingen föraktligt, i det han likväl lydde mästarens tillsägelse, bortlade sin pennknif, löste stålspännet från sina hängslen, iklädde sig den med ett limartadt ämne genomdränkta manteln och fattade i sin hand en liten ankarformig magnet.

— Ordet — genmälde den vise doktorn — är andens svärd och sköld. Ett svärd i en dåres hand kan genomstinga hans eget hjärta, och allt beror på huru det brukas. Gif akt på dessa flaskor. De innehålla ingenting annat än dagg, insamlad under olika stjärntecken, hvilkas förenade krafter kunna åstadkomma mäktiga ting. Denna glaskula innehåller ett extrakt af sällsynta växter från jordens fyra zoner, insamlade under gynnsamma månskiften och hvilkas hemlighet jag icke kan uppenbara för dig. Nu ritar

jag denna ring kring oss som en skyddande mur och ställer vid dess rand en rökelse, enkom beredd för att afhålla de fientliga makter, som kunna hindra vårt företag...

Vid dessa ord drog den gamle en cirkel med rödkrita öfver det askfärgade golfvet, så att dess medelpunkt utgjordes af trefoten, och vid dess rand ställde han sju små rökelsefat, under det att han själf och hans lärjunge förblefvo stående inom cirkeln. Rökelsen antändes, och innan kort fylldes rummet af välluktande, narkotiska ångor.

Det stora vägguret visade en half timme före midnatt.

— Planeterna äro oss gynnsamma, fortfor den sällsamme mannen, i det han sänkte rösten till hviskning. — Tiden är inne, och nu gif akt, min son! Intet ord mera, såframt ditt lif är dig kärt, innan jag ger dig tillstånd att tala!

Ännu med ett föraktligt löje stod Paul inom trollkretsen, noga bevakande alla doktorns rörelser, för att icke lättroget blifva en lekboll för en taskspelares fingerfärdighet. Hans nyfikenhet var spänd, hans fantasi var i rörelse, men han bekämpade manligt hvarje gycklande villa och beslöt att förblifva lugn och kall, för att vid minsta försök till svek demaskera bedragaren.

Nu fattade doktorn de fyra böhmiska flaskorna och hällde deras vattenklara innehåll långsamt i glaskulan. Paul ansträngde sig för att upptäcka effekten af denna blandning, men såg endast en grumlig, oljaktig vätska, som uppfyllde glaskulan vidpass till en tredjedel.

När detta var gjordt, antände doktorn under glaskulan en spritlampa, som stod på den undre trefoten. Några minuter förgingo i tystnad, den gula vätskan begynte att koka och grumlades alltmera, tilldess att hon slutligen mörknade och tjocknade till en svartbrun, svafvelluktande massa.

Då framtog mästaren under trefoten en dosa af koppar och öppnade locket. Innanför koppardosan var en zinkdosa, innanför zinkdosan en silfverdosa och i silfverdosan en liten flaska af guld. Ur denna flaska hällde han långsamt och högtidligt sju droppar uti den bruna massan i glaskulan.

I ögonblicket såg Paul denna massa råka i häftig jäsning och förvandlas i allt ljusare färger. Om några minuter hade en mörk bottensats afsatt sig uti glaskulan, och därofvanför kokade en kristallklar vätska af förunderlig glans och skönhet. Från glaskulan spridde sig denna glans, som nästan bländade ögonen, lik det klaraste månsken öfver alla föremål i det med rökelse uppfyllda rummet. Allt kring de två männen tycktes röra sig och få lif. Golfvet gungade, trefoten darrade, hyllorna lyftade sig, bordet höjde sig, ugnen flyttade sig, deglarna rullade fram och åter, de glödande kolen tycktes dansa, och skugglika gestalter framskymtade genom röken, likasom famlande emot cirkeln och åter spöklikt försvinnande bort i det toma.

Klockan slog tolf.

Paul såg rummet röras och glänsa, han såg gestalterna framskymta och åter försvinna. Han trodde ej sina ögon, han tog sig för pannan. Hans tinningar bultade, hans kinder glödde; han ville protestera mot detta gyckel af hans förrädiska inbillning, men hans

tunga nekade att göra sin tjenst. Han kände att han var fullkomligt vaken: han såg allt, hörde allt, men han kunde ej röra sig och hade förlorat hälften af sin omdömesförmåga.

Otålig, förbittrad, misstrogen, fäste Paul sin blick på häxmästaren, i hopp att ertappa honom vid någon obevakad rörelse, som utvisade att han stod i hemligt förstånd med någon i rummet förborgad medhjälpare. Men doktor Martin stod där lika stum och orörlig, med den skarpa blicken oafvändt riktad mot en punkt af cirkelns periferi, därifrån skuggorna beständigt ånyo uppdykade ur röken. På denna punkt brann rökelsefatet med slocknande låge, och Paul tyckte sig märka att mästarens uppsyn uttryckte en fruktan, som han förgäfves bemödade sig att dölja. Hvad betydde detta? Trodde besvärjaren själf på sina spöken? Fruktade han att de kunde blifva honom öfvermäktiga? Berodde kanske bådas lif och välfärd därpå att denna svaga flamma ej slocknade ut? Väntade nattens fientliga makter blott dess sista aftynande, för att kasta sig öfver de förmätne, som vågade trotsa dem med att frammana naturens hemliga krafter ur djupet af det fördolda?

Paul blygdes: han kände en förfärlig, obestämd fruktan. Han var af naturen i hög grad oförvägen; han hade varit beredd på allt, men denna okända fara, detta fientliga, kropplösa, obegripliga, som rörde sig bakom röken och som *måste* vara en synvilla, men som för hvarje ögonblick syntes blifva någonting mer, det uppfyllde honom med fasa. Allt mattare blef lågen, allt ångestfullare förvredos häxmästarens drag. Slutligen bortdog den sista flämtande återstoden af ljus i rökelsekaret, och i samma sekund kände Paul golfvet

svikta under hans fötter. Ett sprakande af hundratusende eldbrasor, ett susande af hundratusen hviskningar hördes omkring honom. Han omgafs af lågor, han öfversköljdes af höga vågor, han erfor en känsla som hölle han på att sjunka ned i ett milsdjupt schakt. Allt blef mörkt, och han dignade vanmäktig ned vid den hemlighetsfulla trefoten . . .

---

10. Konsten att göra guld.

När Paul åter vaknade, stod doktor Martin bredvid honom och fuktade hans läppar med samma lifvande dryck, som i går hade återkallat lif och värme i hans stelnade ådror.

— Frukta ingenting — sade den gamle, i det han, såsom efter en häftig ansträngning, torkade svetten af sin fårade panna — faran är nu förbi. Det var det förskräckligaste jag någonsin upplefvat; vi dödlige äro dock svaga varelser i själfva vår allmakt. Jag kunde icke beräkna, att en del af rökelsen på detta lilla fat hade blifvit bortfläktad af luftdraget från ugnen, och en så skenbart obetydlig tillfällighet var nära att kosta oss lifvet. Ännu en sekund, och elementarandarne, som voro utom sig af vrede öfver våra försök att kufva dem, skulle ha störtat sig öfver oss och tillintetgjort oss. Men i samma ögonblick de lyckades genombryta cirkelns periferi, var äfven det kritiska momentet af deras välde förbi. Den lifsprocess, som de ville förstöra, hade fått tid att utveckla sig uti glaskulan. När elixiret var färdigt och kulan upphörde att glänsa, sjönko äfven elementerna tillbaka i sin naturliga jämvikt, och vi voro räddade. Du har

nu tillstånd att tala, unge man! Det som återstår är endast en småsak i jämförelse med det vi redan öfverstått.

Paul kände sig underbart lifvad, liksom i går. Men med hans krafter återkommo äfven hans tvifvel.

— Doktor, sade han, ännu har ni icke lyckats öfvertyga mig. Mina sinnen voro förvirrade af en plötslig vanmakt, och i ett sådant tillstånd äro alla bländverk möjliga. Jag måste se något mera, jag måste se det med kallt blod, med klart medvetande, för att tro på er konst.

— Nåväl, är du nu så kall, så klar och så vaken, som du anser nödvändigt för att pröfva med lugn?

— Jag hoppas det. Ni har ett ädelt vin, doktor! Är det tokajer, eller kanhända lacrymachrist?

Doktor Martin log på sitt egna sällsamma sätt.

— En enda droppe — sade han — ur den lilla guldflaska jag nyss begagnade, är nog att förvandla det uslaste vatten, ja självfva det starkaste gift, till en nektar, med hvilken söderns ädlaste viner skulle förgäfves söka att täfla. Men då du nu lyckligtvis anser dig vara vid ditt fulla förstånd, så betrakta denna kula, som var nära att blifva oss så dyr, men som också nu skall förse oss med en skatt, hvilken mången konung och mången lärd man förgäfves ha eftertraktat i hela sitt lif. Säg mig, hvad ser du?

— Jag ser — sade Paul med växande förvåning — nederst på bottnen ett det täckaste gröna landskap med skogar och sjöar, berg och strömmar... Jag tycker mig kunna urskilja hvarje träd, hvarje sten. I sanning, en målare skulle afundas er denna klara sjö... Men kan det vara möjligt? Jag tycker mig se vattnet krusas och träden böjas för vinden i detta konstgjorda

landskap. Ej sant, doktor, det måste vara en optisk synvilla?

— Alldeles icke. En annan gång kunde jag visa dig lefvande svanor på denna sjö och springande hjortar i denna skog; ja, lefvande människor af mindre än en fjärdedels tum i längd. Men detta experiment fordrar längre förberedelser. Hvad ser du ofvanför bergen?

— Jag ser ett mörkt moln simmande på en klarblå himmel. Nu ljusnar det, nu fördelar det sig... Doktor... i himlens namn... nej, det öfvergår allt hvad jag kunnat föreställa mig!

— Berätta mig hvad du ser!

— Solen!... En sol, som är mindre än blomman af en ranunkel, och likväl är hon så klar, att jag knappt kan uthärda hennes sken!

— På det du må förstå att jag ej vill bedraga dig, återtog mästaren, så vill jag säga dig, att det som du kallar sol är verkligen en synvilla, ehuru ej utan en hög betydelse. Du ser här den hemlighetsfulla tinktur, som jag med så mycken möda och fara har lyckats utdraga ur tingens innersta. Sju droppar af det stjärnelixir jag förvarat i guldflaskan ha varit tillräckliga att potentiera, att gifva lif åt daggens och växternas slumrande krafter, och fenomenet däraf var ljusskenet i glaskulan. Denna glans och denna kraft ha nu koncentrerat sig i en oskattbar vätska, som afsöndrat sig i form af en ny, ehuru mycket liten, skinande kula. Hon skiner som solen, säger du. Säg hellre som solarnas sol, ty denna kula innehåller icke blott kvintessensen af solljuset, utan af stjärnorna, ja af hela världsalltet. Unge man, du yfves att kalla dig tänkare: här är världstanken förkroppsligad inför

dina ögon! Du säger dig vara naturforskare: här äro alla naturens grundämnen sammansmälta och samlade på en punkt. Du söker vishet, du myra i stoftet: jag säger dig, att här är resultatet af årtusendens vishet, på hvilken ännu andra årtusenden skola förgäfves stafva. De dåraktiga människorna efterfika guldet, för att tillfredsställa sina låga passioner, och veta icke att guldet är ett stelnadt och liflöst sammanflöde af de krafter, som hålla universum tillhopa. Guldet är människornas gud, men denne gud är endast den döda kroppen af världssjälen, och blott den invigde vise förmår att beherska dess verkliga väsen.

— Således — frågade Paul — förnekar ni hvarje annan Gud, än världssjälen?

— Tror du på någon annan?

— Nej.

— Vet då — fortfor doktorn likgiltigt, utan att slösa vidare ord på en så gifven sak — att denna kula innehåller guldtinkturen. Med någon försiktighet kan denna tinktur uttagas, och jag får då en vätska af omkring tvåhundra små droppar, af hvilka hvarje droppe är tillräcklig att frambringa vidpass trettio lod guld efter eder vikt. Räkna vi hvarje lod till 24 riksdaler, så kunna vi med hvarje droppe frambringa 720 och med hela den glänsande kulan 144,000 riksdalers värde. Det är visserligen ganska litet emot hvad vi kunnat åstadkomma med större förberedelser, men för vårt nuvarande ändamål kan det vara tillräckligt. Gif nu akt på den förändring vätskan undergår genom sin egen inneboende kraft!

Paul betraktade åter det gröna landskapet med den konstgjorda solen och såg det småningom mörkna,

likasom under ett åskväder. Solen höljdes i moln, blixtar framsköto, regnet tycktes nedstörta i strömmar. Om en stund var intet mer att skönja af landskapet, allt var mörkt, och den nyss glänsande solen tycktes med mattadt sken flyta som en stor droppe af olja på den grumliga vätskan.

— Nu är det tid att frånskilja tinkturen, sade mästaren, och med yttersta varsamhet lyckades han att uppfånga den oljaktiga kulan i en knappt tumshög flaska af hvit kristall, som han framtog ur barmen.

När detta var lyckligen verkställdt, undersökte han tre af de fyra deglarna i ugnen och blandade deras innehåll i den fjärde, som utsattes för stark hetta.

— Dessa tre deglar — sade han — innehålla salt, svafvel och kvicksilfver, af hvilka alla kroppar äro sammansatta. När de potentieras af tinkturen, frambringas den metall, efter hvilken människorna äro så snikna och som verkligen innehåller kvintessensen af både växt- och stenriket, nämligen guld. Gif akt: kvantiteten är denna gång liten, endast trettio lod, eller jämnt så mycket som man kan potentiera med en droppe af tinkturen. Nu häller jag denna droppe i blandningen . . .

En sakta fräsning hördes, och massan uti den fjärde degeln begynte att glöda. Hettan ökades, tilldess att degelns hela innehåll syntes i hvit glödgning och doktorn tycktes med yttersta omsorg räkna ett visst antal sekunder. När talet var fullt, lyftade han degeln af elden och ställde den att svalna.

Oaktadt allt det underbara, hvartill han nyss varit vittne, hade Paul icke upphört att misstroget bevaka

den gamles rörelser, och nu fördubblade han sin uppmärksamhet, på det att icke möjligen ännu i sista ögonblicket ett stycke guld skulle insmygas i degeln. Men därtill förmärktes ej minsta anledning. Doktorn förblef lugn på afstånd från degeln, som slutligen svalnade, så att dess innehåll syntes stelnadt.

— Undersök själf! — sade mästaren.

---

11. En ung bankir och en gammal student.

Morgonen efter den natt, som användts för de besynnerliga experimenterna i doktor Martins laboratorium, satt Paul Bertelsköld i sin vindskammare, fördjupad i betraktande af den guldklimp han erhållit till skänks af sin lärare i de hemliga vetenskaperna. Han hade vägt den glänsande metallen på en känslig och pålitlig våg; han hade noga beräknat den vikt, som ett stycke guld af denna storlek måste hafva för att erkännas som äkta; han hade profvat dess hårdhet mot andra metaller, och allt öfvertygade honom, att den lilla, men tunga klump, som han höll i sin hand, var obestridligen äkta, oblandadt, kemiskt rent guld.

Detta intresserade Paul utomordentligt. Hvad brydde han sig om guldets penningevärde? Det var något som han väl kunde begagna sig af, för att betala en skuld och skaka ifrån sig en samvetsförebråelse; i öfrigt var det för honom fullkomligt likgiltigt. Men vetenskapen, konsten att göra guld och förmågan att därmed trotsa världen — hvilket omätligt fält för en ynglings äregirighet!

I årtusenden hade människorna krupit för denna usla metall. Vise och dårar hade bugat sig för dess

allmakt. Huru många dygder och ännu flera brott hade ej guldet bragt med sig i världen, från arbetarens mödosamt sparade penning ända till den girige ockrarens skatter, fuktade med änkors och faderlösas tårar! Nu hade han i sitt våld denna demoniska makt. Nu kunde han efter sitt välbehag skapa skatter, för hvilka riken och nationer skulle ödmjuka sig; trotsa den rikes öfvermod, gränslöst lindra den fattiges nöd, upphäfva alla olikheter i samhället, upplyfta den svage, förkrossa tyrannerne, gäcka alla dödligas beräkningar och sprida en framtid af ljus och öfverflöd kring dessa arma nordanbygder, som sett honom födas. Ingenting syntes honom omöjligt för den som blott ägde guld: han ville uppmuntra vetenskaperna, stöda konsterna, odla ödemarkerna. Allt skulle förvandlas, klarna, fullkomnas och stråla i en dittills okänd dager af kultur: han ville blifva den genius, som skulle omskapa världen, och millioner skulle hänryckta kalla honom sin räddare, sin pånyttfödare...

Åter när han betänkte huru många sekler förgäfves hade grubblat på denna stora upptäckt, huru månge af de visaste bland dödlige hade hela sitt lif igenom förgäfves mödat sig för att komma till denna upptäckt; hvilka skatter af snille och ansträngningar, som härtills förgäfves blifvit uppoffrade på försöket att finna denna de vises sten; då vidgades hans unga hjärta, då kände Paul att han var vetenskapsman och att han kunde säga med Archimedes till den förvånade världen: jag har funnit det! Visserligen var icke han dess upptäckare; men det var han som skulle göra upptäckten fruktbar. Han skulle kemiskt utreda guldmakarekonstens möjlighet och verklighet; han skulle därigenom komma till tingens grund. Han insåg ganska väl, att doktor

Martin hyste mycket föråldrade meningar om tingens kemiska sammansättning; nog funnos där andra grundämnen än salt, svafvel och kvicksilfver! Där fanns ju *flogiston,* eldsluften, och allehanda andra märkvärdiga ämnen, som kemin just vid den tiden framfödde. Men lärjungen såg däri längre än mästaren; han ville uppgöra ett alldeles nytt system, och när han kände konsten att förvandla salt, svafvel och kvicksilfver till guld, så betydde detta detsamma som att han kunde återföra all materie till dess enklaste form och bemäktiga sig trollstafven som öppnade och belyste alla naturens hemligheter.

Upptagen af dessa stora idéer, hörde Paul knappt att hans dörr öppnades, och in trädde en person, som på den tiden var för mycket känd bland Åbo studenter för att icke förtjena en närmare bekantskap.

Man föreställe sig en koloss om sex fot och sex tum, med tjocklek i proportion, skäggig, rödbrusig, gladlynt och godmodig, i döpelsen kallad Eudoxius Lejonfäll, men af kamraterne för korthetens skull kallad Leo. Redan namnet innebar en strid mellan Mars och Minerva, och Leos oblida stjärna ville att denna strid skulle fortsättas hela hans lif igenom. Son till en gammal karolin, som stupat vid Villmanstrand, hade den faderlöse gossen blifvit upptagen af en barmhärtig morbror, som var präst i Hollola och hatade krigareyrket värre än synden. Följaktligen skulle Leo bli präst, om han ville eller ej, och hvarför skulle han annars studera? Men Leo hade lika dåligt hufvud som godt hjärta och starka armar. I stället att blifva soldat, bonde eller handtverkare, sattes han vid sexton års ålder i skola och hade vid tjugusex år kommit så långt, att han nödtorfteligen blef student. Nu var han redan tre och

trettio år gammal, duktig och handfast, men med fortkomsten på den lärda banan gick det klent. Leo dugde till allting, utom till läskarl. Han snickrade och svarfvade, gjorde skidor och smidde skridskor, slipade rakknifvar, ryktade hästar, högg ved och bryggde punsch. From som ett lamm, gjorde han, åt sig själf lämnad, ingen människa för när; men när det gällde en af de heta bataljerna mot gesäller och sjömän på Åbo gator, skuffades Leo främst i striden och mottog på sin breda rygg hvarje rapp, som var ämnadt att stjälpa hans vänner, under det att han själf, när hans tröga blod engång kommit i rörelse, förglömde sitt fredliga lynne och utdelade med sina grofva näfvar sådana smekningar, att de kunnat fälla en oxe till marken, långt mera en kopparslagaregesäll. För alla dessa meriter var emellertid Eudoxius Lejonfäll mycket omtyckt af alla kamrater, och ingen fanns väl vid hela akademin, som ej gärna önskat honom den bästa framgång i den kvistiga prästexamen — ingen, utom de dryge och nackstyfve professorerne i teologin, ty de voro af annan tanke, och ingen prästbrist hade då ännu förmått beveka deras stenhårda hjärtan. Den blifvande prästen hade redan i tio år rakat sig två gånger i veckan, och ännu syntes icke minsta skymt af den ärevördiga kragen under hans haka.

Det var denne notable *civis academicus,* hvars ansenliga figur med någon svårighet trängt sig genom den smala vindskammardörren och nu afbröt Paul i hans storartade betraktelser öfver den märkvärdiga guldklimpen. Bekymret stod måladt i Leos ärliga ansikte, och han syntes hafva någon svårighet att komma fram med sitt ärende.

— Behöfver du pengar? frågade Paul, som var van vid dylika ärenden och nu för första gången kunde göra denna fråga med en bankirs lugna självförtroende.

— Nej, sade Leo och skrynklade obarmhärtigt sin slitna vadmalsmössa. — Jag har råkat i värre knipa än en oxe på slaktarbänken. Alanus vill ha mig att respondera.

Henrik Alanus var docent i den naturliga teologin och ansågs som en pelare för den lutherska ortodoxin.

— Svara som påfven: *non possumus!*

— Det går ej för sig. Han skulle ha Arenander, men Arenander blef sjuk. Disputationen är uppspikad och skall ventileras i öfvermorgon.

— Nå, så respondera då. Gammal teolog som du är, det går för dig som en pipa knaster.

— Nej, se det går inte. Förstår jag mig på hans hebreiska kodex, där flugorna gjort så många schevata, att inte Gadolin själf kan läsa en sida innantill! Men säger jag nej, så skämmer han ut mig för hela fakulteten, och jag tänker tentera i nästa vår. Ser du, Paul, därför har jag tänkt att du engång kan göra mig en bra tjenst för alla de gånger jag smidt åt dig *perpetuum mobile* och hjälpt dig att stöpa kulor och att steka kattor till luder åt räfvarna, när vi i höstas foro att jaga till Pargas. Nu kan du blifva respondent i stället för mig, så vinner Alanus på bytet, och min karrier är sauverad.

— Jaså. Och i öfvermorgon, säger du? Hvad gäller afhandlingen?

— Ontologi. Det gäller bevisen för Guds existens »*contra atheistas*». Hela akademin kommer dit. Det blir en högst märkvärdig disputation. Janne Seleen och Nisse Hjelt[1] komma att opponera. Det sägs till och med att domprosten Pryss skall uppträda extra.

[1] Docenter i teologin.

— Men jag har ej läst hebreiska sedan i skolan.

— Å strunt, hela världen vet att du kan blankt hvad du vill. Gå i mitt ställe, så skall jag skära till åt dig ett segel, hvars make ej finns i Åbo, för din nya slup.

— Får gå, jag skall respondera för dig. *Contra atheistas?* Jo jag tackar. Det var bra, Leo, att du kom på det infallet. Nu skola vi engång få roligt. Du skall få se huru jag skall göra kyrkofäderne yra i mössan.

12. De fyra riksstånden och en gammal bekant.

Det var således afgjordt, att Paul Bertelsköld skulle i sin vän Eudoxius Lejonfälls ställe respondera vid den högtidliga disputationsakten. Båda åtföljdes på rak arm till docenten Alanus, och då denne lärde man delade många andra dödliges svaghet för ett klingande namn samt hade hört den unge Bertelsköld omtalas som ett uppgående ljus vid det finska lärosätet, mötte från hans sida ingen svårighet att utbyta en tjockhufvad prästkandidat mot en kvickhufvad grefve.

Ynglingarne följdes vidare åt i den vackra morgonen och kommo så oförmärkt till strandgatan vid Aura nedanom broarna. I sitt hjärtas förtjusning bjöd Leo sin vän på färsk Ålandsost, som utgjorde en af den tidens oskyldiga läckerheter och brukade af matfriska studenter uppköpas direkt från skutorna.

En sådan, helt nyss ankommen, låg just vid stranden, och ynglingarne klefvo öfver en utlagd planka ombord på fartyget. Men de hade misstagit sig: det var icke en ålänning, det var en österbottning, som förde till Åbo utsädeskorn, hvarpå var brist för tillfället.

— Vänta, sade Leo. Låt oss fråga de österbottniske strömmingsätarne hvad de hafva för godt. Får man köpa god smörlycka för tre styfver stycket?

— Å ja, svarade en ung, rask bonde, som arbetade vid storluckan. — Och på köpet fås en styf handspak eller en mjuk dagg.

— Du måste haft en god kultje på resan, efter där ännu är väder i mungiporna, genmälde Leo. Er lax är väl, som vanligt, hälften hufvud och hälften stjärtar?

— Jag skall hålla för herrns räkning den första lax jag får utan hufvud och stjärt, svarade bonden.

— Hvarifrån är du hemma? frågade Paul, som fann behag i den unge mannens frimodiga svar.

— Från Storkyro, så mycket jag vet, sade bonden.

— Seglar du hit på egen skuta?

— Vinden är vår Herres, skutan är morbrors, och halfva lasten är min.

— Hvem är morbror?

— Det kan herrn fråga af honom själf, ifall han har lust att berätta sagor, svarade bonden.

Ur en liten, tarflig kajuta i aktern klef nu en gammal högrest man, klädd i en sliten fårskinnspäls, och vände sig i en missnöjd, knarrig ton till bonden vid storluckan.

— Hvem har gifvit dig lof att lägga ut en ny planka till landgång? brummade han. Ett gammalt bräde hade varit likaså bra. Och hvad har du gjort af tågstumpen, din slösaktiga slyngel? Jag säger dig, Jonas, att jag blir fattig karl med en sådan hushållning. Du må ej understå dig att köpa surmjölk åt folket, för det att vi kommit i hamn?

— Men karlarne ha slitit ondt med fångtraktamente på resan; må de ej skulle få en bit tobak att muntra sig med? invände Jonas med låtsad enfald.

— Tobak? Är du rent af förryckt? Hvarifrån skulle vi taga pengar att köpa den dyra tobaken? Men låt se, du kan gifva dem en half mark ryska blad eller så,

per man, på det villkor att du afräknar nio daler på månadshyran.

— Må det ej vara dubbelt emot hvad bladen kosta i Åbo? frågade Jonas lika enfaldigt.

— Det angår dig icke. På något måste man ha sin lilla profit. Jag blir utfattig på de här glupska karlarne; de göra ju ingenting annat än äta från morgon till afton. Och nu tro de att de kommit till Kanaans land, när vi kommit till Åbo? Man skall få se att de fordra både hamnpenningar och tolag, de snåla Åboboarne! Hvem får betala fiolerna, tror du? Och nu tänka karlarne gå i land och supa, så att jag får lega folk vid lossningen. Men det blir intet af, säger jag. Jag tänker stanna ombord; det blir dessutom billigare.

— Icke kan morbror bo i kajutan här i Åbo, vågade Jonas åter invända. — Hvad skulle folket säga, om den rikaste köpman i Vasa bor så eländigt, när han kommer till landets hufvudstad? Det skulle skada morbrors kredit.

— Tror du det? Nå, då får jag väl lof att flytta till Eriks, fastän det kan kosta mig vackra drickspengar. Men jag kan taga jollgasten med mig, så kostar han ingenting. Min systerson, den halunken, skall ju också vara i Åbo. Hvad stå de där munsjörerna och gapa på oss?

— De ha kommit att fråga om vi ha uppstoppade filfrasar för akademin, svarade Jonas.

— Kanske herrarne kunna visa oss vägen till en trädgårdsmästare vid namn Ljung?

— Är det riksdagsman Larsson från Vasa? frågade Paul, som uppmärksamt afhört det förtroliga samtalet.

— Står till tjenst, svarade den gamle buttert.

— Mitt namn är Paul Bertelsköld, och jag ber att få hälsa morbror välkommen till Åbo! sade Paul, icke

alldeles angenämt öfverraskad, och räckte sin oväntade släkting handen.

— Jaså, fägnar mig att göra din bekantskap, sade den gamle Larsson, i hvilken läsaren torde igenkänna en gammal bekant och en betydligt förfuskad kopia af hans fader, den ståtlige borgarekungen. Lars Larsson den yngre var heller ingen dufunge mera; han hade på de nitton år, sedan vi sist sågo honom, blifvit en gubbe, grånad i törst efter guld.

— Du har blifvit långa pojken, fortfor den gamle fryntligare och skakade ynglingens hand. — I de där klipska ögonen sitter allt ett stycke af mor din, barn. En styf kvinna var mor din i unga dagar, och vacker som synden, det kan jag säga, fastän hon är min köttsliga syster. Nå, det var ingenting illa med det. Man säger att det är icke alldeles helt mellan din mor och din styfbror? Men därom få vi väl språkas vid. Jag hoppas far och mor äro vid hälsan?

— Ganska godt, sade Paul. Om morbror behagar, kunna vi följas åt till Surutoin.

— Icke ännu, barn, icke ännu. Jag måste ha ögonen på mitt folk, ty lämnar jag dem på egen hand, så stå de och gapa här hela dagen, liksom de aldrig sett hus och gator förut. Men jag skall komma till middagen, om du afhämtar mig, så behöfver jag ej någon vägvisare.

Den unge bonden vid storluckan tog nu ett par dristiga steg framåt och grep med sin tjäriga näfve i Pauls fina grefvehand.

— Se, goddag, Pertensöld, sade han med sin finska brytning. — Det ser ut som vi skulle vara släkt. Jag är Jonas Bertila, yngre bror till Erik Ljung och fosterson till Benjamin Bertila, som de kallade Penna.

Paul räckte den trohjärtade mannen sin hand, kanhända med en lätt skymt af förlägenhet, ty så fullkomligt hade Paul ännu icke vuxit från bördens fördomar, att grefven i honom skulle alldeles förnekat sig själf, när han skakade bondens hand. Men Paul hade både af sin mor och på Surutoin lärt mera frisinnade åsikter än då för tiden var vanligt uti hans stånd, och han åtnöjde sig med den skämtande anmärkningen, att om hans andra morbror, prosten Larsson, nu vore närvarande, skulle de fyra släktingarne representera alla fyra riksstånden.

— Det skulle vi, svarade bonden frimodigt. Och icke skulle du behöfva skämmas för det, ty morbror Lars *har varit,* och jag *är* riksdagsman.

— Du, som knappt är trettio år! utropade Paul med billig förundran.

— Jämt opp fyllda trettio, genmälde bonden. Men det hindrar icke, att jag för tre veckor sedan blef vald af häradet, och nu tänker jag härifrån begifva mig till riksdagen i Stockholm, sedan vi sålt vårt korn.

— Men hvarför har icke morbror Lars blifvit återvald? frågade Paul.

— Det har allt sina sidor med det, hviskade Jonas. Det är så, att morbror har blifvit för hvarje år rikare och för hvarje år snålare, men det tycka icke Vasaboarne om, och därför ha de i år valt Grönberg. Det tros komma att gå hett till i Stockholm. Herrarne vilja kujonera den unge kungen, men vi bönder tänka icke tillåta det: han skall vara en bra och folkelig ung karl, och därför vilja vi ha honom till regementet. Vår släkt har alltid hållit med kungen mot herrarne, och med Guds hjälp tänker jag att göra så med. Men tänker ej du blifva riksdagsman?

— Det har icke fallit mig in, svarade Paul småleende. Jag har för närvarande annat att tänka på.

— Nå, det ena kan vara så bra som det andra, endast man fruktar Gud och ärar öfverheten. Men det vore väl, om ni skulle få någon bra präst här i Åbo att tala med morbror Lars, ty han är så grymfaseligt snål, att det är alldeles för mycket. Han äger minst fem tunnor guld och näns ej själf äta annat än torrt bröd, för det att smöret är dyrt och strömmingen kostar pengar. När han vill ha det riktigt fint, så dricker han spisöl uppå, och när spisölet brygges, mäter han maltet med stopsmått. Hade jag ej mot hans uttryckliga vilja smusslat åt oss några fårbogar och en fjärding strömming och en tunna hembryggdt öl ombord på vår skuta, så skulle vi ha svultit ihjäl under resan.

---

13. Lars Larsson den yngre.

Den gamla sagan från människosläktets barndom berättar oss, att alla onda andar ursprungligen äro fallne änglar. På samma sätt hör man stundom sägas, att alla odygder äro endast ett öfvermått af dygd. Men om detta torde vara svårt att bevisa, alldenstund många laster äro endast ett öfvermått af själfviska naturdrifter, så lärer man ej kunna neka, att några bland de fläckar, som djupast fördunkla människohjärtat, ha begynt med att vara lofliga, ja förtjenstfulla egenskaper, hvilka i sitt rätta mått ha varit en prydnad för sina innehafvare.

Släkten Larsson hade i mansåldrar med stor drift, sparsamhet och företagsamhet arbetat sig upp till en betydlig förmögenhet, och summan af dessa goda egenskaper likasom kulminerade — såsom de lärde säga — eller funno sitt högsta uttryck, i borgarekungen. Men redan hos honom hade denna drift, omtanke och sparsamhet uppnått en höjd, som stod nära till branten. Redan hos honom stod det energiska förvärfvet mycket nära den punkt, där det upphör att vara en dygd och slår om i en last; men det hölls hos honom tillbaka af andra mäktiga motiver, främst af hans oböjliga rättskänsla, hans starka fosterlandskärlek. Hos sonen däremot

funnos icke mer dessa återhållande krafter: här gick den goda egenskapen öfver sin gräns, och i samma stund slog den om till sin motsats. Allt blef självfviskt: den verksamma fliten slog om i oroligt jäktande, omtanken blef snålhet, sparsamheten blef girighet, och den ledande grundtanken i Larssons släkt sjönk plötsligen ned från arbetets höga ära till den nesligaste af alla laster: girighetens osläckliga, allt annat undanträngande törst efter guld.

Kanhända finns ingen last, som tränger med så djupa rötter innerst ned uti hjärtats fördolda grund. Den högmodige har momenter af ödmjukhet, den hatfulle känner ett behof af att älska, den vällustige kan blygas, den rusige kan ångra, men den girige ödmjukar sig, älskar, blyges och ångrar aldrig. Sofvande eller vakande, finns för honom endast en enda, allt dominerande tanke, en afgud, ett mål, för hvilket han lefver och sträfvar: guld, guld, och återigen mera, ännu mera, aldrig tillfyllest guld, guld! Beklagansvärda, fallna bild af en fordom herrlig änglagestalt — människa, huru djupt du kan sjunka i stoftets tillbedjan!

Den gamle patron Larsson var vid ovanligt godt lynne, där han regnat ned öfver det fredliga Surutoin, ungefär som när en gammal, förtorkad asp blåst omkull i ett grönt ärtland. Han hade blifvit gästfritt och vänligt emottagen af de beskedliga släktingarna. Han hade för första gången sedan två veckor ätit sig mätt, och det kostade ingenting. Han hade blifvit erbjuden rum och fritt vivre hos Ljung, så länge han dröjde i Åbo, och det kostade heller ingenting. Han hade lyckats praktisera sin jollgast Jeppe Flatnabb till att för hans disposition bo i drängkammaren; därmed inbesparades karlens föda och patronens drickspenningar. Han hade slutligen,

ehuru en trädgårdsmästare aldrig har mera brådt än i Maj, lyckats aflocka sin tjenstaktige släkting ett löfte att få på kvällarna begagna hans hästar och trädgårdsdrängar för lossningen af kornlasten, och därmed besparades ännu mera penningar.

Där var en hake i allt detta, som Larsson ganska väl förstod, och det var att Erik Ljung behöft enskilda medel, utom kronans anslag för plantagen, att sätta bo, när han gifte sig. Andra skulle kanhända förstått att hushålla in hvad de behöft på kronans affär, men därtill hade Erik Ljung varit alltför samvetsgrann. Sedan han användt snarare mer än mindre på sin älskade trädgård, och därtill ännu uppsatt sitt lilla bo af intet, fann han sig stå i en skuld af tusen riksdaler till sin rike släkting, handlanden Larsson i Vasa, och tusen riksdaler voro en ganska betydlig summa. Reversen var uti fullgodt skick, och räntorna hade blifvit punktligt erlagda, men kapitalet stod obetaldt, och då skuldsedeln var ställd på tre månaders uppsägning, var den likväl, som man lätt kan begripa, en hake af järn, som höll den hederlige plantagedirektören betänkligt fången.

Surutoins invånare hade därför många anledningar att hålla sin gäst vid godt lynne, och där krusades för honom på allt upptänkeligt sätt. Erika hade, med bättre framgång än förr på Hammarby, anlitat husets alla förråder. Cecilia hade tagit patronens tillhörigheter — fårskinnspälsen ej att förglömma — i sin synnerliga omvårdnad. Barnen hade blifvit snyggade om näsan och framtussade till presentation. Paul slutligen hade, i anseende till allt detta, fått anstånd med sin nya examen i konsten att betala skulder, och allt var därför idel fryntlighet, välfägnad och artighet på det fridsamma Surutoin.

Endast den lilla Rosemaj kunde på intet villkor förmås att niga för den främmande farbror. Hon skrek med full hals, när han gjorde ett försök att taga henne i famn.

— Kom och se på min granna ked! sade gubben, i det han med välbehag skramlade på en tung urked af guld, som utgjorde hans enda lyxartikel.

Rosemaj stod bredvid gårdshunden Caro, som låg vid dörren, och stred en stund med sig själf, ty guldets glans har en mäktig, instinktlik trollkraft äfven för barn, och något så blänkande hade Rosemaj aldrig sett. Till slut sade hon:

— Ge Rose det där!

— Hvad skall du göra med den granna kedjan? frågade gubben i sitt briljanta lynne.

— Rose skall ge den åt Caro att äta, svarade barnet.

Gubben Larsson skakade misslynt på hufvudet och vände sig bort. Till och med han förstod den omedvetna, men bittra ironin uti barnets svar.

Efter måltiden ledsagades han till Pauls kammare, för att hvila en half timme, tilldess att man hunnit ställa i ordning åt honom Eriks eget arbetsrum, som skulle afträdas åt den firade gästen. Den rike mannen mottog all denna artighet som en skyldig tribut. Han hade påtagligen ganska ringa tankar om Surutoin och dess invånare. De voro ju skyldiga honom tusen riksdaler.

— Hur slår man sig ut här? frågade han Paul, medan de gingo uppför vindstrappan. — Klen förtjenst, eller hur?

— Det går allt för sig, när man är nöjd, svarade Paul.

— Lärdt folk förstår sig ej på affärer, återtog köpmannen i en ton af förakt. — De tycka mest om att masa sig med en bok i solskenet, medan vi andra arbeta

som trälar, för att spara en styfver. Hvad gör man med det där krimskramset i trädgården? Vore det en äng, skulle man få därifrån ett godt kofoder.

— Där säljes en bra mängd grönsaker till staden, menade Paul.

— Så att där säljs något? Det är ändå en smula förstånd. Men fattigdom blir det till slut ändå; ingenting finns att betala skulderna med, och så råkar man dö, och släkten får änka och barn på halsen.

Paul teg, och man trädde in i vindskammaren. Där, som öfverallt i huset, anställde Larsson ett slags bouppteckning i tankarna. Det var Pauls möbler; de kunde således ej ens tagas i mät för de tusen riksdalrarna.

Larsson hade likväl ej tagit många steg i rummet, innan hans ständigt spanande blickar föllo på det glänsande guldstycket, som Paul med sin ålders lättsinne lämnat att ligga bredvid papper och skräp på skrifbordet.

— Hvad har du där? frågade gubben, i det han grep den glänsande metallen med en roffågels giriga klor och vägde den mellan fingrarna.

— Det är bara ett stycke guld, svarade Paul likgiltigt.

— Guld? Och hvad gör du med guldstycken? Hvarifrån får du guldstycken? Och huru kan du så vårdslöst lämna så mycket penningar liggande i ett oläst rum? frågade åter den gamle, och hans ögon tindrade.

— Det är bara en småsak. Sådana lappris klimpar göra vi alla dagar, sade Paul småleende.

— Göra? Göra? upprepade gubben. Hvad vill det säga? Det är ju rent guld!

— Visst är det så. Men det hindrar ej oss att göra sådant, när vi behaga.

— Göra guld? Hvad är det du pjollrar, pojke? Vill du kanhända drifva gäck med mig?

— Det är mitt fulla allvar. Har ej morbror hört om kemins nyaste framsteg?

— Puder! Idel puder och snömos! Idel skryt af lärda stackare, som knappast äga en Gud och en rock! Göra guld? Sådana dumheter!

Och gubben vägde metallstycket på de utsträckta, klolika fingrarna.

— Det där ha vi gjort i natt, och det är bara ett litet experiment, försäkrade Paul, som fann ett nöje i att reta den gamle gnidarens vinningslystnad.

---

14. Guldet frestar.

Larsson teg. Han blygdes att visa huru hans själ hängde vid den gula metallen.

— Jag önskar morbror en angenäm hvila, sade Paul och ville gå.

— Vänta ett ögonblick, fortfor den gamle, i det han än en gång vägde guldklimpen på pekfingret och långfingret. — Huru mycket kan detta stycke väga?

— Omkring nittio dukater.

— Vill du sälja det åt mig?

— Åja. Hvad vill morbror betala?

— Du kan ej räkna samma värde som för präglad mynt. Jag vill gifva dig trehundra riksdaler, såframt det är äkta.

— Morbror skämtar. Det är ej halfva värdet. .

— Går du till en guldsmed, så bjuder han dig knappt tvåhundrafemtio. Men jag vill ej räkna så noga: jag ger dig trehundrafemtio.

— Nej, förlåt mig, jag är också litet affärsman; jag vet att svenska sedelmyntet nu står lägre än någonsin. Åtta riksdaler är pari, men morbror får nu dukaten knappt för tolf. Jag vill sälja honom för sju.

— Hvad pratar du pojke? Kursen är bra, och sedeln är god som guld. Jag vill gifva dig fyrahundra riksdaler; dem har du till skänks.

— Det är sant, och för morbrors skull vill jag därför sälja skräpet för sexhundra, sade Paul med en skälm i ögonvrårna, ty det roade honom obeskrifligt att än vidare sätta den gamle på glödande kol.

— Men är du alldeles befängd? Bryr jag mig om ditt guldstycke, ifall det är guld, hvilket ännu tarfvar bevis? Behåll det; jag behöfver det icke.

— Som morbror behagar. För mig är det också alldeles detsamma.

— Låt oss icke mera tala därom. Men säg mig, min kära Paul, efter ni ha så godt om guld här i huset; hvaraf kommer det, att Erik ej kan betala mig hvad han är skyldig?

— Det kommer sig däraf att vi först nyligen upptäckt konsten. Huru mycket är han skyldig?

— Tusen riksdaler. Eller rättare tusen tvåhundra, ty han har fått sina pengar i fullgoda sedlar, och nu får han betala mig efter kurs, sedan sedlarna fallit. Jag behöfver mina pengar: jag tänker uppsäga hans lån i dag eller i morgon.

Paul studsade. Aldrig hade han vetat att Ljung var skyldig. Som en stormil rann det honom i hågen, att han nu kunde godtgöra en del af de bekymmer han förorsakat sin gode fosterfader, hvilken han aldrig upphört att älska i all deras missämja. Därtill behöfdes endast att göra mera guld, och han tviflade ej att doktor Martin skulle lära honom konsten fullständigt, eller åtminstone göra åt honom flera guldstycken.

— Jag har ett förslag, sade han. Morbror betalar mig sex riksdaler dukaten, det vill säga femhundrafyrtio,

och vinner därpå minst trettio procent, men då förbinder sig morbror att köpa tvåhundrasjuttio dukater, det vill säga två dylika klimpar till.

— Hvarifrån får du dem?

— Jag gör dem.

— Du?

— Ja, hvarför icke? Jag sade ju morbror, att den där har jag gjort i natt mellan 11 och 1.

— Inbilla mig inga barnsagor!

— Förvånar det morbror? Jag kunde visa märkvärdigare saker, men morbror tror endast på realiteter. Nåväl, där har morbror en realitet, som väger nittio dukater, och om jag i morgon hämtar en eller par precis lika viktiga, så behöfver ju morbror ej tro på mina ord, utan blott på mitt guld.

Den gamle teg åter en stund helt stilla; man såg att han stred med sig själf.

— Om det verkligen så förhåller sig — sade han slutligen — då är det säkert att vi lefva i världens yttersta tider. Hvartill skulle det numera tjena att arbeta och sträfva för den fattiga styfvern? Hvarje lathund kan sträcka ut handen och plocka guldstycken ur spiseln. Hvarje apotekare kan fritt drifva gäck med oss. Men det är omöjligt. Jag vill hafva bevis, och kan du bevisa det, så vill jag ingå på hvad villkor som helst.

— Det är således afgjordt, att morbror köper tvåhundrasjuttio dukater?

— Ja. Men ett stycke guld är icke något bevis. Du kan ha köpt det af en guldsmed; du kan ha nedsmält en gammal ked till exempel. Jag måste öfvertyga mig. Jag måste själf vara närvarande vid metallens beredning. Annars tror jag dig icke. Hvar gör du experimentet?

— Det görs icke hemma hos mig, svarade Paul undvikande.

— Hvar görs det?

— Det kan jag ej säga.

— Kan du ej svara på en så enkel fråga, så är det ej mycket bevändt med hela din guldfabrikation. Pojke, du understår dig att drifva gäck med mig! Du kan icke göra guld mer än min enfaldiga Jeppe.

— Men om jag kan?

— Du kan icke. Sådana dumma historier har jag hört förr och bryr mig knäfveln därom. Behåll dina guldstycken!

Paul besinnade sig, och allt lekte det honom i hågen att kunna i blinken betala sin fosterfaders skulder, utan att bjuda sina skatter åt någon guldsmed, hvilket i en så pratsam stad som Åbo hade sina betänkliga sidor. Slutligen sade han:

— Vill morbror gifva mig ett heligt löfte att icke upptäcka för någon hvad jag vet uti denna sak?

— Därpå ger jag mitt hedersord, ifall du är nöjd med en sådan borgen, svarade köpmannen.

— Jag vill icke att någon skall tvifla på *mitt* ord — återtog Paul med stolthet — och därför tviflar jag ej heller på andras. Jag vill då säga morbror, att guldet görs hos en lärd tysk eller jude vid namn doktor Martin. Det är en hemlighet af största vikt.

— Jag förstår. Nå, hvar bor den där doktorn?

— Vid Aningais tull. — Och Paul beskref i korthet det gamla huset.

— Godt. Jag skall följa dig dit, när din tid medgifver.

— För närvarande — sade Paul — är jag upptagen af en disputation. Men i början af nästa vecka

vill jag följa morbror, på det villkor att jag nu genast får femhundra riksdaler för detta guldstycke.

— Jaså, du gör flera villkor. Men det må vara. Jag köper den där biten, ifall han är äkta.

Och den girige mannen framtog ur bröstfickan sin tjocka sedelbok af skinn, där så många gäldenärers egendom funnit en fristad och som var illa sliten af långvarigt begagnande. Därifrån uppräknade han med yttersta noggrannhet sedel efter sedel, vätande allt-emellanåt på tummen, för att förvissa sig om att ej två sedlar hängde tillsamman. Det kostade synbarligen på att göra sig af med så mycket penningar, men en blick på den blänkande metallen, som i hans ögon hade ett ännu vida högre värde, återgaf honom mod. När han på detta sätt uppräknat halfva summan, stannade han plötsligt, betraktade Paul med misstrogna blickar och sade tvärt:

— Men om du bedrager mig?

— Jag kan aldrig bedraga, svarade ynglingen med den förnäma hållning, som var ett fädernearf.

Den gamle begynte ånyo att räkna, men afbröt ånyo och frågade:

— Hvad skall du göra med dessa penningar?

— Betala en skuld.

— Nåväl, jag gifver dig här fyrahundra riksdaler mot särskildt kvitto, namn och sigill uti laga form. Hundra riksdaler håller jag inne, tilldess att jag låtit en guld-smed pröfva klenoden där.

Paul bet sig i läppen.

— Som morbror behagar, svarade han.

De skildes nu åt. Men ingen stärkande blund kom i den gamle köpmannens ögon. Han stod upp och gick till sin last vid hamnen, bannade Jonas, trätte på folket,

knogade på allt, som hans vana var; men midt i allt detta teg han åter helt stilla och tycktes så försjunken i ovana tankar, att han knappt märkte hvad som föregick omkring honom. Lasten lossades, det led till aftonen, och allt ännu stod den gamle Larsson försjunken i djup begrundan vid stormasten af sitt fartyg.

— Det står icke rätt till med gubben i dag, sade Jonas vid sig själf.

---

15. En akademisk disputation.

Likasom aspar och vidar om våren kasta vida omkring fjunet af sina frön, dem vinden för bort mot okända rymder, utan att någon kan bestämma, om och hvar de engång skola finna ett fäste och fatta rot, så kasta äfven de höga asparna och de låga vidarna i mänskligheten sina frön på måfå ut i tidehvarfven. Så länge ungdom finnes bland människor, finnas alltid vårvindar nog, för att sprida fröen, och vårsol nog, för att låta dem gro. Men vissa år äro gynnsammare för växternas frön, och vissa tidehvarf för idéernas. De tyckas stundom komma i svärmar, för hvilka betraktaren häpnar och frågar sig själf om de skola betäcka landet. Men deras lagar äro lagarna för lifvet; hundrade och tusen förgås uti rotlös mark, tio komma till kort blomstring, och ett enda bland de tusende rotas, blommar och mognar för seklerna.

Genom hela den bildade världen gick vid tiden för denna berättelse en underlig förkänsla af kommande stora förändringar uti mänskligheten. Få kunde ännu ana deras betydelse, ingen kunde fatta klart hvad den dunkla framtiden bar i sitt sköte, men alla kände instinktlikt att någonting utomordentligt förr eller senare måste komma. De gamla blickade misstroget på hvarje tecken

till väderskifte i tidehvarfvet; de unga läto förnimma djärfva förhoppningar. Under den bedrägliga ytan af djupaste fred funnos öfverallt en hemlig obelåtenhet, en oklar längtan efter någonting annat och bättre. Och likasom nästan i hvarje mansålder den yttersta domen förutsäges som nära förestående, så trodde äfven mången år 1771, att den stora omstörtningens tid var nära för hand. Sedermera, när den ännu lät några år vänta på sig, trodde återigen mången att allt var ett hjärnspöke — alldeles som skriften säger att det skall ske i de yttersta tiderna.

I Åbo och Finland lefde man från hjässan till fotabjället i nyttans tidehvarf. Teologin sof på sina förtorkade lagrar; de klassiska studierna hade ännu ej rätt mornat sig från det gamla pedanteriet; historien petade uti Mose böcker; lagfarenheten var en död utanläxa, medicinen en ofödd embryon. Fältet tillhörde filosofin, kemin, botaniken, såsom förut är omtaladt.

Då begynte teologerne, änskönt de fleste bland dem voro själfve öfverlöpare till naturvetenskaperna, att osa brändt horn i tidens luft. Där spordes åtskilliga misstänkta symptomer bland ungdomen: vådeliga filosofiska villomeningar, hädiska ekon af den franska encyklopedismen begynte få insteg bland de dittills så rättrogne studenterne i Åbo. En plötslig bäfvan påkom den så länge i ljuf slummer försänkta ortodoxin, och mot sin vilja måste den finska kyrkans fäder upplåta sin andeliga rustkammare och framleta de förrostade vapnen till kyrkans försvar.

Henrik Alanus, den unge, nitiske teologen, blef utsedd att föra Gideons svärd mot de filistéer och lät förkunna en ljungande afhandling *contra atheistas,* mot gudsförnekarne. Därom skulle nu disputeras i universitetets

större lärosal (här funnos blott två), och trogne och otrogne motsågo med spändt intresse denna strid mot osynlige motståndare. Ty att ingen ateist skulle våga öppet upptaga stridshandsken, därom var man visserligen på förhand öfvertygad. Men desto mer skulle de hemlige bekännarne af tidens gudlösa läror förstummas, förkrossas, tillintetgöras; de tvekande skulle återföras uti den rättrogna kyrkans sköte, och de ortodoxe skulle af en sådan triumf fatta nytt mod att nedslå alla öppne eller fördolde vedersakare.

Den märkvärdiga dagen kom. Ett ovant öga skulle icke ha märkt någon förändring i den gamla finska universitetsstadens fysionomi. Inga butiker voro stängda; kattuner, lärfter och långtobak, mössband och lerpipor hade sin vanliga afsättning; galeaserna vid stranden flaggade icke; matroserne sågos lika beckade som i går; bönderne på torget sågo ej det minsta högtidliga ut vid smörlassen; filmjölken var lika lång i Pargasgummornas byttor; kajorna flögo visserligen i svart högtidsdräkt, men det var deras lofliga vana. Endast de lärde sågo viktige ut, där de vandrade gravitetiskt till akademin klockan half åtta på morgonen, och studenterne betraktade hvarandra med till hälften skämtsamma, till hälften mystiska blickar, likasom ville den ena fråga den andra: är det dig det gäller? Bekänn, missdådare; är du en ateist?

Klockan på slaget åtta satt docenten Alanus i öfra katedern af *auditorium majus* och Paul Bertelsköld i den nedra: den förre i kaftan och med nyss pudrad peruk; den senare i sin adelsuniform. Midtemot dem sutto de två ordinarie opponenterne, *prior* och *posterior*, docenterne Seleen och Hjelt, likaledes i kaftaner och styfva peruker. I en särskild hedersstol satt biskop Mennander, akademins prokansler, en vacker, ärevördig man om

sextio år, men med ungdomlig liflighet i de milda blå ögonen, och vid hans sida akademins rektor, den gamle, romerskt ståtlige, men dock redan af ålder böjde latinaren professor Hassel, hvilken räknade lika många år som det sekel, i hvilket han lefde. På en tredje stol sågs den sextiofemårige, döfve och nästan blinde domprosten doktor Samuel Pryss, om hvilken det elaka ryktet berättade att han ämnade opponera extra. Bakom honom sutto på bänkar teologie professorerne Gadolin och Mesterton; vidare lagfarenhetens ende officielle pelare, professor Olof Pryss, broder till domprosten, och läkarekonstens ende Atlas, den berömde Johan Haartman, läkarebokens författare, med sina kloka örnblickar och sitt vackra, intelligenta ansikte. Vidare sågos här tvenne frejdade ekonomer, professorerne Kalm och Gadd, de mindre bekante professorerne Ross och Nääf samt bakom dem akademins yngre lärdomsljus Porthan, Calonius och Lindqvist, jämte stjärnor af andra och tredje ordningen, docenterne Justander, Welonius, Deutsch, Weman och Arelin. Till och med franske språkmästaren, kapten De la Mothe, ritmästaren Gabriel Nordberg och *director musices* Carl Lenning, som tillika var orgelnist vid domkyrkan, hade infunnit sig för att åhöra ateisternes nederlag, och bland den täta skaran af studenter, som stående trängdes i den aflägsnare delen af salen, urskilde man tre blonda, intelligenta ansikten, den satiriskt småleende Johan Henrik Kellgren, den späde, blyge Jacob Tengström och hans jämnårige, den fint bildade, vackre ynglingen Abraham Niklas Clewberg.

Disputationsakten begynte, som vanligt, med en latinsk bön, och därefter följde superlativa haranger till biskopen och prokanslern, domprosten, rektor, professorerne och samtelige åhörare, som därvid uppstodo. Därnäst följde

en *lectio præcursoria,* eller förberedande framställning af ämnet, hvari icke sparades kraftiga sidohugg åt förmente motståndare, och sedan ett tal till förste opponenten, angående hans stora lärdom och nit samt med bön om benägen granskning af arbetets brister. Denne uppstod nu och besvarade komplimangerna med en lika bevekande bön om fördragsamhet, först till auktor, sedan till respondenten, och efter alla dessa förberedelser, som varade vidpass en timme, började ändtligen själfva disputationsakten.

Afhandlingen gällde det så kallade ontologiska beviset för Guds existens *(argumentum ontologicum),* hvarigenom människan af ofullkomligheten i sitt eget förnuft sluter till att det måste finnas någonting fullkomligare och högre. Detta var kardinalpunkten, hvari teologin sammanföll med filosofin, i det hon sökte på engång tillegna sig dess resultater och bekämpa dess motsägelseanda. Ämnet var således förträffligt valdt och liknade ett på en kulle uppfördt befästadt läger, hvarifrån man kunde beskjuta fiendens hela ställning i den nedanför liggande dalen och tillika med fångar eller med öfverlöpare förstärka sin egen armé.

16. Publik skandal.

Jag hyser den allrauppriktigaste vördnad *(sincerissimam venerationem)* för auktors lärdom och grundlighet, började magister Seleen på klingande latin. — Jag är också villig att erkänna hans arbetes förtjenster *in amplissima forma.* Det är endast några små brister, likasom skymmande moln framför den klara solen *(nubila Phoebi),* hvilka jag anser mig böra helt lätt vidröra *(leviter tangere),* för att gifva auktor vidare tillfälle att utveckla sitt lysande kunskapsförråd *(præclaram eruditionem).* Hvad först det yttre angår, komma åtskilliga tryckfel den annars mycket samvetsgranna *(scrupulosissima)* Frenckellska officinen till last (som uppräknades).

Nu var det respondentens tur. Han uppstod och höll det sedvanliga talet, hvari han pligtskyldigt borde anhålla om ett mildt öfverseende för sin ungdom och oerfarenhet samt icke underlåta att inflika så klingande fraser som möjligt om opponentens ofantliga öfverlägsenhet. Paul framsade denna läxa mycket punktligt och allvarsamt, men hans ord råkade falla så underligt tvetydiga, att man icke rätt visste om det var han eller opponenten, som här behöfde öfverseende. Det var

dock undangjordt, och nu blef det hans skyldighet att i korthet resumera opponentens invändningar, hvarunder auktor fick tid att öfvertänka försvaret.

— Den höglärde och vördige opponenten — sade respondens — förklarar att auktors opus visserligen är utomordentligt, men dock vid närmare betraktande förefaller honom som ett stort tryckfel.

— *Nequaquam,* ingalunda! inföll opponenten, högeligen förvånad öfver ett sådant missförstånd, och bland åhörarne spordes genast en misstänkt munterhet.

— Opponenten förklarar att auktors arbete ingalunda är utomordentligt, resumerade Paul.

Magister Seleen blef pionröd i ansiktet, men lyckligtvis tog auktor till ordet och utredde med mycken grundlighet tryckfelens rätta förstånd och andemening.

— Vidare — sade opponenten — skulle jag anse att auktor mindre nöjaktigt utredt det ontologiska bevisets historiska grund. Auktor tillskrifver det biskop Anselm af Canterbury, under det att andra anse Origenes som dess förste upphofsman. Här förekomma hos kyrkofäderne mörka ställen...

— Opponenten påstår att kyrkofäderne äro mörka, resumerade Paul.

— Jag säger ej att kyrkofäderne äro mörka — återtog magister Seleen, högeligen förbittrad — och jag beder respondenten hålla sig till *verba formalia.* Här finnas mörka ställen, som behöfva upplysning...

— Opponenten påstår att här finnas mörka ställen, som behöfva upplysning, citerade respondenten mycket allvarsamt.

Auditorium brast ut i löje.

Auktor, som synbarligen fann sig generad, sökte med berömvärdt mod att återföra åhörarne till sitt ämne, i

det att han utförligt bevisade huru den äran varit medeltidens skolastiker förbehållen, att först bevisligen utreda det högsta väsendets tillvaro. Men hans motståndare hade blifvit het och afbröt honom med ett dundrande *nego,* jag bestrider!

— Opponenten bestrider det högsta väsendets tillvaro, resumerade Paul med sitt orubbliga lugn.

— *Nego, iterumque nego!* utropade magister Seleen.

— Opponenten bestrider ytterligare och på det bestämdaste, att något högsta väsende finnes, fortfor den obeveklige respondenten.

Ett högt sorl af olika meningar genomlopp åhörarnes tätt packade leder. De äldre voro uppbragte, studenterne förtjuste; alla voro förvånade öfver den unge respondentens otroliga djärfhet i prokanslers, rektors, domprostens och alla professorernes närvaro.

— *Dominus respondens* missförstår den höglärde opponenten, återtog författaren, magister Alanus, ifrig att göra slut på detta förargelseväckande uppträde.

Olyckligtvis smålog han därvid i sin förlägenhet på ett sätt som den hetlefrade opponenten ansåg för en ny förolämpning, och efter några fåfänga försök att blidka hans vrede, afbröt magister Seleen sin opposition med förklaring att han icke vidare ämnade slösa sina argumenter på döfva öron.

Nu var turen hos andra opponenten, magister Hjelt, docent i exegetiken (bibeltolkningen). Han hade hållit föreläsningar öfver de svåraste ställen i Gamla testamentet och var i all ordkamp en erfaren stridsman. Han kritiserade de af författaren åberopade bibeltexter med den framgång, att respondentens okynne icke på länge fann någon blottad punkt i hans väldiga stridsrustning. Emellertid

blef det fråga om tolkningen af författarens anförda bibelspråk.

— Den höglärde opponenten påstår att Gamla testamentet är tvifvelaktigt, inföll respondenten.

— Det är fråga om svårfattliga ställen hos profeten Esaias, rättade motståndaren.

— Den höglärde opponenten anser profeten Esaias tvifvelaktig, sade Paul.

— Jag förklarar tolkningen svårfattlig, rättade Hjelt.

— Den höglärde opponenten förklarar sig icke begripa profeten Esaias.

Åter uppstod ett sorl, som var ganska ovanligt på de tysta bänkarna af *auditorium majus*. Alanus tog ånyo till ordet, och opponenten afträdde, efter öflig harang, med bibehållen krigsära.

Nu uppmanade författaren, enligt de akademiska lagarna, hvemhelst bland åhörarne, som därtill vore hugad, att vidare framträda med anmärkningar mot hans arbete. En allmän tystnad uppstod, ty man var beredd på märkvärdiga ting.

Och se, professor Mesterton uppstod, kall och lugn som själfva logiken, hvars svurne kämpe han var, och började, efter några få, torra ord till författaren, att kritisera de logiska bevisen uti hans arbete.

— Den högt berömde och högvördige opponenten säger att där finns hvarken logik eller förnuft i författarens afhandling, yttrade respondenten med samma köld.

Författaren önskade inom sig, att Bel i Babel måtte uppsluka hans respondent, men låtsade ej höra stickordet och mötte inkasten med mycken värdighet. Wolfs lärjunge Mesterton var en farlig motståndare genom sin matematiska säkerhet. Hans ord föllo skarpa som ispiggar, men i det att han sökte teologins förnämsta stöd

i tänkandet, märkte han icke själf huru han undergräfde den byggnad han ville upprätthålla.

— Den högt berömde och högvördige opponenten förklarar teologin för en metafysisk lärobyggnad, där ingen realitet finnes utom idén och ingen idé utom termerna. Följaktligen förklarar den högvördige opponenten hela teologin för termer, resumerade Paul med en skarp, obestridlig följdriktighet, för hvilken åhörarne hisnade.

Man trodde sig märka att själfva biskopen skiftade färg; endast den kalle filosofen i sin prästerliga skrud fortfor, utan att bevärdiga respondenten med minsta uppmärksamhet, att bevisa tankens suveräna herskaremakt, och måttade sålunda dråpslaget åt den sak han ville försvara.

Alanus satt på nålar; teologerne rodnade och bleknade. Då uppstod Gadolin, den väldige, för hvars uddiga snille härtills hvarje motstånd skingrats som agnar för vinden. Han likasom upptog i sina jättearmar den fallande kyrkan. I ett ljungande tal grep han med säker blick själfva kärnpunkten i dagens fråga och gisslade ateismen med en mördande ironi. Han visade klart huru ateismen är praktiskt och teoretiskt omöjlig; huru gudsförnekarne bedraga sig själfva; huru de i stället för den evige Guden göra sig små eländiga afgudar, dem de tillbedja; huru ett fallande löf förskräcker dem och två halmstrån i kors injaga en rysning hos dem; huru de tro sig allsmäktige, och hvarje behof blir deras beherskare, hvarje passion deras tyrann; huru en vindfläkt bortsopar dem, huru en eftervärld begabbar dem och huru barnet i vaggan ler åt deras inbillade vishet. Han talade kraftigt, herrligt, kvickt, och där fattades endast ett, för att göra detta tal till ett fullkomligt mästerverk — där fattades endast den kristna kärlekens varma andedräkt däri!

Åhörarne voro hänryckte; det korta, förflygande intrycket af den unge studentens gäckeri var med ens bortblåst. Paul själf var nära att blygas, men därtill var han för stolt. Han skulle resumera talet, och han gjorde det så mycket djärfvare, emedan han ville nedtysta något inom honom, som nästan liknade ett ondt samvete.

— Den högt berömde och högt vördade opponenten — sade han — förklarar först ateismen omöjlig och bekämpar den sedan med eld och svärd. Den högt berömde och högt vördade opponenten vill återföra mänskligheten till dibarnets oskuld och förklarar hvarje annan näring än kyrkans modersmjölk för ett absolut dödande gift.

Vid dessa förmätna ord, yttrade af en adertonårig student till en af landets och universitetets anseddaste män, som ännu därtill var präst och lärare, uppstod i salen ett obeskrifligt tumult. Teologerne voro de förste som häftigt reste sig från sina bänkar, och deras exempel följde snart alla lärare, under det att studenterne delade sig i tvenne läger: för och emot den trotsige talaren. Disputationen afbröts på ett för dessa fredliga salar högst ovanligt sätt. Man trängdes, man sorlade om hvarandra.

Då reste sig biskop Mennander, värdig och ärevördig.

— Unge man — sade han till Paul — du infinner dig i dag klockan fyra hos mig till enskild förklaring. Och ni, herr magister — tillade han åt Alanus — slutar akten med en bön för konungen.

---

17. Aurora-sällskapet.

I Åbo var på eftermiddagen en ovanlig rörelse. Öfverallt bland de lärde och bland studenterne talades blott om disputationen: föga om författaren, men desto mera om respondenten. Meningarna voro mycket delade. Nästan alla lärare klandrade skarpt den unge studenten; många ansågo att han för otidigt gäckeri borde för alltid förvisas från akademin. Studenterne delade sig i tvenne läger. Hälften af hela antalet hörde till teologiska fakulteten. Där hade Paul Bertelsköld häftige fiender, och de handfaste slagskämparne, hvilkas ämbete en dag skulle blifva att predika fridens evangelium, visade sig mäkta hugade att handgripligen tillrättavisa den unge smädaren. Men de tre öfriga fakulteternas studenter trädde på Pauls sida och förklarade att den som vågade antasta honom, skulle få med dem att göra. I alla gathörn, i alla studentkvarter sågos grupper, som med största ifver diskuterade denna viktiga fråga. Det liknade sig till öppen ofred uti den lärda staden: rektor och prokansler hade en orolig dag.

Aurora-sällskapet — denna den nya finska litteraturens första vagga och morgonrodnad — var församladt hos magister Porthan. Dess närmaste ändamål var att

redigera »Tidningar, utgifne af ett Sällskap i Åbo» — stamträdet för en blifvande talrik afkomma; så litet likväl, att hela dess löfverk, det vill säga en nummers hela innehåll, nu skulle få plats på halfannan spalt i våra större tidningar. N:o 9 var lagd under pressen, och korrektur förevisades. Man läste där ett »Bevis på ädelmodig vänskap», en »Underrättelse om Stenmurars uppsättande på Landsbygden», en kungörelse af bibliotekarien Lefrén om anteckning af folkseder och folkdräkter samt nyheter om dödsfall, utnämningar och den parentation, som hölls kort förut af lektor Alopæus om högstsalig hans majestäts dödeliga frånfälle.

— Det är en nog tarflig anrättning du bjuder våra läsare, bror Porthan! inföll den kvicke Calonius med ett sarkastiskt löje öfver de runda, kloka läpparna. — Hvad säger du, om vi skulle krydda vår nummer med ett stycke af den glada vetenskapen?

— Det är väl åter ett liktal öfver salig kungen? frågade Porthan, äfven han med ett solsken öfver de allvarliga dragen. — Jag har tills dato mottagit sex af den sorten, utom de två, som vi redan infört i n:ris 7 och 8. Och det kallar du att kultivera »den glada vetenskapen»!

— Du har gissat rätt, sade Calonius, det är verkligen en grafskrift, men af en *curieuse* beskaffenhet. Jag har här ett papper, så färskt, att händelsen knappt hunnit hända och bläcket ej hunnit torka ännu. Döm själf; det lyder så här:

Den unge Cleon, som med kragen
en skägglös haka prydt helt nyss,
såg i en dröm på ljusa dagen
en procession i långsam kryss.

På kistan läste man: »Här hvilar
från afunds skott och otrons pilar
sampt världens vanskeliga hal-is
Theologia Naturalis.»

— Det är den unge Kellgrens bitande penna! utropade några. Vi böra ju förr dess hellre inkalla honom i sällskapet.

— Tålamod, låt oss höra fortsättningen! smålog Calonius.

Högstsalig gumman dog af gikt,
vältaligheten kvad en dikt,
historien häpen gräfde grafven,
metafysiken bar prestafven
och juridiken ordnarna.
Förnöjd att kuren lyckats bra,
bar medicinen kräklorna.
Exegetiken gick i sorgen,
ekonomin bar granriskorgen,
och efter följde botaniken,
kemin, astronomin, fysiken
sampt i pleureuse matematiken.
Men öfverst, klädd i röda band,
satt adertonde seklets and'
och smällde pisken, så att spannet
flög fram och ingen mera hann'et.
Där stodo vetenskaperna
förbluffade uti sin saknad.
Men unge Cleon, åter vaknad,
tog sig om hakan och fann snart,
att fast teologin strök fart,
satt kragen kvar, en smula raknad.

— Nej, det måste vara af Clewberg, sade Porthan skrattande. Jag känner den gynnaren. Pojkaktig som synden, och ändå en äkta musernas älskling!

— *Auctor anonymus,* skämtade Calonius. Åtminstone ville jag ej råda honom att med detta opus speciminera för domkapitlet. Men hvad säger du, om vi skulle införa stycket under rubrik: »öfversättning från franskan»?

— Nej, sade Porthan, som höll sträng disciplin med ungdomen. — *Ne gutta quidem,* icke en droppe däraf får spillas ut öfver Auroras tystlåtna läppar.

— Jag förstår, skrattade Lindqvist. Icke en droppe af det där »absolut dödande giftet», som endast kan fördrifvas med kyrkans modersmjölk, begagnad som purgermedel.

— Vi — fortfor Porthan — kunna tåla en god dosis attiskt salt, men på vår ungdom tror jag att det i dag skulle verka värre än tobak. Det var en skandal, som icke nyligen timat i våra katedrar. Den skägglöse grefvepojken har vändt upp och ned på akademins fäder.

— Står det så skralt med fäderne — inföll Gustaf Weman, docent i finska litteraturen — så lägger jag af att svärja vid »våra fäders ben». Men gamla herrarne gå i smorläderstöflar; icke dimpa de öfverända för alla små grefvar.

— Det tror jag med, var svaret. Pojken ensam hade ej varit farlig, men faran låg däri, att han var Mestertons onda samvete. Mesterton förde klubban som en rasande Herkules mot sitt eget läger, och Bertelsköld riktade slaget. Trots all Gadolins vältalighet, led teologin ett mördande nederlag.

— Riktigt. Och därför har *anonymus* begrafvat henne, instämde Calonius.

— Mina gode herrar — återtog Porthan allvarsamt — vi kunna leka med elden och amusera oss en stund med de fladdrande gnistorna, men jag fruktar mycket

att vi ännu upplefva den dag, när af denna lekande låge blir en förhärjande brand. Det är hvarken en öfvermodig student, eller en i sina termer förtorkad professor som oroar mig. Det är den lösliga franska tidsandan, som strömmar in genom alla fönster och en dag skall förstöra alla grundliga studier. Seklet må tvifla och kritisera, jag har ingenting däremot; tvärtom anser jag kritiken för den skärseld, som skall pånyttföda vetenskaperna. Ett litet strå tänker också jag att draga till stacken; jag har nyss plundrat finska nationen på dess ryktbara härkomst från Israels tio stammar. Men till sanningen komma vi icke genom toma metafysiska termer, så långa att man kan slå ihjäl hundar med dem, eller genom ännu tomare franska negationer. Rousseau påstår att bildningen fördärfvar mänskan. Det är dit man vill komma, och teologins afskaffande är blott första steget.

— Hvad det angår, inföll Calonius, fruktar jag ingen Rousseau, så länge vi här i Åbo ha en Cerberus vid namn Porthan för latinska grammatikan. Näst ekonomin, är hon bestämdt det bästa motgift mot franska extravaganser.

— Hvad skulle du göra med grefvepojken, om du blefve af rektor adjungerad i en disciplinskommission? frågade Lindqvist Calonius.

— Jag skulle näpsan och släppan, såvida ingenting bevisligen kan läggas honom till last, svarade den berömde juristen. — Jag skulle säga till honom: gå hem och drick surmjölk! Enligt Haartmans läkarebok skall detta medel vara utomordentligt nyttigt för het blod.

— Och du, Porthan? frågade Weman.

— Jag skulle relegera honom på ett år, svarade den stränge forskaren lugnt.

— Man skall få se, att rektor är af samma mening, yttrade Lindqvist. Porthan är Hassels öra och arm. Men skada är det på unga Bertelsköld; han är matematik från hjässan till fotabjället.

— Jag kunde tillägga — återtog Porthan — att han är romare från hjärtat till tungan, och Gadd eller Kalm skulle säga oss att han är född till naturforskare. Men om han än vore en son af Apollo själf och bure under sin panna alla vetenskapens mysterier, så måste han böja sig för det som är mer än han, och det är vårt universitet. Vår tids fara ligger däri, att individen sätter sig öfver det allmänna. Bror Lindqvist borde som matematikus medgifva, att det hela är större än hvar och en af dess delar, och Calonius kan ej vilja bortskänka en iprick af lagen. *Fiat justitia* ...

— ... *et pereat mundus*[1], skämtade lagtolkaren. När man hör Porthan i dag, skulle man anse honom för en Draco, eller allraminst för en Cato; men jag har sett honom gråta som en förälskad herde, när hans syster i höstas fick kopporna och var nära att mista sin vackra hy.

— Du advocerar! skrattade Porthan. Min syster var nära att mista ögonen.

— Nå ja, återtog Calonius, där hören I att han bekänner. Och han, som i dag vill relegera ett snille, som han själf är förälskad i, för det att pojken råkar vara en smula lösmunt, han är i morgon färdig att skänka sin enda rock åt en försupen karl, för hvilken han i öfvermorgon får betala sin halfva lön i borgen. Men apropos af grundlighet, så har jag här ett annat poem, som du kan införa med godt samvete, ty det innehåller icke en sticka teologi. Hör bara:

[1] Må rättvisan hafva sin gång och världen förgås.

Om uppå *grundlighet* all *kvickhet* vore byggd,
om alltid af *godt vett godt hjärta* ägde skygd,
om *blyghet* vore prof af *ärbarhet* och *dygd*
och *artighet* ej nånsin skild ifrån en nödig *blygd;*
jag skulle utan fara
lättrogen alltid vara [1].

— Se där ha vi Calonius på styfva linan! utropade Porthan triumferande, och Aurora-sällskapet instämde med sitt hjärtliga löje.

[1] Tidningar, utgifne af ett Sällskap i Åbo 1771, N:o 16.

18. Biskop Mennander.

Paul Bertelsköld gick från disputationsakten med hela stoltheten af en ung stridshäst, som första gången varit i elden. Han hade tagit revanche på desse högmodige teologer, som mästrat och förhånat honom. Han hade slungat ett fritt ord midti pannan på den murkna institution, som ville binda hans öfvertygelse. Han hade varit den förste som vågat trotsa de föråldrade läror, för hvilka alla andra böjde knä, och han hade bragt universitetet att darra. Med högburen panna, glödande kinder och blixtrande ögon, banade han sig väg genom den täta studentskaran, där han med ens vunnit flera fiender och flera vänner, än någon annan af hans jämnårige, och styrde vägen till sin vän Clewberg, ty han hade sina skäl att icke gärna gå hem till Surutoin.

Under vägen kände han en tung hand på sin axel och hörde bakom sig Leos grofva stämma — samme Eudoxius Lejonfäll, på hvars plats han nyss med så allmänt uppseende hade vikarierat uti katedern.

Den fromsinte mannen var i en underlig och mycket upprörd sinnesstämning. Han grät och han skrattade, han svor och välsignade sig. Han var ju prästkandidat och det gällde hans examen, det gällde hela hans framtid,

ifall de teologiske fäderne kommo underfund med att det var han, som i sin oskuld tillställt detta spektakel. På fakultetens och egna vägnar hade han största skäl att vara förbittrad på Paul, och ändock var han förtjust i sin väns käckhet. Han kunde ej hjälpa det, han måste stå på sin väns sida, efter det dock var för hans skull som Paul hade råkat i denna vidlyftighet.

— De ropade där i akademin att de tänka gifva dig stryk, sade Leo; men den som sträcker ut ett finger, skall få betaldt med en näfve. Jag tänker det kan vara så godt att jag följer dig ett stycke, ty Hellman och Aulin och de andra prästgesällerna, som komma därborta, ha ingenting godt i sinnet mot dig.

Paul tackade och menade att han skulle nog reda sig utan biträde, men Leo var envis. De kommo till Clewberg, och Leo stannade som skyltvakt utanför porten.

Den sedan så berömde Abraham Niklas Clewberg, adlad Edelcrantz, var vid denna tid en sjuttonårig student, omhuldad af lyckan alltfrån sin barndom. Han var ensam arfvinge till en icke obetydlig förmögenhet, en vacker gård och ett rikt bibliotek; var själf utrustad med naturens yppersta gåfvor och hade fått den mest vårdade uppfostran. Fritänkande, fint bildad, älskvärd, intelligent i hela sin personlighet, var han född till statsman, världsman, hofman; och likväl hade sånggudinnorna utkorat honom till sin synnerliga älskling. Så ung han var, fanns i Åbo och Finland vid denna tid endast en man, nämligen Kellgren — och han ännu knappt mer än ett råämne — hvilken redan så klart som Clewberg förebådade och afspeglade det kommande gustavianska tidehvarfvet.

Clewberg var på engång naturforskare, filosof och litteraturhistoriker. Paul fann honom i en ljus, luftig

paviljong med utsikt mot trädgården, upptagen med att ordna en rik fjärilsamling, medan bredvid honom på bordet lågo uppslagna ett band af franska encyklopedin och Raynals historia om de indiska kolonierna.

— Du kommer just lagom för att svalka dig med ett stycke encyklopedi efter den unge Herkules' strid med giganterne; ifall du ej hellre föredrager att hjälpa mig ordna mina fjärilar! utropade Clewberg gladt. Se här hvad Diderot skrifver om teologerne under rubriken *Christianisme.*

Och de två ynglingarne satte sig att göra sina anmärkningar vid en af dessa gäckande, all kristendom förnekande artiklar, hvaraf den franska encyklopedin öfverflödade. Om en stund inbars åt dem en enkel, men för tvenne studenter i Åbo ovanligt väl tillredd middag. Den snillrike vännen förstod så väl att vända förmiddagens hela strid till ett gyckel, att Paul slutligen, när klockan närmade sig fyra, med lättare hjärta begaf sig till biskopen, fast besluten att icke låta den mäktige prelaten imponera på sin öfvertygelse, ej heller underkasta sig något slags afbön för de förolämpade teologerne.

Leo följde honom till biskopsgården.

— Det är så godt att du har en ärlig själ vid din sida, när du sticker hufvudet i lejonets gap, sade den trofaste vännen.

Oaktadt alla sina föresatser, kände Paul sitt hjärta klappa med hastigare slag, när han stod inför akademins mäktige prokansler, som jämte rektor, professor Hassel, redan väntade honom.

— Unge man — sade biskopen med vänlig värdighet — du har i dag svårt förbrutit dig mot den aktning du är skyldig dina lärare och vår heliga religion. Emedan jag hoppas att du gjort det mera af oförstånd och af ungdoms

lättsinne, än af öfverlagd afsikt, har jag kallat dig hit, för att höra hvad du har att säga till ditt försvar.

— Jag tackar ödmjukast för eders högvördighets goda tanke om mig, svarade Paul med lätt ironi och i början något sväfvande röst. — För att icke visa mig oförtjent däraf, så bekänner jag fritt att jag handlat efter min öfvertygelse. Jag har trott att tanken är fri. Jag har trott att man vid en offentlig disputationsakt skulle ha rätt att begagna alla vapen mot åsikter dem man anser för falska.

— Icke *alla* vapen, sade biskopen strängt. Det är endast vilden som brukar förgiftade pilar, och Sveriges rikes lag straffar hädelse mot Guds ord med döden. Din fria tanke ansvarar endast för Gud, men ditt fria ord är en handling, som måste böja sig under lagen. Det är icke vanligt, att man vid din ålder äger en *öfvertygelse*, men äfven om du ägde en sådan, ger den dig ingen rätt att därför smäda andras; minst dina lärares. Du har förvändt och förlöjligat opponenternes framställningar; du har drifvit gäck med det heliga ordet, och endast med en uppriktig ånger, endast med en fullständig afbön kan du ännu afvända ditt förtjenta straff.

Paul teg. Han hade väntat sig detta.

— Jag vill vara mild mot din ungdom, fortfor biskopen vänligare. Säg mig här uti rektors närvaro att du ångrar din öfverilning, och då vill jag tillåta dig att i morgon inför konsistorium framföra din afbön till officianterne vid disputationen.

— Jag skulle fela i den vördnad jag är skyldig eders högvördighet, sade Paul, om jag hycklade en ånger som jag ej känner. Jag skulle förnärma mig själf, om jag underkastade mig att afbedja det, som jag anser för hvarje fri mans rättighet.

Ett moln for öfver biskopens ädla panna, men det vek ånyo, och han fortfor med deltagande allvar:

— Så ung och redan så djupt smittad af tidens villfarelser! Jag igenkänner förebuden af den trotsiga tidsanda, för hvilken ingenting mera finnes heligt på jorden. Men jag besvär dig, unge man — ej som din förman, men som din faderlige vän, hvilken önskar ditt väl — tro ej denna trotsets och förnekelsens själfviska ande, som går genom världen! Var ödmjuk; det är din sanna ära. Böj dig för din pligt; det är den sanna friheten och förnedrar icke ditt mod. Försaka ditt blinda öfvermod. Haf aktning för dina lärare och för det heliga, som skall stå bergfast kvar genom alla tidernas stormväder. Man har sagt mig, att du är en lofvande yngling. Förspill ej ditt timliga och eviga väl genom ett otidigt trots. Tänk på ditt fäderneslând, som du kan gagna, och på dina föräldrar, som vänta af dig sin ålders glädje. Erkänn och afbed din öfverilning, så vill jag låta allt vara glömdt!

Där låg så mycken välvilja, så mycken värdighet i biskopens ord, att Paul mot sin vilja kände sig rörd. *Denna* hjärtliga, faderliga förmaning, så olik det bemötande han förut hade funnit hos de teologiske fäderne, hade han icke väntat sig. Han var dock en oerfaren, godhjärtad yngling, och med godhet kunde hans trotsiga lynne lindas kring fingret. Han vacklade i sitt beslut.

Olyckligtvis ansåg sig rektor, den gamle hederlige Hassel, böra taga fasta på ynglingens ånger och inföll med torr, afgörande ton:

— Tacka hans högvördighet, Bertelsköld, och bed honom förlåta ditt okynne! Sedan infinner du dig i morgon klockan tio i konsistorium.

Detta var att kasta en så vatten öfver Pauls uppflammande bättre känslor. I ögonblicket var han åter den trotsige ynglingen, som kände sig strida för tankens frihet mot tyranni och samvetstvång.

— Jag tackar för eders högvördighets välmening, yttrade han, men jag har redan sagt, att jag ej kan begagna mig därutaf.

— Betänk dig väl, unge man; det gäller din framtid! sade biskopen missnöjd.

— Jag har betänkt mig och hoppas att sörja själf för min framtid, förklarade Paul med fast röst.

— Då — svarade biskopen — förvisar jag dig på ett år från Åbo akademi, och därefter står det dig fritt att återvända, *såframt du gör afbön.*

---

19. Sorger uti det sorgfria.

Samma dag på eftermiddagen återvände Erik Ljung från staden till Surutoin. Hans panna var mulen, hans blick nedslagen, hans gång långsam. Han såg knappt barnen, som glada och stojande sprungo honom till möte.

Vid trappan mötte honom den trogna deltagarinnan i alla hans fröjder och sorger.

— Hvad har händt? frågade hon, i det att hennes ömma, forskande öga sökte att genomskåda molnen på hennes makes panna.

— Jag fruktar — svarade Erik — att min dröm var endast alltför mycket en profetia. Du minns att Bertelsköldarnes stammoder lofvade mig tio lyckliga år — de äro förbi, och nu komma sorgerna till vårt lyckliga Surutoin.

— Är du en naturforskare och tror på vidskepliga drömmar! bannade honom den trogna makan. — Var en man, Erik, och berätta hvad som oroar dig!

— Också din store morbror, Erika, tror på ingifvelser, likasom han tror på en *nemesis divina;* och huru kan man annat, om man tror på en försyn? Jag har ett enskildt bekymmer: morbror Lars har i dag uppsagt mitt lån.

— Men är det ej synd och skam? Det är då därför vi mottagit och på allt sätt hyllat den gamle orättfärdige gnidaren som gäst i vårt hus! Du har afstått åt honom ditt eget älskade arbetsrum, där du arbetar dubbelt lättare och där du känner dig hemma som snäckan i skalet. Du har villigt och utan ersättning lånat honom hästar och drängar. Du har försummat din dyrbara tid med hans många bestyr och ansträngt vår klena kassa för att förbättra hans svältande hull, medan jag för hans skull försummat hundra angelägnare saker. Där ha vi tacken. Men icke skola vi fälla modet för det. Den gode Guden har hjälpt oss allt härintills: han skall äfven framdeles göra det. Jag skall skrifva till morbror på Hammarby; han skall låna oss så mycket han kan, och sedan skola vi sälja min brudklädning, som jag ej mera behöfver, och guldkedjan, som jag ärft af min mor, och så skola vi arbeta och spara, Erik. Du skall få se att det går.

Erik kysste sin raska hustru, och tårarna stodo honom i ögonen.

— Det där är dig likt, Erika! sade han. Jag har ju alltid sagt, att i hela botaniken finns ingen så rar planta som du.

— Å, prata du! skrattade hon och slog sina armar kring hans hals, för att dölja, äfven hon, en tår, som ville smyga sig fram under hennes klipska ögonhår. — Det där är ingenting, när Gud låter oss hafva hälsan.

— Så tror jag med, sade mannen, och jag skulle ej misströsta, när jag har dig, som är född till finansminister. Men det är också ej skulden, som mest bekymrar mig.

— Jaså? Då är det Paul! inföll Erika med sin snabba förmåga att fatta allt klart.

— Han är relegerad! svarade Erik.

— Hvad säger du! För spel?

— Jag önskade nästan att det vore för någon dumhet, fastän han redan skaffat mig många sömnlösa nätter. Men i dag har han responderat för Alanus, drifvit gäck med bibeln och varit otidig mot professorerne. Biskopen ville ställa allt till rätta med afbön, men tror du att Paul gick in därpå?

— Nej, det kunde jag ha sagt dem förut.

— Det skedde helt nyss. Han vägrade, och följden blef att han förvisades på ett år från akademin, med villkor att likväl göra afbön, ifall han vill komma tillbaka. Man säger att Hassel rådgjort med Porthan, och Porthan är sträng som en romare i sådana saker.

— Det är en ful historia. Att vara näsvis mot professorerne, nå det är dumt och pojkaktigt, jag medger det, men icke vore nu det så himmelsskriande. Annat är det med bibeln: det är rysligt, Erik! Har den stackars gossen verkligen kommit så långt?

— Gud vet bäst, att han icke har lärt det i vårt hus åtminstone. Men hvem kan beräkna hvar alla snöflingor falla i vinterluften? Paul har sedan ett år läst en mängd franska författare som ej äro bra, och så har han blifvit intim med Clewberg, du vet.

— Den hygglige studenten?

— Ja, också vår Paul är en älskvärd gosse, men ... Kort sagdt, det ligger i tidens luft, och just de bäste blifva först anstuckne af miasmerna. Hade Paul varit ett normalt hufvud, med lagom vett och lagom ärelystnad, hade han sannolikt blifvit en hederlig medelmåtta, som hans far och mången annan bra karl. Men nu har han ärft af sin mor det utomordentligt skarpa hufvudet

och det stormiga, trotsiga hjärtat. Han blir antingen ett snille eller en usling af första ordningen, aldrig en vanlig människa, och det hade vi bort besinna, vi som känna honom.

— Ni, gode herrar, ären alltid kloka efteråt, svarade Erika, leende i all sin bedröfvelse. — Men nu är det ej fråga om hvad vi bort göra, utan om hvad vi nu böra företaga oss. Min tro är, att vår Herre skickar stormen att rensa luftkretsen och motgången att härda människan. Där ha i Pauls hufvud samlat sig osunda dunster från tidens luft; molnen ha laddats, ett åskväder var oundvikligt, men det gör honom godt. Nu beror allt på att vi ej lämna honom handlöst åt sig själf i denna kris. Han måste således resa, säger du?

— Inom tre dagar måste han lämna staden.

— Godt. Resa skulle han ju i alla fall. Han reser naturligtvis först till sina föräldrar. Men du reser med.

— Jag? sade Erik förvånad. Det var ju du, som var så bestämdt emot min förra reseplan?

— Din förra reseplan har intet att skaffa med denna, svarade Erika beslutsamt. Du reser icke till Afrika, min vän. Du reser med Paul till hans föräldrar på Falkby. Där redogör du för din förvaltning af deras anförtrodda klenod och rådgör med dem huru man efter detta bör arrangera med Paul. På fram- eller återresan besöker du Hammarby och rådgör med morbror Linné om våra egna affärer.

— Och du blir ensam, Erika?

— Jag sköter under tiden barnen och Surutoin, planterar kål och sparar in penningar. Jag är ju född för finanserna, påstår min man.

— Du är född till en krona! utropade Erik förtjust. Katarina den andra kan ej regera Ryssland bättre, än du regerar vårt rike Surutoin. När jag rätt betänker, är ditt förslag, nu som alltid, det enda praktiska. Det är afgjordt. Paul och jag resa i öfvermorgon. Lyckligtvis lär äfven vår gäst blifva färdig att resa vid samma tid.

— Vår gäst skall få höra ord och inga visor, innan han reser, sade Erika harmfullt. Det förekommer mig som skulle den gamle snålvargen ha någon plan i sinnet. Han sitter ibland långa stunder utan att höra eller se hvad här föregår kring honom. Jag fruktar att han blir kollrig af idel girighet. På rätt är det icke.

— Han har troligen någon ny spekulation i hufvudet.

— Nej, det är något annat, fastän jag ej kan utgrunda hvad. Har Paul betalat sin spelskuld?

— Jag hörde mig före i går, och han har i sista stunden riktigt betalat alltsamman. Men huru, det vet jag icke.

— Det måste du veta. Han får ej lämna skulder i Åbo.

— Det är också min mening. Jag har en misstanke, som jag knappt vågar tillstå.

— Skulle han råkat i händerna på den tyske undergöraren?

— Det är då märkvärdigt, att du genast hittar den rätta tråden. Jag hörde först i dag, att man sett honom gå in i det illa beryktade huset.

— Hvem är då denne doktor Martin? Och hvad gör han här?

— I hans pass står han uppgifven som en af dessa dussin-kvacksalfvare, hvilka i Göttingen eller Jena köpa sig doktorsgraden, och det enda man vet om honom, är att han sysselsätter sig med kemiska studier. Men hvarför

han vistas i Åbo, vet ingen. Hvad folket pratar, är ej mycket att fästa sig vid, men jag skulle ej gärna se att Paul gjort bekantskap med en så tvetydig person och kanske lånat pengar af honom.

— Låt mig försöka att taga reda därpå. Där ser jag Paul komma vid trädgårdsgrinden. Ser han ut som den, hvilken lidit ett nederlag? Nej, så stolt som en fältherre efter en vunnen drabbning öppnar han grinden och närmar sig hitåt...

---

20. Själahandlaren.

Klockan mellan tio och elfva på aftonen, samma dag när Paul Bertelsköld upplefde en så afgörande vändpunkt i sitt unga lif, smög sig en lång, men krökt gestalt med varsamma steg genom porten till den förfallna gård, som beboddes af doktor Martin Weis. Han ringde de vanliga slagen, blef insläppt och fann den vise doktorn upptagen af sina kemiska preparater i samma laboratorium, där Paul några dagar förut varit vittne till så mystiska tilldragelser. Vid skenet från ugnen igenkändes den gamle Larssons drag, som röjde en stark sinnesrörelse, under det att intet muskelspel uti doktorns kalla, fårade ansikte gaf tillkänna att han hvarken afböjde eller önskade detta besök.

— Jag kommer — sade Larsson — för att, efter vårt aftal i går, få veta de närmare villkoren för vår öfverenskommelse och tillika öfvertyga mig att herr doktorns konst håller profvet.

— Jag kan ej påminna mig, att vi uppgjort något aftal, svarade doktorn kallt. Ni har önskat lära er konsten att göra guld, och jag har svarat er att denna konst är ej något handtverk eller fabrik, utan en ringa del af den insikt uti naturens hemligheter, hvilken är

förunnad åt högst få dödlige. Jag har vidare sagt er, att en sådan insikt icke kan läras på samma sätt som man lär sig att smälta järn eller sjuda pottaska, utan att den är frukten af en hel lång lefnads djupa forskningar och mödosamma ansträngningar. Mina villkor, säger ni? Kläd af eder femtio år af ert lif, som man afkläder en sliten rock; blif åter tjugu år, och jag vill se hvad jag kan göra af er.

— Jag vet att jag är för gammal — sade Larsson förlägen — och jag begär icke att ni skall inviga mig i er konst. Men om det vore möjligt att ni tillredde åt mig ett slags droppar, tinktur eller hvad ni kallar det, som hade äfven uti en oinvigds hand den kostbara förmågan att förvandla alla metaller till guld, så ville jag fråga er om priset, ifall jag skulle ha lust att köpa det af er.

— Priset? Och köpa säger ni? Med hvad skulle ni då köpa er guldtinktur? Kanhända med samma guld, som ni tillverkar därmed? Eller kanske med trasiga papperslappar, som kallas sedlar och som skola betyda guldets värde? Hvad är priset på kunskapen? Köper ni solsken? Köper ni hälsa eller långt lif? Min konst och mina tinkturer köpas lika litet som de.

— Jag förstår, att här ej kan vara fråga om vanlig handel — återtog Larsson, synbart brydd — men just därför ville jag fråga om jag ej på något annat sätt kunde göra er en motsvarande tjenst. Om ni till exempel skulle önska er titlar och areställen? Jag är rik, jag behöfver ej ert guld, men det skulle roa mig... af en oskyldig lust att uppdaga naturens hemligheter. Därför ville jag tjena er med mitt inflytande, med mina rekommendationer. Jag har varit riksdagsman, jag tillhör det rådande Mösspartiet. Ni skulle ej ångra er, att ha gjort mig en tjenst.

Doktorn höjde föraktligt på axlarna.

— Titlar? Areställen? Tror ni att någon titel eller något äreställe kan uppväga den vises medvetande om sin makt öfver gudomliga och mänskliga ting?

— Ursäkta, jag ville ej förolämpa er. Men när jag ser er bebo detta tarfliga hus, föreställer jag mig att ni skulle kunna hafva det mycket bekvämare ... för edra studier.

— Och hvad hindrar mig att köpa hela ert fattiga Åbo, ja hela ert öde och isiga land? Därtill felas mig hvarken makt eller penningar, om jag vill. Men jag vill icke; jag är nöjd att få lefva och arbeta i lugn. Därför har jag uppsökt detta tarfliga bo, likasom den ädla pärlan döljer sig i den oansenliga musslan.

— Men er hälsa, herr doktor, skulle befinna sig bättre af ett vackert och sundt landtställe, som jag skulle kunna förskaffa åt er.

— Min hälsa? Huru gammal tror ni mig vara?

— Fyrtio, högst femtio år, om jag ej misstager mig.

— Lägg än en gång fyrtio och vidare fyrtio till, så kommer ni sanningen något närmare. Jag var ett barn när den store Gustaf Adolf drog ut till Tyskland och minns honom ännu ganska väl. Min moder bar mig på armen, när folket kysste hans elghudskyller i Naumburg. Jag stred som yngling på bron vid Prag, när Königsmark stormade staden. Jag har fäktat under Piccolomini, under Turenne och Condé. Sedan drog jag mig tillbaka till studierna; arbetade under Leibniz i Tyskland och under Newton i England. Kort sagdt, jag är för närvarande etthundrafyrtiofyra år gammal och inser icke hvarför jag ej skulle upplefva en dubbelt så hög ålder, eller snarare uttänja mitt lif i så många

sekler jag själf behagar. Därutaf kan ni döma hvad ett landtställe i edra ödemarker skulle bidraga till min hälsa.

Larsson betraktade honom misstroget och likväl stum af förfäran. Ett knappt märkbart löje, likasom en blink af ispiggar, spelade öfver doktorns läppar och han tillade:

— Sådant förvånar er? Jag medgifver, alldeles vanligt är det väl icke. Men för den som kastat en blick bakom förlåten innebär detta icke det minsta förundransvärdt. Har ni aldrig hört talas om lifstinkturen?

— Jag har hört talas om allehanda bedrägeri, som kvacksalfvare brukat med sådana varor, svarade Larsson skarpt, ty han var ingalunda lätt att lura, när den tråd tappades, som ensam utgjorde hans själs fångkedja. — För resten — tillade han — är jag en kristen människa, som ej vill hafva att skaffa med trolldom.

Doktorns drag förvredos till ett slags vänligt smålöje.

— Hagelwetter! sade han, hvem är ej kristen? Det gifs endast många naturliga saker, som ej stå i skriften. Och efter ni är en så kristen människa, så vill jag svara på edra frågor, att lifstinkturen, som är den högsta af alla hemligheter och ett utflöde af själfva den substans, hvaraf världen lefver, denna oskattbara tinktur kan jag på intet villkor bortskänka. Hvad däremot guldtinkturen angår, som är ett kemiskt extrakt, potentieradt af stjärnornas inflytande, så kan ni utan synnerlig svårighet få den till skänks. Sådant gör jag mer än jag själf kan använda.

— Till skänks? frågade köpmannen.

— Jag har ju redan sagt, att den ej kan betalas. Hela er rikedom skulle ej kunna ersätta mig så mycket

af denna tinktur, som rymmes i en tekopp. Jag kan skänka er den. Men blott med ett litet förbehåll.

— Hvad skulle det vara?

— Ni förpantar åt mig er själ.

Larsson trodde sig ha hört miste.

— Ursäkta, sade han, jag har blifvit något lomhörd de senare åren.

— Ni förpantar åt mig er själ, upprepade doktorn kallt.

— Hvad vågar ni begära? utropade köpmannen uppbragt. Är jag en narr, eller är ni djäfvulen själf?

— Endera; men det förra är sannolikare än det senare, svarade den mystiske mannen, utan att förändra en min. — Jag trugar ej mina skänker på någon. Kan ni vara mig förutan, så var säker att jag kan ännu lättare umbära er.

— Herre, om ni handlar med själar, så är ni antingen en skurk eller en förryckt. Jag vill ingenting hafva att skaffa med er.

— Så gå er väg! Hvad har jag med er att göra?

Larsson tvekade.

— På hvad sätt skulle jag förpanta min själ åt er? frågade han, synbart villrådig.

— Helt enkelt på det vanliga sättet. Med en liten enkel nålrispa i armen och sedan med ett kontrakt, ställdt på doktor Martin Weis och undertecknadt med ert blod. Det är en formalitet, som vi kemister behöfva, för att ställa den person, åt hvilken vi lämna tinkturen, under stjärnornas inflytande. Ni vet nu hvad ni önskat veta och kan fritt gå er väg. Jag har annat att göra, än att försumma min tid med en krämaresjäl.

— Huru mycket ger ni mig af tinkturen, ifall jag går in på ert villkor?

— Till en början denna flaska, svarade doktorn, framtagande samma lilla kristallflaska, som han visat Paul. — Hon innehåller 199 droppar, och därmed kan ni förvandla 5,970 lod guld. Det gör ej mer än 143,280 riksdaler, men ni kan ej genast uträtta allt.

— Och ni begär ingenting annat?

— Ingenting.

Köpmannen teg en stund och öfverräknade hvad han kunde riskera. På ena sidan en formalitet, hvilken ej kunde vara allvarsamt menad; på andra sidan den då för tiden redan ofantliga summan af 143,280 riksdaler att börja med.

— Jag går in på kontraktet, svarade han.

---

21. Olika lofsånger.

Paul Bertelsköld hade skilt sig från de larmande vänner, som väntat honom utanför biskopsgården och hade i sinnet att föra honom i triumf genom staden. Han återvände till Surutoin med den stolta uppsynen af en segrare, men där var ett nederlag i hans inre. Efter den första berusningen följde en känsla af ofrid, som han förgäfves sökte förjaga. Han var missnöjd med allt: med Åbo, med Surutoin, med den stilla familj, i hvilken han lefvat; missnöjd med lifvet och i strid med sig själf. Där var en tomhet inom honom, och vårens herrlighet syntes honom en liflös ödemark.

Han gick genom trädgården. De första löfven voro nyss utslagna på björkar, lönnar och krusbärsbuskar. De första, omsorgsfullt vattnade narcisserna spridde i kvällen sin vemodiga doft. Svalorna flögo, bofinkarna sjöngo, myggorna dansade. Förr hade han haft sin glädje däraf: nu väckte det hos honom en känsla af ensamhet; där låg ett underligt kvalm i luften, och han påskyndade sina steg.

På den lilla kullen vid drifhusen stod en ung ek, som han själf planterat för två vårar tillbaka. Hur hade han ej älskat detta träd! Med hvilken öm upp-

märksamhet hade han ej för ett år sedan gifvit akt på dess första bladknoppar, som förvissade honom att hans älskling lefde och ej hade frusit bort i den kalla vintern! Eken stod ännu löflös: det var tid att fråga honom: lefver du än? Men Paul hade i år glömt att skicka honom en blick. Han hade annat att tänka på; han gick tankspridd förbi.

Han kom till trappan. Salsdörren stod öppen, kanhända med flit. Han kunde ej passera obemärkt förbi till sitt rum. Att smyga sig undan hade heller aldrig varit hans vana: nu kände han sig frestad att göra det, men när det var omöjligt, trädde han trotsigt in.

På Surutoin hölls hvar morgon och afton bön. Nu var timmen för aftonbönen. Hela familjen och alla gårdens tjenare voro tillstädes. Cecilia Larsson läste, som vanligt, ett kapitel ur bibeln. Det var profeten Esaias, tjuguåttonde kapitlet.

»Ve den stolta kronan, de drucknas af Efraim, det falnade blomstret, hans lustiga herrlighets, hvilket öfver den feta dalen står, deras som af vin ragla. Si, en stark och mäktig af Herranom, såsom en hagelstorm, såsom ett skadeligt väder, såsom en vattustorm, den starkeliga infaller, skall kasta henne till jorden med makt. Att den stolta kronan, de drucknas af Efraim, skall med fötter trampad varda. Och det falnade blomstret, hans lustiga herrlighets, hvilket öfver den feta dalen står, skall varda såsom det bittida på sommaren mognar, hvilket förgås medan man ännu ser det hänga på sina kvistar.

... Så hörer nu Herrans ord, I bespottare! ... I sägen: vi hafva gjort ett förbund med döden och ett aftal med dödens rike. När en flod kommer, skall han intet drabba på oss; ty vi hafva gjort oss lögn till en tillflykt och sveket till skärm. Därför säger Herren,

Herren alltså: Si, jag lägger i Zion en grundsten, en pröfvosten, en kostelig hörnsten, den väl grundad är: den där tror, han skall icke förskräckas. Och jag skall göra domen till ett rättesnöre och rättfärdigheten till en vikt. Så skall hagel drifva den falska tillflykten bort, och vatten skola föra skärmen bort. Att edert förbund med döden skall löst varda och edert aftal med dödens rike skall icke bestå, och när en flod går fram, skall han förtrampa eder. Så ofta han framgår, skall han taga eder bort. Ty hvarje morgon skall han gå fram, om dagen och om natten; blott att förnimma ryktet, är skräck... Så lägger nu bort edert begabberi, på det edra band icke skola hårdare varda; ty jag hafver hört ett fördärf och en straffdom, den af Herranom, Herranom Zebaoth skall ske i all världen.»

Medan Cecilia läste, hördes ett sorl närma sig ifrån stadssidan. Det blef allt högljuddare, det spred sig i trädgården, det tycktes omringa huset. Läsningen upphörde. Pauls oroliga blickar flögo till fönstret: han igenkände den sorlande skaran. En lavin af mer än hundra studenter, hvilkas antal beständigt ökats under vägen från biskopsgården, utbredde sig i täta leder öfver det stilla Surutoin.

Alla dessa voro anhängare af tidens opposition. Få af dem hade gjort sig reda för den sak de försvarade, ännu färre hyste om den någon verklig öfvertygelse. Flertalet bestod af glada ynglingar, som med största nöje voro med om ett litet oväsen och följde sina anförare blindt hvart det bar.

Meningen var att tillställa för dagens hjälte ett slags ovation eller hyllning, för att ej säga en serenad. Men den akademiska sången var då, som mycket annat, ännu ett barn i sin linda och öfvades mest i koralmusik —

eller supvisor. Pacii företrädare, direktör Lenning, som i sitt anletes svett bearbetade detta ouppodlade fält, firade sina största triumfer när studenterne adventssöndagen sjöngo i domkyrkan eller däremellan uppvaktade prokansler, hans högvördighet biskopen, med någon latinsk hymn.

En stund hade skaran stannat i villrådighet om lämpligaste valet af stycke för tillfället. En hördes föreslå den gamla skolsången *Cæperit faustis avibus;* en annan ville hafva *Puer natus in Bethlehem.* De öfriga ropade på *Gaudeamus,* och deras mening blef segrande. Hela den manstarka kören, likagodt om de hade röst eller ej, uppstämde med mera ifver än framgång den sekelgamla studentvisan:

Gaudeamus igitur, juvenes dum sumus. (bis)
Post jucundam juventutem,
post molestam senectutem
nos habebit humus.

Men nu kom en liten förändring:

Vivat Academia, vigeant studentes! (bis)
Pereant theologi!
Floreant hæretici,
nec non respondentes![1]

— Hurra! Hurra! Lefve Paul Bertelsköld! ljöd ropet som ett stormväder genom den fredliga trädgården.

Dagen hade varit ovanligt varm för en så tidig vårdag, och mot aftonen hade himlen öfverdragits med moln. Just när studenterne slutat, stod en svart molnvägg i väster öfver hafvet, och ett par glänsande klara

[1] Den ursprungliga texten, som utbringar ett lefve för professorerne och åhörarne samt ett *pereat* för djäfvulen, hade här blifvit ändrad till ett lefve för studenter och kättare, men *pereat* för teologerne.

blixtar korsade himlahvalfvet, följda af ett majestätiskt tordön i fjärran.

En del af studenterne stodo som tysta åskådare af det praktfulla skådespelet, medan andra i sin ifver ännu fortforo att hurra för Paul Bertelsköld.

— Cecilia, sade Erik, slå upp Psaltaren, att också vi må sjunga en lofsång.

Cecilia läste:

»Herren är konung; däraf fröjde sig jorden, och öarna fröjde sig, så många de äro. Moln och mörker äro omkring honom: rättfärdighet och dom äro hans trons grundfäste. Eld går framför honom och uppbränner hans ovänner allt omkring. Hans ljungande lyser på jordens krets; jorden ser det och förskräckes. Bergen försmälta såsom vax för Herranom, för hela jordrikets Herre. Himlarna förkunna hans rättfärdighet, och alla folk se hans ära...

Lofva Herran, min själ: Herre min Gud, du äst ganska stor; med höghet och herrlighet äst du beprydd. Ljus är din klädnad, som du uppå hafver: du utsträcker himmelen såsom en tapet. Du hvälfver med vatten din höga sal: du far i skyn såsom i en vagn och går på vädrens vingar. Du gör vädren till dina änglar och eldslågorna till dina tjenare. Du hafver grundat jorden på hennes botten, så att hon icke rubbas i evig tid. Med djupen betäcker du henne såsom med ett kläde, och vatten stå öfver bergen. Du låter ut din ande, så varda all ting skapade; du förvandlar jordens ansikte. Herrens ära är evig: Herren gläder sig af sina verk. Han ser uppå jorden, så bäfvar hon: han kommer vid bergen, så ryka de. Jag vill sjunga Herranom i mina lifsdagar och lofva min Gud, så länge jag är till. Icke oss, Herre, icke oss, utan ditt namn gif äran, för din nåds och sannings skull!»

Cecilia slutade, och med ännu ett par vackra blixtar drog det korta ovädret bort emot hafvet. Därute hade larmet småningom bortdött, den stojande ynglingaskaran hade vändt åter till staden, och kvällens frid hade återtagit sitt herravälde.

Barnen kommo, det ena efter det andra, för att kyssa sina föräldrars händer och säga godnatt. Utan att yttra ett ord, tryckte Paul sina vänners händer och gick till sitt rum. Han kände sig främmande uti detta lyckliga hem, där Herrens fruktan stod rundtomkring som en mur och allt, från narcissens låga stängel ända till människans högburna panna, blommade i välsignelse.

---

22. Pauls dröm.

Paul satt vid det öppna fönstret och såg ut i majnatten. Hans irrande tankar sökte en hamn och funno ingen. Hans oroligt klappande hjärta sökte frid, men sökte förgäfves i himmelen och på jorden.

Hans kropp var trött, hans själ var än tröttare. Natten, ensamheten, tystnaden verkade söfvande. Hans föreställningar förvirrades, och han föll i en slummer, där han satt med handen under kinden och hufvudet lutadt mot fönsterposten.

Sof hans själ? Nej, hon upplöste sakta sina fjättrar, sväfvade bort och speglade för honom i drömmen en sällsam syn.

Han tyckte sig gå i trädgården, där han gick än i går. Han sökte något, och han visste ej hvad, men han sökte som hade det gällt hans lif. Han kom till kullen, där han planterat sin unga ek. Eken var fullöfvad sedan i går, men alla löf voro gula. Detta förvånade Paul. Är det redan höst? tänkte han vid sig själf.

Han såg sig omkring: björkar, lindar, lönnar stodo gula som eken; vissnad var gräsmattan och alla blomster förfrusna. Ingen fågel sjöng, intet bi surrade, ingen mygga dansade: allt var dödt och öde omkring honom.

Han såg längre, och floden var uttorkad, hafvet liknade en ofantlig dal, i hvars torra botten framskymtade nakna berg. Han upplyftade sina ögon: luftkretsen var försvunnen, hans fläktande hand kände intet motstånd; ingen andedräkt höjde hans bröst. Den fordom blå himlen var svart — icke som ett åskmoln, hvars hotande kanter förgyllas af solen, men som ett bårtäcke öfver en graf.

Paul förskräcktes och såg emot staden. Där det gamla Åbo stått, var en förhärjad vildmark, och bland högar af grus låg en sammanstörtad ruin af den fordom så sköna, ärevördiga domkyrkan.

Han frågade sig själf hvad detta betydde. Var han förflyttad tusen år tillbaka eller tusen år framåt i tiden? Hade jordklotet blifvit ryckt ur sin bana och kastats så omätligt långt i gränslösa rymder, att ingen sol och intet lif mera kunde nå dess förvildade yta? Hvem hade »förvandlat jordens ansikte»?

Allting var dödt, men han ensam lefde. Han sade till sig själf: »jag tänker, därför är jag till.» Hvad mer? Det var icke nog; han simmade som ett rotlöst fjun i ett strandlöst haf: han behöfde ett fäste. Han behöfde något att älska och något att lefva för.

— Hvem har dödat dig? sade Paul till den unga eken, ty hans hjärta var sorgset.

— Du! sade eken.

— Jag?

Och han ställde samma darrande fråga till blommorna vid hans fot, till ruinerna af staden, till den förhärjade ödemarken, till jorden, himlen och hafvet.

— Du! sade de.

Paul vredgades och bäfvade på en gång. Han böjde sig ned, upptog en kiselsten, som aldrig hade

ägt organiskt lif, och frågade stenen: hvem har dödat dig?

— Du! sade stenen.

— Du! Du! Du! genljöd det i hela naturen, men det var icke ljud som örat hörde, det var osägbara, kvalfulla ångestrop, som flögo från tingens väsen till Pauls. Och likasom hade alla väsen med ens fått makt att uttrycka sig, återljöd det från alla sidor omkring honom:

— Du har tagit vår Gud! Gif oss igen vår Gud, vår Gud!

— Hafven I icke materien? Och materien är evig! utropade ynglingen.

Djupen suckade. Själfva kiseln blygdes för sin evighet.

— Så hafven I människoanden; är icke det eder nog? sade Paul.

Vid dessa ord gick ett mördande hånlöje genom hela naturen. Den gula eken hof sig upp från sina rötter och tillbad gudsförnekaren; de vissnade blommorna kysste hans fötter, bergen bugade sig, ödemarkerna skälfde, jorden remnade under honom, och han sjönk med förfärande ångest ned i ett osägeligt djup...

Paul erfor en känsla som vore han död, och mer än död — tillintetgjord. Med stelnade, vanmäktiga vingar sökte hans tanke förgäfves att lyfta sig åter till medvetande af sig själf. Djupt, svart mörker omhöljde hela hans väsen. Och dock lefde där ännu hos honom något som ej kunde dödas, ej tillintetgöras. Men det var samma lif som slumrar i fröet.

Ur det ogenomträngliga mörkret begynte då två glänsande punkter att framstå som stjärnor på natthimmelen. De klarnade, de syntes allt närmare, och slutligen igen-

kände Paul sin moders vackra ögon, som betraktade honom med den ömmaste kärlek. Han låg vid hennes barm, hon kysste med tårar af sällhet hans sköna, lockiga hufvud. Han var åter ett litet barn, frisk i sin själ som nyponblomman i morgonens dagg; han var glad, lycklig, oskuldsfull. Allt var åter godt; all sorg var förgäten; hvad begärde han mer?

Då förde hans moder honom ut på den grönskande kullen och visade honom den soliga himmelen, det blå hafvet, den blomstrande jorden. Alla fåglar sjöngo som förr, allt doftade, allt sken af ungdom och skönhet.

— Se — sade hans moder — allt detta är Guds vittne! Allt detta prisar sin skapare. Paul, min son, vill du lofva mig, att aldrig förneka, aldrig öfvergifva din Gud?

— Ja, sade barnet.

— Så böj dina oskyldiga knän på den gröna kullen och prisa din Gud för hans oändliga nåd! sade modern.

Och de knäföllo båda — och när Paul vaknade från sin sällsamma dröm, kände han sina kinder våta af tårar.

23. Två som försvunnit.

Tidigt på morgonen väcktes Paul af sin vän och fosterfader, som uppmanade honom att göra sig färdig till afresa, emedan man hade lägenhet till Stockholm. Den österbottniska galeasen, förd af Jonas Pehrson, skulle afsegla redan i kväll.

— Resa? frågade Paul. Det hade han icke tänkt uppå.

— Du är ju relegerad, min stackars gosse! svarade Erik. Resan kan ej uppskjutas. Här blir ingen fred vid akademin, så länge du stannar kvar.

Paul teg. Gårdagens händelser, skymda af nattens drömmar, stodo nu klara för hans hågkomst. Ja, han måste bort, långt bort, det förstod han rätt väl; men att skiljas från dessa goda människor, som så hjärtligt älskat honom och dem han gjort så många bekymmer, det uppfyllde honom med en oväntad sorg. Han tryckte Eriks hand och skyndade ut.

Han gick att uppsöka guldmakarn. Han hade ju föresatt sig att betala Eriks skuld. Hur hade han kunnat glömma denna tacksamhetspligt?

Han kom till det förfallna huset. Porten stod öppen, hvilket aldrig hade händt förr, och ingen lefvande varelse

syntes till. Paul inträdde. Alla dörrar stodo öppna, likasom porten. Han gick till laboratorium. Allt var öde och öfvergifvet; mästaren, hans gamla dräng, hans flaskor, deglar och cirklar, alla voro försvunna. Endast den toma, slocknade ugnen stod kvar med några skärfvor af glas och klumpar af slagg.

Paul gick att fråga i grannskapet. Ingen visste något om doktorns försvinnande. Blott en gammal gumma — och hon var döf! — hade om natten hört ett besynnerligt buller i den misstänkta gården. När Paul ville veta mera, skakade grannarne blott på hufvudet och menade: det vore väl att *han därinne* ändtligen farit *dit han skulle fara.* Den unge herrn kunde vara nöjd därmed och skulle ej befatta sig med saker dem man gjorde klokast att ej låtsa om.

När ingenting stod att göra, besökte Paul några vänner, för att säga dem sitt farväl.

— Res, sade Clewberg, och vänd åter, när teologins sista timme har slagit! Du kan säga med Epaminondas: jag lämnar efter mig slaget vid Leuktra!

Andra kamrater sökte att trösta honom med att professorerne skulle ångra sig — och Porthan med! tillade de. De glade ynglingarne hade knappt ännu mornat sig efter gårdagens äfventyr. De förkunnade honom att de icke ämnade släppa honom utan än ett hurra vid hamnen.

— Det är jag med om! försäkrade Leo. Det är kanhända slut med min prästkrage, men det kvittar mig lika, med skall jag vara ändå! Och skulle de där, som du vet, ha något ondt i sinnet mot dig, så lita på mina näfvar! Lita på labbarna, hjärtans pojke! — Och gråten stod den trohjärtade kolossen ända upp uti halsgropen.

När Paul återvände till Surutoin, hörde han till sin förundran att gamle Larsson nyss afhämtat sina saker,

för att återvända till Österbotten. Det stod icke rätt till med den gamle mannen. Han hade varit borta hela natten, och när han återkom, hade han i ett slags koller talat om att man ville stjäla ifrån honom någon oerhörd skatt.

— Jag har något att säga dig, yttrade Erika till Paul, vid det hon stökade i ett par kappsäckar, ditlade strumpor och skjortor, vek ihop näsdukar, räknade öfver klädnotan, gaf pigorna order att rensa morotssängarna och tystade barnen med några ansenliga smörgåsar. — Kom, Paul; sätt dig här vid min sida och hjälp mig spänna kappsäckarna, så skola vi språka som gamla vänner.

---

24. Läxan och afskedet.

Erika Ljung, född Lindelia, var, enligt sin mans påstående, född till finansminister, men hon var äfven en af dem som man kunde kalla hjärtats polismästare. Hennes på engång klara och varma ögon hade den förunderliga gåfvan att genomskåda töcken och *känna*, långt mer än utforska, huru det såg ut i ett människohjärta. Hon hade ej språkat en half timme med Paul, där de tillsamman packade och hopspände kappsäckarna, innan hon redan såg tvärt igenom honom och upptäckte där, bland annat, hans förbindelse med den mystiske guldmakaren. Det gaf henne anledning till en läxa i hennes stil.

— Och om du utan möda kunde göra dig berg af guld, sade hon, hvad blefve du bättre för det? Spelarens vinst har ingen välsignelse. Till Spanien strömmade fordom alla Perus skatter, men hastigare än de kommit, runno de ut igen, och landet blef fattigare och folket mera fördärfvadt än någonsin. Det är icke guld, det är arbete, bön och en rättskaffens vandel, som göra människan rik. Vattnar jag mina krukor med varmt vatten, så kan jag inom kort tid drifva nejlikor och löfkojor att blomma, men därefter vissna de hastigt bort. Du har velat betala Eriks skuld, men din goda mening valde ett

dåligt medel. Du ville hugga ned rönnen, för att komma åt blommorna. Men det hade Erik aldrig gått in på. Att göra guld är väl icke absolut omöjligt, ty en dag skall kemin komma därhän att sönderdela alla metaller, följaktligen också att åter sammansätta dem. Men denna upptäckt, som alldeles förändrar mänsklighetens ställning, har försynen sparat till kommande sekler, när vårt släkte är moget för en sådan förändring. Din doktor är, som hundrade före honom, antingen en bedragare, eller en som bedrager sig själf. Kunde han göra guld, skulle han icke begrafva sig i en vrå af världen.

— Men jag har sett honom göra det, invände Paul.

— Du har sett honom taga en guldklimp ur degeln, men du har ej sett hvad han inlagt däri. Där hade kritik, där hade tvifvel varit på sin plats. Du tror på en guldmakare utan bevis, men du tviflar på Gud, hvars tillvaro bevittnas af hela skapelsen. Är detta värdigt en tänkande människa?

— Hvarje öfvertygelse måste börja med tvifvel.

— Alldeles icke. Lifvet, liksom matematiken, börjar med axiomer. Eller när har du tviflat på din egen tillvaro? Gud är ett axiom: han kan aldrig bevisas, han kännes.

— Men teologerne vilja bevisa . . .

— Teologerne göra liksom den blinde, hvilken, i stället att stöda sig på sin staf, äflas att mäta huru lång och tjock han möjligen torde vara. Det kallar jag att vilja ösa ut oceanen med skopa. Men nu äro kappsäckarna marschfärdiga. När vi återse hvarandra, då skall du tro, Paul!

— Jag önskar jag kunde det.

— Kom hit, Rosemaj! sade modern. Berätta för Paul hvem som bor uti himmelen och ser hvar afton på dig från de klara stjärnorna.

— Där bor Gud, sade flickan och nickade med en klar, säker blick på den förlägne ynglingen.

— Hur vet du det, Rosemaj?

— Rose vet nog, svarade barnet.

— Men hur vet du det, när du aldrig har sett Gud?

— Rose vet ändå, svarade den lilla mycket bestämdt.

— Där hören I, lärde herrar! nickade modern. Det står skrifvet, att barns och spenabarns mun skall komma de vise på jorden att blygas. Gå, Paul, du oroliga, sökande själ, gå till klarheten! Gud, den allvise, skall engång låta sitt ljus uppgå i mörkret äfven för dig...

Det led emot kvällen, när allt var i ordning till afresan och Paul skulle säga farväl åt Surutoin. Aldrig hade den täcka dalen emellan bergen synts honom så fridfull och älskvärd. Likasom den friska barrskogens grönska synes oss dubbelt skönare emot den öde vintersnön, så återspeglades nu den vårliga trädgården med underbar fägring i Pauls afskedsblick. Alla dessa knoppar i häckar och blomsterrabatter voro likaså många sköna löften om en tjusande framtid, och han skulle icke mera få glädjas däråt. Denna luft var så mild, denna himmel så ren: ja, här, det kände han, här i friden, i kärleken, i fromheten — ja äfven under denna glimmande kupol af domkyrkan borta i aftonskimret — här bodde dock hans förnekade Gud! Och nu skulle hans irrande farkost lämna denna lugna hamn, för att ensam brottas mot lifvets vågor.

— Farväl! Farväl, tilldess att vi engång förstå hvarandra! suckade han med en lång och fuktig afskedsblick till den älskade nejden.

— Det gifve Gud! sade en röst vid hans sida, och med kinden lutad mot ekens stam stod Cecilia Larsson tårögd bredvid honom.

— Du, Cecilia, du, min goda ängel! utropade ynglingen i sin öfversvallande känsla. — Tror du verkligen, att vi en dag skola förstå hvarandra?

— Ja, det tror jag — sade den unga flickan okonstladt — och om du ej misstycker, så skulle jag bedja dig ej försmå en liten afskedsgåfva till minne af mig.

— Du goda själ! sade Paul rörd. Hur skulle jag nånsin misstycka din vänskap!

— Det är så — fortfor Cecilia förlägen — att jag har två biblar. Den ena har jag ärft af min mor, och den andra fick jag till faddergåfva, och — du får ej bli ledsen! — jag har lagt den ena uti din kappsäck och märkt ut några ställen, dem du kan läsa på resan.

— Säg mig till afsked ett utaf dessa bibelspråk, så stanna de bättre uti mitt minne! bad Paul.

— Jag kommer ihåg två språk ur Tobie bok, svarade Cecilia efter en stunds tystnad. — De lyda så:

»Efter du var Gudi kär, måste det så vara: utan anfäktning måste du icke blifva, på det du skulle bepröfvad varda» ...

»Men det vet jag förvisst: den som Gudi tjenar, han varder efter frestelsen tröstad och ifrån bedröfvelse förlossad, och efter näpsten finner han nåd.»

— Tack, goda, älskade barn; ske mig som du säger! hviskade Paul, tryckte en kyss på hennes rena, änglalika panna och skyndade bort.

Hela familjen vandrade nu till Auras strand, för att följa de resande. En stor folkmassa var församlad på stranden, ditlockad af nyfikenhet, ty halfva studentkåren — den hälft, som gynnade Paul — hade samlats för att än en gång hälsa och hylla honom före hans afresa. Med möda, och ej utan många hjärtliga handtryckningar, banade sig Paul vägen genom den täta skaran. Till sin

förvåning märkte han bland studenterne äfven magister Porthan.

— Jag har ej följt de andra — sade den stränge mannen vänligt leende — för att deltaga i deras hyllning, som jag ogillar, ty du lider med rätta ditt straff, och jag har själf tillstyrkt din relegation. Men jag har kommit för att bedja dig icke misströsta om din framtid. Vid aderton år kunna vi alla göra ett snedsprång, och det är *vår rättighet* att straffas af den lag vi förolämpat. Men tio år senare se vi världen med andra blickar. Se, Bertelsköld, äfven jag är en sträng kritiker, och dock tror jag fast på en allsvåldig Gud. Men det är bättre att kämpa med hugstort, sökande sinne för en falsk åsikt, än att alldeles icke strida och taga världen som en beteshage för tanklösa, oskäliga djur. Jag hyser det hopp om dig, att du aldrig skall sjunka till låga ändamål, och därför mod, unge man, mod! Gud vare med dig emot din vilja!

— Hurra! Hurra! ljöd det dånande afskedsropet ur hundrafemtio ynglingahjärtan på Auras stränder, och vinkande med hatten, såg Paul Bertelsköld Finlands gamla hufvudstad försvinna bakom de grå bergen.

FÄLTSKÄRNS BERÄTTELSER.

XIV.

AFTONSTORMAR.

Fältskärns fjortonde berättelse.

När fältskärn slutat den berättelse, som bär namn af »Fritänkaren», skakade gamla mormor missnöjd sitt grå hufvud. Hon tyckte ej om en tankefrihet af sådan art som Paul Bertelskölds, och minst ville hon berätta sådana tankar för barn. Hon hade därför, utan miskund med de små åhörarnes nyfikenhet, skickat dem till sängs vid början af berättelsen om disputationen i Åbo och vägde i sitt sinne, huruvida hon alls borde tillåta dem att vidare lyssna till historier af ett så betänkligt innehåll. Det var också blott på fältskärns bestämda försäkran att ingen vidare gudsförnekelse skulle komma i fråga, som den stränga censuren i vindskammaren gaf sitt imprimatur på fortsättningen, såvidt den rörde en minderårig publik. Själf förbehöll hon sig lika bestämdt, att framdeles blifva förskonad för sådana hädelser.

— Men huru vill kusin att vi skola befinna oss midt i adertonde seklet, utan att förnimma ett återljud af den skarpa, allmänna förnekelseanda, som denna tid hade gripit världen och utgjorde på engång tidehvarfvets svaghet och storhet, dess fall och upprättelse — den brinnande skärseld, ur hvilken sedan en luttrad tro gick renare fram? invände fältskärn saktmodigt.

— Såvidt jag förstår — svarade mormor — bekänna vi lutheraner ingen skärseld, och därför kan man låta allt dumt prat i de förra tider dö bort i vinden. I min ungdom har jag hört mycket som jag sedan med nöje glömt, och om det funnits smädare och belackare, som roat sig att läsa katekesen bakfram och drifva gäck med det heliga, må man lämna dem åt den domare, inför hvilken de nu längesedan stå till svars för sina gudlösa villomeningar, och icke väcka dem ur grafven att grumla rättskaffens kristnas enfaldiga tro. Men det är sagdt som sagdt, och kusin kan fortsätta om mera anständiga ämnen. Jag bekänner att jag är nyfiken att höra huru grefvinnan Ester därborta reder sig i den förnäma släkten. Jag fruktar att hon en dag får händerna fulla med sina styfbarn, stackars människa.

— Det är möjligt, genmälde fältskärn, och jag vill därför genast förflytta oss öfver hafvet till Sverige, där vi skola återfinna det grefliga paret i en tidpunkt som för riket och våra vänner väl kan förliknas vid en aftonskymning, uppfylld af många stormar, men som likväl bar morgonen i sitt sköte.

Aftonstormar.

1. På Falkby i Östergötland.

Minnens I ännu det forna lilla Falkby borta i Östergötland, där Gustaf Bertelskölds änka, den ädla och stolta grefvinnan Eva, tillbragte så många ensliga år i sorgdräkt efter sin make; där hennes son, grefve Carl Victor, hade lekt i sin lyckliga barndom och dit han en frusen vinterdag hemförde Ester Larsson, som flydde för sin fars vrede och den svenska hufvudstadens förtal?

Sedan denna dag hade trettiotre år blifvit bortsköljda af tidens våg, och Falkby var nu helt annat än fordom. Grefvinnan Eva hade blifvit hårdt förföljd af sin mäktige svåger, grefve Torsten Bertelsköld, och största delen af egendomen hade gått under klubban för resterande utskylder alltsedan Görtzens järnhårda regemente i Sverige. Då var Falkby endast skuggan af en svensk adelsmans herresäte, och dess ägarinna kämpade med mera mod än framgång mot fattigdomens betryck. Men sedan denna tid hade Falkbys öden betydligt ljusnat.

Grefvinnan Eva hade upplefvat den dag, när hennes hjärtlöse svåger, oförmodadt bortryckt från sina högtflygande planer, nödgades lämna sin betydliga egendom i arf åt brorsonen, och hon hade slutat sin skiftande

lefnad i ostörd lycka, omgifven af välstånd och sonlig tillgifvenhet. Sonen, Carl Victor Bertelsköld, hade icke blott återförenat med egendomen alla dessa forna tillhörigheter, utan äfven låtit, ett stycke från det forna anspråkslösa envåningshuset, uppföra ett praktfullt slott om tre våningar, omgifvet af en vidsträckt och kostsam trädgård med park, alltsamman efter en gammal ritning, som ännu fanns kvar af Bertelsköldarnes forna stamgods, Majniemi slott i Finland. Nuvarande grefven hade varit ytterst mån om att uppföra det nya Falkby alldeles i samma stil, och det hade kostat honom artiga summor, men så var ock slottet ett mästerverk i sextonhundratalets stil, med sköna fasader, dyrbara bildstoder af brons och andra herrligheter, som närmare beskrifvas i den sjette af dessa berättelser. Bakom parkens ekar kvarstod emellertid den gamla byggnaden orubbad i samma skick som den beboddes af nuvarande ägarens moder, och vid dess sida residerade ännu den hederlige Bergflykt, trädgårdsmästaren, hvilken i sin ålders blomstermånad hade af vederbörande utsetts till den nuvarande grefvinnans man, ett parti som med skäl kunde räknas till »de bästa», emedan det icke »blef af», men hvars hågkomst ingalunda störde det vänliga förtroendet mellan herskarinnan och tjenaren.

Den redlige trädgårdsmästaren var nu en fryntlig sextioårig gubbe, som icke heller lagt korgen värre på sinnet, än att han ett år därefter utkorat till sin maka en rödblommig sadelmakaredotter från Linköping, vid hvars sida hans stillsamma lif förflöt som ett blomstrande kålland utan synnerlig mask på bladen, tilldess han fick det hedrande, men ansvarsfulla uppdraget att anlägga den nya, storartade trädgården efter det något föråldrade mönstret från Ludvig XIV:s tidehvarf. Den beskedlige

mannen visste då att han hade sju dagar i veckan, ty hans herre var i denna punkt obeveklig, och ve den häck som ej var klippt efter mönstret, den gång som icke gick sin snörräta bana till målet, eller det träd som icke stod precis där det skulle stå! Med mången djup suck hade Bergflykt ändtligen lyckats göra detta konstmässiga våld på naturen, som i Ludvig XIV:s tid ansågs för höjden af en förfinad smak, och, såsom ofta händer, förälskat sig i sitt eget verk, tilldess han var färdig att slå sig i backen på att ingenting kunde vara skönare eller fullkomligare än just denna trädgård. Men då, när han nyss blifvit färdig med sin utmärkta modell i den högre perukstilen, hände sig att hans herre en vacker dag för nitton år sedan hemförde hans forna flamma, den unga grefvinnan, och denna händelse gjorde revolution på Falkby.

Grefvinnan Ester Bertelsköld, född Larsson, hade nämligen den medfödda borgerliga smaken att anse naturens egna modeller ojämförligt vackrare än en fransk trädgårdsmästares mest luminösa påhitt, och då hon förmådde allt hos sin man, så dröjde det ej längre än till nästa vår, innan den stackars Bergflykt åter måste omgöra sitt nyss färdiga mödosamma arbete. De raka gångarna kröktes ånyo, de stubbade häckarna fingo en viss grad af frihet, perukstilen utdömdes, och trädgården närmade sig så mycket som möjligt åter den landtliga enfalden. I två år puttrade Bergflykt i tysthet öfver »den finska kalfhagen, som vore lagom åt oxar»; på tredje året fann han den dräglig nog; ett år senare tillstod han att äfven andra än oxar kunde finna behag i hans nya anläggning, och slutligen — sedan en sommar den store Linné besökt Falkby och smickrat honom med några vänliga ord om den lyckade anläggningen — påstod

Bergflykt djärft, att i alla jordens zoner fanns icke en park som kunde mäta sig med Falkby. »Det är ju det jag alltid har sagt, menade han, att en trädgård skall vara för människor och icke för stenbeläten, men grefven ville ej höra på det örat, innan jag på sistone lyckades få grefvinnan att taga reson.»

Nu, en vacker junimorgon, var trädgårdsmästaren Bergflykt ifrigt sysselsatt att med blommor och löfverk dekorera ett täckt lusthus i parken, till firande af två märkvärdiga tilldragelser i hans herres familj. Den närmare anledningen yppade sig snart i följande samtal mellan trädgårdsmästaren och hans skånska dräng, som störade bönsängarna.

— Pine dö — sade skåningen — hvad käre far pyntar grant i dag! Det skall fälle vara för nådig grefven, kan tro?

— Jo men, Rasmus, svarade mästaren, det är nådig herrns födelsedag. Han fyller i dag sex och femtio, skall du veta.

— Si gu' jag det vetat. Han ser allt en smul åldriger ut. Han kunde vara kära fars far.

— Han är fem år yngre än jag, Rasmus. Men han bröt benet af sig för nitton år sedan, och så har det inte alltid varit så bra med hälsan.

— Pine dö, bröt han benet af sig? Aldrig kan det ha varit i fyllan, som far min?

— Skäms, pojke, och håll din trut, när du talar om nådig grefven! Han har haft sådant att tänka på, som ger grå hår.

— Hvad ni säger, far! Justsom en så förnämer herre skulle ha annat att tänka på, än att äta fläsk fem gånger om dagen och sofva till ljusan dag och klä sig

grann! Men det är fälle hennes nåd som skall vara så raker och bångstyriger af sig.

— Jag säger dig, Rasmus, att om du understår dig glömma den respekt du är skyldig hennes nåd, skall jag probera de där rönnkäpparna på din rygg. Ifall det passade sig att tala om nådig herrskapet som man talar om annat simpelt folk, så skulle jag säga dig, att i hela Sveriges rike finns ej en bättre hustru åt en bättre man. Förstår du det, lymmel?

— Jaha, jag förstår. Nog är hon duktiger i sitt hus, sägs det, och gifmilder mot de fattiga, fastän det sägs hon kan trolla. Och nog vet hon att det går tjugu marker på pundet, för si, hennes far skall ha varit smörhandlare i Ryssaland, säger folket.

— Jag skall smörja dig! utropade trädgårdsmästaren och fattade i vredesmod närmaste rönnspö, för att verkställa sin hotelse.

Rasmus föll till bönboken.

— Jag skall hålla näbben som en mullvad, försäkrade han och såg dummare ut än ett åkermöss. — Kära far sa' ju själf, att hans nåd fått grå hår.

— Det har jag sagt, återtog Bergflykt. Men det är inte hennes nåds fel, det är unga gref Bernhards.

— Ja, si så var det. För det sägs att unga hans nåd skall vara fasligt kyndoger och obstinater utaf sig. Och så sägs det att han inte kan tåla mor sin, för det hon förstår sig på besmanet.

Trädgårdsmästaren viftade ett par hvarf med rönnkäppen, men tyckte förmodligen att han själf pratat mer än just klokt var och nöjde sig med den förklaring att folket pratade dumheter. Hennes nåd ville just i dag fira unga grefvens återkomst från Spanien, och däraf borde folket förstå att allt var som det skulle vara.

— Pine dö, då är han fälle svart som en morian! inföll den illmarige drängen. — Hvad har han haft i Spanien att göra?

— Han har varit skrifvare åt kunglig majestäts sändebud, och nu kommer han tillbaka till riksdagen, för att se huru den nya kungen svär på friheten.

— Nej, svär kungen öfver friheten? frågade drängen. Si det tycker jag om! Men jag kan fälle tro att unga grefven inte tycker detsamma, för det är så, säger folket, att friheten är bra för herrarna.

— Åsna!

— Nå nå, kära far kunde så gärna kalla mig häst, för jag har inte varit i Spanien. Är det sant att där skall finnas en junker till, som farit till finnarna att lära sig svartkonst? Pine dö, si då begriper jag hvarför hans nåd fått grå hår, för si, det blir nästan för mycket, när både hustru och barn slå sig på att förvända folks ögon.

Nu brast den fromme trädgårdsmästarens tålamod, och ett dussin kraftiga rapp af rönnkäppen lärde den illsluge drängen att hafva respekt för sitt herrskap och den finska trolldomen.

2. Grefvinnan Ester.

Medan rönnkäppen ännu lustigt surrade kring skåningens öron, fick denne oförmodadt en bundsförvant i nöden. En flicka om åtta år, yster, gladlynt, svartögd, vacker som natt och dag, blef på afstånd varse exekutionen och flög som en rakett öfver de krökta gångarna. Innan trädgårdsmästaren ännu anade hennes närvaro, stod hon redan bakom honom, fattade rönnspöet, ryckte det från honom och bröt det tvärt af.

— Bergflykt får inte slå Rasmus! Ingen får slåss i parken, sade hon, hälften ond, hälften skrattande.

Den förvånade mannen släppte delinkventen, vände sig om och puttrade vresigt:

— Är hon nu här igen! Lilla fröken gör då ingenting annat än tokigt. Rasmus är en lymmel, som borde köras ur tjensten.

— Bergflykt är bara elak! ropade flickan trotsigt. Jag tycker om Rasmus, jag. Han har gjort båtar och kvarnar åt mig vid bäcken. Nej, gråt inte, Rasmus! Se här får du en Teljekringla.

— Pine dö — sade skåningen, skamflat och småslug — inte gråter jag. Jag hade fått litet mull på

jackan, och kära far dammade af'et en smul. Han är så obarmhärtigt snygger utaf sig.

— Jag skall lära dig vara snygg! sade hans förbittrade förman och grep efter en annan käpp.

Följden af denna hotande rörelse var att flickan tog Bergflykt om båda armarna, svängde honom omkring och skrattade så hjärtligt, att han slutligen måste skratta med.

— Jag skall berätta för mamma hvad lilla fröken har för sig, just när vi ha så brådt, murrade han.

— Ja, det kan Bergflykt berätta; se där kommer mamma! trotsade flickan.

Ett stycke därifrån såg man en hög, ståtlig gestalt framskymta mellan de unga löfven i parken. De nitton åren, sedan vi sist sågo grefvinnan Ester, hade föga förändrat i hennes yttre. Den glänsande, mörka, varma blicken var densamma som förr. Hon hade blifvit något fylligare; dragen voro bestämdare, gång och hållning voro kanhända något stoltare. Där var i hela hennes väsen något på engång aktningsbjudande och behagfullt, som påminte om hennes makes forna uttryck, att borgaredottern var en född prinsessa. Men af det slags förnämhet, som tillbeder sig själf i en konstlad nedlåtenhet, fanns hos grefvinnan på Falkby intet spår.

— Hvad är det? sade grefvinnan, som såg sin dotter, ostyrig och dansande, fasthålla trädgårdsmästaren.

— Han vill slå Rasmus! Han vill köra bort Rasmus! ropade flickan.

— Drängen har varit otidig, och ers nåd ser själf huru min tid går förlorad, invände trädgårdsmästaren.

— Släpp Bergflykt, Vera! sade grefvinnan. Och ni, kära Bergflykt, behöfver ej lägga på sinnet alla onyttiga ord. Många regndroppar falla i sjön, och många vatten-

skott uppskjuta vid trädens rötter. Är ni färdig med arbetet?

— Om en half timme skola ers nåds befallningar vara till punkt och pricka utförda, bara jag får den nåden att vara i fred, suckade Bergflykt med en sidoblick på sin plågoande.

— Det är bra, fortfor grefvinnan, i det hon mönstrade tillredelserna. — Gör allt i ordning, och bry er ej om den lilla yrhättan! Om en timme dricka vi chokolad i paviljongen, och sedan vänta vi rart främmande. Min äldsta dotter är redan kommen, och grefve Bernhard väntas i eftermiddag. Jag hoppas de skola berömma er goda smak, ty ni har gjort er mycken möda, min goda Bergflykt.

Trädgårdsmästaren bugade ceremoniöst, men hans belåtna min visade tydligt att hans korta vrede var hastigt försonad.

— Syster sofver ännu, och klockan är nio på förmiddagen! utropade fröken Vera, i det hon svängde på klacken.

— Syster är trött af resan, och vid hofvet sofver man längre, för det att man vakar längre än vi bruka på Falkby, svarade modern. Kom; det är tid att du kläder dig för vårt främmande!

— Jag tycker jag är bra som jag är, mamma, sade flickan oskyldigt. Det är ju bara min syster och min bror.

— Din syster och din bror äro ej vana att se kippade skor och urblekta klädningar, svarade modern. Dessutom är det din fars födelsedag.

Mor och dotter åtföljdes tillbaka till slottet. Den lilla gick en stund tyst och frågade därpå:

— Mamma, är Bernhard högmodig?

— Hvarför skulle han vara det? sade modern undvikande.

— Jo; jag minns hur han engång sade till mamma, när jag var liten: madame, ni har att tacka min far för att jag kysser er hand!

— Ack ni små grytor med era öron! sade grefvinnan förlägen. Bernhard hade ju rätt: han håller af mig, för det att han håller af pappa.

— Men — menade flickan envist — om han håller af mamma, hvarför säger han alltid *madame?*

— Det säger man åt kejsarinnor och drottningar. Det är ingenting illa däri; det är tvärtom mycket artigt.

— Nå, om det är så artigt, så skall jag också börja att säga madame... madame... Nej, fy! Hur kan jag säga så åt min egen mamma? Syster Louise, ja se hon är klok, hon kallar mamma ingenting alls. Men huru gör Paul? Brukar Paul också säga madame?

— Det är skillnad med Paul. Han har varit van att säga mamma alltsedan han var liten, men Bernhard och Louise voro nog olyckliga att mista sin mamma, när de voro helt små, och därför ha de ej vant sig att säga så.

Vera gick några steg fundersam, men det var ej hennes natur att länge tiga.

— Är ej mamma deras riktiga mamma? frågade hon.

— Deras goda mor dog bort, och så bad din far mig att blifva för dem en annan mor, sade grefvinnan. När du blir större, min Vera, skall du förstå, att man sällan kan älska sin andra mor så innerligt som man älskar sin första. Men man kan vara rätt goda vänner ändå, när man värderar hvarandra.

— Kan man hålla af sin halfva bror och sin halfva syster så som man håller af sin hela bror och sin hela syster?

— Det kan man visst, och det bör man göra. Lofva mig att vara rätt vänlig, rätt god och rätt hjärtlig mot Bernhard och Louise. Det skall ej blifva dig svårt, när ni bli mera bekanta. Du har ej sett Louise på tre år och Bernhard på fem år. Därför är du främmande för dem och förstår dem ej rätt. Men det blir nog bra. Louise är mycket snäll och förståndig och kan berätta dig sköna saker om hofvet, ty hon har varit hoffröken hos drottningen, innan hon för tre år sedan blef gift med sachsiska ministern baron Clairfeld.

— Men jag håller ändå mera af Paul!

— Och Bernhard — fortfor modern, utan att låtsa höra henne — Bernhard är en ståtlig ung kavaljer, som sett mycket af världen på sina utrikes resor. Han kan berätta dig ännu skönare saker om granna spanska riddare och tjurfäktningar och svarta morer och Afrikas lejon. Du skall bli förtjust att höra honom.

— Men jag håller ändå mera af Paul! upprepade flickan envist och skakade misslynt sitt vackra lockiga hufvud.

— Jag tror där sitter ett stycke finska uti dig! skämtade modern. Håll hjärtligt af alla dina syskon; icke behöfver du därför hålla mindre af Paul.

— Men tror ej mamma, att Paul är hundra gånger bättre än både Louise och Bernhard? Och mycket vackrare är han, och mycket raskare, och mycket vänligare och mycket uppriktigare! Ack, jag har så ledsamt efter min egen bror Paul! Kommer han ej snart tillbaka från det elaka Finland?

— Jag väntar snart bref; kanske kommer han att hälsa på oss i sommar. Men hvarför är du ledsen på Finland? Både din far och jag äro hemma från detta land.

— Gamla Beata säger att finnarne äro bara till hälften människor. Och så kunna de trolla... Folket säger att mamma också kan trolla och att mamma förhäxat pappa. Men det kan jag aldrig tro, bedyrade Vera mycket naivt.

Grefvinnan rodnade. Hon kände rätt väl det dumma, smädliga ryktet. Och nu fick hon höra det af sitt eget barn!

---

3. Familjen Bertelsköld år 1771.

Den fest grefvinnan Bertelsköld arrangerat för sin makes födelsedag var enkel, vacker och värdig, liksom hon själf. Programmet lydde: 1) lyckönskan i paviljongen, 2) middag för de fattiga, 3) ett par gamla vänner, bjudne till kvällen på gammalt ungerskt vin och ett litet fyrverkeri, samt slutligen såsom festgåfva 4) äldsta dotterns och äldste sonens återkomst, hvilken öfverraskning grefvinnan enkom hade utbedt sig just till denna dag.

Grefve Carl Victor Bertelsköld satt i den löfvade paviljongen och i sin blomsterklädda fåtölj. Han hade åldrats; hans fordom höga och raka gestalt var krökt, hans mörka hår hade grånat, hans blick var mattare, hans drag blekare. Men där fanns ännu tillräckligt kvar af den fordom ståtlige mannen, för att fullkomligt uppbära hans anseende som ortens förste magnat. Hans hållning var, som alltid, ädel och mild, och hvarje gång blicken föll på hans maka, såg man en ljusning, som omisskänneligt röjde huru högt han älskade henne och huru hon blifvit hela hans lefnads lycka.

Paviljongen var afdelad med löfverk i tvenne delar, och den inre, som bildade ett slags berså, var i början

dold. Men knappt hade grefven tagit plats, innan löfverket i midten sköts åt sidan och därinnanför stod äldsta dottern, baronessan Louise, i sin farmors, grefvinnan Evas forna kostym som hofdam hos prinsessan Ulrika Eleonora. Illusionen var så mycket fullkomligare, emedan baronessan hade mycket tycke af sin farmor som ung, och för att än mera upplifva minnet af denna mor, som grefven varit så ömt tillgifven, såg man grefvinnan Evas lyckade porträtt i naturlig storlek och samma kostym, bekransadt med rosor, pryda fonden af den improviserade bersån.

Nu följde en liten enkel lyckönskan på vers. Den hädangångna sade sig ha fått tillåtelse att än en gång stiga ned från sin ljusa himmel, för att nedkalla välsignelsen öfver sin älskade son och hans ålders lycka. Det var blott åtta rader, men de framsades utmärkt väl. En bortgången mor, som välsignade sin son i hans dotters gestalt och i hans makas närvaro — detta var en så vacker och rörande tanke, det var så samladt i en bild allt hvad i lifvet är dyrbart för ett människohjärta, att föremålet för denna enkla hyllning smälte i tårar. Grefven stod upp med den ömmaste öfverraskning, ty han hade varit okunnig om baronessans ankomst i går sent på aftonen. Han omfamnade och kysste än sin dotter, än sin maka, som beredt honom denna glada surpris, och därefter tröttnade han ej att betrakta sin mors tvenne afbilder, den målade och den lefvande, i det han jämförde båda och kände sitt varma hjärta flöda öfver af minnen, flöda öfver af kärlek. Den renaste sällhet afspeglade sig i hans ansikte: ingenting fattades i hans lycka, ingenting annat än de två sönerne.

— Vill hans nåd köpa tranbär? Vi ha ej annat den här årstiden, ljöd bredvid honom en barnslig röst,

och där stod den lilla Vera, garnerad med löfkransar från topp till tå.

Men det var ej tranbär hon bjöd, det var sällsynta drufvor, framtrollade i orangeriet af Bergflykt, som hela vintern hade beredt sig därpå och ej var litet stolt öfver denna triumf.

Fadern upplyftade den lilla skalken i sin famn och öfverhöljde henne med kyssar. Hon också! Där fanns intet moln på hans himmel; men ett var i antågande — ett litet strömoln, som snart försvann.

— Skall du ej bjuda bär åt din syster? frågade modern.

Vera gick fram till baronessan, neg djupt, kanske litet försmädligt, och sade:

— Behagar madame?

Grefvinnan rodnade, men baronessan förstod ej piken; äfven hon var nu varm om hjärtat af sin fars lycka och svarade:

— Du lilla skogsrå! Det måtte vara en rar skog, som frambringar sådana tranbär.

— Min skog är förgylld, som man brukar vid hofvet, svarade Vera med en knyck på sin spotska nacke.

Louise drog henne smekande till sig och begynte att ordna hennes vilda påhänge af tio olika löfsorter. Det såg ut som skulle en förtroligare bekantskap uppstå mellan de båda systrarna. Men grefvinnans vaksamma öga märkte att Vera med flit derangerade de vackra festoner, med hvilka baronessan draperade hennes hvita klädning. Det var någonting söndrigt; men det märkte ingen annan än modersögat.

Så gick förmiddagen fridsam och glad. Man gjorde en promenad i parken. I dag berömde grefven allt hvad han såg. Bergflykt fick en *mention honorable* för de

nya planteringarna och de utmärkta drufvorna. Louise komplimenterades för sin smakfulla toilett. Och hon förtjente det äfven, ty toiletten var för henne en sak af största vikt. Sällan hade en så fin världsdam, en så intagande tjugufyraårig baronessa fläktat med sin solfjäder i Falkby park.

I förhållandet mellan dottern och styfmodern kunde ingen upptäcka annat än vänskap och förtroende. Grefvinnan gjorde från sin sida allt för att gå sin dotter till mötes. Och det tycktes lyckas henne. Man skämtade, man utbytte med hvarandra dessa små uppmärksamheter, som göra umgänget angenämt. Där fattades endast ett litet grand mera kärlek ännu, och allt hade varit godt...

Dagen var herrlig och solklar. För de fattiga var ett långt bord dukadt i parken, och högsätet intogs af den åttioåriga soldatänkan Flinta, hon som på ett så eget vis varit inblandad i presidenten Bertelskölds öde — hon, hos hvilken grefvinnan Ester, flyende, förtviflad och stelnad af köld, engång hade funnit skydd i den kalla vinternatten. Fröken Vera läste bordsbönen, och grefvinnan gick själf från plats till plats, från den ena fattiga till den andra, för att tillse att alla fingo rundligen hvad de behöfde. För alla hade hon ett vänligt och uppmuntrande ord, och de flesta kände henne af gammalt: hon hade ju så ofta själf besökt dem i deras kojor och varit för dem en tröstande ängel i deras nöd. Därför mötte henne också tacksamma blickar, hvar hon gick. När hon kom till Flinta, ville den gamla, som brukligt var på de större herregodsen, böja sig ned och kyssa grefvinnans klädning. Men grefvinnan var icke den som tillät en så förnedrande vördnadsbetygelse. Hon nödgade den gamla att taga plats, lade själf för henne den kraftiga ärtsoppan och hviskade henne i örat:

— Vill ni då att jag skall berätta för alla, huru jag engång var hungrig, och ni gaf mig mat, huru jag var frusen, och ni värmde mig, huru jag var olycklig, och ni tröstade mig? Ni måste ju tillåta mig att vedergälla lika med lika, så godt jag förmår.

Tårarna runno utför gummans vissnade kinder. Hon ville tala, men hon kunde blott framstamma: »Salige äro de barmhärtige, ty dem skall ske barmhärtighet».

För baronessan Louise var detta icke alldeles ovant, hon hade varit vittne till sådant förr. Men de korta, vida, med hängande engageanter prydda ärmarna af hennes sidenklädning tilläto henne icke att vidröra de grofva faten, eller närma sig bordets ruskiga gäster. Hon gjorde en flyktig ronde på behörigt afstånd och gick sedan att åter kasta en längtande blick mot grinden vid landsvägen.

Det grefliga herrskapet ville just återvända till slottet för att intaga sin middagsmåltid, när ett moln af damm syntes på landsvägen. Grinden öppnades, och in sprängde först ett ridande förbud samt några minuter därefter en ståtlig vagn, förspänd med fyra hästar. I denna vagn satt en ung, fin herre vid sidan af en gammal militär.

Alla skyndade till trappan, och grefve Bertelsköld gick själf att mottaga sin länge saknade, nu så oväntadt återsedde äldste son. Hans fadershjärta klappade af glädje och stolthet. Detta återseende var kronan på den festliga dagens fröjder.

Lätt, men med mycken värdighet, hoppade grefve Bernhard ur vagnen och föll i sin faders armar — äfven med mycken värdighet. Den unge herrn kom från Spanien. Men man skulle göra honom orätt, om man därför ville anse honom för en spansk grand, som omöjligt kan glömma etikettens ceremoniösa fordringar, ens när han

omfamnar en far efter fyra års frånvaro. Grefve Bernhard var endast en fulländad hofman och världsman, som redan från sin späda barndom varit page hos prins Gustaf och sedan beständigt, först som kammarjunkare, därefter som diplomat, varit i beröring med många hof och de utsöktaste sällskapskretsar. Hans förnäma hållning var därför så otvungen som en annan natur; hans ceremoniösa värdighet så ledig, hans artighet så intagande, att man vid hvilket annat tillfälle som helst knappt skulle ha märkt bristen på den värma och den hängifvenhet, hvilka man väntat vid ett sådant återseende. Hans far märkte det icke heller, han kunde i sin förtjusning ej nog fägna sina ögon med anblicken af denne lysande, hoppfulle son, som skulle göra hans namn heder, glädja hans ålderdom och själf en dag uppstiga till de högsta äreställen.

Ty den unge grefven hade alla egenskaper som lofva lycka i världen. Sverige ägde icke en älskvärdare ung man med ett mera imponerande yttre eller en mera fulländad uppfostran. Han var högrest, som hela sin släkt; vacker, manlig, stolt, ridderlig, klok och erfaren. Hvarhelst han visade sig, ansågs han för en öfverlägsen personlighet: på Falkby var han självskrifven herskare i samma stund han uppträdde där.

---

4. Styfmor och styfson.

Det gifs motsatser i lifvet, hvilka känna sig dragna till hvarandra likasom af ett slags naturnödvändighet; det gifs likheter, hvilka äfvenså nödvändigt måste stöta hvarandra tillbaka. Orsaken är den, att intet mänskligt väsende är fulländadt i sig och för sig ensamt tillräckligt. Alla behöfva hos sig komplettera en brist; men tvenne lika starka sidor stötas emot hvarandra som stål och flinta.

Grefvinnan Ester och hennes styfson grefve Bernhard voro båda i hög grad stolta, starka och karaktersfasta personligheter. Detta var deras likhet och grunden till deras ovänskap — ty att en sådan fanns, var icke svårt att gissa. Ingendera behöfde i detta afseende en fyllnad i karakteren, och därför, när de möttes, stötte där hårdt mot hårdt.

Men det stål, som klang i grefvinnan Esters personlighet, var mycket mera förädladt. Det trädde ej fram i skarpa kanter, det kunde böjas som fjädern i uret och genast återtaga sin naturliga form. Skiftande öden, en rik erfarenhet, ett älskande hjärta hade lärt denna starka själ att ödmjuka sig, att försaka, att offra; stålet låg gömdt, men det klang ändå, när det

vidrördes, och angaf, som stämgaffeln, hennes väsendes grundton.

Metallen hos grefve Bernhard var fint polerad och sken som silfver. Men denna glatta yta var spröd som kisel. Böjas, försaka, var en konst som hans tunga, men aldrig hans hjärta lärt i hofvens salar och diplomatikens hala slingringar. Han kunde vara god, älskvärd, öm, så länge allt böjde sig för hans vilja; men hvarje självständig karakter var hans naturliga fiende. Och en sådan mötte han i sin styfmor. Grefvinnan Ester kunde uppoffra allt utom sin öfvertygelse om det rätta; hon kunde ödmjuka sig, men aldrig förödmjuka sig. De *måste* således vara fiender.

Fastän tvungen att kokettera med de ofrälse stånden, var frihetstidens adel knappt mindre stolt, än fordom drottning Kristinas. En grefves giftermål med en borgaredotter var väl icke mera någonting oerhördt eller i lag förbjudet, men dock alltid ännu en dunkel fläck på ett lysande stamträd. Denna borgaredotter, denna »finska trollpacka», hade grumlat familjens adliga blod, hade trängt sig emellan far och son, hade infört i slottet tvenne nya arfvingar, hvilka genom hälften af sin börd måste vara främmande för den fullblodiga rasen. För mindre kunde en ung man hata sin styfmor. Och ingenting — ingen ömhet, ingen ödmjukhet, intet försök att vinna hans tillgifvenhet — hade kunnat utplåna detta hat, som nu uti nitton år hade alltfrån hans barndom grott i den unge grefvens själ mot vanbördingen, nykomlingen i hans högättade hus.

Nu återsågo de hvarandra efter fyra års skilsmässa, och allt tycktes dock vara idel solsken. Grefve Bernhard kysste sin styfmors hand; hon hälsade honom välkommen med vänliga ord. Kanske hoppades hon ännu,

att fyra års mognad erfarenhet kommit de forna intrycken att förblekna.

Middagen, eftermiddagen förflöto i ostörd endräkt. Grefve Bernhard berättade med så mycken kvickhet, så mycket behag om de främmande länder och utländska hof, dem han besökt under sin frånvaro, att hans far var förtjust. Baronessan Louise hade aldrig varit vid briljantare lynne och täflade med sin bror i kvickhet och älskvärdhet. Den lilla Vera blef smekt och till hälften eröfrad. Själfva grefvinnan glömde ett ögonblick sina farhågor och förenade sig i allas hyllning för den firade, den beundrade sonen i huset.

Sällskapet ökades med några närboende gamla vänner. Den officer, som följt grefve Bernhard i vagnen och som icke var någon annan än major Lejonram, den gamle spelaren, som för trettiotre år sedan varit Carl Victor Bertelskölds sekundant vid duellen på spanska värdshuset utanför Stockholm, gjorde anspråk på gammal bekantskap och bjöd grefvinnan sin arm, i det man gjorde en promenad uti parken.

— Ni residerar här som en drottning, min nådigaste grefvinna, sade Lejonram. Jag ville, tamme tusan, äga ert Falkby, blott för att kunna lägga det för edra fötter som en gärd af min estime. Olyckligtvis har jag ständigt haft tur i raffel, men otur i kärlek. Min vän Carl har beständigt förekommit mig. Han äger Falkby, han äger er! Fortifikationen var alltid hans sak, och därför har han anlagt en grönskande fästning, för att bevaka sin skatt. En fördömdt vacker park! Här fattas ingenting annat än en råbock för gamla jägare.

— Om min onkel finner så mycket nöje i dessa fattiga trädstammar, som likna en hop bönder omkring en predikstol, så vore det väl icke omöjligt att improvisera

en råbock, yttrade grefve Bernhard i lätt ton, där han gick strax efter, ledande sin syster Louise. — José — tillade han till sin spanske kammartjenare, som följde med hans kappa — hämta min jagtbössa.

José sprang och var om tre minuter tillbaka. Man hade närmat sig parkens inhägnad, utanför hvilken några får i sin oskuld betade uti hagen.

— Se där följden af att lyssna på spanska romanser! skämtade fadern. Bernhard ser råbockar där vi andra ej kunna upptäcka annat än får.

— Var så god, min bäste major! sade den unge grefven och räckte honom bössan. — Där ser ni vårt villebråd; det kan fullkomligt jämföras med parken. Jag ber er, försök er lycka!

— Nej, jag tackar, svarade Lejonram, det passar bättre för pojkar. Du kan själf försöka, min fina herre! Det vill säga, om din nådiga fru mor tillåter det.

— Min nådiga fru mor är alltför nådig för att vägra oss ett oskyldigt nöje, återtog grefve Bernhard, som troligen fann sig retad af Lejonrams artighet mot hans mor och med flit sökte ett tillfälle att visa sin öfverlägsenhet. Med detsamma fattade han bössan och lade an.

Grefvinnan rodnade och teg. Men Vera skyndade fram med ett rop af förskräckelse.

— Det är min Bijou! skrek hon och fattade sin bror häftigt i armen.

Bijou var en den täckaste, hoppfullaste afkomling af ladugården, hvit som bomull, enkom förärad åt Vera för två veckor sedan och ett föremål för hennes lifligaste beundran.

— Låt det vara! utropade fadern; men det var redan för sent.

Skottet small, den lilla Bijou, som icke anade något ondt, gjorde ett högt språng och föll blödande ned på det gröna gräset.

— *Fi donc*, sade Lejonram, det där hade du kunnat lämna åt slaktaren!

— Bah — svarade grefve Bernhard i sin lätta ton, men själf flat för sin öfverilning — onkel skulle se en tjurfäktning!

Vera var utom sig. Hon bar i sin hand ett hasselspö; hon slog brodern öfver armen.

— Er dotter, madame, är icke väl uppfostrad, yttrade Bernhard kallt och skakade från sig det rasande barnet.

Grefvinnans mörka ögon blixtrade. Hon förstod ganska väl åt hvem den unge grefvens kula egentligen varit ämnad. Men hon beherskade sig och lät, utan ett ord till svar, bortföra den gråtande flickan.

Äfven grefve Carl Victor var missnöjd med detta självsvåld och sökte förklara allt som ett skämt. Det ville ej lyckas honom, och de promenerande kommo förstämda till paviljongen. Här stod Bergflykt med mössan i handen, i det hemliga hopp att njuta en ny triumf för sina lyckade arrangemanger.

— Ah — sade grefve Bernhard föraktligt — är det ni, Bergflykt? Hvad är det för skräp ni emballerat här i tysthet för er själf? Vet ni, min bäste vän, ni gjorde väl i att hålla er till rofvor och morötter, ty parken har ni alldeles fuskat bort, sedan jag for, och det lilla obstaklet här ser ju ut som ett hönshus. Hvar i himlens namn har ni fallit på en så löjlig idé, som att speta upp löf på väggarna? Det liknar ju en namnsdagsgratulation i en gästgifvarstuga.

— Det är allt hennes nåds befallning, svarade trädgårdsmästaren, kränkt i sitt allra innersta af denna oväntade komplimang.

— Hennes nåd är visst ofantligt snillrik och värd att äga en så nitisk tjenare — genmälde grefven i samma ton — men det hindrar ej att ni i morgon skall stöka undan alla dessa grannlåter. Ni är dessutom gammal och konfys, min vän; ni kommer snart att få en efterträdare, förstår ni?

— Jag förstår — sade den djupt sårade mannen — och jag skall ej vänta på mitt afsked, jag skall begära det. Jag har troget tjenat deras grefliga nåder i trettiofem år, och ännu aldrig har någon kallat mig en fuskare i mitt yrke.

— Verkligen? Nå, efter en gång skall vara den första, så tillåt mig att göra er denna rättvisa.

— Lämna det där; din mor och jag sätta mycket värde på den beskedliga karlen, inföll grefve Carl Victor otåligt på fransyska.

— Ni, min far? Det är en annan sak. Då vill jag förlåta den stackars token. Han har många meriter. Han har ju varit förlofvad med er, madame!

De sista orden yttrades så sakta, att endast grefvinnan hörde dem, men hon hade hört nog.

---

5. Åskmolnet ljungar.

Det finnes ingen seger så svår, intet herravälde så kostbart, som segern och herraväldet öfver sig själf. En förolämpad man kan döda sin motståndare, en retad kvinna kan genomstinga honom med ord, hvassare än dolkstygn; men att tiga, tiga med såradt hjärta, stilla och vapenlös, detta är mer än alla män och mer än de flesta kvinnor förmå.

Grefvinnan Ester teg.

Det var en herrlig junikväll. Daggen föll, gräset glittrade, göken gol, och de unga löfven i parken skeno af fägring. Sjön var helt nära och låg som smält silfver i aftonglansen. Man företog nu en utfärd i båt.

Grefve Bernhard hade som gosse ägt en segelslup, kallad Delfin, hvilken han älskat nästan lika högt som sin ridhäst. Delfin hade sedan i många år legat uppdragen i båthuset, gömd och glömd, men nu hade grefvinnan, för att göra sin styfson ett nöje, låtit iståndsätta och nymåla den gamla slupen. Den låg nu vid stranden, vackrare än någonsin: dess vimpel fladdrade för det lätta luftdraget, och dess mast var omvirad med blommor.

— Delfin beder om den äran att ännu engång få bära sin herre öfver sjön, yttrade grefvinnan så gladt, som om aldrig ett ovänligt ord stört hennes hjärtas frid.

Grefve Bernhard fäste på sin styfmor ett par förvånade blickar, såg sedan på slupen, såg åter på grefvinnan och svarade kallt:

— Det där är ju ingen båt, det är en bondbrud!

— Hvad! utropade fadern, känner du ej igen din gamla Delfin? Nå, jag medger att dogen i Venedig möjligen kan färdas ståtligare i sin förgyllda galer, men för att vara i Östergötland, tycker jag man kan vara belåten med Delfin. Det är din mor, Bernhard, som för din skull ihågkommit det gamla inventariet. Jag hade längesedan glömt att något sådant fanns till.

— Om min far tillåter, svarade sonen, stiger jag hellre i en båt som bär mindre bjäfs, men säkrare planka. Jag har färdats för mycket på sjön, för att segla med blommor. Kom, Louise!

Och han räckte sin syster handen, för att stiga i en bredvidliggande större båt, medan de öfriga anförtrodde sitt lif åt Delfins misstänkta planka.

Båtarna styrde till änkan Flintas lilla torp, som låg täckt beläget på andra sidan om viken. Kursen var icke lyckligt vald, ty grefve Bernhard hade, redan förra gången han var på Falkby, velat låta nedrifva torpet, för att där uppföra en jagtpaviljong, emedan skogen i denna trakt var rik på villebråd. Hans styfmor hade då förstått att rädda den fattiga änkans fristad, och detta hade grefve Bernhard icke glömt.

Han hade knappt stigit i land och sett gumman sittande med sin stickstrumpa på trappan, innan han yttrade med sin vanliga lätta ton till fadern, pekande på kojan:

— Den där, min far, låta vi rifva i nästa vecka.

Och utan att vänta på svar, tillade han, vändande sig till gumman:

— Ni kan göra er färdig att flytta i morgon.

— Det är likväl hårdt med den stackars gumman; vi skola tänka på saken! genmälde fadern, något förlägen för den tvärsäkra tonen.

Men änkan Flinta, med sina åttio år på nacken, var dock en soldathustru och alldeles icke hugad att taga saken för afgjord.

— Skall jag flytta i morgon? frågade hon.

— Ja, min gumma, ty i kväll är det något sent, och vi unna er nattro, svarade grefve Bernhard.

— Jag flytta! Jag, som bott här i mer än fyratio år! utbrast den gamla. Och för hvad skall jag flytta?

— För att det så behagar er nådiga herre. Han behöfver platsen.

— Har han ej skog och mark så långt ögat kan se? Ryms ej hans nåd på det stora, vida Falkby, utan att jaga mig bort från min fattiga torfva?

— Min kära gumma, ni behöfver motion, ni kan spatsera en smula, så sofver ni bättre, gäckade den unge grefven, som väl märkte att hvarje ord var för hans styfmor ett nålstygn i hjärtat.

— Skall jag gå? Och hvart skall jag gå? jämrade gumman, utom sig af häpnad.

— På rote, min kära gumma, gycklade grefve Bernhard. Ni har alldeles för enformigt, ni behöfver variation.

— Jag gå på rote! och den tröstlösa gamla vred sina händer.

Grefve Carl Victor blygdes för sonens hjärtlöshet. Han beslöt inom sig att låta änkan bo kvar, men gick

under tiden till de öfriga, för att icke låta något nytt missljud förstöra aftonens trefnad. Endast grefvinnan hade förnummit de sista gäckande orden.

Nu gick hon fram, fattade gumman vänligt vid handen och sade:

— Förstår ni då icke, att unga grefven endast för ro skull vill skrämma er? Nej, kära gumma, ni skall aldrig behöfva gå på rote, ej heller skall ni flytta ifrån er fattiga koja, så länge ni lefver.

— Tror ni det, madame? yttrade grefve Bernhard skarpt.

— Jag är öfvertygad därom, svarade grefvinnan lugnt.

— *Nous verrons;* vi skola se.

— Jag skall aldrig se det, och icke du heller. Det kan icke vara ditt allvar.

— Om det aldrig varit mitt allvar, så var öfvertygad, att det nu skall blifva det, genmälde den unge grefven, i det han sänkte sin röst ända till hviskning. — Ni har så länge varit herskarinna på Falkby, madame, att ni alldeles förgätit er verkliga ställning. Ni borde likväl ihågkomma *hvem ni varit* och *hvem ni är,* madame. Ni bleknar? Så mycket bättre. Skulle det genera er att vara så anspråkslös, så ser jag mig tvungen att påminna er därom. Jag bedyrar att jag för min fars skull gör det ganska ogärna, men ni borde finna, att en person som ni, aldrig bör på er plats anse sig mer än på sin höjd tolererad.

Grefvinnan Ester hade verkligen bleknat, men blott ett ögonblick. Hon återvann genast denna beundransvärda fattning, som räddat henne så mången gång i hennes händelserika lif. Hon såg sin motståndare fast i ögonen och svarade lugnt:

— Om jag bleknade, så var det därför att jag nu ser klart den olycka jag så länge anat och som skall förbittra en hel familjs lif. Bernhard, min vän, min son — ty mot din vilja måste jag ännu kalla dig så — det har då verkligen kommit så långt, att icke ens aktningen för din far, icke ens deltagandet för hans lycka eller kärleken till dina yngre syskon, kan ur ditt hjärta utplåna detta hat, som jag icke förtjenat! Du vet ganska väl, att det icke är jag, som trängt mig in i denna familj. Du borde också veta, att jag aldrig beredt och aldrig skall bereda din släkt någon vanära. Hvarför vill du då slita detta band, som borde vara dig heligt? Hvarför vill du hata mig, som aldrig bevisat dig annat än kärlek? Hvarför talar du så till mig, som du icke kan skymfa utan att skymfa din far?

— Ni talar som en bok, madame — återtog grefve Bernhard — men ni glömmer ännu engång, att det icke är fråga om er *rang,* utan om er *makt.* Jag är ju villig att medgifva er alla rättigheter: jag kysser ju er hand; ni kallas ju hennes nåd, och det borde smickra er, tycker jag, ty ni var engång belåten med mindre. Ni har er lyckliga ställning, behöfver ej sörja för annat än att roa er, kläda er, höra artigheter och afgudas af min far, som verkligen är så svag för er, att han blifvit till hälften plebej. Jag tycker, med ett ord, att ni borde åtnöja er därmed och icke försöka att herska i ett hus, där ni fordom har varit kammarpiga. Om min far är svag, madame, så borde ni förstå att jag icke är alldeles så medgörlig. Ni borde återkalla i ert minne från någon läsebok för barn, som ni kanske studerat i Vasa, Gustaf Vasas bekanta ord, att »eder nåd och min nåd rymmas ej under samma tak». Var blygsam, madame, det skulle kläda er obeskrifligt, och jag ser ej hvad som skulle

hindra oss att sedan umgås som vänner. Hvarför skulle jag hata er? Man hatar blott sina vederlikar. De öfriga — dem skakar man af sig, när de blifva för närgångna.

Grefvinnan smålog sorgset:

— Det är nog. Jag har redan hört mer än jag bort höra. Här kan jag ej svara dig. Men vi måste komma till klarhet. Vi måste göra det snart.

— Lefve Carolus! hördes i detsamma Lejonrams något mosiga stämma från stranden, och vännerne tömde ett glas ädelt ungerskt vin för värdens födelsedag.

---

6. Afskedet.

Solen hade gått ned, det lilla fyrverkeriet var afbrändt på gårdsplanen, gästerne hade efter en glad afton skingrat sig, och ingen anade det mörka moln, som samlat sig öfver familjens lycka — ingen utom de två, hvilka det närmast rörde, och äfven bland dem förstod blott den ena att uppskatta dess hela betydelse.

När de voro allena, fattade grefvinnan Ester sin makes hand och sade:

— Jag har en bön till dig!

— Hvad kan du begära, som jag ej genast är glad att uppfylla? frågade grefven.

— En försakelse, svarade hon.

— Jag samtycker obetingadt. För din skull kan jag försaka allt — utom dig själf.

— Men om jag nu begärde just detta enda af dig?

Grefven betraktade henne med en förebrående blick.

— Det *kan* du aldrig begära, svarade han.

Hon teg länge. Hennes hjärta var för fullt.

— Skulle du mycket sakna mig, om jag... till exempel gjorde en lång resa? frågade hon efter en stund.

— Det är omöjligt. Hvarför skulle du resa?

— Jag kunde ju hafva ett viktigt skäl. Om det till exempel gällde allas vår lycka?

— Gode Gud, är du sjuk? Behöfver du begagna baden i Spaa eller Pyrmont, så nämn blott ett ord, och jag följer dig dit!

— Oroa dig ej, jag är fullkomligt frisk. Men föreställ dig att jag likväl måste lämna dig för en tid, blott för en tid... Vill du då lofva mig att bära denna smärta med lugn! Vi skola ju återse hvarandra!

— Men, min älskade vän, jag förstår dig icke! utropade grefven, allvarsamt missnöjd.

— Näst dig själf, är det Veras uppfostran som mest oroar mig, fortfor grefvinnan, utan att låtsa märka det moln, som låg öfver hennes makes panna. — Jag ville ej gärna öfverlämna henne åt Louise. Louise håller af henne, jag är öfvertygad därom, men vi uppfatta världen mycket olika. Jag önskar att Vera skall uppfostras i flärdlöst allvar, i enkla seder, i oskrymtad gudsfruktan. Därför har jag tänkt att vi skulle utse åt henne en guvernant efter vårt sinne. Hvad säger du om fröken Sjöblad? Hon är en fattig, men väl uppfostrad flicka om några och tjugu år; tillräckligt af börd för att kunna uppträda i din salong, men enkel, god, förståndig och from. Hennes mor, vill jag minnas, var af ofrälse härkomst. Skola vi skrifva till henne i morgon?

— Gör som du vill, jag har ingenting däremot. Din blick, min Ester, ser klarare än min, och jag har alltid funnit mig väl af att lyda ditt råd. Men för himlens skull, förklara mig hvad du egentligen menar med dessa dunkla frågor!

— I morgon skall du få veta det. Och nu godnatt, du min ungdoms älskade, du min lifstids vän! Älskar du mig ännu, min Carl?

— Jag borde straffa dig för en sådan fråga med att svara dig — nej!

— Jo, du älskar mig! Vredgas då icke på din maka, om hon någon gång gör dig sorg. Gud den allvetande känner att jag hundrade gånger ville köpa din lycka med offret af min egen... Godnatt! Minns hvad jag bedt dig om Vera! Var en far för vår Paul, ty han behöfver kärlek i lifvet! Och haf mig alltid i kärt minne, min Carl!

Ur stånd att längre beherska sig, lutade hon sig vid dessa ord mot sin makes skuldra, kysste hans grånade hår och badade hans kinder med sina tårar. Han slöt henne rörd i sina armar. Äfven hans ögon fuktades, och han visste ej hvarför.

— Nej, sade han, jag kan ej låta dig gå, innan du anförtrott mig det som så upprör dig. Säg mig det!

— Fråga mig icke nu! Det skall ju allt, allt blifva klart, och jag har lofvat att du i morgon skall veta det, svarade grefvinnan, aftorkade hastigt sina tårar och visade honom ett lugnt, nästan leende ansikte, men som strålade af ömhet. Aldrig i hennes ungdoms stoltaste fägring hade hon varit skönare än nu.

— Godnatt! hviskade hon än en gång, och skyndade bort, likasom fruktade hon sin egen ömhet, om hon kvardröjde längre.

Hon gick till sin dotters sofrum. Vera slumrade oskuldens sömn i sin lilla vackra bädd af valnöt med röda sparlakan. Modern böjde sig öfver det sofvande barnet och tryckte på dess läppar en brinnande kyss.

— Hvad ämnar jag göra? suckade hon och vred sina händer. — Hur är det möjligt, hur är det möjligt att öfvergifva dig, mitt barn, som Gud allsmäktig har

gifvit mig att vårda, att ansvara för? Och likväl måste det ske, om än mitt hjärta skall brista. Men gif mig ett tecken, min Gud, gif mig ett tecken att jag ej handlar orätt, så vill jag utan knot underkasta mig din vilja!

Hon väntade, väntade länge, andlös och ångestfull. Endast det sofvande barnets lätta andedräkt susade som en ljuf hviskning igenom det tysta rummet. Då rörde sig barnets läppar, och Vera sade, sörjande ännu i drömmen:

— Min Bijou!

Moderns ansikte klarnade.

— Tack, du mitt barns skyddsängel — sade hon sakta — nu förstår jag dig. Den kula, som var ämnad mot din moders hjärta, skall icke mera döda, som i dag, din oskyldiga fröjd. Lef väl! Guds heliga änglar välsigne och bevare dig, mitt älskade barn!

Med denna tysta bön smög hon sig sakta bort och inneslöt sig uti sitt rum, för att där ännu »rådgöra med sin Herre och Gud», som hon fordom lärde af sin längesedan hädangångna fromma syster Veronica, efter hvilken Vera hade fått sitt namn, fastän något förkortadt.

Grefve Carl Victor Bertelsköld tillbragte en sömnlös, orolig natt. Han var icke van att hos sin maka finna spår af kvinnonycker. Denna starka, öfverlägsna och dock ödmjuka kvinna hade länge lärt den svåra konsten att beherska sig själf, och dock syntes hon nu vara fallen ur sin herrliga jämvikt. Hvarför? Han visste det icke. Han sökte förgäfves utgrunda en förklaring. Mer än engång var han i begrepp att uppstiga från sin bädd, skynda till henne och än en gång bedja henne att förtro honom allt. Men det var natt... hon sof; hon hade lofvat honom förklaring, han borde ju med sin tåliga väntan gifva henne ett nytt bevis på sitt oinskränkta förtroende...

Knappt grydde likväl den tidiga sommarmorgonen och de första stegen hördes af tjänsteflickan, som städade salen därute efter gårdagens fest, innan grefven stod upp och smög sig på tå till sin makas rum, som var beläget i andra våningen och till hvilket man kom från grefvens rum uppför en smal spiraltrappa af järn. Han fann det tomt. Grefvinnans säng stod orörd. En byrålåda var utdragen, den var tom. Grefve Bertelskölds hjärta klappade fortare. En sällsam, obestämd fruktan intog hans själ.

— Hon har kanske gått ut i parken, tänkte han för att lugna sig själf.

Han sökte henne i parken: hon fanns icke där. Han återvände till slottet; han undvek att fråga tjenstefolket, på det att ingen skulle märka hans oro. Ingen yttrade heller ett ord om grefvinnan. Man trodde förmodligen att hon gått ut på en af dessa tidiga morgonpromenader, när hon ensam besökte sjuka och fattiga. För grefvens hågkomst stodo likväl nu de oförklarliga, betydelsefulla ord hon hade yttrat till honom, när de skildes i går. Förfärande aningar sammankrympte hans hjärta. Blek, men utan att inviga någon i sin isande fruktan, skyndade han åter upp till grefvinnans rum.

På hennes skrifbord fann han nu ett förségladt bref, som han i sin första förvirring ej blifvit varse. Det var adresseradt till honom. Han bröt det med darrande hand och läste:

»Min älskade!

Läs dessa rader med lugn, och läs dem ensam! Var en man, min Carl, och den allsmäktige Guden, som pröfvar oss, skall gifva dig mod att lefva utan din maka.

Du, min Carl, har aldrig misskänt, aldrig missförstått mig. Du, som mot mig har varit idel ömhet, idel för-

troende, för hvilket jag skall vara dig tacksam så länge mitt hjärta slår — du vet, att jag aldrig eftersträfvat din rang, ditt namn, dina rikedomar, utan endast din kärlek. Men minns du hvad jag sade dig engång i min fars trädgård, när du begärde min hand? Det var en olycka, sade jag, att vi ej blefvo förenade i vår ungdom; vi skulle då ha brutit oss väg genom murar af is. Senare ha vi hvarken haft makt eller rätt att omskapa världen. Mellan oss stodo numera två, som på dig hade äldre anspråk, och dessa två barn voro en värld mellan oss. De måste se med sin samtids ögon, de måste tänka sin tids fördomar, och därför kan jag ej tadla dem, ej hysa mot dem den minsta ovänskap, för det att de ej sett klarare, ej tänkt högre, än hela den tid, i hvilken de lefva. Jag har redligt sökt att mot dem uppfylla en mors pligter. Jag har länge hoppats, att min kärlek till slut skulle bryta den mur, som bördens fördom har upprest emellan oss. Men jag har bedragit mig. Huru skulle en svag kvinna förmå ändra den värld, som så många vise tänkare icke förmått återföra till jämlikhet mellan mänska och mänska! Dina äldre barn, min Carl, måste därför alltid se ned på den ringa kvinnan, hvilken du upphöjt till deras moder. Men om den ringa modern ock kunnat försaka alla egna anspråk på aktning och undseende, så skulle hon icke varit värd att kallas din maka, om hon låtit sig trampas i stoftet. Hennes heder är din, och hennes egna barn skola veta en dag, att de ej må förakta sin moder.

Därför, min älskade, har jag, i den hårda striden emellan tvenne pligter, nödgats uppoffra den ena. Förlåt mig, dyre vän, att jag öfvergifver dig, för att icke förspilla din, min egen och mina barns aktning! Med mig försvinner hvarje söndring, hvarje ofrid ur detta hus.

Den ringa borgaredottern återgår till den obemärkta plats, som hon aldrig bort öfvergifva, och skall aldrig upphöra att nedkalla välsignelse öfver dig och hela ditt hus. Invig ej världen i våra husliga sorger. Säg att jag rest för min hälsa utrikes. Sök icke heller att utspana hvart jag flyr: mitt beslut är oryggligt. Men jag kan icke lefva utan att veta mig ännu af eder med kärlek ihågkommen, och därför skall jag stundom skrifva till dig och till våra barn samt kyssa med tårar de rader I skänken mig. Lef lycklig, du min själs älskade! O att jag kunde vara din maka utan att rodna för dina barn! Hälsa min Paul, min Vera! Hälsa äfven Bernhard, hälsa Louise, och bed dem förlåta mig, för min kärleks skull, all den sorg jag gjort eder.

Ester Larsson,
fordom grefvinna Bertelsköld.»

— Min far — sade grefve Bernhard, som i detsamma inträdde — behagar ni stiga ned? Min bror Paul har just anländt, tillika med sin mentor, en något förläst person, som kallar sig Erik Ljung.

— Paul! I detta ögonblick! Hvad skall jag svara honom, när han frågar efter sin mor?

— Madame skall blifva förtjust, sade grefve Bernhard gäckande. — Hon återfår sin son relegerad från akademin.

7. Vallflickans visa.

En dag är för Herren såsom tusende år och för folken såsom femtio. Deras dag förgår, deras afton kommer, som alla andras. Och en morgon, när de vakna, finna de med förundran allting nytt.

På frihetstidens urtafla i norden pekade visaren mot elfte timmen af dygnet, och dess långa, stormiga dag var nära förliden, när många ännu trodde den stå i sin middags solsken. Endast här och där stod en väktare i det höga tornet, där blicken ej skymdes af människornas äflan, och aktade, full af orolig väntan, på tecknens betydelse.

De voro klara nog för dem som ville förstå, och dock förstod man dem icke. Såsom det nu var, kunde det omöjligt länge förblifva. Riket var sjukt af inre tvedräkt, och bakom det tunna sminket på kinderna såg man tidens anlete blekt som döden. Den ena armen brottades med den andra; dit den ena foten ville, dit ville icke den andra gå. Det ena ögat såg, och det ena örat lyssnade emot vänster, medan det andra ögat och örat vändes mot höger. Hvarje nerv var öfverretad, men hvarje muskel slapp af trötthet. Hjärtat klappade ojämnt; alla onda lidelser tycktes ha stigit i hufvudet och förmörkade blicken. Det nordiska lejonet var på

sin ålderdom förvandladt till en hydra med femhundra hufvuden i stället för ett, och alla dessa hufvuden betos och refvos inbördes.

Hvarför allt detta? Var då friheten en så stor olycka, att bättre dagar blott kunde randas öfver dess graf? Nej, friheten — den sanna friheten! — är folkens hälsa och lycka, deras jordiska mål, deras högsta lifsvillkor, förutan hvilket ingen varaktig välgång, ingen sann utveckling finnes. Men i friheten beror allt på hennes sedliga botten. Bygg henne på en sådan, och hon skall, lik elden, värma och lysa. Ryck henne därifrån, och hon skall, lik elden, bränna och ödelägga. Friheten liknar luften, hvars osynliga massor ständigt sträfva till jämvikt. Där jämvikten rubbas, uppstår storm. Frihetstiden i Sverige och Finland föll för det att friheten gått från sin sedliga grund, och med detsamma hade hon så oförmärkt gått öfver sitt mått och slagit om i sin motsats. Frihetstiden föll för det att rikets gyllne pokal, som var grundad på två fötter, balanserades på den ena.

Sent en afton i Juni år 1771 gingo tvenne män under ekarna och kastanjerna i Ekolsunds park.

Den äldre af dem var en hög, ståtelig herre om vidpass femtio år, med synbar, nästan prudentlig omsorg klädd i den tidens hofdräkt, som trotsade själfva landtlifvets frihet, och lyssnade vördnadsfullt på den yngres ord, under det att moln af bekymmer tycktes förmörka hans höga panna. När han stundom yttrade några ord till svar, var det kort och afmätt, likasom efter ett ceremoniel, men hans ord röjde den pröfvade statsmannen och antydde på engång ett klart omdöme och ett orubbeligt lugn.

Den yngre af de två var endast fem och tjugu år gammal, också han i en brokig kostym efter den tidens

franska mod. Öfver de korta, svarta underkläderna af sammet, knutna med röda bandrosor, den gula sidenvästen och den blå sammetsrocken hade han vårdslöst kastat en kort spansk kappa af svart kläde. Han bar spetshalsduk, manschetter, peruk, hårpung och trekantig hatt, men allt detta med den ledigaste, behagfullaste elegans, och han talade med ytterst lifliga, uttrycksfulla åtbörder, i det han än påskyndade sina steg, än stannade tvärt, än fattade sin ledsagare under armen, än åter drog sig tillbaka och gestikulerade med händerna, likasom behöfde han alla dessa vältaliga tecken för att komplettera ett språks fattigdom. I hans vackra, fina, intelligenta ansikte spelade oupphörligt hvarje muskel i de mest växlande uttryck, och i synnerhet hade de stora, blå, glänsande ögonen en underbar makt att återspegla hvarje nyans af känslorna i hans inre, liksom det lugna hafvet skiftande speglar solglans och skyar. Och dock var det sagdt om dessa ögon, att de voro lika ogenomskådliga som uttrycksfulla, lika gåtfulla som fängslande, ty sådan var denne ynglings hela personlighet. Naturen hade danat honom öppen som dagens ljus, men lifvet hade af honom gjort en sluten bok. Han hade uppvuxit under en tid af så många ränker och stod så beständigt omgifven af hemliga fiender, att förställning hos honom blef en nödvändighet, inlärd från spädaste barndom, och aldrig såg man ett mera beslöjadt inre döljas bakom en skenbart mera okonstlad uppriktighet.

Och likväl fanns det ögonblick, när äfven detta dolda innersta blef klart för de få invigde, som hade det sällsynta förtroendet att skåda dit in. Det var konungens forne guvernör, grefve Scheffer, för hvilken Gustaf III nu i ett sådant ögonblick öppnade om icke hela, dock tre fjärdedelar af sitt hjärta.

Ställningen låg klar för dem båda; de öfversågo den likt ett schackbräde, på hvilket konungen, omgifven på alla sidor af hersklystne och herskande motståndare, ej kunde röra sig ur fläcken utan att sätta kronan, kanhända lifvet på spel. Tvungen att stå orörlig, skulle äfven denna ställning långsamt, men säkert kosta hans krona, och enda utvägen var att sätta andra pjeser i rörelse, för att så småningom bereda den kungliga schackdockan friare spelrum, mera självständighet.

Omgifven, firad, beundrad af allt hvad Paris hade gladt, snillrikt och lysande, hade den unge konungen för tre månader sedan mottagit budskapet om sin faders hastiga död och sin egen tunga, maktlösa krona. Därefter hade han skyndat att försäkra sig om Ludvig XV:s sympatier och understöd; han hade utan betänkande underskrifvit den konungaförsäkran svenska rådet skyndade att förelägga honom; han hade på återresan besökt sin berömde och farlige morbroder, kung Fredrik i Potsdam, och nu stod han beredd att öppna den svenska riksdagen, där hans oförsonliga fiender, Mössorna, efter sitt nederlag två år förut, hade återfått makten och där Ryssland och England med fulla händer utströdde penningar för att hindra hvarje försök till att uppresa riket ur dess djupa förnedring.

Om allt detta hade konungen rådgjort med sin förtrogne, och ställningen var så förtviflad, att ingen annan räddning syntes möjlig, än att obetingadt förödmjuka sig under partiernas maktspråk. Man hade talat om att till en början försöka medla mellan partierna och smickra de förbittrade Mössorna med några platser i rådet.

Detta var att börja sin regering med en bitter förödmjukelse, så mycket bittrare emedan Mössorna fordrade åtal mot den aflidne konungens rådgifvare. Den unge konungens kinder glödde af harm.

— Ah — utropade han, i det han åter stannade tvärt och slog sig för pannan — finns uti världen en olyckligare konung än den, som ej äger annat val, än att rodna inför sig själf, eller gifva sitt rike till spillo?

— Ja, sire — svarade grefve Scheffer värdigt — det finns en olyckligare, och det är den som måste underkasta sig båda delarna.

— Det är sant, återtog konungen lugnare. Mitt rike ligger i vanmakt, min krona vacklar för hvarje vindfläkt, och dock ville jag ej byta Sverige mot Polen, eller min krona mot Stanislai. Det finns en tredje utväg, och ännu äger jag valet fritt.

— Jag vågar tvifla därpå, sade grefven.

— Hvad? Om alla mina bemödanden misslyckas; om jag förutser Stanislai öde, kan jag ej abdikera?

— Ers majestät vet bättre än jag, att Sveriges öde då skall ofelbart blifva Polens.

— *Soit.* Min heder blir sauverad för eftervärlden.

— Ingen ära skall för eders majestät öfvergå den, att ha räddat sitt rike.

— Tror ni? frågade konungen tankfull. Ack, min grefve, en usel mössa är i detta ögonblick mera värd, än hela min krona!

De samtalande hade nu närmat sig till parkens omhägnad, och innan grefve Scheffer hann svara, hördes därutanför en vallflickas friska sång, när hon på gångstigen dref sina kor från betet. Vandrarne lyssnade. Det var en af dessa melodiösa visor, hvilka så ofta i Sverige likasom leka i löf och toppar:

Och när jag får krona, när jag blir brud,
i rosor och blader,
si då skall jag dansa fin i min skrud,
och då är jag glader.

Min krona, hon är så grann och så grön
i rosor och blader,
och aldrig så finns en krona så skön,
och då är jag glader.

Där skall ingen gosse dansa mig kull
i rosor och blader,
och trollet får ej min krona af gull,
och då är jag glader.

— Se där en profetia! skämtade grefve Scheffer.

— Ja i sanning, svarade kung Gustaf leende. Jag skall ock se till att ingen dansar mig kull, och då hoppas jag att trollen ej skola taga min krona.

---

8. Ett fädernesland på auktion.

Riksdagen i Stockholm utblåstes den 13 Juni 1771, och enhvar gjorde sig beredd, om icke att göra sig förtjent af sitt fädernesland, så åtminstone att förtjena därpå.

Samma dag skulle borgare och bönder välja sina talmän.

Den unge riksdagsmannen Jonas Bertila från Storkyro var nyss uppstigen och satt fördjupad i läsningen af sitt morgonkapitel i bibeln, när det knackade på dörren till hans tarfliga rum på Söder, och in trädde i välfriserad peruk en ung vice häradshöfding, privatsekreterare hos hattchefen baron Höpken.

— Är det riksdagsman Bertila? frågade den friserade mannen med inställsam ton.

— Ja. Hvarmed kan jag vara till tjenst?

— Jag ville bara fråga hur det är med hälsan, efter riksdagsman ej var med i går afton på källaren Röda tuppen. De flesta af hedervärda bondeståndet voro tillstädes och språkade om rikets bästa vid en mugg af det bästa Rostocker öl, som ännu blifvit tömdt för den goda saken. Jag förmodar att riksdagsman känner affären. Man röstar på Erik Andersson, och

kontanta erkänslan är hundra plåtar, som jag här beder få afbörda mig.

— Hvad skall det tjena till? frågade den unge, ännu oerfarne riksdagsmannen, när hans friserade gäst, utan vidare krus för en så naturlig och vanlig sak, begynte uppräkna sin sedelpacke på bordet.

Den fine herrn missförstod frågan.

— Summan är väl ej så stor som min principal skulle önska och en man med så stort inflytande kunde förvänta — återtog han, utan minsta förlägenhet — men tiderna äro knappa, och riksdagsman kan vara förvissad att vid första tillfälle blifva särskildt ihågkommen. I förtroende sagdt, ha vi kungen och friheten på vår sida! Det blir således vid Erik Andersson, det är ju afgjordt?

— Ja, visst har jag tänkt rösta på Erik Andersson, men icke behöfver herrn eller någon annan blåsa det i mitt öra, genmälde den hederlige Jonas, hvars tröga finska blod nu ändtligen började komma i jäsning. — Hvad vill herrn med de där usla sedellapparna? Tänker herrn köpa min röst?

— Jag gissade strax att det var för litet; finnrackarn blir dyrlegdare än jag trodde, men man får hålla honom vid humör, han kan influera på andra! tänkte Hattarnes underhandlare förargad inom sig och framdrog med något mera krus än förut en ny sedelpacke.

— Jag är säker på, att alla af hedervärda bondeståndet från Finland votera, som riksdagsman Bertila, för den goda saken, tillade mannen, i det han betydelsefullt smällde sedlarna i bordet.

Detta var tämligen tydligt. Bertila hade väl kommit med en rar oskuld in i detta stora mäklarkontor, som kallades riksdag, men han hade varit ett komplett pund-

hufvud, om han ej förstått ett så vältaligt teckenspråk. Han hade ock så småningom hunnit fatta beslut, och resultatet var, att han grep den fine herrn i armen, ledde honom till dörren och kastade sedelbuntarna efter honom i trappan.

— Där har herrn traslapparna! utropade den förbittrade bonden efter honom. — En annan gång kan herrn lära sig veta hut, när herrn talar till fria bönder.

— Anfäkta och regera, att jag ej hade guldmynt! knotade Hattarnes ombud misslynt under vandringen utför trappan. — Tiderna bli allt sämre, och dessa bondlurkar bli för hvar dag sturskare. Förr fick man dem att dansa fandango för en mugg öl. Nu duger det ej ens att proppa dem med sedelmynt fulla som korfvar; det skall, kantänka, vara en silfverkanna, eller ett armband åt mor, eller en pung äkta dukater! Jag är säker på att Mössorna hunnit förut och låtit den dumma finnkole höra klangen. Han voterar på vår motpart, det är klart som dagen, och det har kungen för att han gnider på fyrkarna.

— Står det så till med Hattarnes ärlighet, ger jag dem böfvelen, tänkte på sin sida Jonas Bertila vid sig själf, i det han satte sig att, dagen till prydnad, afskrapa sitt skägg med en rakknif, tillverkad uti hans egen smedja. — Nej, då vill jag tro att Mössorna äro hederligt folk, som ej krypa på smygvägar fram till målet. Jag går öfver till Mössorna; då få vi fattiga finska bönder åtminstone lefva i fred för ryssen.

Icke förr hade han kommit till detta, som han tyckte, kloka beslut, innan det ånyo knackade på hans dörr och denna gång med en betydligt gröfre näfve. Dörren öppnades, och in stöflade en f. d. riksdagsman af bondeståndet, hvilken, sedan hans hemman gått under

klubban, anlagt ett bränneri på general Pechlins gods och brukades till att springa ärenden för Mössornas chefer till gamla vänner i bondeståndet. Mannen var en grofhuggare, enkom bestämd att imponera på bönderne med en dryg portion framfusighet, som skulle föreställa ett rättframt väsende, och en oförskämdhet utan like, som skulle passera för rutin i affärerna.

— Nå, hur står det till, gubbe? sade detta värdiga ombud och slog sig ned på den andra målade trästolen, ty flera än två funnos icke i rummet. — Bra med hälsan och ännu bättre med kassan? Hvad tusan, Bertila, jag tror att ni gör er fin? Låt skägget växa, gubbe, så kan ni tala ur skägget, och lämna den där släta hakan åt kungens morsgrisar. Vi äro fria bönder, som ej förstå att lägga våra ord i krumilurer, och vårt ansikte får duga sådant det är. Brukar ni ta er en sup på morgonkvisten? För min del dricker jag hellre svenskt öl.

— Hvem är ni? frågade Bertila, som aldrig sett karlen förr och ej fann sig särdeles smickrad af hans påflugenhet.

— Hvem jag är? Det var en fråga! Det hörs att ni är nybakad i riksdagströjan. Annars känner hela Sverige den ärlige, gamle Hallberg, som aldrig krusat för hög eller låg. Men det är detsamma; vill ni ha en vän som ni kan lita på och som är bonde till kropp och själ, så säg bara ett ord. Hvarför kom ni ej i går till källaren Solen? Vi bönder rådslogo där om rikets bästa, så det yrde kring knutarna. Här skall bli annat ljud i skällan, skall ni få se, och nu tänka vi stoppa kungen uti vår högra stöfvel och herrarne i vår vänstra. Vi tänka votera på Josef Hansson från Elfsborgs län; det är en karlakarl, och därför voterades han ut ur ståndet för två år sedan, när Hattarne matade oss med

fransk konfekt. Jag slår vad om en gödgris till nästa jul, att ni tänker som jag. Fattiga äro de som gräshoppor, och snömos bjuda de oss; men en ärlig karl förtjenar sin dagspenning, det är min katekes, och ni skall ha ert, Bertila. Hvad säger ni om femti plåtar? Det har ni allt en bra oxe för och dessutom en silkesduk, så att ni blir välkommen hos mor.

— Femti plåtar? svarade Jonas, som nu begynte förstå hvartåt talet lutade. — Här var en herre nyss, som bjöd hundra.

— Falska sedlar, bara utprångladt tjufgods, lita på det, Bertila, så sant jag är bonde till kropp och själ. Nå, ni var väl så klok att ni gaf honom respass utför trapporna?

— Ja, det gjorde jag.

— Sade jag icke det? Ni är en krona till riksdagsman, och därför skall ni få sjuttio plåtar, äkta, gångbart mynt, som ni ej kommer att hänga för.

— För hvad välgjordt?

— För hvad? För er ärlighet, er duktighet, och för att ni står på rikets bästa.

— Men om det nu icke faller mig in att sälja min röst?

— Om? Jo ni är en lustig kurre, Bertila. Hör på, jag skall säga er en sak i förtroende. Ni skall få hundra plåtar, med villkor att ni ej talar om det för någon kristen själ. Hvad säger ni om det, hvasa?

— Vet hut. Jag är ingen tjuf.

— Jaså. Sjunger ni ur den ton, så är det er egen skada. Gärna för mig kan ni låta tjufvar och rackare styra riket. Jag säger rent ut min mening och råder er som en vän. Ni kan väl icke begära hundrafemti heller? Här finnas nog andra som mena väl med fäderneslandet,

Och så skall jag hviska er något i örat: kungen är på vår sida! Ja, hvad tycker ni, är det ej f-n? Nå, får gå för hundrafemti, efter ni är så finsker utaf er!

— Är det nu slut med auktion? frågade Bertila, i det han bortlade rakknifven och reste sig hotande upp.

— Ni var mig en turk! genmälde underhandlaren, som åter missförstod meningen och grep med en grimas i sin bröstficka. -- Sannerligen, min gubbe, är ni icke en smula hundfatt. Men går det ej af för mindre och lofvar ni göra skäl för er, så — kör för tvåhundra! Det är mitt sista ord, så sant jag är bonde till själ och kropp.

— Och så sant jag är bonde till kropp och själ, skall jag lära er huru en ärlig karl svarar på sådana rackarknep! genmälde Bertila, grep karlen i kragen och kastade honom burdus utför trapporna.

— Sakramentskade finnkole! mumlade underhandlaren, i det han tog sig om ryggen. — Det är bara för att Hattarne bjudit honom tvåhundrafemti!

— Jag märker att Mössor och Hattar kunna taga hvarandra i hand! sade Bertila föraktligt. Arma fädernesland!

---

9. Högsta anbudet.

Uppfylld af harm, gick Jonas Bertila till sin släkting Thomas Larsson, sonson till borgarekungen och riksdagsman för Vasa stad, sedan Grönberg afsagt sig. Ännu en timme eller par återstodo, innan man skulle gå att votera i stånden, och den unge bonden ville höra borgarens mening.

Thomas Larsson var en stel, fåordig man om fyrtio år och, liksom far och farfar, en köpman från hjässan till fotabjället. Han var driftig, arbetsam, klok, som hela hans släkt, och därför icke heller sinnad att slösa med faderns förmögenhet; men den åder af järn, som dittills genomgått släkten och i farfadern hårdnat till skarpaste stål, hade begynt mjukna i de senare två generationerna. Man visste ej mera ondt om Thomas Larsson än om andra rika småstadsmagnater, på hvilka afunden gärna naggar; men det troddes att han icke var så osäljbar som hans ekonomiska ställning kunde ha tillåtit honom, och därför var det ej utan tvekan Jonas begaf sig till denne sin småkusin, för att af honom begära råd.

— Gör som du vill, sade den försiktige köpmannen. — Jag voterar för Mössorna. Vår släkt

har varit Mössor i femtio år, och därför blef jag vald.

— Har du fått betaldt för det? frågade Jonas, mörkhågen.

— Betaldt eller ej, jag röstar på den jag anser för bäst.

— Och du har samvete att mottaga ryska pengar!

— Eller engelska, smålog Thomas med buttert löje. — Man vet ej så noga; de lukta hvarken sulläder eller stenkol. Det skulle ej skada dina affärer att vara mindre skenhelig. Tager ej du, så tager en annan. Penningar komma in i riket, och det är hufvudsaken.

— Är det hufvudsaken? För hvad anser du då nationens heder och välfärd? För hvad anser du ditt eget samvete?

Köpmannen skakade otåligt på hufvudet.

— Så är det, när man skickar pojkar till riksdagen! brummade han. Fraser och återigen fraser och ingenting annat än fraser! Nationens heder? Landets välfärd? Det låter allt mycket vackert, men sådant få vi här höra från morgon till kväll af hvarenda skojare, han må kalla sig Hatt eller Mössa. Mitt samvete är tio år äldre än ditt, och när ditt blir tio år äldre, skall du lära dig sörja för landets bästa på samma gång som för din ekonomi.

Punkt. Med detta besked gick den unge bonden till ståndets samlingsplats, och se, där höllos verkligen de fagraste tal om rikets bästa, fäderneslandets sanna välfärd och medborgares pligter, här och där späckade efter behof med förespeglingar om utvidgade privilegier för det hedervärda bondeståndet. Alla talare brukade samma fraser, endast med den skillnad, att Hatte-

vännerne framställde Mössorna som de nedrigaste riksförrädare, hvilka någonsin skådat dagens ljus, medan Mössorna på sin sida bedyrade, att all ofärd i riket kom från de ilskne Hattarne och att landet aldrig skulle få lugn, innan dessa odjur blifvit i grunden utrotade. Den ärlige Jonas Bertila uppfylldes med blygsel och afsky: han visste ju, att alla dessa tal voro skrifna i de osynlige chefernes kansli. Han visste nu, att alla, eller nästan alla af dessa högljudda fosterlandsvänner sålt sin patriotism för kontant betalning, de enfaldigaste för femtio plåtar, de slugare för hundra, hundrafemtio eller tvåhundra, alltefter deras skicklighet att preja underhandlarne, som slumpvis åtagit sig att leverera så eller så många röster och hade sin lofliga profit på allt hvad de kunde pruta.

De fientliga partierna syntes i början ungefär jämnstarka, det vill säga lika väl besoldade. Men snart visade sig, att Mössorna betalat rundligare, och de segrade således vid omröstningen med åttiofyra röster mot sextioen. Jonas Bertila hade tillhört minoriteten. Han tyckte icke om Hattarne, men ännu mindre om Mössorna.

På samma sätt gick det i borgareståndet. Mössorna segrade med sjuttiotvå röster mot femtiofem. Aldrig hade partierna varit oförskämdare, aldrig djärfvare användt alla möjliga medel för att tillrycka sig segern. Engelska och ryska ministrarne öste ut guld med slösande händer, för att betrygga Mössornas framgång, och franska ministern, Hattarnes skyddspatron, vände förgäfves ut och in på hela sin börs. Medan madame Du Barrys knähund bar ett halsband af juveler, hade hennes herres minister, baron Vergennes, ej mer än lumpna tvåhundratusen francs att mata uti de glupske riksdagsmännen, och kung Gustaf nödgades — låna

utaf Vergennes! Sveriges rike gick på auktion åt den mestbjudande, och general Pechlin vågade hånande säga konungen midti ansiktet, att mutorna voro frihetens bästa värn.

Nu skulle prästerne välja talman. De voro få till antalet och därför dyrast att köpa. Men de hade en fjärdedel af makten: hvarför skulle de sälja sitt land för hackor? De gode andans män, hvilkas rike dock icke bort vara af denna världen, de sålde sig med så mycken skicklighet, att deras bord en lång tid efteråt dignade under silfver, likasom deras lekamen under bördan af deras mage.

En egen skickelse hade fogat, att medlemmar af Larssonska släkten sutto vid denna riksdag i alla de tre ofrälse stånden: i bondeståndet Bertila, i borgareståndet Thomas Larsson och bland prästerne hans farbror, prosten Bertel Larsson, yngre son till borgarekungen. Till denne prelat gick Jonas Bertila dagen före talmansvalet. Det hade gått Jonas som mången annan i stormiga tider: han hade föresatt sig att icke tillhöra något parti och blef dock småningom tvungen att sluta sig till endera af de kämpande. Han hade på försök blifvit en Hatt, han som andra, och gick nu till prosten, som var hans mors kusin, för att begära råd hos denne ansedde man, hvilken Jonas alltifrån barndomen hört omtalas såsom ett mönster i hans stånd.

Prosten Larsson var dock en så fullständig motsats till sin fromma dotter Cecilia, som en mage af jordiskt stoft kan vara till ett öga af himmelens glans. Han var en jättelik gubbe om ett par och sextio år, blid och leende under de buskiga ögonbrynen, mycket andäktig, när så behöfdes, men aldrig tänkande på annat än egen fördel. Han var nu tredje gången riks-

dagsman, och det hade kostat honom vackra fyrkar åt hans ståndsbröder på hemorten, men det var ock en affär som han förstod att sköta med utmärkt skicklighet. När Hattarnes ombud bjöd honom femhundra plåtar, höjde han blott på axlarna och förklarade att han icke åsyftade någon timlig vinning, utan tänkte votera för Mössorna, hvarefter anbudet stegrades småningom ända till tretusenfemhundra, som uppräknades kontant på hans bord och med den blygsammaste min strökos in i den stora lådan. Då ändtligen fann sig prosten öfvertygad om att Hattarne hade rätt. Och när dagen därefter Mössornas ombud kom för att bjuda honom en lika fullviktig kontant erkänsla, förklarade prosten Larsson, i enlighet med sina nya principer, att han ingalunda ville hafva några syndapenningar, emedan hans samvete bjöd honom att votera med Hattarne. Följden var, att anbudet höjdes med femhundra plåtar i sänder, och när man på detta sätt kommit till den nätta summan af femtusen plåtar samt det förmärktes att måttet var fullt, begynte prosten till sin stora förundran finna, att Mössorna ej hade alldeles orätt. Man skulle endast bereda sig på den sorgliga möjligheten, att den gamle, halfblinde domprosten Pryss i Åbo en vacker dag kunde vandra all världenes väg, och för en så bedröflig händelse vore det af mycken vikt att hans plats skulle intagas af en fosterländskt sinnad man, som förstod att bevaka ståndets intresse, hvarför han, Larsson, vore beredd att uppoffra sig för detta tunga och ansvarsfulla kall, ifall han därtill erhölle skriftlig försäkran om survivansen. Förbindelsen utfärdades — ty hvad förmådde ej Mössorna? — och nu ändtligen insåg den vördige mannen, att Hattarne hade i högsta grad orätt och Mössorna däremot voro fäderneslandets

ende sannskyldige grundpelare. Affären var ej att förakta. Hvilket oskattbart värde har ej en öfvertygelse, som först på ena, sedan på andra sidan inbringar den vackra frukten af inalles åttatusenfemhundra plåtar och en domprostevärdighet!

Jonas Bertila fann sin släkting vid det briljantaste lynne och fattade i sin oskuld mod att beklaga sig öfver det oförskämda mutsystem, som rådde vid riksdagen.

Prostens breda läppar krusades af det behagligaste smålöje.

— Du må väl säga! suckade han och höjde blicken andäktigt mot taket. — Världen är full af ondska, och Mammons trälar tänka på intet annat än sin köttsliga lusta. Vi måste rusta oss till en hård strid och ej heller försmå världsliga vapen. Vi måste se till att en ringa del af denna världens håfvor kommer på värdiga händer, den goda saken till fromma. Vi få ej stöta ifrån oss de timliga gåfvor himlen kan skicka oss, för att befordra kyrkans och landets bästa.

— Det förstås; men vördige far tar väl icke mutor ändå? frågade bonden oskyldigt.

— Bevare oss! svarade prosten, något förlägen med all sin hårda panna. — Hvem skulle taga mutor! Jag menar allenast att man icke försmår någon ringa skärf, som kan komma en fattig församling till godo, i synnerhet när man vet sig göra landet en tjenst därmed.

— Vördige far tager således mutor? frågade Jonas än en gång, ty han tyckte sig känna ett os af ondt samvete i dessa slingringar.

— Man skall icke vara för sträng, min son! förmanade prosten i faderlig ton. — Vi äro alla svaga dödliga; vi måste tänka på våra fattiga barn och icke försmå hvad himlen beskär oss af detta jordiska goda.

— Och vördige far sitter dock med ett fett pastorat och ett stort arf! utropade Bertila uppbragt.

— Jag är en fattig Herrans tjenare, som knappt har mitt dagliga bröd, det vet du ganska väl, käre son!

— Djäfvulens tjenare är du, fördömde präst, som säljer ditt fädernesland! utropade Jonas Bertila i fullt raseri, smällde dörren i lås och rusade ut.

---

10. En audiens hos Gustaf III.

Alla Hattarnes omkostnader voro förgäfves; tvåhundratusen francs lågo kastade uti sjön. Mössorna segrade i prästeståndet med en rösts pluralitet, och biskop Forssenius från Skara blef deras talman. Det hade kostat dem tre tunnor guld i rublar och pund sterling, men de hade också nu tre fjärdedelar af makten. Den sista fjärdedelen återstod: adeln skulle välja sin landtmarskalk. Detta skulle göra segern på ena sidan, nederlaget på den andra fullständiga.

I det svenska riddarhuset, med dess gamla lysande anor, skulle man således sluta auktionen. Alla rustade sig att segra eller dö — för fäderneslandet? Nej, för sin andel i rofvet.

Den hederlige Jonas Bertila hade nu på en vecka sett och hört mycket, hvarom han ej kunnat drömma, men ett var för honom obegripligt, nämligen hvad kungen månde mena om allt detta. Jonas förstod ganska väl huru herrarne kifvade om att styra riket, huru det ena ståndet ville skaffa sig privilegier på de andras bekostnad och huru det ena var sniknare än det andra att roffa penningar; men han förstod ej hvad konungen, som ingen uppenbart brydde sig om, men alla i hemlighet

åberopade, hade att göra med alla dessa intriger. Med sin gamla ärfda vördnad för landsens fader, kunde Jonas ej annat tro, än att kung Gustaf var okunnig om det skändliga ocker, som här på alla sidor bedrefs med landets välfärd, och han ansåg det vara sin pligt som trogen undersåte att upplysa den stackars bedragne monarken om huru illa hans ständer foro med landets heder.

— Den gode kungen är ännu så ung och ovan, tänkte Jonas vid sig själf. — Han vet ingenting, han tror att allt går ärligt till, och hans hofherrar akta sig att låta honom titta i korten. Men jag vill gå till honom och säga honom rent ut hur det är, om än min snåle kusin i borgareståndet skulle spricka af harm, och om än min vördige morbror i prästeståndet skulle sju gånger läsa litanian öfver mig.

Sagdt och gjordt. Jonas hade nyss läst i Posttidningen, att kunglig majestät i nåder tillät alla sina undersåtar, höga och låga, att personligen frambära till honom deras klagomål eller önskningar alla måndags-, tisdags- och onsdagseftermiddagar klockan mellan fyra och fem, uti kungliga slottet. Det var just nu en onsdag, och Jonas begaf sig raka vägen till majestätet.

När han nalkades slottsporten, när han såg vakterna, och när den stora, majestätiska byggnaden med sina stenmassor likasom tryckte honom till intet, då kände Jonas för första gången sitt hjärta klappa fortare än vanligt. Hvad hade han här att göra? Och huru skulle han, en okunnig bonde, förstå att lägga sina ord för så höga herrar? Gjorde han ej klokast att vända om?... Men nej — han såg ju svalorna flyga lika oförskräckt in genom den höga porten, som han sett dem flyga under hans låga takås i Storkyro,

och var han icke förmer än svalorna? Var han ej riksdagsman? Kom han ej uti ärliga afsikter? Han klef på.

I förrummet fick han vänta, medan jourhafvande kammarjunkaren införde supplikanterne till audiens i den ordning de anmält sig. Här sågos invalider på träben från pommerska kriget, tjenstemäns änkor med åtta plåtar i pension, fattige kaplaner som sökte pastorat, bankrutterade köpmän som ville anlägga såpsjuderi, madamer som höllo krog och klagade på polisen, stensprängare som blifvit blinda af krut, afskedade aktörer som deklamerade stycken ur Don Ranudo di Colibrados, utsvultne poeter som buro i fickan alnslånga plakater med fägnerim, skomakarpojkar med öronen i lås af deras mästares örfilar, sotare som ramlat ned genom skorstenen, kort sagdt en profkarta på all verklig eller inbillad nöd, och alla dessa hade på förhand öfverläst långa läxor, hvarmed de ville bestorma konungens medlidande. Men emedan den korta timmen på detta sätt knappt skulle räckt till för en eller två, tillsades hvar och en att expediera sin sak på två minuter, därest ej hans majestät behagade särskildt fråga dem, och därför stodo nu alla med svetten i pannan begrundande bästa sättet att tala kort och begripligt, medan kammarjunkaren stod obeveklig med klockan i handen och afklippte harangen. Märkvärdigt var emellertid att se, huru de fleste gingo häpne in och kommo strålande ut, ty kung Gustafs berömda konst att vinna människors hjärtan med ett vänligt ord eller en nådig blick förnekade sig aldrig vid dessa tillfällen, och han hade nu mera skäl än någonsin att tillvinna sig hjärtan, ty alla dessa voro ett kapital i hans rörelse. Han försmådde icke den ringaste, han behöfde dessa människor kanske mer än de behöfde honom.

Jonas tyckte sig igenkänna en af supplikanterne. Det var Mössornas löpare, Hallberg, i egen hög person.

— Vänta du! tänkte den ärlige bonden.

Ändtligen kom turen till Jonas, och innan han i tankarna blifvit färdig med det märkvärdiga tal han ämnade hålla till kungen om riksdagens ofog, stod han redan ansikte mot ansikte inför Sveriges, Finlands och Storkyros beherskare.

Kung Gustaf satt i en något enklare dräkt än vanligt vid ett litet arbetsbord af ebenholts, och bredvid honom stod, jämte vakthafvande adjutanten, en sekreterare, som mottog supplikanternes ansökningar.

Väntande att höra den unge bonden i hans vadmalsjacka frambära någon supplik om eftergift uti skatterna, egnade konungen den inträdande en flyktig och frågande blick. Men Jonas var icke så genast färdig; den ena minuten förgick, och med den gick hälften af den bestämda tiden för hans audiens.

— Hur står det till, min vän? frågade kungen utan minsta tecken till otålighet. Han hade särskild orsak att vilja stå väl hos bönderne.

Bosatt i Storkyro, men född i Munsala, talade Jonas Bertila lika ledigt svenska som finska, och denna färdighet hade kommit honom väl till pass vid riksdagen, där de bönder, som blott kände finska språket, stodo sig ganska slätt — en mot åtta eller tio, som de vanligen voro i det förenade svenska och finska bondeståndet. Jonas skrapade således med foten och svarade:

— Gud bevare hans majestät! Det står illa till.

— Hvad har du att klaga? Går ditt hemman i mät för kronorest, eller har du blifvit betungad med långa landsvägar? frågade kungen.

— Tackar som frågar, svarade Jonas, hvilken nu begynte få mål i munnen. — Jag står mig bärgandes lagom, fast mantalet tynger, men det står illa till med riksens koraljer. Det bär rakt åt fanders, skall jag säga nådig majestät.

Kungen smålog och gaf en vink åt kammarjunkaren, som med sin klocka i handen var färdig att tvärt klippa af denna hotande början.

— I hvad afseende står det så illa till? återtog han.

— Jo, sade Jonas, det står så till, att de mjölka andras kor till höger och vänster här vid riksdagen. Nådig majestät skall tro, att de grassera värre än mönsterskrifvare. Här löper folk i smyg, som tasslar med bönderne och tasslar med borgarne och tasslar med prästerne och ha fickorna fulla med sedlar och silfverdalrar, lirum larum, åt hvem som vill ha. Och bönderne bocka, och borgarne bocka, och prästerne bocka och säga: tackaremjukast, på hvem skall jag rösta? Jo, svaras det: rösta på Hansson! Rösta på Sebaldt! Rösta på Forssenius! Och tok gör som galen ber. Si, så går det till. Men det bär sig inte, ser nådig majestät, och om de skulle slå ihjäl mig på stället, så säger jag: det är blankt rackeri! För där är ännu en knut i härfvan, som de akta sig att tala om, och därför kan nådig majestät aldrig i världens tid få nys om alla svinhunderier.

— Hvad kan det vara? Tala fritt, min redlige danneman! sade kungen, road af bondens frimodiga språk och genomskådande hans ärliga afsikt.

— Jag ber om nåd, ifall jag talar hufvudet af mig, för det kan hända jag talar hufvudet af andra med — svarade Jonas försiktigt — men si saken är den, att

det har allt varit i säck, innan det kom i påse. Nådig majestät kan aldrig tro hur det är.

— Nå, hur är det?

— Jo, fransman har köpt en part i riket, och engelsman två, och ryssen två och en half. Det finns folk som sålt riket åt alla tre. För si, det är deras pengar!

— Nej, är det möjligt? Det har jag aldrig vetat, svarade kungen mycket allvarsamt.

— Jag kunde tro det, nickade Jonas. Och det är så godt att nådig majestät får veta det, innan de schackra hans krona kaputt. Jag för min del tycker att det är skamlöst.

— Det tycker jag med, svarade kungen. Men hvad vill du att jag skall göra med sådana människor? Icke kan jag hänga upp hela riksdagen?

— Nej, menade Jonas, i det han såg sig försiktigt omkring. — Nådig majestät skulle ta vantarna af dem.

— På hvad sätt då?

— Det understår jag mig ej att begripa. Nådig majestät är slugare än han ställer sig; nog förstår han det bäst. Jag säger bara som förra spelman.

— Hur sa' förra spelman?

— Han sa': det är utspeladt, när fingrarna äro borta.

En hastig, forskande blixt sköt ut ur de glänsande, stora blå ögonen och genomborrade den djärfve talaren. Kanhända misstänkte kung Gustaf, att denne bonde, som i all sin enfald icke saknade en god portion slughet, var en af Mössorna utsänd spejare. Men han lugnade sig och sade strax i sin förra nådiga ton:

— Jag har hört ett annat ordspråk: i nödfall dansar man på träben. Tack emellertid för din goda mening. Är det något du önskar för egen räkning?

— Tackar som frågar. Ingenting annat än att nådig majestät kör Hallberg på porten, ty så har jag gjort. I förrgår lopp han med Mössornas ärenden, och nu står han därute och vill bocka sig in.

— Godt, godt, jag skall hafva dig i minne.

Audiensen var slut, och Jonas trädde af. Till sin ytterliga förvåning såg han att den, som näst efter honom fick audiens, var ingen annan än — Hallberg.

11. Paul Bertelskölds hemkomst.

Vid den tid, när partierna i Stockholm ifrigast besköto hvarandra med gyllene kulor, hade den högst oväntade händelse, hvilken omtalas i början af denna berättelse, spridt en obeskriflig förvirring inom den grefliga Bertelsköldska familjen på dess egendom Falkby i Östergötland. Vi påminna oss att familjens öfverhufvud emottog den förfärande underrättelsen om sin makas flykt i samma ögonblick hans yngre son Paul, åtföljd af Erik Ljung, inträffade uti fädernehemmet.

På den ädle, men svage mannen gjorde denna nyhet ett intryck såsom hade jorden vikit undan hans fötter och som hade han från ett hem af huslig lycka plötsligen blifvit förflyttad midti en folktom ödemark. Hans första förtviflan vände sig mot äldre sonen, grefve Bernhard, hvilken, okunnig om hvad som händt, förökade hans smärta med sitt kalla hån öfver Pauls relegation.

— Ovärdige son — sade den olycklige grefven — du har förkrossat din faders hjärta; du har jagat ifrån hans hus den ädlaste kvinna jorden bär!

Det var något i denna förebråelse, som kom äfven den högdragne unge mannens kind att blekna, alldeles

mot hans vana. Han mottog stillatigande det bref hans fader räckte honom och som innehöll förklaringen öfver hans styfmors beslut.

Grefve Bernhard läste, och hans kind blef allt blekare. *Detta* hade han icke väntat sig. Han hade bedömt sin styfmor ur vanliga människors synpunkt, såsom en klok, men ärelysten kvinna, hvars förmätna anspråk att vara hans jämlike han borde tillbakavisa och straffa, ej blott för sin egen, utan äfven för sin fars och sina syskons skull, hvilka måste i världens ögon lida af en mesallians. Om hans far af svaghet låtit fånga sig i denna rangsjuka borgaredotters nät, så tillhörde det honom, äldste sonen och arfvingen, att upprätthålla familjens heder. Och om han ej kunde göra det skedda ogjordt, så ville han åtminstone göra det oskadligt, genom att låta styfmodern känna hennes beroende och hans öfverlägsenhet — genom att återförvisa henne till den anspråkslösa ställning af en *tolererad* person, som var det högsta hon borde eftersträfva. Att hans styfmor skulle i det längsta söka bibehålla sin plats af jämlike, därpå var grefve Bernhard beredd; men att hon skulle fordra allt eller intet, och att hon, hellre än att köpa en titel med en förödmjukelse, skulle med ett så djärft beslut afhugga den knut hon ej förmådde på annat sätt lösa, detta hade aldrig fallit honom in. För sent insåg han nu, att han misstagit sig om denna högborna själ, lika stolt som hans egen, blott mera upphöjd, och en flyktig känsla af ånger, eller snarare häpnad, intog hans beräknande sinne.

— Jag hade bort handla varsammare, tänkte han vid sig själf. — Blir denna händelse bekant, skall den väcka skandal; man skall framställa den förrymda som en martyr, vår familj blir komprometterad, jag själf kan

lida däraf, och det blir desagreabelt att efter en sådan rupture möta den vildhjärnan Paul. *Enfin,* här äro goda råd dyra; man måste göra allt för att kasta en slöja öfver denna sottise.

Inom kortare tid än det här blifvit omtaladt hade grefve Bernhard fattat sitt beslut.

— Lugna er, min far! sade han i en aktningsfull, nästan öm ton. — Det är ett beklagligt missförstånd, som jag hoppas vi snart skola ställa till rätta. Denna rupture är icke obotlig, blott vi lyckas att gifva den en mildare färg. Tillåter ni mig att handla i ert ställe?

— Gör som du vill, svarade den förkrossade fadern. — Blott intet steg som kan sätta en fläck på din moder, ty hennes heder är vår!

— Det är också min tanke. Öfverlämna blott saken åt mig, och jag lofvar att allt skall ställas till rätta.

Med dessa ord skyndade grefve Bernhard ned från öfra våningen och yttrade i en snäsande ton åt sin fars kammartjenare, som mötte honom i trappan:

— Hvarför var du ej på din post i natt, när grefvinnan reste?

— När grefvinnan reste? upprepade tjenaren, ytterst förvånad.

— Är det din vana, drummel, att sofva, då din herre behöfver dig? Här kom ju bud i natt, att grefvinnan måste på ögonblicket resa till Norrköping — fartyget låg segelfärdigt, som skulle föra henne till hälsokällan i Pyrmont.

— Jag försäkrar nådig herr grefven, att hvarken jag eller någon annan af betjeningen vetat det minsta därom, bedyrade kammartjenaren, ännu mer förvånad.

— Och sådana lymlar till sjusofvare lönar man i sin tjenst! fortfor grefve Bernhard med en väl spelad vrede. — Hans nåd och jag hade ingen annan än min spanska José att betjena grefvinnan, när vagnen kom att afhämta henne. Men om hans nåd varit för efterlåten mot er, så vill jag införa en annan ordning. Minns det till en annan gång, min kära Söderlund, såframt du vill stanna kvar i din tjenst, och säg dina kamrater detsamma. Hvar är gref Paul?

— Han gick i matsalen och frågade efter grefvinnan. Men se, där kommer den unga grefven!

Paul kom i detsamma rusande uppför trappan, omfamnade lifligt sin bror och utropade med hela förtjusningen af ett adertonårigt hjärta, som åter känner sig klappa i fädernehemmet:

— Här har du mig, Bernhard! O hvad jag är glad att åter vara hos er! Hvar är min mor? Och huru mår vår far, Bernhard?

— Å, det var kärt att se dig åter; du är ju lång som en granadör! Vår far mår ej alldeles bra, men ej heller illa, och skall bli förtjust att få omfamna dig, svarade grefve Bernhard, med mycken fattning undvikande den ena frågan, som var svår att besvara.

— Och min mor, Bernhard, min mor? Jag hoppas att hon mår väl? Hvar är hon, säg? Hvarför har jag ej redan fått omfamna henne? Jag frågade dem därnere, men fick obegripliga svar.

— Jag hoppas vår goda mor mår förträffligt, svarade brodern, med ett för tillfället antaget uttryck af mycken tillgifvenhet.

— Du hoppas? Hvad vill det säga? Är hon sjuk, eller hvarför *hoppas* du, säg? Men hvar är hon då?

— Ah, du vet således ej att grefvinnan är bortrest! Du har rest förbi brefvet? Men hvarför skref du ej om din hitkomst? Hade vår mor haft den minsta aning därom, så hade hon säkert uppskjutit sin resa, ty så pressant var den väl icke; hon hade kunnat välja ett annat fartyg.

— Bortrest? Min mor bortrest! utropade Paul bestört, i det att tårarna kommo honom i ögonen. — Och jag hade så innerligt gladt mig att nu få återse henne! Ack, Bernhard, hvilken olycka just nu, när jag så väl behöft att få kyssa hennes hand och öppna för henne hela mitt hjärta!

— Jag vet, jag hörde det nyss af Ljung, att du blifvit relegerad från akademin. Det var ej rätt af dig, Paul, att handla så obetänkt; men vi skola rådgöra tillsammans om något *moyen* och om hvad du nu bör företaga dig. Vi skola öfverlägga med vår far om din framtid och din karrier.

— Min framtid, ah, det är mig likgiltigt, den reder sig nog. Men min mor, Bernhard, för himlens skull, säg mig, hvarför har min mor rest bort? Och hvart har hon rest? I sitt sista bref nämnde hon ej ett ord därom.

— Det var naturligt, hon ville ej oroa dig. Du vet kanske ej, att hon redan i några år haft svagt bröst?

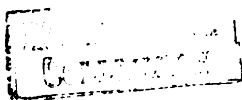
— *Hon* svagt bröst? Det är omöjligt. Jag har studerat anatomi, och jag försäkrar dig, Bernhard, att min mor är så starkt byggd, som en så välbildad kvinna kan vara. Hvad hon än må lida utaf, men ej kan det vara af svagt bröst.

— Du har ej sett henne sedan två år. Hon har blifvit mycket nervsvag.

— *Hon* nervsvag? Men det är ju absurdt. Tror du att *hon* blifvit bortklemad som vår tids mode-

dockor? Om någon har starka, friska nerver, så är det min mor!

— Hvad vet jag? Det må läkaren afgöra. Doktor Winge talade också om något lefverlidande. Kort sagdt, han föreskref grefvinnan en resa till Pyrmont som oundviklig för hennes hälsa. Vi arrangerade om ett fartyg för hennes öfverresa, och i natt kom oförmodadt bud att skeppet var segelfärdigt och vinden favorabel. Följaktligen måste grefvinnan afresa med en sådan hast, att knappt betjeningen visste däraf, och se där orsaken, hvarför du fick obegripliga svar.

12. Det farliga ämnet.

Och intet bref till mig? frågade Paul tankfull.

— Det är troligt att grefvinnan skrifvit med posten; hennes afresa var så oförmodad... Men vår far väntar dig.

— Ej en rad till mig! klagade den vekhjärtade sonen. — Huru länge dröjer hon i Pyrmont?

— Det beror på huru kuren bekommer henne. Läkaren ger oss det bästa hopp, och vi kunna sannolikt vänta henne åter i September eller Oktober. Jag ber dig, Paul, lipa ej så där barnsligt för en simpel sak, som har ingenting att betyda. Vår far behöfver se glada ansikten; du kan imaginera dig att han är preoccuperad och saknar sitt vanliga sällskap. Låt oss amusera honom, låt oss distrahera honom. Louise skall hjälpa oss. Hon skall blifva förtjust att återse dig.

— Förlåt mig, Bernhard, ännu en fråga! Hvaraf kom det sig, att min mor for så ensam... att ingen af hennes närmaste, att ingen enda vän ledsagade henne, när hon, som du säger, var sjuk och lidande?

— Både vår far och Louise erbjödo sig att följa henne till Pyrmont — svarade grefve Bernhard dristigt

— men hon afslog det så bestämdt, att vi slutligen måste gifva vika. Hvad mig angår, vet du, att jag med allra första måste resa till riksdagen, för att representera vår familj på riddarhuset. Man säger att de viktigaste frågor skola där komma före, och jag är, som du påminner dig, afgjord Hatt. Vi måste till hvad pris som helst hindra Mössorna att åter komma till makten, och den nye konungen är ej att lita på. Han torde vilja flyga högre än vingarna bära.

— Jag förstår, sade Paul sorgset. Men ingenting skulle ha hindrat mig att följa min mor. Hvarför kom jag icke i går? ... Låt se ... ja, så är det. Jag har en idé. Kom, låt oss gå till min far!

Ett ögonblick därefter låg Paul i sin fars armar. En uppriktig tillgifvenhet hade alltid nära förenat grefve Carl Victor Bertelsköld och hans yngre son. Återseendets glädje var nu likväl mycket blandad. Grefven betraktade med innerligt välbehag den bildsköne ynglingen, som i hvarje drag, i synnerhet de mörka, glänsande ögonen, påminte om modern; men just detta minne uppfyllde honom med en sorg och en förlägenhet, som han förgäfves sökte att dölja. Paul åter njöt af sin fars ömhet, men han fann honom åldrad under de två år, som förgått sedan deras förra möte, och grefvens synbara förlägenhet undgick icke hans skarpsynta blick. Båda väntade och den ena fruktade en förklaring öfver den gåtlika tilldragelse, som blandat så mycken bitterhet i detta återseende.

— Paul vet redan allt, yttrade grefve Bernhard, i det han växlade en hastig blick med sin far. — Jag har underrättat honom om doktor Winges regime, som tvang vår mor att så hastigt lämna oss, för att i Pyrmont söka en kur för sitt lefverlidande, och jag har sagt honom

huru gärna min far varit deciderad att följa madame, därest hon ej så bestämdt hade önskat resa allena. Paul är ej mera ett barn, min far; frukta således ej någon *ridicule désespoir.* Han förstår att trankilisera sig i en så vanlig sak, och vi äro *d'accord* om att hoppas det bästa. Sitt missöde i Åbo vill han revanchera med en fördubblad *succès* i Upsala eller Lund.

— Berätta mig utan fruktan ditt felsteg, sade fadern, glad att afleda samtalet från det farliga ämnet. — Hvad än en Bertelsköld må hafva förbrutit, är jag förvissad därom, att han aldrig kunnat handla mot hederns fordringar.

— Jag tackar er, min far. Ni har gissat fullkomligt rätt; svarade Paul och berättade nu i korthet sin djärfva opposition mot den rådande teologin, utan att dölja den öfverilning, hvartill han låtit hänföra sig. — Men — tillade han — jag ber om min fars tillstånd att få godtgöra mitt fel på ett annat sätt än min bror föreslagit. Från Stockholm afgår snart en naturhistorisk expedition till Spanien och Afrika. Min vän Ljung har förut erbjudit sig att genom arkiatern Linné förskaffa mig tillfälle att deltaga däri. Jag afböjde då detta förslag, emedan jag var oberedd på de händelser som sedan inträffat; men nu skulle jag anse mig lycklig att få göra en resa, så mycket mer emedan jag därunder finge tillfälle att besöka min mor i Pyrmont.

Grefve Bernhard växlade åter en blick med sin far och skyndade att svara:

— Men min bästa Paul, det är omöjligt att du genast åter vill lämna vår far, som nu så väl behöfver ditt sällskap, när jag reser bort. Gif dig tålamod till ett lägligare tillfälle, och vill du *partout* resa, så uppskjut din resa åtminstone till nästa höst.

— Jag underkastar mig min fars vilja, återtog Paul. Men om jag kan vara min mor till någon nytta, om jag kan bereda henne någon glädje, där hon nu är ensam och kanhända sjuk i främmande land, så är jag säker uppå att min far ej skall afslå min bön.

— Du är en god son, Paul, och vi skola närmare tänka på ditt förslag, sade grefven, i hög grad förlägen för det farliga ämnet. — Men du måste finna det billigt, att jag ej genast vill åter förlora dig, när jag fått dig tillbaka. Låt oss i dag glömma alla bekymmer och endast tänka på den närvarande stunden. Hvar är Erik Ljung? Det är icke gästfritt af oss att så glömma hans härvaro.

Med dessa ord och med en panna som alltför tydligt målade de bekymmer, hvilka han sade sig vilja glömma, gick grefven att välkomna sin makas släkting, där denne, anspråkslös och ovan att finna sig omgifven af så mycken prakt, väntade i salongen, tills någon fann för godt att ihågkomma hans tillvaro.

Grefve Bertelsköld tryckte hjärtligt den redlige vännens hand och tackade honom med varma ord för de tvenne år Paul i hans hus haft ett annat hem. Snart voro de fördjupade i ett samtal om detta ämne, och Paul fick tillfälle att uppsöka sin lilla syster Vera, hvilken, ostörd af nattens händelser och utan aning om att de kostat henne en mor, hade sofvit oskuldens sömn, när hennes broder anlände.

Klockan var ännu ej mer än åtta på morgonen, och Paul ville smyga sig in till Veras sofrum, när han i dörren mötte baronessan Louise, ännu halfklädd och uppskrämd i sin morgonslummer af kammarjungfrun, som förde till henne det oförklarliga ryktet om grefvinnans försvinnande.

— Hvad ser jag? Paul! utropade hon. Och hvar är din mor?

— Ah, Louise, sade han. Hvarför frågar du mig därom?

— Jag trodde du visste... svarade hon förvirrad. Har ej grefvinnan gått för att möta dig på vägen?

— Möta mig? Gode Gud, hvad skall detta betyda? Min mor har ju rest; du måste veta det bättre än jag.

— Rest? Ja, du har rätt; det vill säga, jag förmodar att hon har rest till Stockholm, återtog baronessan, som väl märkte att något låg under allt detta, men ej visste hvad hon borde tro eller säga därom.

Till all lycka kom i detsamma grefve Bernhard, som hade sina skäl att ej ett ögonblick släppa sin bror ur sikte.

— Men Louise, jag förstår ej hvad du menar, återtog Paul, bestört öfver denna okunnighet.

— Du misstager dig, min vän, skyndade grefve Bernhard att infalla. — Det är icke öfver Stockholm, det är öfver Norrköping som madame i natt reste till Pyrmont. Och då hon uttryckligen förbjöd att väcka dig, så bör det ej förvåna Paul att se din surpris öfver den oförmodade afresan, tillade han med en blick på systern, oviss om huru långt hon komprometterat sig i det farliga ämnet.

---

13. Oförklarliga gåtor.

Paul svarade icke, men där stannade något oklart kvar i hans själ. Han gick till sin syster Vera och fann den lilla nyss vaknad, men ännu liggande och upptagen att betrakta sin vackra, hvita fot, som hon, koketterande för sig själf, stack fram under sängtäcket.

När Vera blef varse den långe, främmande ynglingen i dörren, drog hon täcket öfver hufvudet och kunde alldeles icke förmås att dyka upp ur den fridlysta hamnen. Men när brodern med ömt våld befriade hennes brunlockiga hufvud från omhöljet och hon ändtligen igenkände den kära rösten, som hon icke på länge hört, då strålade Veras ögon med ett solsken, som liknade moderns i hennes glada dagar, och det dröjde ej länge innan hon flög upp, så lätt kostymerad hon var, och hängde sig, ömsom skrattande, ömsom gråtande, vid den älskade broderns hals Den Bertelsköldska familjen hade ju alltsedan de yngre barnens födelse varit tvenne klufna hälfter af samma äpple, och de två hade ständigt slutit sig nära tillsammans emot de äldre syskonens köld. Nu hade Vera sin Paul tillbaka, nu var allt åter godt, nu skulle de leka som förr i den gröna parken, och nu —

det var hon säker uppå — skulle den stygge Bernhard ej mer våga skjuta hennes små lamm. Inom några minuter hade hon berättat och frågat honom tusen saker, utan att vänta på svar, och slutet var alltid ett glädjerop öfver — mammas glädje.

— Men du är ju längre än mamma, afbröt hon plötsligt sig själf, i det att hon rodnande och förlägen smög sig tillbaka under det skyddande täcket. — Nu får du beskedligt gå din väg, tilldess att jag klädt mig, och det skall ej dröja fem minuter. Jag vill se huru mamma ser ut, när hon ser på dig. Hvarför kom hon ej med dig, säg? Hvarför har hon ej kommit att läsa min bön med mig, som hon gör alla morgnar? En dag i vintras glömde hon det, när pappa mått illa, och den dagen blef ingen morgonbön alls; men, Paul, den dagen gick illa. Jag slog ihjäl Bergflykts vackraste blomkruka, jag vrickade min fot, jag hade tandvärk, jag trätte med långa Karin i köket och fick grymma bannor. Det är aldrig bra, när man glömt att läsa sin morgonbön.

— Vet du ej af att mamma rest bort? frågade Paul, som kände sig underlig till mods.

Vera betraktade honom med ett par stora ögon.

— Rest bort? sade hon. Det skall ingen inbilla mig; tror du jag är så lätt att narra, som förr?

— Jag förstår. Hon ville ej väcka dig, när hon så oförmodadt måste resa i natt.

— Tror du det? Hur kan du vara så enfaldig? Min mamma skulle resa, utan att säga adjö åt mig? Nej, det där ha de inbillat dig, för att göra dig något spratt. Du skall få se, att när du går ut,, så gömmer sig mamma bakom dörren och tar dig med båda händerna om ögonen och säger: gissa hvem det kan vara! Se, då skratta de åt dig, för det du lät narra dig.

Hvilken underbar makt ligger ej i den barnsliga tron! Den lilla Veras fasta tillförsikt hade något så smittande, att Paul hastigt öppnade dörren, för att se om ej allt var endast ett elakt skämt och om ej hans mor stod leende bakom dörren, färdig att med båda händerna skymma hans ögon och säga de kära orden, som hon brukade säga när han var barn: gissa hvem det är!

Men bakom dörren stod ingen, och han satte sig åter bedröfvad på kanten af Veras säng.

— Vår mor sade väl stundom ändå, att hon skulle resa bort för sin hälsa? frågade han.

— Det gjorde hon aldrig. Och hvarför skulle hon säga det hon aldrig ämnade göra? Min mamma kan ej säga osant, svarade flickan mycket bestämdt.

— Påminn dig likväl! Kanske yttrade hon något, till exempel i går, att du skulle vara lydig, när hon var borta, eller att du ej skulle glömma din morgon- och aftonbön, fastän hon ej på en tid kunde läsa med dig.

— Det sade hon icke. Jag såg blott att hon var mycket ledsen ibland, när Bernhard var stygg emot henne och kallade henne madame. Mamma tyckte ej om att kallas madame, fastän det är ett artigt ord, sade hon, och brukas när man talar till kejsarinnor och drottningar.

— Var Bernhard ej artig mot mamma!

— Åjo. Han är alltid artig, när han är riktigt försmädlig.

— Hvad sade mamma, när du kom för att säga godnatt?

— Jag kysste henne på handen, och hon kysste mig på pannan. Sof sött, sade hon.

— Ingenting mer?

— Jo, sedan sade hon: säg att Beata ej glömmer släcka ljuset! Det var mörkt i natt, fastän det är sommar; vi hade främmande och lade oss senare än vi bruka. Och när mamma gick, vände hon sig om i dörren och sade: Gud beskydde dig!

— Men ingenting om en resa?

— Du med din resa! Gå din väg, att jag slipper upp, så skall du se att jag söker rätt på min mamma!

Paul lämnade henne och gick ut i parken, för att söka i naturen den klarhet han saknade i sitt dunkla inre. Det är likväl så, sade han till sig själf. Hon har rest utan afsked, för att spara både sig själf och Vera den första skilsmässans smärta.

Under tiden blef grefve Bernhard kallad till sin far.

— Denna förställning blir olidlig och ovärdig, sade den gamle grefven, hvars öppna, ridderliga karakter ej kunde förlika sig med den sällsamma intrig, hvari han såg sig invecklad emot sin vilja. — Jag står ej ut med att hyckla för Paul ett låtsadt lugn, under det att jag måste bedraga honom och medan jag själf är ett rof för tvifvel och oro. Vi måste göra ett slut därpå, och jag är beredd att säga honom allt.

— Jag besvär er, min far, att icke förhasta er, bad grefve Bernhard. Innan vi med säkerhet känna något om grefvinnans försvinnande och medlen att godtgöra hennes *sauve qui peut,* skulle vi riskera allt, om vi anförtrodde denna familjehemlighet åt en uppbrusande pojke, en Gilblas, en Don Quixote, som skall sätta himmel och jord i rörelse för att återfinna sin mor. Ännu litet tålamod, min far; Louise är nu invigd *au fond des choses,* och vi tre skola gemensamt uppbjuda allt för att upptäcka och återföra den flydda. Lyckas det oss, som jag har allt skäl att supponera, så blir det oss sedan

lätt att låta madame till exempel ha kommit för sent till Norrköping. Fartyget hade redan afseglat vid hennes ankomst dit, och hon återvänder, emedan någon celeber läkare föreskrifvit henne en annan regime, till exempel i Ramlösa, om det nödvändigt så skall vara. För himlens skull, ingen oro, inga frågor, som kunna förråda oss, ty domestikerne äro ännu endast till hälften öfvertygade! Men när de se oss fullkomligt trankila, skola de slutligen tro den fabel jag låtit utsprida; vi skola vinna tid, och därpå beror allt.

— Hvilken skymf, att nödgas som en brottsling undvika och bedraga sina egna tjenare, sina egna barn!

— Och för hvems skull göra vi det? Är det icke allt för hennes skull, som beredt oss denna förlägenhet?

— Du glömmer din egen andel däri, du som drifvit din andra mor ut i nöd och landsflykt! utbrast fadern förbittrad.

— Min far, också jag kunde svara er något härpå, men vi hafva ingen tid till reprocher för det som skett; vi måste gemensamt söka att godtgöra dess följder. Ännu engång, låt mig handla, och allt skall bli godt, men förstör ni i förtid mina bemödanden, så är rupturen obotlig och skandalen omöjlig att undvika.

— Gör då hvad du förmår, sade grefven motvilligt. Men inom tre dagar måste allt vara klart. Längre kan jag ej uthärda en bedragares roll.

Ett spotskt, knappast märkbart löje krusade grefve Bernhards läppar, i det han lämnade sin far och gick att gifva sin spanske kammartjenare, den ende som ägde hans förtroende, nödiga instruktioner. Själf gick han att med största försiktighet och slughet insamla alla spår som kunde leda till upptäckande af grefvinnans flykt och nuvarande vistelseort.

Hennes flykt måste ha skett mellan klockan ett på natten, när hon lämnade sin makes rum, och klockan fyra på morgonen, när tjenstefolket begynte komma i rörelse. Hon hade medfört en del af sina kläder, väl blott något linne och några hvardagsklädningar, men likväl mer än hon själf förmått bära. Hon måste således hafva ägt en medhjälparinna; men hvem?

Grefve Bernhard öfvertygade sig, att intet färskt hjulspår ledde från Falkby gård åt landsvägen, med undantag af den schäs, som hitfört Paul och hans ledsagare. Grefvinnan måste således antingen hafva gått till landsvägen, eller ock flytt öfver sjön, och sistnämnda förmodan tycktes bekräftad däraf, att en af de i går vid bryggan fastgjorda båtarna var försvunnen. Men omöjligt hade hon ensam kunnat våga sig ut öfver sjön. Någon måste ha rott henne öfver och var kanhända ännu icke tillbakakommen. Hvem var denne roddare?

Grefve Bernhard gjorde sig i hemlighet underrättad om någon af gårdens tjenare händelsevis var borta. Ingen saknades. Hans misstankar föllo på Bergflykt: den gamle trädgårdsmästaren fanns butter, men lugn, sysslande med sina plantor som förr.

14. Annalkande stormar.

På aftonen kom den spanske José tillbaka från sina efterspaningar och afgaf rapport. Han hade genomströfvat hela nejden under förevändning att uppköpa hästar, men allt förgäfves. Han hade utlofvat höga belöningar åt den som kunde upptäcka spåret af en föregifven tjuf, hvilken under natten stulit hans herres jagtbössa, och man hade utpekat för honom en vandrande västgöte, som varit synlig i nejden samma natt.

— Du är ett oskickligt nöt, sade hans herre förtretad. Jag har upptäckt mer än du: en af båtarna vid bryggan är borta.

— *Per dio, sennor*, sade spanjoren, jag vill låta hänga mig, om någon annan begagnat båten än jag själf, när jag rodde öfver sjön på ers nåds egen befallning.

Grefve Bernhard bet sig i läppen.

— Här — sade han — äro tio speciedaler för det att du uträttat ingenting. Fyrtio, om du uträttar något, och hundra, när du skaffar mig full visshet om den vi söka.

— *Gratias, sennor,* ni skall blifva belåten med mig, svarade kammartjenaren, med en klipsk blinkning på ögonen.

På Falkby fanns ännu en annan som tillbragte hela sin dag med efterspaningar, och det var Vera. Hon kunde omöjligt öfvertygas därom att hennes mor hade rest ifrån henne utan afsked. Hon började med att genomsöka hela huset, från vinden till källaren, från det stora, massiva klädskåpet af valnöt ända till de små draglådorna i hennes dockskåp. När hon ej fann någon där, anställde hon en visitation i trädgården och drifhusen, med det hemliga hopp att finna sin mor gömd bakom en buske eller en blomkruka. Från trädgården gick hon till parken, därifrån till Bergflykt, därifrån till arbetarnes stugor och godsets underhafvande, ständigt med samma fråga, om någon ej sett hennes mamma, som de stulit ifrån henne. Och när ingen visste ett svar på denna sällsamma fråga, förklarade Vera att hon ville gå ut »så långt vägen räckte» i samma ärende, tilldess ändtligen hungern, mer än Beata, hennes bonne, förmådde henne att återvända till hemmet.

Hade icke grefve Bernhard så djupt föraktat de låga dödlige, som icke födas välborne till världen, så skulle han tagit sig till vara för alla de hviskningar, åt hvilka Veras barnsliga efterspaningar gåfvo en ökad fart. Tjenstefolket på Falkby var, såsom grefven riktigt anmärkt, endast till hälften öfvertygadt om den besynnerliga resan till Pyrmont och Norrköping, hvarom ingen dittills vetat ett ord; och hvad skulle de tänka, när yngsta fröken, grefvinnans älskling och sötebarn, visste ännu mindre än de? Innan dagen förgick, hade ryktet om grefvinnans plötsliga försvinnande, förstoradt och tolkadt på tjugu sätt, spridt sig från Falkby gård till hela det kringliggande vidsträckta godset.

Men nu voro meningarna delade om grefvinnans person. Hennes stora välgörenhet emot alla, förenad

med så mycken värdighet, hade förvärfvat henne många tillgifna vänner, under det att andra ännu ej glömt de rykten som varit gängse om hennes finska svartkonst.

— Hon var en ängel från himmelen, och därför fick hon ej lefva, utropade några.

— Hon var en trollpacka från afgrunden, och hennes tid var ute, menade andra.

Ty det rykte blef snart allmänt, att grefvinnan ej mera fanns till, att hon förliden natt plötsligen försvunnit, man visste ej huru; och medan några förmodade att hon hoppat i sjön, gingo andra så långt, att de vågade framkasta gissningar om en våldsam död — genom hvems tillskyndan, det aktade man sig att säga högt, men hvar och en hade sin mening för sig. Kort sagdt, hela bygden råkade i en allmän bestörtning. Noga taget, hade grefvinnan på herrgården ändock varit en god moder för alla sina underhafvande, och till och med en trollpacka af så älskvärda egenskaper kunde ej utan saknad, ej utan uppror i alla hjärtan, försvinna ur världen så hastigt, så hemlighetsfullt.

Okunnig om allt detta, gick Paul på aftonen ut med Erik Ljung, för att visa honom slottets vackra omgifningar och själf återse ställen som varit honom kära från barndomsdagar. De gingo genom parken till sjön och därifrån öfver ängarna till den lilla kyrkan och byn, som njöto af det täckaste läge i dalen nedanför den höjd, där det grefliga slottet prunkade i all sin herrlighet. Aftonen var mild och solklar, nejden stod ljusgrön i sommarens första fägring. De båda vandrarne voro förtjuste; Paul glömde sina sorger för nöjet att se de vackra odlingar och nybyggnader, hvar-

med hans fädernegods blifvit förskönadt de senare åren, och hans botaniska vän fann i nejdens yppiga flora ett nöje som öfvervägde alla dess öfriga skönheter.

— Kom — sade Paul, i det han styrde sina steg emot kyrkan — det är lördagsafton, och då bruka gossarne i byn slå boll på kyrkbacken.

Snart stodo de vid den sluttning af dalen, som nästinvid kyrkan var ungdomens vanliga lekplats; men i stället för leken sågs nu en grupp om tjugu eller trettio personer af byns invånare, hvilka tidigare än vanligt lämnat sitt arbete. De tycktes ifrigt samtala om något viktigt ämne; ett moln af bekymmer låg öfver de flestas ansikten, och några bland kvinnorna fällde tårar.

— Det goda folket — sade Paul till sin vän — de måste hafva något på sinnet, som oroar dem. Kom, låt oss fråga dem om orsaken till deras bekymmer; kanhända kunna vi gifva dem ett godt råd.

Paul Bertelsköld hade, liksom hans syster Vera, varit en favorit hos godsets underhafvande. De hade redan genom sin mor stått folket närmare än deras högadliga syskon, och de hade från barndomen lärt att erkänna människovärdet äfven hos kojans invånare. Ofta hade Paul deltagit i bygossarnes lekar; alla kände honom, alla brukade hjärtligt besvara hans vänliga hälsning, och nu, när han återvände efter en så lång frånvaro — nu tystnade plötsligt hopens sorl, när den blef honom varse, ingen hälsade, ingen bad honom vara välkommen, alla stodo förlägna, och den som kunde, smög sig i tysthet bort.

— Hvad nu, Petter — sade Paul till en af sina förra lekkamrater, en ung dräng, som motsträfvigt grep

i sin blå mössa — har du gapat dig blind på flickorna i byn, när du ej känner igen mig, sedan vi sist slogo trissa vid korsvägen?

Drängen skrapade sig i luggen och svängde på klacken, utan att svara.

— Och du, Mårtenson — fortfor Paul, i det han vände sig till en groflemmad bonde, som varit rättare på herrgården — hur är det med dig, gubbe. Lefver din gamla vallack ännu, han som kastade mig i backen, när jag skulle visa min skicklighet, och som alltid slog upp, när man kittlade honom på halsen?

— Tackar som frågar — svarade bonden med vidtspärrade ögon — *oss* har ingenting ondt vederfarits.

Det var en tonvikt på detta *oss*, som gjorde att Paul ånyo frågade:

— Hvarför stå ni då här och tjuras, som om fienden vore i landet? Hvad är det ni rådslå om så viktigt i kväll?

— Hvad skulle vi rådslå? var svaret. När stora herrar rida, går bonden ur vägen.

— Vore jag bonde, skulle jag rida med, skämtade ynglingen. Och ni, Risa-mor, som gör de bästa ostar i byn, har ni glömt, gumma, att jag var en utaf edra bästa kunder?

— Gud bevare den unga nådiga herrn för allt ondt i dessa onda tider! svarade gumman och neg ända till marken, under det att tårarna tillrade utför hennes vissnade kinder.

— Är ni så bedröfvad att se mig åter, eller har Mårtensons hund slukat hela er filbytta?

— Si, när man är ung, kan man ännu vara glader af sig, fastän det händt, som aldrig bort hända, suckade gumman och grät än bitterligare.

— Nå, hvad är det då som har händt?

— Gud bevare, att det någonsin skulle komma öfver min mun. Hon var så hjärtemild och fager under ögonen; en sådan få vi visst aldrig mer. Men vi äro alla usla människor. Ingen vet sin timme och stund, när Herren kallar oss.

— Stackars gumma! Har ni mistat er dotter? Jag vill likväl minnas, att hon gick ur världen för fyra år sedan.

Den gamla teg. Paul märkte till sin förundran, att alla de öfriga smugit sig undan, och han befann sig allena med gumman, medan äfven hans följeslagare begagnat tillfället att undersöka några mossarter på stenarna.

— Hvad menar ni? Och hvarför smyga sig alla bort, likasom hade de ondt samvete? frågade Paul åter.

Gumman såg sig försiktigt omkring, och när hon trodde sig säker att ingen hörde henne, lutade hon sig mot ynglingens axel och hviskade i hans öra:

— Tag er till vara för den spanske tattaren!

— José? Hvad vill det säga?

— Det är han!

— Jag förstår er icke.

— Gud gifve er öppna ögon och öron, nådige herre, ty vi lefva uti en ond värld, och ingen af oss är säker för mörksens pilar. Tag er till vara, och minns att jag sagt det. Samma yxe, som fällt det mogna trädet i dess kraftiga ålder, kan ock fälla telningen i hans fägrings blomma. Si, fienden har gått

fram öfver det mogna axet; hvarför skulle hans fot icke trampa den späda brodden?

— Men, Risa-mor, jag förstår icke ett ord af det där!

— Så gifve Gud att han aldrig förstode en bokstaf utaf'et, puttrade gumman och lunkade med en nigning tillbaka till byn.

---

15. Remnan i isen.

Lifvet har stundom blifvit förliknadt vid en isbelagd sjö, på hvilken den sorglösa mänskan trampar med lätt fot och där slädarna ila fram, utan tanke på brons bräcklighet eller på djupet som väntar därunder, tilldess att isen än långsamt töar, än plötsligt brister, och den sorglösa hopen försvinner.

Stundom också, när skridskoåkaren ilar fram på sin blanka bana, höres ett dämpadt brak, och när han ser sig om, har där uppstått en remna i isen. Kanhända är det en varning, kanhända betyder det ingenting. Den tanklöse fortsätter obekymrad sin färd, den kloke ser sig om efter stranden.

Paul Bertelsköld befann sig nu på en sådan osäker is, och de oförklarade vinkar, de hemlighetsfulla varningar han erhållit i byn, hade på hans förstämda lynne gjort ett djupare intryck än han själf ville medgifva. Tankfull och ordlös gick han vid Erik Ljungs sida tillbaka till slottet, när han vid den smala vägen, som ledde till stranden och där stalldrängarne brukade rida att vattna hästarna, såg skåningen Rasmus komma på ett besynnerligt vis dinglande på hästryggen.

Gossen var icke känd för att taga ett glas för mycket, och Paul frågade hvad som fattades honom.

I stället för svar begynte Rasmus att snyfta värre än en syrpmaskin — ifall sådana den tiden varit i bruk. Hans unge herre var icke vid godt lynne och lyftade hotande ridspöet.

— Håll kreaturet stilla och ryck ej i grimman! Svara mig: är du sjuk?

— Jag är förgjorder! snyftade gossen.

— Hvad vill det säga?

— Jag är trollader!

— Hvem har trollat dig?

— Pine dö, det törs jag ej säga. Nådig junkern är så arger utaf sig.

— Vill du svara? — Och ridspöet lyftades.

— Lofvar junkern att inte bli arger, så fälle visst skall det fram, fortfor gossen med en desperat ansträngning att tysta syrpmaskinen.

— Jag lofvar dig stryk om du tiger, och en plåt om du talar ärligt, svarade Paul, som anade att gossens förtviflade snyftningar stodo i något sammanhang med folkets underliga miner i byn.

— Så fälle skall jag snacke allt som det är, sade Rasmus, för si junkern skall ändå få veta't, och jag rår inte för att salig hennes nåd var så trolsker af sig. För si, nog var hon en kristen människa, fast det inte skall stå så rätt till i Finnmarken och Ryssaland, där hon skall vara barnfödder, som folket säger. Gu' signe själen.

— Hvilken hennes nåd?

— Ja, si det var knuten, sa' skomakarn, när han fick en loppa i beckträden. Pine dö, hvem annan skall det vara, än salig grefvinnan, mor hans?

— Är du förryckt, eller har tjocka Hans narrat dig med sig på krogen?

— Si, nu blir junkern arger igen, sade gossen och makade sig försiktigt åt sidan.

— Du ser ju att jag är lugn! sade Paul, och allt hans blod var i svallning.

— Fälle kunde jag tro han visste det redan, återtog Rasmus, allt ännu färdig att i nödfall rädda sig med en hastig flykt. — För si, jag snackade något i går om salig grefvinnans svartkonst, och det fick jag betaldt för af mästaren. Men tungan är ett ondt ting, sa' käringen, när hon tog droppar, och i natt red mig maran. När jag steg upp, var hufvudet som ett bly, och den fule har knipit mig hela dagen ända in i lillfingret. Inte kan jag stå, och inte kan jag gå, och när jag skall rida, dansar hvar gärdsgårdsstör som en golfståndare på ett gästabud. Si, det har jag för det jag var breder i mun.

— Gå och lägg dig, du är sjuk! sade Paul, som nu begynte förstå att gossen talade i yrsel.

— Inte är det jag, som gjort af med henne, fortfor Rasmus förvirrad. Det är Josef, ser junkern. I natt, när jag inte kunde sofva, gick jag till fönstret, och det var ännu halfmörkt, när jag såg hennes nåd gå öfver gården, alldeles som hon gick här i världen, och en karl följde henne, som bar hennes saker, och de gingo åt sjön. Men från sjön kom hon aldrig tillbaka, ser junkern. Folket säger att sådant folk flyter en tid som spånor på vattnet, och sedan, när deras tid är till ända, sjunka de tvärt som stenar till bottnen.

— Hem med dig! utropade Paul, fattade hästen vid grimman och ledde honom till gården, där Rasmus instängdes och lades till sängs.

Där var ett ord i hans yrsel, som liknade remnan i isen, och det var »salig grefvinnan».

Vera väntade sin bror vid trappan.

— Jag har något att säga dig, hviskade hon. Jag stod vid köksdörren, utan att någon såg mig, och hörde långa Karin berätta för de andra, att ingen vagn varit här i natt. Det är inte sant, att mamma har rest, sade hon. Ingen vagn har här varit, och ingen i hela gården har vetat däraf. Jag kunde ej höra hvad hon mera berättade, men hon talade stygga ord om Bernhards José.

— Är du en fröken Bertelsköld och lyssnar vid köksdörren på pigornas prat? bannade brodern, under det att en rysning genombäfvade alla hans leder.

— Förlåt! bad flickan. Jag skall ej göra så mer. Nu hör du, att vår mor har ej rest; hon har gömt sig för att skrämma oss, och för att vi skulle bli rätt glada när hon kommer tillbaka.

Paul kysste henne, utan att svara. Det var nu hans tur att råka ur jämvikten. Han skyndade att uppsöka sin far, med det fasta beslut att skaffa sig ljus i detta förfärliga mörker, ur hvilket de hemska orden »salig grefvinnan» ständigt ljödo som en själaringning uti hans öron.

Grefven hade ridit ut att se på en nyodling och var ännu ej återkommen. Paul mötte i stället sin syster Louise, som förskräcktes öfver hans förstörda utseende.

— Gode Gud, hvad du är blek! Mår du ej väl? frågade baronessan, som för sin vackra yngre bror hyste all den ömhet hennes flyktiga, af världsliga tankar fångade hjärta förmådde inrymma och som hon ej redan skänkt åt den äldre brodern.

— Hvar är min mor? sade Paul.

— Madame? svarade Louise, förvirrad och häpen.
— Hvarför frågar du mig? Hvad vet jag därom?

Detta *madame,* som hans mor icke kunnat fördraga af sina styfbarn, var olja på elden.

— Jag frågar dig icke efter madame, jag frågar dig: hvar är min mor? utropade Paul och fattade systern häftigt i armen.

— Men Paul, bästa Paul, jag ber dig, lugna dig! Du är sjuk; du har förkylt dig på resan.

— Hör mig, Louise; jag är ej sjuk, jag är ej vansinnig, fastän jag kunnat blifva det af allt hvad jag hört sedan en timme. Jag vill vara lugn; du ser att jag är lugn. Allt är som förr, solen skiner, Falkby står ännu på sin plats, jag rycker ej ned dessa murar, jag går ej beväpnad med svärd och pistoler, som i en röfvarekula. Jag frågar dig endast: hvar är min mor? Du är ju min syster, och Bernhard är min bror, och min far är min far, och jag är jag själf; men hvar är min mor? Jag vill veta hvad ni gjort af min mor!

— Släpp min arm! Jag förstår ej hvad du säger; klagade baronessan, nästan lika blek som brodern och nära att dåna.

I detsamma inträdde grefve Bernhard, som, hela dagen upptagen af sin vidsträckta korrespondens, varit urståndsatt att bevaka Pauls steg såsom han föresatt sig att göra.

— Rädda mig, rädda mig! Paul har blifvit vansinnig! jämrade Louise och sjönk vanmäktig i grefve Bernhards armar.

Paul släppte hennes arm och vände sig med gnistrande ögon mot brodern:

— Tag henne! Förvara henne inom glas och ram, den stackars Louise, som ej har mod att svara mig: jag har ljugit! Nu är turen hos dig!

---

16. Stormen brister lös.

Bernhard Bertelsköld hade icke förgäfves studerat diplomaternes berömda konst att vid de mest brydsamma tillfällen bibehålla en orubblig kallblodighet; att med största lugn förklara svart för hvitt; att ömsom reta, ömsom blidka, slutligen uttrötta sin motståndare, för att vid första gynnsamma tillfälle afväpna honom och taga förlorade länder igen. Han insåg, att Paul visste *något* och beslöt att låta honom rasa ut, i förhoppning att detta *något* icke var *allt.*

— Min bästa Paul, sade han, är det sådana vilda hemseder du lärt dig i Finland, så förundrar det mig icke att dina lärda vänner i Åbo skickat dig hit att civiliseras ... Se här, Louise, ett glas vatten! Dåna ej mer, min söta vän, fastän jag medger att det klär dig förträffligt. Så ... tag plats! Paul väntar blott att få kyssa din hand och bedja dig om förlåtelse.

— Oroa dig ej, det är redan förbi, yttrade baronessan, i det att hon återhämtade sig med en talang, som bevisade att hon icke dånade första gången. — Min närvaro torde blifva öfverflödig, och jag ber att få lämna herrarna ensamma.

Grefve Bernhard bjöd henne armen.

— Akta dig, hviskade hon; han är vild!

— Jag känner konsten att tämja vilda fålar, svarade diplomaten.

Paul fick tid att återvinna fattningen. Men det fortfor att koka inom honom. Han liknade ett kärl med brinnande olja, som vid minsta rubbning spills öfver bräddarna.

— Jag har frågat Louise hvar min mor är, sade han med dyster beslutsamhet, medan hans mörka ögon hvilade på brodern med ett farligt, olycksbådande lugn.

— Jaså, svarade grefve Bernhard; detta ryktbara svenska *jaså*, som kan vara sjudhett eller iskallt, vänligt eller fientligt, artigt eller försmädligt, allt huru det säges.
— Och hvad svarade hon?

— Ingenting. Och ingenting är för litet.

— Det finns frågor, på hvilka ingenting är det bästa svar, yttrade grefve Bernhard likgiltigt. — Var förnuftig, min bästa Paul, och slå bort dina toma griller. Jag hoppas madame befinner sig ganska väl.

— Hvar?

— I Norrköping naturligtvis, ifall hon ej, som jag förmodar, redan har gått ombord.

— Du ljuger!

— Hvad? Åter ett prof på din finska edukation. Jag ber dig, min unga herre, att något mera väga dina *bons mots*. Jag ämnar ej dåna, som Louise, men jag tycker ej om komplimanger som smaka af hållstugan.

— Jag vill också bedja dig om något, sade Paul. Lägg af den där nonchalanta tonen, som du kan begagna när du talar till barn eller till damerna på en bal. På mig gör den intet intryck. Du känner mig icke. Jag är icke mera den jag var när vi skildes. Det är något inom mig, som säger att vi måste blifva fiender, och

det vore hårdt, Bernhard; vi äro ju bröder. Jag ber dig, tala ärligt, tala uppriktigt, tala till mig som en bror, och svara mig: hvar är min mor?

— Alltför gärna. *Soyons amis, Cinna;* jag begär ej bättre. Måste jag nödvändigt vara lika sentimental och lika excentrisk som du själf, för att vinna din nådiga approbation? Hvilka interjektioner skall jag begagna, för att tala i din smak? .Hvilka eder skall jag svära, för att bli trodd? Jag svär vid Jupiter, att du misstager dig! Jag bedyrar vid Odin, Tor och Freja, att du fått en hop befängda griller uti ditt hufvud. Är du belåten därmed, eller måste jag ännu uppsöka andra gudomligheter? Med undantag af Olympen, där jag är *chez moi,* fruktar jag att min mytologi kommer till korta mot din.

— Är detta allt hvad du har att svara mig? Tänk dig i mitt ställe. Föreställ dig att du har, liksom jag, en mor, hvilken du älskar öfver allt annat i världen, och att hon plötsligt försvinner, ingen vet hvart. Skulle du ej tvinga själfva stenarna att tala, när du frågar dem: hvar är min mor?

— Gå och fråga stenarna vid vägen, och de skola svara dig, i stenstil naturligtvis: hon for till Norrköping.

— Min mor har ej rest till Norrköping.

— *Eh bien,* du besvarar själf dina frågor. Hvad begär du då utaf mig?

— Sanning. Jag vill veta *hvar* min mor nu befinner sig. Jag har rätt att fordra det, och alla hala undflykter skola ej längre bedraga mig.

— Min kära Paul, du borde erkänna att jag med det beundransvärdaste tålamod lyssnat på dina orimliga deklamationer. Tag då ditt förnuft tillfånga och säg mig i himlens namn: hvad skall jag vidare svara därpå?

Madame har rest, efter allt hvad vi veta, för att gå ombord på ett fartyg där och där, och nu pretenderar du att jag skall vara en visionär, en spåman, en Svedenborg, som bör berätta dig hvar hon för ögonblicket har den godheten befinna sig. Medgif, min vän, att det är ridikylt!

Paul teg. Han hade ju inga bevis. Skulle han utsätta sig för sin brors löje genom att berätta honom alla de lösa ord, på hvilka han grundade sina misstankar?

Men grefve Bernhard, som för bittida ansåg sig säker om segern, kom honom till hjälp.

— Jag vill visa dig mera öfverseende än du förtjent, sade han. José skall ännu i afton skickas exprès till Norrköping, för att inhämta de noggrannaste underrättelser om madames afresa, och i morgon före middagen bör han vara tillbaka. Är du nöjd därmed?

— José? utropade Paul, och alla hans mörka tankar kommo tillbaka. — José, säger du? Nu genomskådar jag dig. Här är likväl något som du vill dölja, och för att föra mig bakom ljuset, vill du inbilla mig att sätta tro till en usling, som är ditt lydiga kreatur och färdig till allt, för att gå dina ärenden. Vid himlen, som du anropar, Bernhard, jag börjar nu tro att du är den störste bof som jorden bär! Men mig skall du icke bedraga. Jag svär — icke vid dina usla gudar, utan vid min heder och min adliga sköld, som kan mäta sig med din egen — att därest du icke på ögonblicket svarar mig ren, solklar sanning, så reser jag själf till Norrköping, innan solen gått ned, och ve dig, om jag beträder dig med en lögn! Ty har du vågat komma min mors lif eller heder eller lycka med minsta ord för nära, så skall hvarken min fars son eller

något i världen skydda dig för min arm, och jag skall ställa dig till räkenskap därför, om det än skulle kosta dig och mig och oss alla lif och välfärd. Vill du nu svara mig?

Den brinnande oljan hade spilts öfver bräddarna. Pauls svarta ögon gnistrade, hans hand fattade broderns — han var skön och förfärlig i detta ögonblick.

Men innan grefve Bernhard hann uppfinna en ny skicklig vändning, för att undkomma den rasande, skengalna fålen, som han skulle ha uttryckt sig, hördes vid trappan utanför ett stoj af människor, och in störtade José, den spanske kammartjenaren, blodig, med sönderrifna kläder, vildt stirrande blickar och förskräckelsen målad i sitt bruna, magra ansikte, medan det långa, svarta håret flög i vild oordning öfver hans panna.

— Rädda mig! För den heliga jungfruns och alla helgons skull, rädda mig, sennor! stammade han och omfattade i den högsta ångest sin herres knän.

Orsaken blef genast tydlig, ty i den öppna dörren visade sig under höga rop en larmande folkhop, som hejdade sig vid anblicken af de två grefvarne och blef stående vid tröskeln, utan att våga intränga i salen. Paul förstod strax deras mening. Nyheten om grefvinnans försvinnande hade i början endast framkallat en stum bestörtning bland godsets underhafvande. Under dagens lopp hade sedan det ena ryktet öfverdrifnare än det andra förvandlat bestörtningen till ett jäsande uppror, som fått en ny näring af Pauls besök i byn och slutligen satt de annars fredlige östgötarne i fullt raseri. Från mun till mun flög berättelsen om den älskade grefvinnans ömkliga död, och hvem var närmare att beskylla för denna illgärning, än den nykomne spanske tattaren, som folket kallade honom, och som med sitt

bruna, främmande ansikte, sina underliga blickar och sitt öfvermodiga sätt hade genast vid första anblicken väckt fruktan, afsky, kanhända afund tillika. Allt hade dock sannolikt stannat vid blotta hotelser, därest ej José, okunnig om dessa misstankar, hade varit nog oförsiktig att visa sig uti byn, där han genast blef omringad och svårt misshandlad af den förbittrade folkhopen.

---

17. Den gamla sagan om två bröder.

Hvad vilja dessa dumma bönder? Hur ha de vågat förgripa sig på min kammartjenare? frågade grefve Bernhard, i det han mekaniskt grep ett par laddade terzeroler, dem han i Spanien vant sig att ständigt bära i bröstfickan.

— Det är *stenarna vid vägen,* som tala, när du tiger, hviskade Paul med en af sorg och vrede darrande röst. — De kunna ej fatta att en person försvinner utan orsak, och de tillskrifva José en andel däri.

— Således dina bundsförvanter! återtog Bernhard kallt. Gå din väg, José! Ingen skall våga förolämpa dig engång till, och innan jag i öfvermorgon reser till Stockholm, vill jag låta exemplariskt straffa de uppstudsige lymlarne. Söderlund — och han ringde på sin fars gamle trotjenare — stäng dörren där, och säg åt stalldrängarne, att de med sina ridpiskor drifva det oförskämda packet tillbaka till byn!

— Icke förr än du bevisat att de ha orätt! inföll Paul trotsigt.

— Charmant! Jag skulle underhandla med bönder! Och hvarom, ifall jag får fråga? Vet du, min vän, att jag börjar få en lika klen tanke om ditt förstånd, som

om dina öfriga ämabla egenskaper. Men jag borde ej undra öfver dina sympatier för pöbeln. Det är naturligt; de ligga i blodet.

Knappt var det-sagdt, innan Paul tryckte så våldsamt hans vänstra hand, att tre fingrar brötos ur led och blodet pressades ut genom naglarna.

— Jag har sagt, att du skall stå mig till svars för minsta skymf emot min mor! sade ynglingen mellan tänderna.

Till all lycka voro de allena i salen, ty det uttryck af dödligt hat, som med ens uppflammade i grefve Bernhards stolta och kalla drag, var så förfärande, att Paul själf skyggde tillbaka och släppte den ledbrutna handen. Det varade blott hälften af en sekund, men det var tillräckligt för att belysa den oöfverstigliga afgrund, hvilken från denna stund måste för alltid åtskilja de båda bröderne.

— Vanvettige pojke! utbrast grefve Bernhard, i det han behöfde all sin berömda konst för att bekämpa på engång raseriet och den fysiska smärtan. — Ännu har jag min högra hand att tukta dig för den vänstra, och hade jag ej den olyckan att nödgas kalla en miserabel vanbörding min bror, så skulle ingenting hindra mig att besvara din handtryckning så, som hvarje adelsman skulle göra i mitt ställe. Men för denna gång kan det vara nog att du får veta hvarför du som en galning rusat åstad att utbasuna din egen vanära. Det må vara min revanche och ditt straff.

— Jag har sedan en half timme endast begärt sanning från dina lögnaktiga läppar — svarade Paul lika stolt — och du hade kunnat bespara dig min handtryckning, om du beviljat min bön. Säg det värsta du vet, skymfa mig så mycket du behagar, endast skymfa

icke min mor, och tala sanning! Någon vanära skall du aldrig kunna förebrå mig.

— Döm själf, sade grefve Bernhard och kastade sig med en axelryckning i närmaste fåtölj. — Behagar du taga plats, ty dina karesser ha den egenskapen att fatigera.

Paul tog plats bredvid honom. Blott en fots längd skilde dem åt, och likväl hade afståndet mellan dem sedan några minuter vuxit till många mil.

— Alltså — började Bernhard — skola vi nu, för ombytes skull, vara fullt uppriktiga mot hvarandra. Jag vet ej heller hvarför jag härtills gjort mig besvär att skona din finkänslighet, då naturen tyckes ha så styfmoderligt försett dig med denna egenskap. Men apropos af styfmor, så minns du kanhända, att din mor engång varit kammarpiga på Falkby, där hon fann en fristad efter vissa små äfventyr i Stockholm, hvilka det är onödigt att omtala.

— Du glömmer vår öfverenskommelse! utbrast Paul hotande. Du börjar med en lögn och fortsätter med en smädelse.

— Jag undanber mig alla vidare karesser, min herre! Men sätt dig, jag ber, och låt oss i all trankilité komma till saken. Som du kanske vet, var min far nog svag att vid ett par och tjugu års ålder förälska sig i en flicka ur hopen — jag påminner mig ej för tillfället hennes namn — och denna galanta förbindelse afbröts när han gifte sig med min mor. Olyckligtvis fick han ej länge behålla en maka som i alla afseenden var honom värdig; hon dog och efterlämnade tvenne barn, min syster och mig. Någon tid därefter följde min far salig kungen på hans eriksgata genom Finland, och den nämnda flickan — det är verkligen fatalt att jag glömt

hvad hon hette; antingen var det Österlund eller Äppelros, men det kan vara detsamma — alltnog, hon hade någon liten förmögenhet, skirad af smör och talg, och när min far råkat bryta benet af sig, insåg den kloka, redan något bedagade flickan, att tillfället ej borde försummas. Hon lade balsam på min fars ömma ben, han åter på hennes ömma hjärta. Kort sagdt, hon vann sin afsikt och blef grefvinna.

— Usle smädare! . . .

— Nej, för all del inga komplimanger! Jag var den tiden endast sex år och min syster fyra, men vi voro gamla nog för att känna oss olyckliga öfver en förbindelse som gjorde vår far löjlig. Det är möjligt att förhållandet mellan oss och vår styfmor var något svalt; intimt blef det aldrig. Men man finner sig i allt, och vi funno oss slutligen i den äran att räkna präster, bönder och krämare, kort sagdt hela den ofrälse mobben, bland våra närmaste släktingar. Den nya grefvinnan skänkte vår far tvenne barn — önskebarn, liksom vi — och det såg ut att blifva rätt amicalt emellan oss. Emellertid reste jag ut, min syster blef gift, och vår far, som är en mycket medgörlig man . . .

— Du smädar äfven vår far!

— Litet tålamod, om jag får be. Vår far, som är en medgörlig man i sina husliga angelägenheter, fann sig under vår frånvaro småningom i att låta vår tappra styfmor styra och ställa på Falkby som hon behagade. En dag kommer jag tillbaka och finner en hop platta, smaklösa anordningar, som smaka hälften hönshus, hälften marknadsstånd, hvarom jag tager mig den hardiessen att yttra min ringa mening. Detta misshagar naturligtvis för detta kammarpigan, numera grefvinnan . . .

— Säger du detta engång till, så skall jag, så sant du är en nedrig lögnare, skicka din högra hand att göra den vänstra sällskap!

— Mycket förbunden; jag har, i utbyte mot sådana vänskapsprof, ett par leksaker i min ficka. Således: *numera grefvinnan* fann naturligtvis min smak vara högst underlägsen hennes egna upphöjda åsikter om hönshus-arkitekturen, och jag vill påminna mig att vi växlade därom några förtroliga ord. Jag vågade till och med betvifla hennes absoluta suveränitet, och ett sådant majestätsbrott var mer än en kejsarinna från köket ansåg förenligt med sin nya värdighet. Hon gjorde oss då en liten surpris: hon rymde från Falkby förliden natt.

— Hvad? Min mor? utropade Paul och sprang bleknande upp.

— Ja visst. Hon ansåg förmodligen en af oss två vara tämligen öfverflödig, och när det ej föll mig in att det kunde vara jag, så ansåg hon mig för rebell och beslöt abdikera.

— Min mor?

— Ja säg, var det icke en idé som Maria Teresia eller Katarina den andra skulle afundats henne? Hon gick eller red eller rodde, jag vet ej rätt huru, alltnog hon beröfvade oss sitt agreabla sällskap, utan att säga farväl. Hon echaperade med en verklig virtuosité, som bevisade att det var icke första gången hon på detta sätt hedrade landsvägen med sin närvaro.

— O min mor, min arma, förskjutna mor! klagade Paul och vred sina händer.

— Lugna dig; alla suveräner äro sensibla för makten, och i stället att cedera en enda paragraf af sin öfverhöghet, i stället att nedstiga till andra trappsteget af tronen, för att lämna vår far det första, föredrog

madame att öfvergifva hus och hem med en eclat, som ej skall förfela att göra skandal och deshonorera den familj, som gjort madame den äran att upphöja henne ur kryddboden. Jag var likväl nog onödigt generös att vilja cachera hennes *faux pas* under slöjan af en resa till Pyrmont, men min förträfflige bror har gjort allt hvad i hans förmåga stått för att bortrycka slöjan och blotta sin fru mor i hela verkligheten af hennes naturliga behag. Det har lyckats honom, med tillhjälp af mobben, till hvilken han har en medfödd attraktion — och se där, min unga herre, hvad jag har att svara på dina fantasier. Du har begärt att få veta sanningen, och du har fått hvad du begärt.

— Jag tackar dig, svarade Paul med bruten röst. — Mellan dina smädelser läser jag blott alltför klart en förfärlig verklighet. Hon, som jag älskar mer än mitt lif, hon, hvars upphöjda själ du med all din världserfarenhet är för låg att begripa, hon irrar nu förskjuten, olycklig och ensam i världen. Jag vet nu allt; jag skall handla därefter.

---

18. Svenska Botten.

Fallande riken, fallande kronor, huru lika är ej öfverallt edert öde! Banden lossna, krafterna sprängas åtskils, viljorna söndras, de själfviska länkarna vittra bort från kedjan, och slag på slag faller tidens hammare mot de döda murar af lagen, som kringgärda det hela. Trädet är murket, safterna äro förtorkade, stormen kommer, grenarna braka — brusa, vindkast! den gamla eken störtar med dån, och dess fall är stort.

Den gamla eken var Sveriges rike på våren år 1772. Ännu stod han upprätt, ännu syntes han för de fåkunnige majestätisk och vördnadsbjudande på den kulle i nordens snö, som han fortfor att kalla sin och där hans djupaste rötter utbredde sig under jordytan. Men huru gnagde ej maskar hans vissnande blad, huru skakade ej vinden hans förtorkande krona! Riket liknade en lungsiktig, hvars återstående blod strömmar till kinderna, för att framkalla hälsans stulna rosor, under det att hjärtat klappar ojämnt och händer och fötter bortdomna i kyla.

Riksdagen fortfor. Man var nu i April månad, och ännu syntes intet slut på de ändlösa tvisterna. De blefvo tvärtom alltmera hotande, sedan demokratin

fått öfvertaget och hotade att uppsluka adeln, såsom adeln förut hade uppslukat konungamakten. Det var hälften af den gamle borgarekungens idéer — en konung, ett folk — som nu hade kommit till makten, och frågan gällde ingenting mindre än att afsätta hela det adliga rådet.

De högadliga Mössorna stodo rådvilla och bleka af skräck för det spöke de själfva frammanat till sitt bistånd. De ännu mera högadliga Hattarne skälfde af fasa och klängde sig i sin nöd med krampaktig ifver fast vid masten af statsskeppet, hvilken de tillförene varit så nitiske att hugga omkull och störta öfver bord. För dem syntes ingen räddning mera, utom hos den förhånade, den bundna, den misshandlade konungamakten.

Vid denna tid samlades en afton på en af Stockholms källare den klubb af unge adelsmän, som var känd under namn af *Svenska Botten* och som till största delen lefde af franska underhållspenningar. Klubben var brokigt sammansatt af alla slags elementer. Vid sidan af aristokratiskt fullblod i alla grader, yngre söner utan arf och utan framtid, de fleste tjenstgörande i arméns lägre officersgrader, redligt sinnade, men lätt uppbrusande män och ynglingar [1], sågos ruinerade spelare, afsigkomne possessionater, förbigångne tjenstemän, missnöjde ränksmidare — kort sagdt en förunderlig

[1] Bland dem läsas de för Finland bekanta namnen: De Carnall, Stålhandske, Pinello, Nordenskiöld, von Becker, Creutz, Ramsay, Gripenberg, Boije, Finckenberg, Aminoff, Kuhlefelt, Rehbinder, von Kothen, Lagerborg, Jägersköld, Essen, Wadenstjerna, Tigerstedt, Döbeln, Sprengtporten (J. M.), Ehrenrooth, Ehrenström, v. Gerdten, Tandefelt, Uggla, Konow, v. Schantz, De la Motte, Cedersköld, Cremer, Nassakin, Cronhjelm, v. Christierson, Armfelt, Edelfelt och Benzelstierna.

blandning af goda och fördärfvade elementer, likväl med en stark färg af allt det missnöje, som länge samlat sig mot det rådande samhällsskicket och hvars egentliga tendens var att med tillhjälp af konungen omstörta den bestående ordningen, utan att man därför klart gjort sig reda för hvad man borde sätta i stället. Det bör nämligen tilläggas, att alla medlemmarna ursprungligen voro Hattar, hvilka framför allt voro angelägne om att göra slut på Mössornas herravälde. — Således ungefär hvad man i Polen skulle ha kallat en konfederation. Chef för klubben var den sedan så ryktbare Jakob Magnus Sprengtporten.

De yngste och ifrigaste af herrarne hade för tillfället samlat sig kring en rykande bål i källarsalen, där röken från femtio lerpipor steg i skyar mot taket, under det att de finare i sällskapet, som buro afsky för tobaksröken, diskuterade dagens frågor vid ett glas rhenskt vin eller limonad uti sidorummen. Tiden var rik på tändämnen, dem en gnista kunde sätta i låga, och sådana fattades ingalunda i denna unga och hetsiga klubb, som åsyftade att på ett verksamt, i nödfall våldsamt sätt ingripa i dagens politiska frågor.

Af den lifliga, stundom heta ordväxlingen vid bålen kunde man sluta att något särdeles viktigt nu var å bane. Till en början upplästes den nyaste nummern af tidningen »Svenska uppsyningsmannen», där adeln ganska oförtäckt kallades riksförrädare, röfvare, slösare, och där svenska folket tillråddes att så fort som möjligt följa schweizarnes exempel och skaffa sig denna landsplåga från halsen.

Ett löje af harm och hån, blandadt med hotelser, genomgick hela det högljudda sällskapet.

— Det är *de friborne* som tala! utbrast en ung löjtnant, i det han föraktligt kastade bladet ifrån sig. Det

hörde nämligen till tonen ibland de ofrälse att kalla sig själfve friborne, i motsats emot de *välborne* i landet.

— Akta dig, Pfeiff — inföll en annan — att göra din kur hos den rika borgartossan vid Skeppsbron! Kom ihåg borgmästar Sundblads motion, att sådant är högst otillständigt; borgarblodet måste bibehållas uti dess renhet.

— Och du, Gripenmarck — utropade en tredje — akta dig att söka häradshöfdingesysslan i Göinge; bönderne vilja dömas af sina likar till fyratio par spö.

— Jag proponerar — sade en fjärde — att vi hädanefter bära ett alnsmått i stället för värja vid sidan. Det är modernt och kan i alla fall duga att slå ihjäl hundar med.

— Och jag — inföll en fänrik, som förgäfves rakat sig två gånger i veckan, utan att ännu förmå framkalla annat än gåsfjun på sina mjölkhvita kinder — jag proponerar att vi dekorera oss med träskor i stället för sporrar och hänga en prästkrage som vindflöjel på ryggen.

— Med en nattmössa öfver peruken! tillade en auditör vid krigsrätten, försedd med en peruk som kunnat tjena till modell för Göta lejons man.

— Fan anamma alla Mössor, utropade en rödbrusig grofhuggare till kapten, som var van att gå rakt på saken. — Låt oss i morgon gå raka vägen till kungen och begära slut på käringpratet. Hvarom icke, vet jag ett råd huru vi böra göra med Mössorna.

— Var så god och meddela oss er vishet. Hvad är det vi böra göra med Mössorna? frågade en spetsig assessor, som åter tyckte mera om krokvägar.

— Jo, så här, sade kaptenen, i det han ur fickan framdrog en blå snusnäsduk, knöt hörnen i knutar, så att den föreställde en mössa, gjorde därmed en gest,

som ej kan beskrifvas, och kastade sedan den improviserade mössan i den stora öppna spiseln, där hon i ögonblicket förtärdes af lågorna.

Ett högljudt bifall från en del af sällskapet besvarade denna manöver, som blott alltför mycket talade till den upphetsade sinnesstämningen; men andra funno mindre nöje däri och gingo till chefen, för att bedja honom afböja förhastade beslut.

Öfverste Sprengtporten satt i sidorummet, fördjupad i ett förtroligt samtal med grefve Bernhard Bertelsköld, hvilken — så rik, högättad, världserfaren och klok som han var — genast vid sitt första uppträdande hade intagit en framstående plats bland Hattarnes chefer.

— Det blir därvid, sade öfversten med låg röst på franska. — Ni gör först ert bästa med prästerne. Lyckas det oss att söndra dem från de öfriga, ha vi två stånd mot två, och spelet är vårt. Lyckas det ej, så försöker ni med bönderne; men lyckas ej det, står spelet förtvifladt, och vi måste decidera oss för andra moyenger.

— Ni glömmer, min bästa baron, att vi ha ännu ett tredje stånd, som i penningen lefver, röres och hafver sin varelse, yttrade Bertelsköld.

— Smickra er ej att någonsin imponera på borgarne, återtog Sprengtporten med en axelryckning. — I borgareståndet ligger demokratins egentliga härd; det skall aldrig nöja sig med mindre än hela makten, för att ensamt disponera hela vinsten. Hvad er själf angår, min bästa grefve, kan ni vara förvissad om rådstaburetten, men *icke ännu*.

— Som ni behagar. Jag står till er tjenst.

Här blefvo herrarne afbrutne af de mera sansade i klubben, som kommo för att bedja chefen tygla de alltför stormiga sinnena därute i salen. Sprengtporten

gick ut. Hans falköga öfverfor den böljande massan och uppfattade genast vådan af ställningen.

— Mina herrar — sade han lugnt, men med stark stämma, för hvilken sorlet tystnade — vi äro här för att öfverlägga om fäderneslandets räddning och ej om partitvister. Man vill afsätta rådet i massa, och vi äro ense om att detta skall föra hela riket till upplösning.

— Jämte adeln, knotade flera röster.

— Jämte adeln, det är sant. Och därför skall riket räddas *jämte adeln;* är icke detta allas vår mening?

— Det är sant, ropades från alla håll.

— Den 11 April förekommer frågan i de ofrälse stånden, och vi hafva nu den åttonde. Vilja herrarne, på skäl som jag ej nu kan uppgifva, men som snart skola blifva för alla klara, bevilja mig tre dagars uppskof för att dirigera affären, så lofvar jag att, om vi då icke lyckats, vi alla skola gå i deputation till konungen för att begära riksdagens upplösning.

— Om tre dagar är det för sent, invände några.

— Om tre dagar har man kanske upplöst klubben, knotade andra.

— Tvärtom — smålog chefen — har jag säker avis därom, att klubbens underhållspenningar, som man hotat indraga, åter utbetalas i öfvermorgon.

— Må göra, vi skola vänta! var svaret, ty den glada nyheten om underhållet hade en märkvärdig verkan att lugna sinnena.

— Lefve konungen! utropade chefen.

— Lefve konungen! ljöd svaret från allas läppar.

---

19. Konspiratör mot konspiratör.

»Ni kan vara förvissad om rådstaburetten, men *icke ännu!*» upprepade grefve Bernhard Bertelsköld med det försmädliga smålöje, som klädde honom så förträffligt i hans egna ögon och som han nu icke hade minsta skäl att undertrycka, ty han satt ensam i sitt arbetsrum, upptagen af några bref, dem hans kammartjenare José nyss hade lämnat honom. — Icke ännu? Jag är er mycket förbunden, min bästa baron Sprengtporten! Ni är utan allt tvifvel ett af de bästa hufvuden och, om man får tro er själf, den förträffligaste konspiratör som Sverige för närvarande har den äran att uppvisa. Men ni glömmer att ni möjligen kunde äga en rival i er ädla konst. Ni anser er själf så alldeles oöfverträffelig och oss andra små dödlige så enkom skapade för nosgrimman, att ni tror er kunna kasta åt oss sådana små sockerbitar, ställda på *om* och *när,* som man brukar då man vill hafva knärackor att sitta. Jag känner verkligen en oemotståndlig lust att spela er något puts, om ej för annat, så för att gifva er en behöflig lektion i modesti... En rådstaburett! Det är, på min ära, en pauvre offert i dessa tider, till och

med utan konditioner. Där fattades bara ett »icke ännu», för att falla från det sublima direkt i det löjliga. Och med hvilken utsökt contenance förstod jag ej att se högst allvarsam ut, när jag svarade: »som ni behagar; jag står till er tjenst!» Man kunde ha tagit mig för en grand af Spanien, som håller stigbygeln åt en dum infant. Jag måste i sanning beundra mig själf.

— Men låt se, fortfor han, i det han med flyktig hand bröt det ena efter det andra af brefven på skrifbordet. — Från min far? Naturligtvis åter de gamla klagovisorna... Riktigt. Han är sjuk af sorg och saknad. Madame är oersättlig, det förstås, att se om ladugården och sköta hönsen och läsa högt om kvällarna för *mon cher papa*... Han har tagit en guvernant för Vera... en fröken Sjöblad. Nå, det är då åtminstone ett namn. Man skall få se att vår gamle Celadon förälskar sig i henne och en vacker dag gifter sig med henne. Jag är, *par hasard,* ej svag för styfmödrar, men gifs ej annat medel att få den österbottniska tjärångan ur huset, så *à la bonne heure!*... Paul är i Upsala och studerar med en ung man vid namn Thorild...

Grefve Bernhards blick mörknade. Han tände brefvet hastigt på en liten spritlampa, som enkom för detta ändamål beständigt brann på hans bord. Det var ett ord i brefvet, som brände hans hand. Han fördrog ej att läsa sin broders namn.

— Hvad ser jag? fortfor han, brytande nya bref. — Från min älskvärda markisinna! Och så parfymeradt! Hon inviterar mig i morgon afton till en *soirée en famille.* Det vore grymt att såra henne med en *refus.* — Från Lejonram! Han anhåller om femhundra riksdaler. Godt; han skall få hundra, jag kan behöfva honom... Från Hägerflycht? Han skickar mig en ut-

maning apropos den lilla Lisette. Bagatell, vi dejeunera tillsammans, och ett glas tokajer är all den satisfaktion han begär... Från assessor Mannelin. Han ber om mitt förord till hofrättsrådssysslan. Icke illa! Man börjar vädra mitt inflytande. Vi kunde göra ett undantag för den ofrälse bläcksuddaren, om ej för annat, så för att göra klubben förtret... Aha, prosten Larsson! Det är en af de fiskar, för hvilka min genialiske chef har anbefallt mig att utlägga noten... Jag kunde tro det: en hel predikan på fyra kvartsidor. Låt oss hoppa öfver tre och en half, för att läsa sens moralen i slutet...

— Slipadt nog för en så tjock metvurst! återtog grefven, sedan han genomögnat de sista raderna. — Den fromme mannen låter under de allraödmjukaste bugningar förstå att han är färdig förklara fan för ett helgon, allenast hans trogna tjenster belönas i sinom tid med en biskopskräkla. Men *för närvarande* är intet att göra; ståndet är skengalet... nej, hör hur han smickrar sina ärevördiga ämbetsbröder! ... Och han själf måste *för närvarande* tjuta med ulfvarna — han menar förmodligen herdarne — intill dess att han inför högvälborne herr grefven och så vidare kan nedlägga sin underdåniga vördnads tackoffer på trohetens altare ... Superbt! Karlen har fått bättre betaldt af Mössorna, men vill hålla reträtten öppen, för den händelse att vi än en gång skulle komma till kassa. *C'est fini,* min bästa friherre af den Svenska Botten! *Den* porten spränger ni icke med fraser. Hvad vill ni att jag skall göra? Jag skall framlägga för er detta pretiösa dogmatiska mästerstycke, och ni skall begripa, att hos prästerne återstår för er ingenting annat än att bönfalla om deras absolution.

— Emellertid — fortsatte grefven efter något betänkande — vill jag så punktligt som möjligt lyda order. Turen är således nu att sondera bönderne... José!

Kammartjenaren kom.

— Har du låtit hitkalla karlen från Badstugatan på Söder?

— Han väntar därute ers nåds befallningar.

— För honom in!

José gick och återkom strax därpå med en ung bonde af godt, ärligt och resolveradt utseende. Grefven skänkte honom en flyktig blick och syntes förvånad öfver hans ungdom.

— Ditt namn? frågade han.

— Jonas Bertila, riksdagsman från Storkyro, svarade bonden utan förlägenhet.

— Ni är något ung att bekläda ett så viktigt förtroende, yttrade grefven, i det han fann för godt att inlägga mera höflighet i den vårdslösa tonen.

— Mina socknemän ansågo mig gammal nog, svarade bonden.

— Godt. Ni vet hvarom fråga är. Det finns personer som mena väl med bönderne och anse dem alldeles för högt skattlagda. Tills kronoutskylderna komma att minskas, hvilket ej lärer länge dröja, är det af vikt att afstäcka prästerskapets oskäliga anspråk. Som det nu är, klippa herdarne fåren till bara hullet. Den där vederlagsspannmålen, ni förstår...

— Det var fråga därom i går. Men vi bönder tycka bäst om att plöja och så vår egen åker.

— Det förstås. Men om någon god vän anvisar åt eder en bättre plog, som plöjer djupare fåra, så är det ju till er egen fördel.

— Det kommer an på. Vi ha nu för tiden så många goda vänner, och man får ej döma hund efter håren.

— Jaså. Ni är Mössa?

— Nej, jag är Hatt, om det nödvändigt skall vara en hufvudbonad.

— Så mycket bättre, då tänka vi lika. Bertila? ... Jag vill påminna mig att jag någongång hört det namnet.

— Det torde väl hända, efter jag äger det hemman, därifrån ers nåds släkt härstammar i sjette led och hafver sitt namn, svarade bonden käckt.

Grefven bet sig i läppen.

— Det är möjligt — yttrade han i likgiltig ton — och så mycket mera skäl är det att vi hålla tillsamman. Bönderne gå ej in på förslaget, säger ni?

— Nej.

— Jag skall säga er något i förtroende, min vän. Däri göra bönderne *ganska rätt.* De ha så länge dansat efter herrarnes pipa, att de nu ändtligen kunna bestå sig musiken själfva.

På Bertilas småsluga min såg man att han icke trodde sådana ord af en grefve mer än jämt.

— Detta förundrar er? fortfor Bertelsköld. Ni skulle hysa mera förtroende till mig, om ni visste att jag lefvat utrikes bland fria folk, som afskaffat all adel och funnit sig väl däraf. Därhän, min kära Bertila, skall det komma också hos oss. Få vi till en början det adliga rådet ur vägen och ofrälse i deras ställe, skall resten gå som en dans; eller hvad tror ni?

— Jag tror ingenting, sade bonden.

— Kan jag lita på er tystlåtenhet?

Bertila nickade.

— Nåväl. För att bevisa huru ärligt jag menar, skall jag hviska er något i örat. Kungen ställer sig som ville han taga parti för rådsherrarne, men i tysthet vill han ingenting hellre, än att hela rådet afdankas. Rätten eder därefter, I gode dannemän, och hafven intet förbarmande, hvad än herrarne vilja inbilla er! Förstår ni mig nu?

— Kanhända. Rösten är Jakobs, men händerna äro Esaus.

— Farväl. Behöfver ni något, så vänd er till mig. Och kom ihåg hvad jag sagt: hålla bönderne stadigt ihop med präster och borgare, så stryker rådet på foten, och makten är eder!

Bonden skrapade på foten och gick sin väg, till slut ändock förbryllad och osäker huru han borde förstå en så oväntad uppmaning. Bertelsköld åter kastade sig bakåt i fåtöljen och skrattade så hjärtligt som det för honom var möjligt.

— Sköna lärdomar! tänkte han vid sig själf. — Jag ville på min ära ha betalt en half tunna guld för att ha haft hela Svenska Botten till åhörare och sett de gode patrioternes häpnad. Mina rekognosceringar hos präster och bönder ha lyckats förträffligt. Jag förstod utlägga betet så groft, att fiskarna kände kroken. Nu återstå borgarne; min chef skall bli nöjd. Vi skola trissa om med dem så, att icke blott de, utan hela rådet skall tappa koncepterna. José!

Kammartjenaren kom.

— Med dessa biljetter går du genast till borgmästarinnorna Sebaldt och Sundblad samt handelsmanskan Larsson. Men akta dig väl att låta dem veta hvem som skickat dig. Håll god min och låt dem tro att du kommer direkt ifrån biskop Forssenius eller någon annan af

Mössornas chefer. Därefter går du med denna biljett till förste vaktmästaren vid Storkyrkan och låter honom förstå att det är baron Höpken eller någon annan af Hattarnes chefer som skickat dig. Kom väl ihåg, att de tre första biljetterna komma från Mössor, men den sista från Hattar. Det kan ej skada att låta ett ord om kungen undfalla dig hos vaktmästar Östergren, som är deciderad Hatt, följaktligen för tillfället rojalist. Förstår du mig?

— Sennor skall bli nöjd.

— Godt. Min gode baron af Svenska Botten skall också bli nöjd med *mig*.

---

20. Borgarefruarna.

Vid den tid, när så viktiga saker voro å bane, skulle man mycket bedraga sig, om man ansett fruntimmerna likgiltiga för deras mäns öfverläggningar. De följde tvärtom partiernas segrar eller nederlag med nästan lika mycken uppmärksamhet som de egentlige aktörerne i dagens skådespel, och säkerligen ofta med mera passion. Åtminstone sades det, att mer än en fru af Mössornas parti stod i spändt förhållande till den eller den af sina forna väninnor, som råkat blifva af Hymen fastkedjad vid en Hatt, och omvändt berättades, att mer än en hennes nåd af Hattarnes parti gjorde sig noga underrättad, när hon städslade en huspiga, huruvida den ifrågavarande personen hade tjenat i välsinnade hus, eller om hon möjligen borde misstänkas för att ha insupit dåliga grundsatser under en föregående tjenst hos någon hennes nåd af Mösspartiet.

Det var visserligen mindre vanligt, att riksdagsmän från landet medförde sina fruar till Stockholm, alldenstund dessa i månget fall kunde anses hinderliga för statens affärer, eller mindre pålitliga i bevarandet af riksviktiga hemligheter. Men från denna regel skedde vid nu pågående riksdag månget undantag, både i anseende

till riksdagens längd, som gjorde skilsmässan betänklig, och i synnerhet därför att man kunde förvänta allehanda högtidligheter vid den nye konungens förestående kröning. En förlåtlig nyfikenhet hade således församlat ett ovanligt talrikt antal riksdagsfruar vid deras mäns sida i hufvudstaden, och kanhända finner man däri en förklaring hvarför riksdagen aldrig ville taga slut och hvarför debatterna, som kanske på förhand blifvit inöfvade i den husliga kretsens talföra småklubbar, nu blefvo ovanligt heta.

Bland de riksdagsmän, hvilka sålunda delade sin omsorg om fäderneslandets väl med sina bättre hälfter, var äfven handlanden Thomas Larsson från Vasa, hvars trogna maka ej gifvit sig någon ro innan hon förliden höst fått öfverlämna huset i döttrarnas vård och själf rest öfver till Stockholm, för att där under vintern skingra de moln, dem landets bekymmer kunde samla på hennes gubbes panna. Det borgerliga paret bebodde ett litet hus på Kungsholmen, hvarifrån mannen hvar morgon for i en kullbåt öfver strömmen till sina viktiga värf, medan hans gumma följde honom till Röda bodarna eller lunkade på egen hand till Korntorget, för att göra sina uppköp för dagen.

Medan likväl hennes Thomas ofta dröjde ute långt inpå dagen, och själfva kvällarna ej voro säkra för klubbar och sammanträden, hände sig att tiden ofta blef den goda fru Larsson lång — ty det gamla, ärliga »kära mor», hvarmed hon hållit till godo i Vasa, dugde icke mera i det förfinade Stockholm — och då fann hon alltid en eller annan fru af borgareståndet, som i samma belägenhet gärna språkade bort en stund vid en två öres pepparkaka eller, när det skulle vara fint, vid en Arbogakringla med ingefärssylt och sockerdricka. Och då dessa goda borgarefruar i sin första oskuld hade föga reda på

skillnaden mellan Hattar och Mössor, bildade deras förmiddagskonklaver länge ett neutralt område, där politiken fick lämna plats åt de viktigare frågorna om priset på smör och kött, om det bästa lärftet, den vårdslösaste pigan eller den resonablaste kryddboden i deras grannskap.

Denna oskyldiga tid tog en ände frampå vintern, när de ofrälse stånden begynte spela herrar på täppan. Deras riksfruar fingo nu dagligen höra så mycket om sina mäns, följaktligen äfven om sin egen betydenhet uti staten, tilldess de själfva blefvo fullkomligt öfvertygade om att rikets öde berodde på deras värdiga hållning. Borgarefruarna ville icke mera gifva någon af de förnäma efter i längden af sina triumfantströjor, i de röda klackarna af sina skor eller i de breda bandrosorna på sina mössor, och när de, åkande i sina kareter som annat folk, mötte på vägen till Humlegården någon af de adeliga nåderna i all deras prakt, var där tu tal om hvem som förde sig med mera medvetande af sin värdighet, eller med mera beskyddande min nedlät sig att hälsa på den andra. Om någonsin en borgarfrus högburna hufvud numera böjde sig djupare än vanligt, så skedde det för en biskopinna, som hade den äran att vara ofrälse, eller för talmanskan i deras stånd, borgmästarinnan Sebaldt, hvars lilla knubbiga figur med en småstadsdrottnings oförlikneliga själfbelåtenhet gjorde *les honneurs* för hela ståndet vid sådana tillfällen.

Nu satt den fryntliga, i grunden genombeskedliga, men af sin nya viktighet intagna gumman Larsson en sådan ensam lördagsförmiddag vid sin kringla och sitt sockerdricka, inbegripen i ett förtroligt samtal med en god vän om den verkan som rådets förväntade afdankande möjligen kunde hafva på Norrlandslärfter och danskt hvetmjöl, när till henne lämnades en biljett på

rosenrödt papper, enligt pigans utsago framburen af en kammartjenare hos prästaståndets talman, biskop Forssenius. Undrande hvad denne högvördige chef för Mösspartiet kunde hafva att förkunna henne, bröt gumman Larsson den välluktande skrifvelsen och läste:

»Ärade och Välaktade Fru!

Då Min Fru utan tvifvel icke absenterar i morgon i Storkyrkan, för att profitera af prosten Wijkmans edifianta predikan, skulle det för fäderneslandets conditioner och de Ofrälse ståndens reputation vara synnerligen encouragerande, om Ärade Frun, jämte Borgmästarinnan Sebaldt och några andra precieusa Fruar af Borgareståndet, ville vara så gratieuse och icke placera sig i Ståndets vanliga bänkar, utan i Riksrådens Fruars bänk, hvilken står disponible och som man snart hoppas för alltid skall stå till Ärade Fruns och dess Välaktade Gelikars continuerliga disposition.»

Punkt och ingen underskrift. Den goda fru Larsson läste och omläste denna högst intressanta biljett, men kunde icke blifva rätt klok på innehållet, i anseende till de många och granna franska orden. Att där var en smak af politisk ingefära tyckte hon sig förmärka, likasom att borgarefruarna numera skulle förkofras till riksrådsvärdighet, hvilket var ett slags socker i bottnen och ingalunda syntes henne otroligt. Men då hennes Thomas var borta och en så viktig sak förtjenade mogen öfverläggning, fann gumman för godt att i hast påstufva sin allra grannaste helgdagsmössa och begifva sig till borgmästarinnan Sebaldt, för att begära ett godt råd.

Ditkommen, fann hon före sig borgmästarinnan Sundblad och borgmästarinnan Hæggström i alldeles samma

ärende. Sedan fruarna med mycket krus tagit plats, befanns att talmanskan erhållit en för öfrigt lika lydande invit, dock med det listiga tillägg att »för den händelse Ärade Frun skulle dependera af Välaktade Borgmästarens *consentement,* ville man härmed endast i största *confidence* hafva framburit den *obligeanta propos*, att Ärade Frun och öfriga mest precieusa Ståndsfruar måtte animeras occupera den rang och den plats i kyrkan som med rätta borde åt dem cederas!»

Detta var något att tänka på! Den mäktiga talmanskan befanns högst intagen af en så luminös idé, som att placera sin lilla person i riksens fruars bänk, men fann det däremot ganska obehagligt att i ett så rättmätigt förehafvande anses bero af sin herres och mans *consentement.*

— Min Sebaldt — yttrade hon med mycken värdighet, som skulle vara fransysk, men råkade vara småländsk — min man är visserligen en personage som för närvarande kan embrassera ett riksråd i hvar stöfvelkrage, och hela världen vet att han endera dagen blir justitiekansler, men därmed är icke sagdt att han bör vara en Kristofer Tyrann i sitt hus och neka sin gemål ett litet oskyldigt amusement. Tänka fruarna persvadera sina mäns protektion att promenera i kyrkan och placera sig på hvilken plats de konventionera?

— Jag ville just ha frågat hvad Thomas säger, men han var icke hemma, genmälde fru Larsson mycket beskedligt.

— Min man har aldrig någon annan mening än min, yttrade fru Sundblad med en knyck på den eldröda bandrosen i sin nacke.

— Och min man — genmälde borgmästarinnan Hæggström — begär alltid mitt råd i rikets angelägen-

heter. Vi rådgjorde just i går om ordalagen i kungaförsäkran.

— Alldenstund så är — återtog talmanskan med hela högtidligheten af ett protokoll — så lärer ingen af våra män vilja konstruera våra fri- och rättigheter. Men för att ej dependera af deras *consentement* (orden uttalades med en högst fransysk prononciation), så vore det kanhända execrabelt att icke inventera våra män med en sak som icke angår dem; eller hvad tycka fruarna?

Fru Larsson hyste några betänkligheter, men pluraliteten instämde i talmanskans åsikt.

— Det är således instrueradt, att vi i morgon klockan nio presidera oss i Storkyrkan och konfundera vår tillkommande situation? frågade ordföranden vidare.

— Ja visst, lydde svaret.

— Behaga fruarna abstrahera sig in till mig på vägen, efter jag råkar logera mig vid Köpmantorget helt nära till kyrkan, så kunna vi ackompanjera hvarandras conduit.

— Tackar allra ödmjukast, om vi få lof, svarade fruarna och aflägsnade sig under djupa nigningar.

---

21. Riksens fruars bänk.

Går du i kyrkan i dag, min söta vän? sade fru Larsson med den oskyldigaste min i världen till sin gubbe på söndagsmorgonen, sedan hon hela natten ej fått en blund i sina ögon af bekymmer för sin nya, ovana och hemlighetsfulla riksrådsvärdighet.

— Har ej tid, svarade mannen buttert.

— Jag ämnar mig till Storkyrkan, ifall du ej har något däremot, tillade hans trogna, väl educerade maka.

— Jaså.

— Prosten Wijkman predikar om den störste i himmelriket. Han är en snäll predikant, och så patriotisk sedan!

— Jaså.

— Vi behöfva alla påminnas om att vara ödmjuka, när oss blifvit beskärda så höga värdigheter. Skulle du ej ha lust att höra Wijkman predika?

— Nej.

— Hvarför ej det, kära Thomas?

— Han predikar alla dagar i ståndet.

— Kan det vara sant, att alla ofrälse riksdagsmän hädanefter blifva riksråds vederlikar?

— Dumheter.

— Men jag har hört sägas, att alla riksdagsmäns fruar skola hädanefter sitta i kyrkan på en förnämligare plats.

— Enfaldigt prat.

— Men, söta du...

— Låt mig vara i fred.

Den goda makan visste hvad detta betydde. Hon vågade icke knysa ett ord vidare om den viktiga hemligheten som låg henne på hjärtat, ehuru den med all gevalt ville fram. I sitt stora bekymmer beslöt hon att än en gång inhämta de andra fruarnas råd, klädde sig i sin grannaste kofta och gick till fru Sebaldt.

Här voro redan fruarna Sundblad och Hæggström inbegripna uti en ny öfverläggning med deras talmanska. Det befanns, att båda de förstnämnda lika litet som fru Larsson kunnat alldeles förtiga den stora hemligheten för sina följeslagare genom lifvet, men båda hade blifvit skrämda till tystnad af deras mäns invändningar, innan de ännu hunnit yppa sakens hela vikt och beskaffenhet. Alla tre väntade därför det afgörande utslaget från talmanskans visa läppar.

— Jag för min del — utlät sig borgmästarinnan Sebaldt med mycken viktighet — jag för min del har beslutat obstruera min man en agreabel surpris. Han är så modifierad, min gode Sebaldt, att han kanhända af lutter modisti skulle cidera den estimé riksens ständer behaga pretendera för honom och oss. Jag proponerar att vi possidera vår situation, som det redan är sagdt. Icke för vår egen skull, gubevars, utan för att sauvrera friheten och fäderneslandet.

— Naturligtvis, instämde fruarna Sundblad och Hæggström. — Det är alltsammans för att sauvrera friheten.

Gumman Larsson teg. Hon var öfverröstad, innan hon ännu vågat öppna sin mun.

Alltså begåfvo sig alla fyra fruarna, den ena grannare utstyrd än den andra, i marschordning med talmanskan i spetsen till den nära belägna Storkyrkan, för att höra prosten Wijkman predika om den störste i himmelriket.

Innan vi följa fruarna vidare på deras hoppfulla väg till riksfruvärdigheten, är det i sin ordning att omtala en biljett, som vaktmästar Östergren vid Storkyrkan erhållit dagen förut och som han förmodade vara honom tillskickad från Hattchefen baron Höpken. I denna biljett, eller order, som han ansåg den vara, underrättades väktaren huruledes några fruar af borgareståndet förehade den förmätna planen att under nästa högmässogudstjenst tränga sig in i riksens fruars bänk, hvarför han, Östergren, ägde vidtaga nödiga mått och steg för att hindra en sådan oförskämdhet. Men för att förvissa sig om att djärfheten hos de ofrälse stånden verkligen gick så långt, tillråddes han att till en början med flit lämna bänkdörren öppen, på det man måtte erfara hvilka de voro, som på detta sätt ämnade trotsa all lag och anständighet.

Det behöfdes icke mer. Vaktmästar Östergren hade till sin nuvarande syssla blifvit befordrad från den visserligen ärofulla, men mera beroende befattningen af en kammartjenare hos rikets störste magnat, grefve Axel Fersen. Följaktligen var denne kyrkans tjenare icke allenast en durkdrifven Hatt från hjässan till fotabjället, utan, om möjligt, en ännu mera inmyrad aristokrat, som hatade alla ofrälse värre än synden, i synnerhet om detta pack, som han uttryckte sig, ännu därtill hade den skamlösheten att vara Mössor.

Alldeles okunniga om den fara som hotade dem, anlände fruarna emellertid till Storkyrkan och trädde dristeliga in under Sankt Göran med draken. Gudstjensten var ännu icke började, och likväl var kyrkan redan uppfylld af åhörare, som infunnit sig för att höra en riksdagsman predika. Såsom vanligen sker vid en sådan väntan före gudstjensten, voro församlingens tankar för ögonblicket af ganska världslig natur. De flesta fördrefvo tiden med att begapa de inkommande och med att göra anmärkningar öfver den eller den, som ville tränga sig in i en fullsatt bänk, eller andra, som ej gåfvo plats, fastän bänken var endast till hälften besatt.

Nu för tiden är sed i Stockholm, att nästan alla sittplatser äro på förhand abonnerade medelst en särskild bänkafgift, och först när predikstolspsalmen börjar, uppläser väktaren en del bänkar, hvilkas innehafvare icke i tid infunnit sig. Vid tiden för denna berättelse voro sådana abonnerade bänkar endast förbehållna åt adeln och statens högre ämbetsmän samt riksens ständer. Under den kungliga läktaren främst till höger, när man stod vänd mot altaret, voro riksens råds och deras familjers bänkar; därefter hade andra förnämlige personer och slutligen ständerna sina noga bestämda platser.

Mönstrade, liksom andra, när de gingo framåt, närmade sig fruarna med sin talmanska i spetsen de vanliga bänkarna för borgerskapet, men gingo till allas — däribland borgmästarne Sebaldts, Sundblads och Hæggströms — stora förundran förbi och trängde sig i känslan af sin betydenhet allt längre fram genom folket på gångarna, tilldess att de slutligen banat sig väg till riksfruarnas bänk.

Ett par grefvinnor sutto redan där i all sin prakt, men när dörren befanns oläst, fattade borgmästarinnan Sebaldt hurtigt i vredet, öppnade dörren och klef utan

betänkande in. De öfriga följde henne, själfva häpna öfver sin dristighet, men med det fasta beslut, att våga allt »för friheten».

Att beskrifva de redan placerade nådernas min eller de öfrigas förundran vid detta i Stockholms och Storkyrkans annaler oerhörda tilltag, därtill skulle allraminst behöfvas en Hogarths pensel. Åskådarne nästintill trodde knappt sina ögon, och de längre bort sittande reste sig att stå i bänkarna. Om en apa visat sig på den kungliga läktaren, hade hon ej kunnat åstadkomma en större kyrkoförargelse.

— Nej, käraste, låt oss gå ut igen! bad den beskedliga fru Larsson, i högsta grad rädd och förlägen för denna uppståndelse.

— Vi sitta där vi sitta, svarade talmanskan oförskräckt.

Icke förr var det sagdt, innan vaktmästar Östergren visade sig, mörk och bister som Sankt Görans drake, vid bänkdörren.

— Madammerna stiga ut; det är riksens fruars bänk! sade den trogne vårdaren af aristokratins värdighet, tillräckligt högt för att höras af hundra personer i närheten.

Madammerna! Det klack i talmanskans öra som den nedrigaste förolämpning. Men fruarna voro döfva och låtsade icke höra.

— Madammerna stiga ut! upprepade vaktmästaren hotande.

Talmanskan såg sig om. Borgerskapet satt för långt för att komma henne till hjälp, men det oaktadt ville hon ingalunda cedera bonis, helst alltsammans kunde vara ett missförstånd.

— Jag är borgmästarinnan Sebaldt, svarade hon, i den säkra förmodan att, hvad öde än kunde drabba

hennes medsystrar i olyckan, *hon* åtminstone skulle få sitta i orubbadt bo.

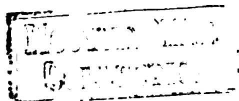
— Det angår mig inte. Jag säger att madammerna stiga ut! upprepade än en gång den obeveklige tjensteanden, och när denna hans tredje tillsägelse ej tycktes hafva bättre verkan än de föregående, fattade han utan krus den ena stretande frun efter den andra i armen och ledde dem ut ur bänken.

Tre af dem lydde som skrämda lamm, men icke så talmanskan.

— Vet ni väl, oförskämda karl, att min man är talman för borgareståndet och att jag är inventerad af biskop Forssenius och att riksens ständer skola låta sätta er i Rosenkammaren! utropade den högst förbittrade frun.

— Och jag skall sätta madam i stocken, om hon står här och gör kyrkoförargelse! genmälde vaktmästaren. Vill hon maka sig ur vägen och hålla sin trut?

Fruarna smögo sig, högröda af harm och blygsel, ut ur kyrkan. Ack, talmanska, talmanska, om hela församlingen i Stockholms Storkyrka kunnat läsa uti ditt hjärta, såsom den blef åsyna vittne till ditt oerhörda nederlag, hvilket omäteligt fall skulle den ej ha upptäckt från ärans högsta trappa till förödmjukelsens djupaste dal!

22. Markisinnan Egmont.

På aftonen samma dag, när fruarna blefvo afsatta från riksrådsvärdigheten, var *soirée en famille* hos markisinnan Egmont vid Drottninggatan. Lik en glänsande meteor, hade denna unga fransyska nyss uppstigit på horisonten för att fördunkla alla andra. Änka vid några och tjugu års ålder efter en gammal öfverste, hade hon för ett år sedan hos sin mans nièce, den ryktbara grefvinnan Egmont i Paris, haft den äran att blifva presenterad för kronprinsen af Sverige, och antingen det var denna höga bekantskap, eller begäret att se norden, eller blott en nyck — ty hvilken ung dam i hennes ställning skulle ej anse detta sista skäl fullkomligt tillräckligt? — alltnog, markisinnan hade förliden sommar gjort en lusttur till Sverige på några veckor, och dessa veckor voro ännu icke tilländalupna. Hon hyrde en vacker våning, omgaf sig där med en lyx, som lät ana ofantliga rikedomar, och såg allt hvad Stockholm då hade förnämt och lysande trängas i hennes salonger. Konung Gustaf i främsta rummet, hans högdragna, men snillrika mor, änkedrottningen, hela hans hof, hans statsmän, hans krigare, de förnämste particheferne, konstnärerne, skalderne, litteratörerne, alla svedde sina vingar på denna

sydländska sol eller täflade åtminstone att visa henne sin hyllning — alla utom en enda, och det var drottning Sofia Magdalena, konungens unga, fromma, men blyga gemål. Hon ensam hade ej kunnat förmås att låta för sig presentera den nya förtjuserskan; långt mindre hade hon nedlåtit sig att hedra henne med ett besök. Och det alltid färdiga hofskvallret trodde sig ganska väl känna orsaken därtill. Man sade att drottningen var svartsjuk — och ej utan skäl.

Hvarför skulle också drottningen vara den enda af sitt kön som icke i hemlighet hyste sådana känslor? Alla unga och många äldre förnäma damer voro i tysthet ense därom, att markisinnan Herminie Egmont hade kunnat anses för en någorlunda välskapad, till och med icke obehaglig person — därest hon icke haft den ovanan att blinka med ögonen — därest icke samma ögon varit af en alltför odeciderad färg — därest icke hennes näsa varit för stor, hennes mun för liten, hennes hår för svart, hennes hy för brun, hennes växt för fyllig, hennes gång för dansande, hennes klädning för kort, hennes fötter för små, etcetera, etcetera. Kunde någon neka, att hon läspade? Var hon icke alldeles för kokett? Hörde hon icke gärna komplimanger? Och så skrattade hon för mycket, och så grät hon för mycket, och så pratade hon för mycket, och så — kort sagdt, hon skulle i damernas ögon ägt alla möjliga förtjenster, därest hon icke i stället ägt alla möjliga fel. Den största bristen var naturligtvis den, att hon djärfdes förtjusa alla män, unga och gamla, som kommo i hennes närhet.

Hvad allt hade man icke redan hunnit berätta och ljuga om denna älskvärda, glada fransyska, för det hon icke gick, stod, satt, tänkte, talade, grät och skrattade precis som alla andra! Hvilka smädelser hade man

icke redan satt i omlopp, hvilka ömma förbindelser hade man icke redan hunnit pådikta henne, utan att för dem äga ett sken af bevis! Och hon visste det ganska väl, men hon log däråt. Hon liknade denna fabelns glänsande svan, på hvilken afunden ständigt kastade massor af smuts, men som skämtande dök i den klara böljan och åter dök upp lika hvit som förut.

Nu hade hon samlat omkring sig en liten krets af intima vänner — de kunde vara omkring hundra personer. Här glömde Hattarne sin hatt och Mössorna sin mössa; partierna abdikerade inför behagens universalmonarki; tidens stojande ofrid tycktes ha stannat som en rusig lakej med kappan på armen ute i förstugan. I dessa ljusa, behagliga salar, kring denna älskvärda fe, som lekande strödde blomdoft omkring sig, hvar hon gick, såg man redan en morgonstrimma af det solsken, som snart skulle glänsa öfver Gustaf III:s dagar. Därför trifdes konungen gärna där, likasom fjäriln uppsöker solstrålen, men de styfva, prudentliga damerna från det förra mössätna hofvet, där hvarje steg uttyddes som politik, där hvarje uppriktighet var en synd och hvarje försonande smålöje en protest emot riksdagsgrälet — de trifdes icke gärna i markisinnan Egmonts salonger, ehuru de besökte dem ofta nog af nyfikenhet, eller — »för att rädda friheten».

En af »de intima» i denna utvalda societé var grefve Bernhard Bertelsköld, hvilken gjort markisinnans bekantskap i Paris och varit den förste som animerat henne att besöka norden. De, hvilka med oss sett den unge världsmannen endast från en mindre behaglig sida, skulle kanske ha varit böjde att justera sitt omdöme, ifall de sett honom i en sådan salong, till hvars manliga prydnader han med skäl kunde räknas. Han lyste där

med alla de egenskaper som göra en man omtyckt i sällskapslifvet: han var glad, underhållande, kvick och, när det så behöfdes, äfven elak; han berättade väl och outtömligt, men aldrig för mycket; han kände fullkomligt detta fina galanteri, som aldrig tyckes smickra och likväl smickrar i hvarje ord; han ägde briljanta kunskaper, utan att tyckas veta däraf; han var helt och hållet öga och öra för den han talade med, och under det att en fin beräkning dolde sig bakom hvarje hans steg, tycktes han aldrig fästa det minsta afseende vid sin egen person.

Men om grefve Bernhard genom allt detta var en fulländad fransman, i synnerhet i den konst som då utgjorde blomman af tidens förfinade bildning och sällskapslif, nämligen konversationen, så hade han i markisinnan Egmont funnit sin mästarinna. Icke för det att hon skulle ha öfverträffat honom i kvickhet, talanger och talförhet; men hos henne fanns detta något, som grefven saknade — denna varma fond, som ger alla partier en högre relief och som aldrig kan ersättas af en skimrande yta utan djup. Liksom alla andra, hade grefven i början ansett henne för en af dessa damer af stora världen, hvilkas hela innehåll, likt blomstervasen, består af de förgängliga buketter, hvarmed man pryder dem. Men han bedrog sig: han fann där något som trotsade all hans skarpsynthet och som han hvarken lyckades genomskåda eller öfverlista, och det var ett kvinnohjärta.

Hade väl detta bort afskräcka honom? Hvad betydde för honom en kvinnas hjärta? Hade han ej hundrade gånger utkramat sådana likt citroner och sedan kastat dem toma ifrån sig? Men denna besynnerliga fransyska lät alldeles icke utkrama sig. Hon tycktes hafva hjärtat på tungan, och likväl kunde det lika litet fångas, som

månskenet uti källan. Grefve Bernhards fåfänga retades af detta trots. Han använde skiftevis den kvicka, den sentimentala, den öfvertygande genren, men allt förgäfves. Han bortsköt alla pilar ur sitt koger, och alla studsade lika maktlösa tillbaka från detta lilla, obetydliga kvinnohjärta, hvilket tycktes vara ett rof för den förste narr som ville plocka det framför sina fötter, och likvisst gäckade den mest rutinerade grossör som någonsin schackrat med dylika varor.

Grefve Bernhard var icke van att gå slagen från valplatsen. Han svor inom sig, att han skulle äga detta gåtlika väsen, om ej för annat, så för att straffa henne, och när denna tanke engång fått plats i hans diplomatiska hufvud, fann han densamma alldeles icke oäfven. Han sade till sig själf, att, oberäknadt alla föremålets personliga behag, var en markisinna med sådan rang, sådan förmögenhet och sådana mäktiga relationer både i Paris och Stockholm ett ganska konvenabelt parti. Nåväl, hvad hindrade honom att förvandla henne till en grefvinna Bertelsköld? Ingenting annat än hennes eget samtycke.

— *Nous verrons,* tänkte grefven. Vi skola se.

Denna afton var den politiska jäsningen så stark i Stockholm, att icke engång markisinnan Egmonts salong kunde bevara sin kända neutralitet. Medan man i värdinnans närmaste grannskap sjöng, dansade eller med blandad förtjusning och axelryckningar lyssnade på en deklamation ur den första, af Gustaf III framtrollade operan Thetis och Pelée, föll en skugga af tidens mörka moln på de aflägsnare delarna af salongen och sidorummen, där några herrar af »Svenska Botten» i tysthet diskuterade dagens frågor med sin chef, baron Sprengtporten.

— De tre dagarna äro förgångna — sade de till honom — och ställningen blir med hvarje ögonblick mera hotande. Hvad böra vi göra?

— Vänta, var svaret.

— Fredrik Aminoff har nyss träffat personer som kommit från Mössornas klubbar. Demagogerne föra det oförskämdaste språk och förklara öppet att adeln bör utrotas. Bönderne morra, borgarne knyta näfven, och prästerne ringa som galningar i stormklockan. Något borde vi likväl företaga oss. Men hvad?

— Vänta.

— Vänta? Det är omöjligt. Packet är ursinnigt. Rådet går bestämdt förloradt i morgondagens voteringar, och i öfvermorgon få vi se prostar, borgmästare och nämndemän yfvas på taburetterna. Tror baron verkligen att vi kunna åse allt detta spektakel med armarna i kors? Hvad i himlens namn skola vi företaga oss?

— Vänta!

Ett mer än vanligt sorlande löje från en krets längre bort afbröt de talande. Det var grefve Bertelsköld som berättade historien om de fyra fruarnas missöde i Storkyrkan.

---

23. Stormstegen till ett hjärta.

Anekdoten om de fyra fruarna gjorde lycka. Alla funno det ytterst pikant, att borgarehögfärden ändtligen lyckats väcka en allmän kyrkoförargelse, och alla täflade om att göra de arma fruarna till föremål för sina bitande infall.

— Grodan i Lafontaines fabel skulle ej ha gjort det bättre, menade någon.

— Damerna ha alltid det företrädet att uttala herrarnes mening, yttrade en annan.

— Och plikta därför! inföll en tredje.

— Församlingen hade bort uppstå och sjunga *tedeum*, gäckade somliga.

— Så mycket mer, som prosten Wijkman vid samma tillfälle skall ha hållit en mycket uppbygglig predikan om de störste i himmelriket, inföll grefve Bertelsköld. Näst borgarefruarna, äro onekligen prostarne de störste i himmelriket.

— Men hvarför lät man ej bourgeoisin sitta kvar? frågade dagens unga värdinna med en liten otålig kastning på sitt vackra hufvud.

— Hvarför? återtog Bertelsköld. För det att icke alla damer åtnöja sig med att herska endast med sina

behag. Damerna af bourgeoisin fingo i kyrkovaktmästaren en kavaljer som fullkomligt anstod dem och som egnade dem all den artighet de kunde sentera. Medgif, att han bevisade dem en verklig riddaretjenst. Hade han ej i dag obligerat dem att beröfva damerna af riksrådet deras agreabla sällskap, så skulle de nästa söndag ha hedrat den kungliga läktaren med sin närvaro.

— Än sen?

— I kungliga läktaren?

— Ja, hvarför icke? Äro ej alla lika inför konungarnes konung? Böra ej alla platser uti en kyrka ha samma rang?

— Det kan min nådiga säga, som är upphöjd öfver all rang, svarade grefven, men vi andra svaga dödliga lida af vissa fördomar. Vi tro till exempel, att ett alnsmått icke rätt passar till spira.

— Är ni säker därpå? Jag vill påminna mig, att ett köpmanshus vid namn Medici debuterade icke illa på tronen. Och för öfrigt, om bourgeoisin gör oss sin reverens på gatan eller i vårt förmak, för det att vi bära en titel, i hvilken lag står det skrifvet, att vi skola frambära vår fåfänga till foten af Allmaktens tron? Tror ni verkligen, min bästa grefve, att eftervärlden skall med samma högtidliga allvar, som vi, betrakta våra rangplatser i kyrkan? Och när vi gå så långt i vår djupa reverens för makten, att vi kalla våra döde furstar och konungar *högstsaliga* — har det aldrig fallit er in, att man en dag skall småle med ett odödligt löje åt sådana dårskaper?

— Ni är Rousseaus landsmaninna, min nådiga. Ni har rättighet att vara rebell.

— Nej, förlåt mig, Rousseau är född i Genève, en liten punkt af världen, som har den äran att vara republik, liksom Sverige. Skillnaden är blott, att man i

Genève hedrar snillet med kungliga ärebetygelser, medan man i Sverige beklagar sig öfver att äga ett snille på tronen . . . Tillåter ni?

Och markisinnan fattade hans arm med den ogenerade frihet, som de svenska damerna af den gamla tiden funno så föga passande.

De promenerade genom salongen och togo plats i halfdunklet af ett praktfullt, svagt belyst kabinett. »Nu eller aldrig!» tänkte grefve Bernhard. Han hade förgäfves slösat fraser af alla genrer på denna nyckfulla varelse. Han måste finna ut något nytt.

— Madame, sade han, ni är i sanning den värsta rebell jag vet. Det är ej nog att ni trotsar den ömmaste beundran af en man som tillber er; ni är i stånd att trotsa ett helt rike.

— Verkligen? Skall det vara en komplimang?

— Huru ni behagar. Ni föregifver er vara demokrat, och ni konspirerar för konungamakten.

— Jag?

— Ni själf. Ni har hedrat Sverige med ett besök, blott för att omstörta hvad ni kallar dess republikanska statsform och åter sätta på tronen en enväldig konung.

— Å, min herre, ni gör mig verkligen alldeles för mycken ära.

— Det är mitt fullkomliga allvar. Hela världen vet att ni är lika farlig som älskvärd. Men hela världen vet icke, att ni är en politisk person. Förlåt att jag vågar vara den förste som säger er det.

— Nej, hvad är det ni säger? Jag en politisk person! Å, det är förträffligt. Jag beundrar er skarpsynthet, men ni skulle göra mig mycket förbunden, om ni behagade meddela mig något mera om er viktiga upptäckt.

— För det första äger ni alla de egenskaper, som fordras för en politisk intrig. Ni är lika snillrik som skön, lika djärf som snillrik och lika klok som ni är djärf. Så otroligt det synes, så är ni till och med i stånd att bevara en hemlighet. Ingen misstänker er, och ni har all möjlig frihet att sätta er i förbindelse med alla partier, likasom ni samlar omkring er ett lifgarde af alla möjliga färger, men som alla äro ense om att blindt lyda er minsta vink. Har jag gissat rätt?

— Fortfar! Jag är högst intresserad att erfara alla mina meriter.

— Ni förbereder en statskupp, madame. Och hvarför skulle ni ej våga detsamma som så många andra sköna damer före er ha vågat och utfört? »Försynen skulle ju verka alltför omedelbart, om den tillät en revolution försiggå utan fruntimmer och präster.» Jag pretenderar likväl ej att spela rollen af er biktfar. Ni är personlig vän till grefvinnan Daschkoff, som Katarina den andra har att tacka för tronen. Jag är öfvertygad att hon gifvit er de bästa råd, till exempel att försäkra er om kungliga gardet eller — Svenska Botten. Men likväl måste jag varna er, madame, ty ni är på god väg till — klostret eller schavotten.

Markisinnan fäste på talaren sina små skälmska bruna ögon, och ett spefullt löje krusade hennes förföriska läppar. Likväl tyckte grefve Bernhard sig märka, att rosorna på hennes kinder mistade färgen, i det hon nickade:

— Fortfar! Er berättelse blir alltmera romantisk.

— Ni har beräknat allt, madame — återtog grefven — utom de ögon som genomskådat er. Ett enda fel är tillräckligt att förstöra effekten af alla edra utmärkta egenskaper, och ni är icke alldeles felfri. Tillåt mig säga, att ni är mycket oförsiktig.

— Ah! Ändtligen en skuggsida i min politiska personlighet!

— Ja, ni är oförsiktig. Ni hade ej bort rida i förrgår till Haga, under förevändning af en promenad. Man har upptäckt att ni haft hemliga möten med konungen. Och på återvägen hade ni ej bort låta er häst skena, för att sedan stänga er inne i går hela dagen, under förevändning att ni blifvit altererad af skrämseln eller kanhända skadat er genom ett fall.

— Jag ser att ni är väl underrättad. Saladin, min unge arab, blef skrämd af en gumma, som hämtade granris till staden, och jag var verkligen nära att kastas ur sadeln. Hvarför jag icke blef det, kan ej intressera er. Se där hvarför jag i går ej kunde mottaga besök. Men, som ni ser, är jag i dag så återställd, att jag utan fara kan fortsätta min väg till klostret eller schavotten.

— Ännu engång, madame, jag är icke er biktfar. Jag har heller aldrig betviflat ert mod, men jag betviflar er framgång. Lita icke på konungen; all hans ridderlighet skall ej hindra honom att öfvergifva er, när hans krona behöfver ett offer. Associera er hellre med en man som aldrig skall öfvergifva er och som skall anse det för en ära att tjena er, när han därigenom kan bereda sitt fäderneslands lycka.

— Huru? Ni skulle vara nog ädelmodig att ingå ett politiskt handelsbolag med en person som i morgon kanhända blir anklagad för högförräderi?

— Hör mig, madame! Jag tillhör ett parti, hvars öde för närvarande är nära förbundet med konungens och som därför skall uppbjuda allt att bereda framgång just åt den plan, hvarom vi talat. Hattarnes parti står och faller numera med konungamakten. *Utan* oss förmår hvarken ni eller konungen genomdrifva en stats-

hvälfning. *Med* oss är däremot allt utförbart. Det torde ej heller vara er obekant, att jag äger ett inflytande som kan gagna eller skada, antingen det användes med eller emot. Således — jag vill ej falla er besvärlig med en kärleksförklaring, ehuru det står i er makt att göra mig till den lyckligaste bland dödlige, men tillåt att jag visar mig värd er vänskap!

— Och om det ej faller mig in att skänka er den, så blir ni naturligtvis min bittraste fiende?

— Hvarför det? Låt oss vara fullkomligt uppriktiga. Ni är ung och förtjusande, men ni är tillika ärelysten, och jag klandrar er ej för ett fel som ni delar med alla upphöjda själar. Nåväl, madame, jag bjuder er allt hvad en rättmätig ärelystnad kan finna önskvärdt i lifvet. Ni skall omstörta en usel statsform och i dess ställe sätta ett mönster för alla tidehvarf. Ni skall rädda en ung konung, som har blott ett enda fel, det att han ej kan tillhöra er, liksom ni ej kan tillhöra honom, och ni skall blifva förtjent icke blott af Sveriges, men af hela Europas beundran. Allt detta tillbjuder jag er, om ni...

— »Faller ned och tillbeder mig»?

— Jag trodde icke att den bok ni citerar skulle finnas i ert bibliotek. Det är jag som skall tillbedja er, madame! Allt detta tillbjuder jag er, om ni skänker mig denna förtjusande hand, som hela världen skall afundas mig.

Markisinnan teg några ögonblick, hoppade därefter, lätt som en fågel, till blommorna vid fönstret och kom leende tillbaka med en liten korg, fylld med drufvor.

— Behagar ni, *monsieur le comte?* Ni är echaufferad, ni behöfver något att läska er med.

— Markisinna! — hviskade grefve Bernhard, i det att vredens rodnad öfverhöljde hans kinder och all hans

diplomatiska fattning var nära att svika honom — man skämtar icke ostraffad med mig!

— Jag skulle skämta med er! Hvad tror ni om mig? Tag plats, jag ber er. Jag har sparat er en liten angenäm surpris, för hvars skull jag tog mig friheten föra er hit. Jag tror jag berättade er, att jag i förrgår var nära att kastas ur sadeln, då en ung man plötsligt störtade fram och hejdade med egen lifsfara min skenande häst. Skulle ni kanske gissa, hvem min räddare var?

— Jag gissar aldrig gåtor, madame.

— Det kan likväl intressera er, liksom det intresserar mig, ty den unge mannen skänkte mig i går sitt sällskap, medan jag var allena, och hade den godheten vara ganska uppriktig mot mig. Nå, *monsieur le comte,* ni gissar ingenting? Ni är ej svartsjuk en gång? Vet ni, den där fula minen skall ni lägga bort, ty den klär er icke, och i stället skall ni få göra bekantskap med den unge mannen ni vet. Jag försäkrar er, det är en älskvärd yngling. Döm själf!

Med dessa ord öppnade markisinnan en liten sidodörr och sade:

— Var god och kom ut, monsieur; här är någon som önskar göra er bekantskap!

En svartklädd yngling trädde ut i halfdunklet.

— Paul! utropade grefve Bernhard bleknande.

Det var Paul.

---

24. Hat och kärlek.

I samma ögonblick grefve Bernhard igenkände sin bror, förstod han att markisinnan var invigd i deras familjs hemligheter. Han trodde sig förstå hvarför hon afslagit anbudet af hans hand. Kanske hade hon redan skänkt Paul sitt hjärta såsom belöning för den riddaretjänst han haft lyckan bevisa henne. Nåväl, hon skulle också dela det hat, som grefve Bernhard bar i sitt hjärta och som i hast växte, likt tistlar öfver rosorna, vida högre än den flyktiga känsla han nyss kallat kärlek.

Han bugade sig kallt, högdraget, och gick, utan att säga ett ord.

Markisinnan vände sig till Paul, som stum och blek hade stannat vid dörren.

— Jag har nu betalat en del af min skuld till er, sade hon med en varm blick. — Er bror begärde nyss min hand, och jag räckte honom denna korg. Han hatar nu mig lika hjärtligt som er, och det gläder mig, ty jag får kanske därigenom någon rättighet att anse er som min vän.

— Hur är det möjligt att hata er? sade Paul med låg röst.

— Jag skulle kunna svara er — återtog markisinnan — att hatet aldrig finner en öppnare port än i en

försmådd kärlek. Men det vore att göra er brors känslor för mycken ära. Sårad fåfänga, ville jag säga. Sådane äro männen. De öfverhölja oss med smicker, blott för att kedja oss som troféer vid sin egen triumfvagn. De säga till oss: ni skall göra mig till den lyckligaste bland dödlige! Möjligt! Men *vår* lycka eller olycka generar dem icke det allraminsta. Om de vore kloka, skulle de åtminstone söka att förtjena vår aktning. Men de inbilla sig att vi äro essensflaskor, som icke tjena till annat än att parfymera deras egen gudomliga själfbelåtenhet. De behandla oss som solfjädrar, hvilka man utbreder eller hopviker efter behag och hvilkas hela betydelse är en vindpust. Ni är ännu så ung, monsieur, att ni ej hunnit lära er det där, och därför kan jag vara uppriktig mot er. Men också ni skall lära er att leka med kvinnohjärtan, och minns då hvad jag säger er: vi äro ej alla dockor af porslin. Vi äro hvarken knähundar, dem man får att sitta med sockerbitar, eller kattungar, dem man lockar med ett trådnystan efter sig. Vi fordra, min herre, att behandlas som tänkande varelser!

Markisinnan Egmont var vacker och stolt i detta ögonblick. Hennes kinder brunno, hennes ögon glänste, hon glömde allt för det ämne som intresserade henne. Paul kunde ej vända sina ögon ifrån henne. Han var hänryckt, han var stum af beundran. Stackars gosse, hans hjärta hade ännu ej flammat för något annat än hans mor och hans böcker. Han hade varit fri som fågeln i skogen, men nu — nu sveddes hans vingar för första gången.

Hvarför skulle han också möta just denna farliga kvinna, när han en dag rest in till Stockholm från Upsala, för att söka *ett* spår, som han trodde sig ha funnit af sin förlorade mor? Hvarför skulle han hejda hennes

skenande häst? Hvarför skulle han antaga hennes inbjudning till följande dagen och tillbringa nästan hela denna dag allena med en sirén, som var i stånd att inom tio minuter förvrida hufvudet på gamla rutinerade statsmän, långt mera på en ung svärmare, sådan som han? Och hvarför skulle han slutligen låta af hennes älskvärda fransyska öppenhet förleda sig att svara med samma uppriktighet och bikta för henne allt hvad som låg på hans hjärta? Onyttiga frågor! Han gjorde dem icke själf; hans tanke stod stilla; han rusade blindt som myggan mot ljuset.

— Men jag glömmer alldeles hvarför jag i afton bedt om er närvaro, fortfor den sköna förtrollerskan efter en liten paus. — Det är andra hälften af min skuld som återstår att betala. Monsieur de Bertelsköld, jag ber om den äran att få presentera er för hans majestät!

— Mig? frågade Paul förvirrad och öfverraskad.

— Och hvarför skulle jag annars varit nog oartig att låta er vänta här i mitt kabinett? Vi måste begagna tillfället; det var en idé som föll mig in i går, sedan ni gått. Hans majestät har varit så nådig och lofvat hedra min soiré med sin närvaro i kväll klockan elfva, och hon felar nu endast en kvart. Olyckligtvis kunde jag ej undvika att invitera er bror, och jag ville bespara er ett möte, som varit er pinsamt, ifall det skett i mångas närvaro. Se där hvarför jag skref till er och bad er hafva godheten infinna er genom den lilla trappan till mina inre rum och hvarför jag nödgats låta er vänta så länge. Nu däremot, sedan er bror skänkt mig sin onåd och befriat oss båda från sin närvaro, hindrar mig ingenting att bedja er vara välkommen bland mina öfriga gäster. Ni skall där finna er syster, baronessan Clairfeld. Jag måste endast tillägga den bön, att ni åter går ned

och passerar stora trappan till salongen, ty jag behöfver ej säga er hvad följden skulle blifva, om man såge en ung man, som ej blifvit presenterad för sällskapet, oförmodadt framträda från mina inre rum...

Och den sköna markisinnan nickade så vänligt, så förtroget, som hade de varit bekanta i många år. Paul hade ingen vilja mer: han lofvade lyda.

— *Au revoir* således! hviskade hon och försvann.

Emellertid hade grefve Bernhard, stolt och leende som från ett triumftåg, retirerat genom salongen och var just i begrepp att försvinna, när en hand lades på hans axel och öfversten baron Sprengtporten stod bredvid honom.

— Ett ord, herr grefve!

— Till er tjenst, min baron!

— Jag har nyss fått den sjette rapporten i kväll från Mössornas klubbar. De äro utom sig af raseri, bland annat öfver den skymf som i dag på förmiddagen tillfogats fyra fruar af borgareståndet. Denna händelse hade aldrig kunnat inträffa i ett fatalare ögonblick. Man påstår att alltsammans varit en listig intrig med falska biljetter, för att afsiktligt skymfa de ofrälse stånden, och denna droppe har rågat måttet. Skulle ni händelsevis känna något om en sådan intrig?

— Jag har hört historien af min kammartjenare, som roar sig att gå i kyrkan, så katolik han är, för att begapa jungfrurna; det är en osed, som han medfört ifrån Madrid. En intrig, säger ni? Hvartill skulle den tjenat? Dessa goda damer af bourgeoisin behöfde inga uppmaningar. De äro pretentiösa nog.

— Emellertid ha ett par af dessa falska anonyma bref cirkulerat på klubbarna, och saken är således utan allt tvifvel en *coup de main.* Vill ni veta min tanke därom?

— Det skall rätt mycket intressera mig.

— Jag tror att det är ni, som tillställt det där.

— Det är charmant. Och med hvad skäl, om jag vågar fråga?

— Det torde ni veta bättre än jag. Ni har misslyckats i allt hvad ni åtagit er att genomdrifva.

— Förlåt mig, min bästa baron, jag tjenar er af nöje, men icke af skyldighet, och tycker således ej om reprimander af er. För resten har ni ju läst prosten Larssons svar.

— Ni är en öfverlöpare, herr grefve!

— Jag undanber mig...

— Ni är en förrädare mot vårt parti, som för närvarande också är kungens.

— Det är nog, herr baron. Är det er mening att söka gräl, så hade ni kunnat välja ett lägligare tillfälle. Men som ni behagar; jag står till er tjenst.

— Jag tackar er. Ni har lycka i kärlek, herr grefve; därför har ni otur i spel. Markisinnan skulle vara otröstlig, om något ondt skulle hända er. Åtminstone inbillar ni er det.

— Å — inföll grefve Bernhard med sitt försmädliga löje, som kunde reta en sten — jag tror verkligen att baron är svartsjuk. Jag hade bort gissa det, när ni öfverfaller mig så utan rim och reson. Kan jag tjena med *så litet,* så vill jag med största nöje cedera min plats hos vår ämabla värdinna. Som ni torde ha märkt, har jag ej haft skäl att beklaga mig öfver hennes kallsinnighet. Men lätta segrar ha aldrig varit i min smak. Jag öfverlämnar mina lagrar åt chefen för Svenska Botten.

— Hvad? Jag tror ni vågar skymfa markisinnan Egmont?

— Det är ju ni själf, som anser mig ha lycka i kärlek. Och hvem af oss är det, som här uttalat det ena skymfordet efter det andra?

— Godt. Bestäm tid och mötesplats!

— I Solna skog. Min tid är något upptagen, men i morgon klockan tio, sedan jag dejeunerat, tror jag mig få en halftimmes ledighet att expediera en galen baron.

— I morgon? Det går ej an. Vi måste båda öfverlefva morgondagens voteringar. Men i öfvermorgon?

— Som ni behagar.

— Vapnet?

— Pistoler.

— *Au revoir,* herr grefve!

— *Au revoir,* herr baron!

— Hans majestät konungen! anmälde i detsamma en kammartjenare, och sorlet i salen tystnade som genom ett trollslag. Allas uppmärksamhet riktades emot stora ingången.

---

25. Konung Gustaf III.

Dörrarna uppslogos, och konungen inträdde, mött och ledsagad af värdinnan ända från öfversta trappsteget af stora uppgången.

Gustaf III var vid denna tid tjugusex år gammal, ännu omgjuten af ungdomens hela behag, hvilket aldrig fullkomligt slocknade kring honom ens då, när år och bekymmer hade omtöcknat hans lif. Den höga, fria pannan, omgifven af ljusa, bakåtstrukna, lätt pudrade lockar, som slutade i ett ytterst omsorgsfullt konstverk — de stora, blå ögonen med deras utomordentliga glans — de fint bildade anletsdragen, hvilkas omtalade snedhet knappt märktes af andra än dem som sökte bristerna — de fint leende läpparna med deras uttryck af godhet — den hvita, nästan kvinnliga hyn — det högburna och likväl ständigt rörliga hufvudet — den egna kastningen på nacken, som var så karakteristisk — rörelsen med de vackra, ringprydda händerna, omgifna af deras spetsmanschetter — den lifliga, alltid värdiga, alltid behagliga, alltid uttrycksfulla mimik, som åtföljde hvarje ord och hvarje gest — den lediga, okonstlade hållningen, som likväl ej ett ögonblick glömde sig — allt gaf tillsamman en bild, hvilken ingen någonsin kunde förgäta, som engång

sett den. Däri låg dock snillets egna tjusning, som aldrig kan efterhärmas, det odödliga ljusskimmer, som aldrig kan fördunklas af små fläckar och som omotståndligt beherskar människorna mot deras vilja.

Hvad allt har man ej sagt om denne konung redan i hans yttre uppträdande! Hur begärligt har man ej hopletat hvarje skugga, som kunnat förmörka hans bild för eftervärlden! Hur har man ej karrikerat hans gestalt, hans åtbörder, hans ord, likasom man karrikerat hans historiska person, hans karakter och hans människovärde, från dubbelheten i hans ansikte och bandrosorna i hans dräkt ända till dubbelheten i hans samvete och flärden af hans regering! Ty hvad betyder all den smuts man stänkt på hans granna sidentröja mot den afgrund af förnedring, i hvilken man velat nedskuffa hans moraliska personlighet! Det finnes i lifvet knappt något brott så svart, någon skändlighet så upprörande, som man ej fräckt har pådiktat denne konung. Allt hvad fantasin målar mörkt och fasansfullt, allt hvad den sedliga känslan djupast afskyr, allt det lumpnaste som någonsin varit föremål för en despots lustar eller en lazarons usla begär, allt detta har man tilltrott Gustaf III, och om man ej kunnat uttänka något ännu förskräckligare eller mera motbjudande, så har felet icke varit deras, som så ha skildrat honom, felet har endast varit en ofullkomlighet i den mänskliga inbillningskraften, som ej kunnat uppfinna än starkare färger eller än nesligare bevekelsegrunder.

Och likväl inträdde han nu i denna vackra salong alldeles omedveten om den förfärliga roll af en Nero, en Caligula, en Heliogabalus, som man en dag skulle erbjuda honom i hans lands historia. Där syntes icke minsta spår af blod på hans mjällhvita händer. Där droppade intet gift från hans krusade, ormlika lockar. Ur fickan

af hans blå sidenrock framstack intet fäste af någon förborgad dolk. Ingen fräck blick ur hans blå ögon lät ana en tyrann, som kallblodigt mördade mäns heder och kvinnors oskuld. Ingen lönndörr öppnades för att på hans vink begrafva en fiende i evigt fängelse. Hur väl han kunde förställa sig, den trolöse »*komedianten*». Där låg en sådan ljusning af glad värdighet öfver hela hans person, att man genast vid hans inträde tyckte vaxljusen brinna klarare, de stora speglarna glänsa, blommorna i fönstren dofta starkare och ett skimmer utbreda sig öfver hela salongen. Och likasom alla plantor luta sig emot dagen, så följde alla de närvarandes blickar hans lätta, behagfulla gång genom deras vördnadsfullt vikande leder.

Han hälsade åt alla sidor med en böjning på hufvudet. Man skyndade att uppfånga hans minsta blick; man lyssnade på hvarje ord från hans läppar som på ett välljud. Alla kände sig bundna som af en förtrollning och likväl fria, sorglösa, angenäma till mods.

Var detta den despot, hvarom man läser i så många partiskrifter? Nej, svara tidens ekon, *icke ännu*. Han skulle endast blifva det inom kort. — Blef han det? Därpå visste ingen ett ord till svar i April år 1772.

Hälsningen på båda sidor var formad efter etikettens och dansskolans stränga mönster. Där var mycken ceremoni i själfva förtroligheten. Konungens *värdighet* skulle under frihetstiden ersätta allt hvad där brast i konungens *makt*. Hans vakthafvande kammarherre följde honom äfven i den förtroliga aftoncirkeln, och tvenne pager afvaktade vid dörren sin kunglige herres befallningar.

— Jag kommer sent, men låt det ej störa er i edra regeringsomsorger, min bästa markisinna! yttrade konungen i den förbindliga och skämtande ton, hvarmed han

vanligen tilltalade damer af den högre societén. — Jag ser, ni har hela ert hof församladt omkring er. Ni är i sanning afundsvärd. Ni regerar enväldigt, och likväl har ni ej en enda rebell i ert rike. Men hvad nytt från Paris? Jag hoppas er älskvärda tant befinner sig väl?

— Så väl man kan befinna sig trehundra lieues från ers majestät, svarade markisinnan i samma ton. — Min tant är ännu ej så gammal, att hon skulle förlorat sitt minne, och hon tänker med saknad på sista vintern, när hon hade den nåden att träta med ers majestät.

— Jag kan heller aldrig förgäta våra skärmytslingar, återtog konungen, mycket lifvad af det angenäma minnet. — Näst grefvinnan De la Marck hade jag ingen fruktansvärdare fiende i Paris, än grefvinnan Egmont, och jag kan tillägga, ingen trognare vän. Kan ni tro, att dessa förtjusande damer ansatte mig hårdt för hvad de kallade mina absoluta sympatier. Ni vet att man ingenstädes är så frisinnad som i Paris. Man drömmer alltid om det man ej äger själf. Jag har aldrig sett en afgjordare republikan än er tant. Det var i hennes loge jag mottog den sorgliga nyheten från Stockholm, och hvarmed tror ni hon tröstade mig? Hon varnade mig för en enväldig konungamakt.

— Förlåt henne, ers majestät! Hon borde tillbringa denna vinter i Stockholm, för att justera sin opinion.

— Tror ni det? Men Paris är ändå alltid Paris. Jag skall visa er de mest förtjusande brodermönster, som jag nyss fick med posten. Minns ni den unge Vestris, dansören med de gudomliga benen, son till sin far? Han skrifver på fullt allvar och föreslår mig att engagera en balettkår i Stockholm. Och den lilla täcka Morelli — dotter till salig kungens premierdansös, som var med och invigde Kina och som sedan blef förgiftad af sin

rival i Bologna — hvad tror ni hon har i sinnet? Hon vill *partout* komma hit och dansa vid kröningen!

— Det skulle ej skada om ers majestät engagerade henne som lärarinna i danskonsten, till exempel för borgareståndet. Men behagar ers majestät taga plats? Vi ha en liten högst anspråkslös *pas de printemps*. Det är en gammal nouveauté, som skall ha blifvit dansad i Stockholm för mer än trettio år sedan hos grefve Tessin.

— Hos grefve Tessin? Ah, jag påminner mig att jag hört talas därom. Det var då salig drottningen svimmade, när hon igenkände fröken Taube. Det var också då som Vårens parti dansades af en liten täck parvenue, en flicka af bourgeoisin, som skall ha escamoterat fröken Stenbocks kostym. Hon blef sedan gift med en grefve Bertelsköld, far till vår spanske chevalier. Grefve Tessin berättade mig det en gång, den tiden han och jag voro intima vänner.

— Ah! utropade markisinnan, synbart öfverraskad. — Jag ämnade just bedja om den nåden att för ers majestät få presentera en ung person, hvilken, om jag ej misstager mig, är en son till samma grefve Bertelsköld i hans senare gifte med nämnda person.

— Aj, aj, min bästa markisinna, när en dam vid er ålder intresserar sig för en ung man, kan man svära på att hon därtill har högst bevekande skäl. Jag hoppas att han åtminstone är ful, enögd, puckelryggig, eller åtminstone magister; ty då kunna edra öfriga tillbedjare vara lugna.

— Ers majestät torde vara så nådig och döma själf. Här är han . . . Grefve Paul Bertelsköld.

Konungen betraktade med välbehag den smärte, vackre ynglingen, som i sin enkla, svarta dräkt, med den blyga rodnaden på sina kinder och de mörka, sorgsna,

svärmiska ögonen snarare liknade hjälten i ett sorgespel, än den galante och sprättande gardesofficer, som hans majestät sannolikt hade väntat sig.

— Madame — sade Gustaf III leende och med sitt oefterhärmliga behag — jag beklagar edra tillbedjare!

— Jag vågar tro att ers majestät misstager sig för första gången i sitt lif, svarade den sköna markisinnan, döljande med solfjädern ett förrädiskt vittne på hennes kinder, som ännu icke glömt konsten att rodna.

Konungen fortfor att med nöje betrakta den unge mannen. Det sköna i lifvet anslog honom, hvar han mötte det, och man har anmärkt att alla Gustaf III:s gunstlingar voro vackra karlar.

— Har ni någon önskan, som står i min makt att uppfylla? frågade han Paul. Jag känner er far och er bror. Det skall vara mig ett nöje att se er anställd vid hofvet.

— Jag tackar ers majestät, svarade Paul. Det jag för närvarande högst önskar, står ej i ers majestäts makt att uppfylla.

— Och hvad är det?

— Att återfinna min mor.

— Hvem vet? Ni skall berätta mig det där. Jag känner på sätt och vis också er mor.

---

26. Bref och varningar.

Tredje dagen efter de uppträden, som äro beskrifna i föregående kapitel, satt Paul Bertelsköld bittida på morgonen i sitt tarfliga rum vid Lilla Nygatan i Stockholm, när man hämtade honom ett bref, som anländt med posten från Upsala kvällen förut. Han igenkände sin fars hand, bröt sigillet och läste brefvet med blandade känslor. Det innehöll, jämte underrättelser om det enformiga lifvet på Falkby, en mängd faderliga råd, hvaribland det, att Paul ofördröjligen borde försona sig med sin bror Bernhard, emedan brödernes fiendskap i annat fall skulle lägga deras fader i grafven.

— Och intet ord om min mor! suckade ynglingen dystert.

Men han bedrog sig. På tredje sidan af brefvet stod ett postskriptum, som han icke genast varseblifvit.

»Käre son — skref grefven med en förlägenhet och en rörelse, hvilka man lätt kunde läsa mellan hvarje rad — jag bör ej lämna dig i okunnighet om att vi haft bref af grefvinnan, din mor. Det kom med posten från Stockholm och innehöll att hon befinner sig väl till hälsan och hvar dag innesluter oss alla i sina böner. Vi skola, skrifver hon, icke söka att utforska hennes

vistelseort: hon bor hos goda människor och saknar ingenting annat än sällheten att än en gång i lifvet få omfamna oss, hvilket allt hon lägger i Guds den Allsmäktiges hand. Hon säger sig ofta få underrättelser om oss, ehuru jag sannerligen ej begriper huru sådant är möjligt. För dig tyckes hon vara preoccuperad af många bekymmer, men yttrar sin belåtenhet öfver fröken Sjöblads metod med Veras uppfostran och gifver i detta afseende noggranna föreskrifter. Fröken Sjöblad är också en rätt aimable och intelligent person, på hvilken man kan sig i allo förlita. Må väl, käre son. Din förtrogne fader

C. V. B.»

Det var något i slutet, som Paul ej rätt tyckte om. Men hvad betydde väl det mot den stora, för honom så uppskakande nyheten om ett bref från hans mor! Hon lefde således ännu! Redan denna visshet kunde ej betalas med berg af guld. Hon lefde, undergifven sitt öde, hon lefde i minnet, hon tänkte på sina barn! O hvar, hvar lefde hon då, och hvarför kom hon ej att aftorka sin sons tårar, den endes på jorden, som var i stånd att för henne uppoffra allt?

En liten apostille på barnslig fransyska medföljde från Vera...

»Sachez, mon très cher frère, que notre mère nous a écrit et qu'elle se porte bien, quoiqu'elle pleure tous les jours notre absence et prie le bon Dieu de nous garder. C'est que j'avais parfaitement raison, n'est-ce pas, qu'elle n'était nullement partie, qu'elle reste encore près de nous, et qu'elle reviendra un jour nous embrasser, si nous sommes très sages et très obéissants. Quant à moi, je ferai mon possible, et vous le ferez mille fois

mieux que moi. Sachez aussi, que mon père m'a donné, le jour de ma naissance, un autre petit agneau, qui se nomme Bibi, au lieu de mon pauvre Bijou, qu'on m'a si affreusement tué, et il est tout blanc, c'est à dire que la tête seule est toute noire comme le pot de Långa Karin, vous vous en souvenez. Adieu, mon plus cher ami, je vous baise soixante-dix fois les moustaches, si vous en avez quelques-unes, et je suis votre très petite, très sotte et très obéissante soeur

Vera Bertelsköld.»

Paul kysste brefvet.

— Vi äro dock två som hålla tillsamman i lif och död, sade han tyst vid sig själf. Men huru skulle han begagna de vinkar dessa bref innehöllo om hans mors vistelseort?

Någon rörde vid låset på hans dörr. Den öppnades, och in trädde ett af dessa trasiga tiggarbarn, som ströko i mängd kring Stockholms gator. Det var en flicka af samma ålder som Vera, och denna likhet anslog Pauls lättrörda hjärta. Innan flickan ännu frampipat den vanliga gnällande bönen om en slant, hade Paul redan räckt henne ett silfvermynt, som för hans kassa var en ej obetydlig uppoffring.

Flickan neg och räckte honom tigande ett stycke groft papper. Han uppvecklade det och läste till sin ytterliga förvåning:

»Skynda er genast till Solna skog. Er brors lif sväfvar i fara.»

Ingen underskrift och stilen okänd.

— Hvem har skickat dig? frågade Paul.

Flickan tecknade med en gest att hon ej kunde svara. Hon var döfstum.

— I sådant fall stannar du här i mitt rum, tills jag kommer tillbaka, tecknade Paul och fattade genast sin hatt, för att skynda till Solna.

Uppmaningen måtte komma från hvem som helst, han måste hörsamma den, han hade ju därtill två starka skäl: det gällde hans bror, och denne bror var hans bittraste fiende.

Men i dörren mötte han markisinnan Egmonts fransyska kammarjungfru, den lilla Babette, om hvilken ryktet sade att hon visste mer om sin frus hemligheter, än en kammarjungfru med rätta bör veta. Hon ställde sig dristigt i vägen för den bortilande Paul.

— Ett ord, monsieur! sade hon med tvärsäkerheten af en favorit, som ej låter af något hinder afskräcka sig.

Paul stannade.

— Madame anhåller att monsieur ville ha godheten nu genast besöka henne. Hennes vagn väntar här utanför.

— Jag skall komma om en timme eller två; för ögonblicket är det omöjligt, svarade Paul.

— Förlåt, madame ber mig tillägga att monsieur ej bör förlora ett ögonblick. Det är af högsta vikt.

— Har Babette någon aning om hvad det är? — och ett guldmynt, hans enda, smögs i den mäktiga kammarjungfruns vana hand.

— Jag vet ej. Förmodligen något tapisserimönster, som madame vill rådgöra om, svarade Babette med spetsfundig min.

Paul tvekade. Han såg sig om efter den döfstumma flickan: hon var försvunnen. Han fattade för andra gången en hatt och skyndade ut.

— Hvad skall monsieur med två hattar? frågade den näbbiga budbärerskan.

Om några sekunder satt Paul i vagnen, som flög mot Norrbro och sedan mot Drottninggatan, så att det gnistrade i gatstenarna.

— Vänta härutanför! sade Paul till kusken, när de stannade vid hotellet.

Klockan hade nyss slagit nio. Det var en ovanligt tidig timme hos markisinnan Egmont, som aldrig mottog något besök förrän tidigast klockan tolf. Likväl hade hon redan gjort sin toilett, hvilken med tidens hårklädsel måste, redan den, ha upptagit minst en timme. Det var en lätt, men omsorgsfull morgondräkt. Hon såg ovanligt allvarsam ut, och likväl hade hon aldrig varit mera förtjusande.

Hon satt vid sitt chokolad, när Paul inträdde, och tycktes ha väntat honom med otålighet.

— Förlåt min enträgenhet, sade hon, men det är icke för min skull jag besvärat er hit, det är för er. Var god och tag plats. Jag måste göra er en indiscret fråga. Har ni någon fiende här i Stockholm?

— Kanhända, svarade Paul.

— Då är det som jag anat. Det kan ej vara någon annan än er bror.

— Ack, madame, jag måste bekänna för er, att jag står som på nålar. Jag har nyss fått en anonym uppmaning att genast skynda till Solna skog, emedan min brors lif sväfvar i fara.

— Hvad säger ni? Anonym?... Låt se, det kan icke vara annat än en maska i det infama nät af intriger, hvarmed man tyckes börja att omsnärja er. Jag vill berätta hvarför jag bedt om ert besök. Som ni minns, var hans majestät mycket nådig i förrgår. Sedan ni gått, behagade han göra mig flera frågor om er person, och jag — jag utmålade er icke alldeles som ett vilddjur,

det kan ni förstå. Hvad kan jag göra för den unge mannen? frågade hans majestät slutligen. Sire, sade jag, försätt honom i tillfälle att visa hvartill han duger. Gif honom någon liten anställning i närheten af ers majestäts person... *Mais si,* sade konungen med sitt fina smålöje, tror ni han skulle vara smickrad af en kammarjunkareplats? Det förstår jag mig betvifla, svarade jag; men en liten handsekreterarebefattning tror jag skulle anstå honom bättre, om det också vore blott för att skrifva adresserna på ers majestäts correspondance... Han skall få den, sade konungen, och på ert ansvar, madame, ty den enda plats jag har ledig är just för min hemliga correspondance. Är han fidel och discret?... Som grafven, svarade jag. Det är bra, sade konungen.

— Men, madame...

— Inga men. Ni bör veta, min bästa Bertelsköld, att från en sådan plats är vägen alltid öppen till hvilken annan som helst. Ingenting hindrar er att om några månader begära en officersfullmakt vid gardet, om den convenerar er bättre. Jag tänkte genast därpå, men jag ansåg det vara bättre att ni får tid till besinning.

— Hur skall jag tacka er för så mycken godhet?

— Genom att höra på hvad jag säger och ej se ut som ni vore med edra tankar i månen. Kort sagdt, ni var så godt som säker om platsen, när jag i natt på en bal hos änkedrottningen fick höra att någon hade förtalat er hos hans majestät. Man hade sagt kungen att ni blifvit bortvisad, för något infamt etourderie, från ett universitet i Liffland eller Finland, jag minns ej hvar; med ett ord att ni vore en högst indiscret och opålitlig person. Olyckligtvis var hans majestät ej mera på balen, och i dag middagstiden reser han ut till Ekolsund. Ni

måste därför på ögonblicket skynda till slottet och begära enskildt företräde; jag har arrangerat så att ni får det. Ni förklarar där öppet orsaken till er förvisning, hvilken ej *kan* äga någon ignobel anledning. Hans majestät är förberedd, han skall höra er med godhet, han skall gifva er denna förtroendepost, som fäster er dagligen vid hans person, och er lycka är gjord.

— Men jag kan ej fara till slottet i detta ögonblick. Ni glömmer min bror...

— Ah, er bror! Och *hvarmed* har han gjort sig förtjent att ihågkommas?

---

27. Intriger och spindelnät.

Vore ni i min belägenhet, yttrade Paul, är jag öfvertygad om, att ert hjärta genast sade er hvad ni borde göra. Min far lider af vår olyckliga tvedräkt och befaller mig att söka försoning. Min mor... ja, hvarför skulle jag dölja min aning för er? Den anonyma uppmaningen kommer kanske från min mor.

— Och ni tror att er mor skulle bedja er rädda sin dödsfiende!

— Just därpå igenkänner jag henne, madame. Ett bref från min mor har anländt till Falkby. Hon är antingen här, eller har hon här en förtrogen.

— Nej, min bästa grefve — återtog markisinnan efter något betänkande — ni är alltför oerfaren uti intrigens kortkonster. Den person som skrifvit uppmaningen vet troligen ganska väl att hans majestät i middag lämnar staden, att ni sedan ej får tillfälle att rättfärdiga er och att den afundsvärda post ni skulle bekläda blir under tiden bortgifven åt en annan. För att hinna fram och åter till Solna, där man nog skall draga försorg om att uppehålla er, behöfver ni minst två timmar. När ni kommer tillbaka, är konungen invisible och er lycka förspilld. Se där orsaken, hvarför man skickat er denna försåtliga apostille.

— Tillåter ni att jag begagnar er vagn och edra hästar?

— Med nöje. Men jag försäkrar, att jag blir allvarsamt ond på er, om ni är nog envis att försmå ett godt råd. Far icke till Solna, far direkt till slottet, och sedan ni demaskerat det nedriga förtal man lagt som en krutmina under er lycka, kan ni ju resa hvart ni behagar.

Och markisinnan fattade hans hand med en så bedjande, så oemotståndelig blick, att den hade kunnat göra en kardinal till affälling.

— Nej, madame, sade Paul. Öka er godhet med att förlåta min ohörsamhet. Jag skall söka att godtgöra den med hela mitt lif.

— Bertelsköld, jag besvär er, *för min skull,* om ej för er egen — far ej till Solna! Far till slottet!

— Har ni något annat att befalla?

— Hvad? Ni går?

— Dröjer jag längre, blir jag min pligt otrogen. Ni, som så väl vet uppskatta en kvinnas hjärta, lär er, madame, att äfven uppskatta en mans!

Paul störtade ut.

Markisinnan Egmont uppstod, blek af vrede, och ringde häftigt på kammarjungfrun.

— Babette, sade hon, när grefven kommer tillbaka, blir han icke emottagen.

— Men om han passerar lilla trappan?... frågade flickan och snörpte på läppen.

— Nej, nej, nej, säger jag. Han tages ej mot under någon förevändning. Han är en otacksam...

— Men om han ångrar sig?... Om han skjuter ihjäl sig? Han är i stånd till allt... och han ser bra nt, när han är vild, återtog Babette, som ingalunda

var likgiltig för en vacker ung man och ett vackert guldmynt.

— Gå, jag vill vara allena!

Babette gick.

— Blåser vinden från det hållet nu? puttrade hon vid sig själf. — Nå, litet gnabb ibland, det kan allt vara en variation. Men jag vill vara en bondpiga, om jag ej får kontraorder inom en timme... Nu redan? Jaså.

Ringklockan ljöd.

— Babette, tog grefven min vagn?

— Ja, ers nåd. Han var verkligen nog oförskämd.

— Det var jag som *erbjöd* honom den. Han kommer säkert tillbaka, men du kan säga honom att jag nyss ridit ut.

— Och om han kommer i kväll?

— Så är jag ej hemma.

— Men om han kommer i morgon?

— Du är odräglig. I morgon få vi se.

Babette gick, men hon hade ej hunnit tillsluta dörren, innan ringklockan ljöd för tredje gången.

— Jag är hemma i kväll. Men du kan säga honom att jag är mycket ond.

— Skall jag visa honom tillbaka, om han kommer på förmiddagen?

— Är du icke en kardborre, du? Nåväl, han må komma. Men stora trappan, förstår du?

— Det skall ske, ers nåd.

— Vänta... Jag tar ej emot någon annan i dag. Jag har migrän.

— Jag tycker att ers nåd aldrig sett så blomstrande ut.

— Blir jag lydd?

— Ers nåds befallning skall följas till punkt och pricka.

— Gå din väg!

Babette försvann.

— Nå, det visste jag strax, knotade den bortskämda tjenarinnan med en knyck på sin trubbiga näsa. — Det var så säkert som solsken efter ett åskregn.

Emellertid måste vi för en stund lämna markisinnan Egmont allena med sina älskvärda nycker, för att inträda i en annan förnäm våning vid Drottninggatan, där grefve Bernhard Bertelsköld samma morgon satt upptagen af några bref, som tycktes för honom hafva ett särskildt intresse.

— *Affären numero ett,* sade han till sig själf, i det han sorterade brefven. — Ju mera jag tänker därpå, desto naturligare, ja nödvändigare finner jag att min far gifter sig med fröken Sjöblad. Det är det enda medlet att för alltid afklippa madames spekulationer. Hon anser sig oumbärlig, hon pretenderar att vi på våra knän skola bedja henne komma tillbaka. Naturligtvis väntar hon då, att hon skall blifva återkallad med en eclat, som skall gifva henne fullständig revanche. Men hon skall bedraga sig. Vi skola sörja för att rupturen blir irreparable, och det sker bäst genom en efterlysning i Posttidningen. Agreabelt är det väl icke att låta illustrera avisorna med vårt namn, men hvad gör man ej för sin fars lycka! Man skall beundra min sonliga uppoffring. Svårt, kanske omöjligt blir det att förmå *mon cher papa* till ett så afgörande steg. Jag känner honom: där behöfs ej mer än att Vera lipar eller Paul deklamerar, så sticker han tåg. Det är därför bäst att jag tar det afgörande steget. Han skall lamentera, det är tydligt, men han skall finna

sig i det som ej mera kan ändras. Således en annons af följande lydelse:

»Alldenstund min hustru Ester, född Larsson — det bör heta: min hustru — på okändt sätt förlupit min bostad och icke heller utredas kan, hvar hon för närvarande håller till — håller till, det är bra! — alltså varder hon, Ester Larsson, härmedelst lagligen uppmanad att inom natt och år infinna sig till sammanlefnad med mig; i vidrigt fall — det vidriga vore, om hon infinner sig på rekvisition — i vidrigt fall träder jag i annat äktenskap. Falkby den 6 April 1772. Carl Victor Bertel... — pennan ger icke bläck! — Bertelsköld; grefve, generalmajor och riddare af Kongl. Svärdsorden samt Kongl. Danska Dannebrogen och Kejs. Ryska S:t Anne ordens första klass.»

— Så där, nu är saken i ordning. *Avis au lecteur.* Som hvarje god komedi, innehåller slutet af ena akten uppränningen till den andra. José!

— Sennor!

— Detta papper bär du i dag till Posttidningens tryckeri, med tillsägelse att det införes i morgondagens nummer.

— Det skall ske, sennor.

— *Affären numero två,* återtog grefve Bernhard. För den händelse att min herr bror skulle lyckas innästla sig hos hans majestät, oaktadt allt hvad jag redan låtit transpirera om hans nobla person, blir det nödigt att genom grefve Scheffer låta hans majestät i tid få del af morgondagens annons. Vår nådige konung har, med allt sitt koketteri för de ofrälse stånden, en mycket fin näsa för aristokratiskt fullblod och en ännu större horreur för publik skandal. *Merci, mon génie!* Denna annons liknar hästen på ett schackbräde: han slår snedt, men

han slår åt alla håll och hoppar, om det behöfs, öfver kungen själf... José!

— Sennor!

— Denna biljett bär du till riksrådet grefve Scheffer.

— Skall ske, sennor.

— *Affären numero tre.* Turen är hos er, min nådiga markisinna! Jag har här ett utkast, som jag hoppas skall bereda er en angenäm surpris. Låt höra: »Huru länge skola redlige svenskar låta utländske Tartuffer — nej, det duger icke, språket måste rätta sig efter publiken, således plumpt som en slaktarhund. — Huru länge skola redlige svenskar låta utländske fähundar, ulspeglar och liderligt slödder, som göder sig af ärligt folks svett och blod, huttla med landets välfärd? Man känner ganska väl ett illa beryktadt hus vid D..gatan, där alla kvällar nedrigheten utbreder sin påfågelsstjärt i den kungliga nådens solsken och lasten frossar af den gråtande dygdens blodiga tårar. — Bra; det där skall komma mobben att snyfta. — Man känner också en viss förnäm Spader Dam, som kallar sig Mark...a E..t och som berättar för hvem som vill höra det, att alla svenskar äro dummare än slaktoxar, hvarpå hon anför som ovedersägligt bevis, att hon nu mer än ett halft år så till sägandes sparkat dem hvar dag som fän utför trapporna. Man vet också att besagde Spader Dam, som har ett godt öga till Ruter Kung, varit, förr än hon kom hit, prinsessa på ett spinnhus och låtit öfvertala sig att behedra — behedra, det är korfmakarstil — Sverige med sin person, på det villkor att hon skall uppbära här en pension af trettitusen — det är för litet — femtitusen riksdaler, för att lära oss, dumma åkarekampar, göra kabrioler efter nyaste modet. Hon har för närvarande tjugufyra — låt vara tjugunie — förklarade

kurtisörer, som för hennes räkning manövrera på riddarhuset, för att alldeles göra kål på de ofrälse stånden, hvarefter besagde Spader Dam skall upphöjas till Trumf Ess och styra riket med Svälter Räf. Huru länge skola redlige svenskar» och så vidare. — Vi skola tillägga en fin uppmaning i slutet, att folket själf bör förskaffa sig hämnd för dygden och rättvisan, som trampas så nedrigt under fötterna. José!

— Sennor!

— Detta papper bär du till redaktören för tidningen Riksfiskalen och hälsar från mig, att han inför det som vanligt, strängt anonymt och med det första. Säg honom, att ackordet fördubblas för denna gång.

— Skall ske, sennor!

---

28. Affären numero fem.

Affären numero fyra, fortfor grefve Bernhard. Rådet är formligen afsatt, tack vare den lilla dufning jag i rätta ögonblicket förstod att gifva det ofrälse högmodet. Det sig så kallande fäderneslandet är räddadt, och den sig så kallande friheten kan vara belåten. I detta grumliga vatten skall mer än en fiskare utkasta sin not. Den klokaste och djärfvaste kommer att fånga de största fiskarna. Jag vet en som är klok, men icke djärf, och det är vår nådige suverän med sina teatraliska gester. Jag vet många som äro djärfva, men icke kloka, och däribland vår ridderlige chef för Svenska Botten. — (Ah, jag hade så när glömt, vi ha något otaldt vid Solna, och klockan är redan nio. Det är således *affären numero fem;* klockan elfva bör allt vara slut, och då finns antingen en narr mindre i världen, eller ock två narrar mera, som gå att spisa middag, sedan de tagit motion. Hela narrspelet är blott en parentes uti numero fyra.) — Hvad den affären angår, vet jag en som är klok och djärf på en gång; således bör segern ej vara tvifvelaktig. Rådstaburetten — *çà n'est plus mon grade.* Men för att icke lämna något medel obegagnadt, återstår ännu *affären numero sex.*

Grefve Bernhard framletade några äldre, redan gulnade anteckningar och jämförde dem med ett nyss anländt bref. Ett nästan hemskt uttryck växlade tidtals om med det vanliga spefulla löje, som numera nästan beständigt bosatt sig på hans läppar.

— Jag vet i sanning ej — fortfor han — om min fars onkel, grefve Torsten Bertelsköld, var en så raffinerad statsman som han själf tyckes låta påskina i dessa hans hemliga memoirer; men hvad jag med säkerhet tycker mig finna, är att han var en dupe för sin vidskepelse och sin lifliga fantasi. Med hvilken löjlig superstition talar han icke om denna ring, som han ansåg vara en osviklig talisman för all jordisk makt, ära och lycka! Och har han icke gifvit sig mödan att hopdikta om alla dess underverk en legend, som kunnat hedra en kapucinermunks uppfinningsgåfva! Anteckningarna sluta med en dunkel antydning om förhoppningar så förmätna, att mina små ministerplaner i jämförelse med dem äro en skolpojkes korthus. Men se här i brädden en anteckning af annan hand: »förlorad genom en mened till änkan Flinta» ... Flinta? Förmodligen samma flinta som kom min styfmor att gnistra; det var väl att jag kom ihåg den gamla häxan...

— Jag kan ej neka likväl — återtog grefven, efter någon besinning — att min kära grandonkels legend har väckt hos mig en viss nyfikenhet. Det vore, *par curiosité,* rätt amusant att äga ett sådant litet stycke monopol på den handelsvara, som är kurantast på marknaden. Hvilket löjligt infall af mig att låta efterforska den gamla kopparbitens senare öden! Vår vän Ljung tyckes ha varit senaste kände innehafvaren. Se här hvad han skrifver till mig: ringen har blifvit honom frånstulen för tjugu år sedan. Han har på min begäran

förgäfves låtit efterlysa den i kyrkorna såsom en familjeklenod och råder mig att icke fästa någon vikt vid denna gamla vidskepelse, hvilken endast gjort människor galna. Rådet är utan tvifvel ganska förståndigt, men ... finns här ingen lyckans förklarade gunstling, af hvilken jag kunde återfordra mitt rättmätiga arf? ... En kvart på tio! Det är tid att expediera vår affär numero fem.

Grefve Bernhard framtog ett par rikt med guld inlagda pistoler, prydda med det kungliga spanska vapnet, undersökte dem noga, ombytte flintor i låsen, instack dem i fickan på sin långa pälsbrämade öfverrock, steg i sin väntande vagn och befallde kusken köra till Solna.

Nordväst från Stockholm, uti den landtligt stilla nejd, där nu Choræus hvilar nära den gamla kyrkans mur och dit sällan ett genljud tränger af stadens larm, hade vårsolen redan bortsmält snön, och de första lärkorna kvittrade högt i den blå rymden. Västerom kyrkan låg en liten talldunge och vid den en bondgård, där stundom en och annan hederlig stockholmare sommartid brukade med barn och blomma söka sig en filbunke eller en korg med läskande smultron; men nu var nejden så enslig i menförestiden, att knappt ett mera passande ställe kunde väljas för det slags affärer »numero fem», som hörde till adelns hvardagsnöjen, men vid hvilka den högadlige grefve Bertelsköld likväl tycktes fästa så ringa vikt.

Båda motståndarne voro precisa och ankommo nästan på slaget tio, baron Sprengtporten åtföljd af sin sekundant, kapten Wagenfelt. Hvarken lärkornas kvitter, eller det glada solskenet, eller vårkänslan i hela naturen tycktes på herrarne göra det minsta intryck. De hälsade hvarandra höfligt, men kallt, och platsen bestämdes vid foten

af talldungen, hundra steg ifrån bondgården, hvars invånare, icke ovana vid sådana gäster, knappt tycktes bevärdiga dem med en flyktig uppmärksamhet.

Emellertid fattades ännu en fjärde person. Bertelskölds sekundant, auditören Hägerflycht, som lofvat rida ut på bestämd tid, lät vänta på sig.

Herrarne blefvo otålige.

— Er sekundant, herr grefve, tycks ha förglömt sig vid frukosten, yttrade Sprengtporten.

— Han justerar troligen protokollet öfver rådets afsättning, svarade Bertelsköld med en retsam anspelning på anledningen till deras tvist. — Det hindrar oss icke att uppgöra affären, ifall kapten Wagenfelt har den godheten betjena oss båda.

— Nej, herr grefve, det är en artighet af er, som jag ej kan mottaga, genmälde motståndaren. Tillåter ni mig att bjuda ett glas madera, medan vi vänta? — Och han framtog ur fickan en fältflaska, hvars påskrufvade tennpropp tjenstgjorde som bägare.

— Med största nöje, svarade Bertelsköld, ty vårvinden blåste kall från staden och man hörde uret i Jakobs kyrktorn slå half elfva.

— Det sägs att herr grefven äger de bästa pistoler i Sverige, återtog Sprengtporten. Skola vi förkorta tiden med en liten profskjutning?

— Om det roar baron. Jag hade den lyckan att på en jagt i Aranjuez nedlägga ett vildsvin, som angripit infanten af Spanien, och hans höghet behagade förära mig pistolerna till ett minne af min obetydliga tjenst. De träffa verkligen ej illa. Se där! . . .

En sparf flög upp från den nära gärdsgården. Skottet small, och den vingade invånaren i Solna skog föll med krossadt hufvud till marken.

— Bravo! Väl träffadt, min bästa grefve; utropade Sprengtporten. Infanten af Spanien skulle ej göra det bättre. Jag vet verkligen ej om jag vågar försöka en täflan, men kanske får jag bedja kapten Wagenfelt vara god och hålla denna louisdor mellan tummen och långfingret. Ja, var lugn, jag ansvarar för fingrarna!

Kaptenen tvekade ett ögonblick, men seende Bertelskölds spefulla min, fattade han guldmyntet med motsträfvig hand och ställde sig på åtta stegs afstånd.

— Nej femton, om jag får be, nickade baronen leende. Det är ju i dag den öfverenskomna distansen.

Och nästan utan att sikta, höjde han pistolen. I samma ögonblick flög den lätta blå röken ut från dess mynning, och guldmyntet låg plattadt af kulan några steg därifrån. En skickligare skytt än Sprengtporten fanns knappt den tiden.

— Jag återgifver herr baron sin komplimang, sade Bertelsköld kallt. Detta skott borde belönas med en fältmarskalksstaf. Emellertid torde herr baron tillåta, att min sekundants oförklarliga dröjsmål ej längre uppehåller oss. Min tid är upptagen.

— Min också. Men jag kan ej döda er utan laga vittnen, herr grefve!

— Jag däremot finner mig alldeles icke generad att döda er, herr baron!

— Där kommer ändtligen Hägerflycht! utropade kapten Wagenfelt, pekande på en vagn, som med trötta hästar långsamt närmade sig på den dåliga vägen.

— Det är icke han, sade Bertelsköld, det är en främmande person.

Den främmande kom närmare, och ur vagnen sprang med brådskande hast en svartklädd yngling. Det var Paul Bertelsköld.

— Ah, det kommer oss förträffligt till pass. Det är er bror, herr grefve, som erbjuder sig att blifva er sekundant.

— Med hvems tillåtelse är ni här, min herre? utropade grefve Bernhard, blek af vrede. — Aflägsna er på ögonblicket härifrån!

Paul låtsade icke höra dessa ord, eller brydde han sig ej om att svara. Han vände sig med en höflig hälsning till baron Sprengtporten och sade:

— Tillåt, herr baron, att jag blir den förste som växlar en kula med er!

— Hvad behagas?

— Jag anhåller om den äran att få byta kulor med er.

— Är ni galen, herre? Hvad f-n ha vi obytt med hvarandra?

— Ingenting. Men jag förnyar min anhållan.

— Hör på, min unge vän, klockan är strax elfva, vi ha ej tid att prata bort hela dagen med barnjoller. Var god och mät ut platsen med kapten Wagenfelt, och ställ er sedan på er plats som sekundant!

— Herr baron, återtog Paul, jag är ej något barn, som ni kan skrämma med busen, och jag förklarar att ifall ni ämnar slåss med grefve Bernhard Bertelsköld, måste ni först slåss med mig. Vägrar ni det, så förklarar jag er i dessa herrars närvaro för en skurk och en usling.

— Hut, herre! Nej hör på den morsgrisen! yttrade Sprengtporten, hälften förargad, hälften leende. — Han talar ju som en gammal karl. Har ni då en så utomordentlig lust att låta skjuta ihjäl er, min unga herre?

— Det kvittar mig lika. Jag vill slåss med er.

— Hvad säger ni, herr grefve, om denna proposition? Ni har obestridligt en äldre rättighet till min kula. Det tillhör således er att samtycka eller vägra.

— Jag svarar att denne pojke är förryckt och att den, som obedd blandar sig i en hederssak, förtjenar att jagas härifrån af våra lakejer. Emellertid, och då min sekundant ännu dröjer, lämnar jag herr baron fullkomlig frihet att expediera honom som ni finner för godt.

— Jag tackar er, yttrade Paul med en lätt bugning. — Kanske jag får bedja grefve Bertelsköld vara min sekundant. Jag skall sedan bevisa honom samma tjenst, om det står i min makt.

— Hör nu, mina herrar — utropade baronen med synbar förvåning — har jag hört galet, eller äro herrarne icke bröder?

29. Slutet på affären numero fem.

Har jag hört galet? Äro herrarne icke bröder? — Denna fråga grep Paul Bertelsköld; han tog fyra steg framåt, närmade sig grefve Bernhard och bjöd honom handen, utan att med ett ord förråda de känslor, som kämpade i hans inre.

— Er bror bjuder er handen, herr grefve! yttrade Sprengtporten.

— Ja, hvad vill ni man skall göra med de dumma pojkarne på riddarhuset? yttrade grefve Bernhard till Wagenfelt, utan att låta märka den försoning och själfförsakelse Paul erbjöd honom. — Skicka dem hem till far och rekommendera dem till en risbastu!

Paul drog sin hand tillbaka och sade till Sprengtporten:

— Herr öfversten har första skottet.

— Nå, om ni ändtligen är ledsen vid lifvet, så *à la bonne heure*. Men jag mottager ej någon fördel och proponerar att vi skjuta båda på samma gång. Ni kan lita på mina pistoler: den ena klickar aldrig, när den andra ger eld; *de två* äro bröder!

Sekundanterne utmätte platsen; denna väntjenst kunde grefve Bernhard ej vägra sin bror. Man delade

vind och sol lika; man öfverenskom att de två stridande skulle från tjugu stegs afstånd avancera emot hvarandra och vid femton stegs afstånd båda skjuta på samma gång.

Det skedde, signalen gafs, och de aldrig svikande vapnen brunno så på samma gång af, att knallen liknade den af ett enda skott.

Paul hade stått nära en tall. När röken skingrades, såg man honom vacklande gripa efter trädets stam.

— Ett köttsår! En extra kotlett uti vänstra skulderbladet. Har ingenting att betyda, är bra om två veckor! utropade baron Sprengtporten med glädtig min, i det han skyndade fram, ty han var van att på pricken beräkna hvar kulan skulle slå in.

— Det är ingenting! sade Paul.

I detsamma hvitnade hans kinder, och han sjönk till marken, under det att hans maktlösa hand gled ned långs trädstammen.

Två af herrarne skyndade till: den tredje stod orörlig. Det befanns att kulan träffat *nästan* på den prick som var henne föreskrifven, endast en half tum för lågt, och denna halfva tum gjorde »kotletten» i skulderbladet ganska betänklig.

— Det var f-n, sade Sprengtporten. Jag hade ändå ett stycke sol i ögonen. Vill ni vara god, herr kapten, och skaffa den unga karlen vård i bondgården, tilldess jag hinner anskaffa en läkare? Jag själf behöfver för närvarande en skräddare både för rocken och hullet; men se här ett bindtyg, som jag alltid för med mig!

Och han visade sin blödande högra arm, på hvilken Pauls kula uppsprättat ärmen så skickligt, att ingen sax kunnat göra det bättre, från armbågen ända till skuldran.

— Hvilken olycka! Ni är sårad, ni blöder, min bästa baron! utropade nu grefve Bernhard, och det var

det första tecken till deltagande, som förnams från hans läppar.

— Ja, lydde svaret, för denna gång måste ni ursäkta mig, herr grefve, att jag ej kan servera er med en kula för pannan, hvartill jag tycker mig känna alltmera lust, ju närmare jag haft den äran att profitera af er bekantskap. Som ni ser, är jag urståndsatt att föra mitt vapen. Det är således er bror som ni har att tacka för ert lif, kanhända med uppoffring af hans eget. Herrarne voro likväl bröder, ser jag!

— Jag ber er ihågkomma, att vår likvid är uppskjuten, men icke afgjord! återtog grefve Bernhard, mörk i hågen.

— Jag hoppas det, om det annars finns någon gudomlig rättvisa, svarade Sprengtporten. Den där unga karlen, er bror, som jag såg för första gången i förrgår och med hvilken jag aldrig haft ett hastigt ord obytt, hvarför tror ni att han uppsökt oss här och surrat mig som en geting mot ögonen? Det där är just icke vanligt, herr grefve, ty ryktet om mina förra *rencontres* har en förundransvärd effekt att hålla flygfän på afstånd. Men jag vill byta min värja mot en oskalad rödbeta och mitt adliga namn mot en tattares prästbevis, om icke den unga narren kom enkom för er skull och fordrade preferencen. Och likväl — när han bjöd er handen, hade ni ej tillfälle att skänka honom någon uppmärksamhet. Fy, herr grefve, det var ignobelt af er! Säg mig det värsta en bror kan fela emot den andra — säg att han stulit min älskarinna, att han plundrat mitt arf, att han smädat min heder, om möjligt, att han dödat vår gemensamme far eller vår gemensamma mor — ty så infamt kan ej naturen förneka sig, att ni två kunna hafva både far och mor gemensamma — och likväl, om

han komme till mig i en sådan stund, när ingen vet hvem som lefver en timme härefter — och om han komme för att köpa mitt lif med att erbjuda sitt — och räckte mig handen i ett sådant ögonblick — nej, herr grefve, om jag i den stunden toge på mitt samvete att visa hans hand tillbaka, då skulle jag aldrig kunna se en ärlig karl uti ögonen mer, och jag skulle anse mig stå utstruken som en skamfläck ur människosläktet, hvars heligaste bud jag trampat som en kannibal under fötterna! ... Där har ni mitt afskedsord, ni er så kallande grefve, som ej har i edra ådror så mycket ädelt blod som min sämste trosspojke, och som icke af er spanska beskickning lärt er mer än högmodet, kamarillaintrigen, dolken, vendettan och kanhända, som kronan på dessa ovärderliga egenskaper, konsten att drapera er mantel, så att ni ser ut som en röfvaranförare ... Se om den unga karlen, Wagenfelt! Jag skyndar att genast återskicka min vagn och en läkare.

Med dessa ord vände baron Sprengtporten föraktligt sin motståndare ryggen och återreste till staden, gnolande på en favoritmelodi ur operan Zenaïde, medan Bernhard Bertelsköld, till utseendet fullkomligt likgiltig, följde honom i sin vagn några steg därefter. Paul blef emellertid införd i bondstugan, där kapten Wagenfelt undersökte blessyren och fann att kulan måste hafva passerat igenom en flik af högra lungan, eller åtminstone mycket nära därtill. Blödningen var stark och nästan omöjlig att hämma.

I stugan voro endast ett åldrigt par med deras barnabarn och en medelålders kvinna, som vid de främmandes inträde satt och läste för bondfolket.

— Det düra skulle mora från Östanlid reprera, så'et sitter hop, för annars bloar han ihjäl sig till middag, menade gubben, skakande på hufvudet.

Vid dessa ord lyftade den läsande kvinnan långsamt sina ögon från boken, hoplade permarna mycket ordentligt och närmade sig den sårade, ännu sanslöse ynglingen.

— Vill I låta mig lag' om'et? frågade kvinnan, och utan att vänta på svar, sköt hon de andra åt sidan.

— Mora reprerar kritter och annat folk, inföll gubben med hela värdigheten af ett kollegium medicum, som utfärdar intyg för en kammarjägare eller en tvålfabrikant. — Herren kan så gärna si om sig där himma i staden en timme; nog svarar mora för lifshanken.

30. Än en försvunnen.

För markisinnan Egmont skredo timmarna framåt med snäckans långsamhet. Gång efter gång ringde hon på Babette, för att fråga om något besök blifvit anmäldt vid stora trappan, om vagnen blifvit återskickad, om något bud väntade nere i förstugan, och tusen andra saker, hvarmed otålighet och ledsnad bruka plåga sig själfva och andra. Man måste göra Babette den rättvisan, att hon förstod med en viss skicklighet variera de enformiga svaren. Ena gången hette det: Nej, madame! — andra gången: Å, bevars! — tredje gången: Hvem skulle det varit? — och en knyck på nacken kompletterade meningen.

— Babette! — sade markisinnan slutligen — jag tyckte mig höra en vagn.

Babette gick och återkom med det svar att unga grefven skickat vagnen tillbaka från Solna.

— Gå, fråga kusken hvilka personer han träffat vid Solna.

— Det har jag tagit mig friheten fråga på egna vägnar — sade Babette illparigt — och Andersson har trott sig igenkänna öfverste Sprengtporten, men de

andra två herrarne kände han icke. De lära ha roat sig att skjuta till måls.

— Befall Andersson åter spänna för, jag vill genast åka ut, sade markisinnan bleknande.

Hon förstod nu allt, och hon darrade för baron Sprengtportens kända konst att döda.

— Hästarna äro trötta, madame!

— Så låt sadla araben!

Befallningen åtlyddes, men den halftimme, som förgick innan markisinnan Egmont satt till häst och sprängde, åtföljd af sin ridknekt, långs Drottninggatan, uppför Kungsbacken och vidare förbi Rörstrand utåt Carlberg och Solna, denna halftimme syntes henne längre än den månad hon tillbragt på hitresan från Paris.

I närheten af Carlberg mötte hon en ryttare; det var kapten Wagenfelt, som återvände till staden att frukostera. Hans förlägna min undföll ej den unga ryttarinnans skarpsynthet, och i stället att med en lätt hälsning passera förbi, svängde hon hastigt tvärs öfver vägen och spärrade för kaptenen hvarje utväg att undkomma henne.

— Förlåt, sade hon, är allt redan förbi, när herr kapten kommer ensam tillbaka?

— Grefve Bertelsköld och baron Sprengtporten återvände till staden för vidpass en timme sedan.

— Oskadade...? Svara mig utan tvekan, jag känner allt, och äfven om jag ej gjorde det, skulle kapten ej lyckas att föra mig bakom ljuset.

— I sådant fall — svarade Wagenfelt med en artig bugning — kan jag lugna ers nåd med den försäkran att allt var en bagatell. Baron Sprengtporten fick endast högra armen lätt upprispad; det är en skråma som är läkt i öfvermorgon.

— Och grefve Bertelsköld?

— Ej ett hår är krökt på hans hufvud, såframt han ej skulle ha åkt omkull på hemresan, ty i detta väglag är allting möjligt.

Markisinnan fixerade offret för hennes nyfikenhet.

— Baron Sprengtporten har ej varit lycklig i dag. Han har sårats, och hans motståndare är oskadad. Tillstå, herr kapten, att detta är — hur skall jag uttrycka mig? — mindre sannolikt.

— Ers nåd blir i tillfälle att få de tillförlitligaste upplysningar af grefve Bertelsköld själf, ty om jag ej misstager mig, är det hans vagn och han själf, som synas därborta återvända från staden, yttrade kaptenen och gjorde ett skickligt försök att komma på flykten, men misslyckades.

— För en timme sedan, säger ni, for grefve Bertelsköld från Solna till staden, och nu återvänder han från staden till Solna. Förklara mig en så ovanlig sympati för landtlifvet, herr kapten!

— Han torde hafva något skäl, som han känner bättre än jag.

— Hvar är hans bror, unga Paul Bertelsköld?

— Ers nåd har en utmärkt vacker häst. Hvad har den kostat i inköp?

— Jag frågar kaptenen än en gång: hvar är Paul Bertelsköld?

— Och jag svarar underdånigast än en gång, att jag aldrig sett en så smärtbyggd algierare.

Markisinnan framdrog ur sadelhölstret en den prydligaste lilla terzerol, inlagd med pärlemor, spände hanen och vände mynningen mot arabens klippande öra.

— Min häst tyckes ha vunnit herr kaptens bifall, yttrade hon, lekande med vapnet. — Nåväl, jag har ett

förslag. Antingen säger ni mig genast och utan omsvep hvar den unge mannen befinner sig, *som herrarne dödat,* eller ock skall min Saladin i nästa ögonblick ligga död för edra fötter, och det beror då på er att lämna mig till fots på landsvägen...

Wagenfelt tvekade. Han visste ganska väl, att den beslutsamma lilla fransyskan kunde hålla ord, när hon engång fått något i sitt hufvud.

— Om ers nåd rider framåt Solna kyrka, synes västerom kyrkan en liten talldunge och nära invid den en rödmålad bondstuga. Där är Paul Bertelsköld. Men jag besvär ers nåd...

— Är han död?

— Icke ännu.

— Godt. Jag tackar er för min Saladins lif och önskar er en angenäm ridt, herr kapten.

Med dessa ord lämnade markisinnan Egmont passagen fri och lät sin arab sträcka ut med en snabbhet som hade han under sina hofvar känt öknens brännande sand. Innan kort var hon försvunnen i riktningen mot Solna.

— Det var f-n! utropade kaptenen med det nationella svenska uttrycket för den högsta grad af förundran. — Hvilken kvinna! Hur stolt, hur intagande i själfva sina nycker! Jag vore, på min ära, frestad att byta med den unga narrn därborta och taga hans kula i kroppen. Hon är kär i honom, det slår jag mig i backen på — hon är rent galen af kärlek. Och ändå — hvilken kvinna! hvilken förtjuserska! I hela Sverige finns ej hennes like!

Få minuter därefter var markisinnan vid bondgården, sedan hon lämnat sin flämtande ridknekt långt efter sig. Hon inträdde i stugan. Det gamla paret

var allena och syntes öfverraskadt af detta nya besök.

— Hvar är den sårade unge mannen? frågade markisinnan, blek som en vissnad ros, oaktadt ridten bort öfverstänka hennes kinder med pionens högröda purpur.

Gubben skakade på hufvudet och låtsade icke förstå hennes brutna svenska.

— Se här! fortfor markisinnan och kastade åt honom en börs, som klang mot det gamla furubordet. — För mig genast till honom; jag är — hans syster.

— Unga herren är, tro meg, sin kos, det var fälle hans släktingar som drog åf me'n, svarade gubben tvekande och sannolikt bevekt af börsens klingande vältalighet.

— Hvad vill det säga? Hvilka släktingar?

— Si, det blef vi ej klokere på. Strax som kaptena for sta te att äta i sta'n, för si höga herrar ä sultna som ulfvar på morgonkvista, kom här ett kraklamente te vagn och for åf me'n, sa' dom, te doktoren.

— Hvartåt?

— På landsvägen.

— Men hvartåt på landsvägen?

— Si, det blef ingen klokere på.

En hastig misstanke for genom markisinnans hufvud. Skulle grefve Bernhard...? Men här kom han ju själf; han trädde just in genom dörren. Han hade på återresan till staden hunnit betänka huru det måste skada hans anseende, om det blefve bekant att han lämnat sin bror i denna belägenhet, och därför skyndade han att förekomma Sprengtporten och hämtade nu själf, med en broderlig ömhet som världen måste beundra, en läkare ut till Solna.

— Er vänskap kommer för sent; Paul är försvunnen! utropade markisinnan.

— Försvunnen? Det är omöjligt! genmälde grefve Bernhard, dubbelt öfverraskad — och icke angenämt.

— Ni öfverträffar er själf. Det är ni som låtit bortföra honom, för att vara säker om hans död! sade markisinnan skarpt.

---

31. Avisorna och deras publik.

I Mössornas borgareklubb sutto några välaktade riksdagsmän vid sina lerpipor och ölmuggar, inbegripne i viktiga öfverläggningar. De hade nyss fördelat de lediga riksrådsplatserna och uppgjort Polens affärer, när kypargossen inträdde med dagens avisor och uppbar för dem sin vanliga sportel af två styfver kunden. »Avisorna» voro då ännu i sin första hoppfulla barndomsknoppning, men arten satt redan i dem, likasom nyfikenheten i deras läsare. Herrarne sutto en stund högtidligt tysta, hvar och en med näsan öfver sitt blad.

— Bror Larsson! utropade slutligen en af rådmännen.

— Hvad behagas? frågade riksdagsmannen.

— Här är något som angår bror i första rummet och ståndet uti det andra... »Alldenstund min hustru Ester, född Larsson, på okändt sätt förlupit min bostad och icke heller utredas kan, hvar hon för närvarande håller till»...

— Gif hit! sade Thomas Larsson, hvilken, som nästan alla österbottningar, var släktkär och mån om släktens heder.

Man såg huru hans solbrynta, barska panna fårades och huru hans läppar sammanbetos, när han läste den

smädeliga kungörelsen, där hvarje bokstaf var beräknad att mörda ett kvinnohjärta.

— Är hon icke brors köttsliga faster? frågade rådmannen.

Larsson nickade.

— Nå, det är klart att det skulle så gå, när hon gaf sig i höknästet. Vi lefva sannerligen i världens sista tid. Har bror hört hvad de säga om Bertelsköldarne?

— Nej.

— De säga att i den släkten ha aldrig funnits två bröder som ej ha varit hvarandras argaste fiender, och det är ej längre sen än i går, när två af dem sköto ihjäl hvarandra och gräfde ned hvarandra vid Carlberg.

— Jaså.

— Rådman Falberg är dalkarl, smålog borgmästar Hæggström, som fann historien så god, att han bjöd åt sagesmannen en pris spanskt snus.

— Tackar som bjuder, fortfor rådmannen. Det skall ha skett för det att de kommit i gräl om en markgrefvinna...

— Apropos, mina herrar, se här en alldeles förträfflig bit i tidningen Riksfiskalen, inföll en smalbent apotekare från Norrtelje, känd som riksdagspoet. — Det kallar jag att skrifva kärnfullt och ärligt, utan alla falska krumbukter. Nej, hör en sådan inpiskad kanalje till karl att skrifva gentilt och uppbyggligt. »Huru länge skola redlige svenskar låta utländske fähundar, ulspeglar och liderligt slödder, som göder sig af ärligt folks svett och blod, huttla med landets välfärd!» ... Se, det kniper, god' herrar. Det där är något hvassare än Cicero, hvad befalls?

— Läs vidare! fortfor en kryddkramhandlare, som gjorde i ofrälse varor.

— »Man känner en viss Spader Dam, som har ett godt öga till Ruter Kung»... Var så god och lägg märke till Dam och Kung! Det är gudomligt! Mina herrar, jag är en så lojal undersåte som någon, men jag påstår att Riksfiskalen är den bästa tidning i Sverige och att dess redaktör, magister Bollfras, är en sann patriot, som gjort sig väl förtjent af fäderneslandet.

— Ja, ja, skreko flera röster.

— Naturligtvis, återtog borgmästaren med en ny pris. — Han klöser för närvarande ögonen ur adeln, men var det ej samme Bollfras som i höstas klöste all ära och redlighet ur de ofrälse stånden?

— Jo, jo, skreko andra i sin tur.

— Var så god och lägg märke till »D... gatan»! Det kan ingen gissa. Och se här: »Mark... a E... t» — det kan heller ingen uttolka. Medgif, att det är en slipad karl!... Och femtitusen riksdaler uppbär hon i lön, för det hon fördärfvar riket!

— Kan det vara möjligt?

— Möjligt? Det är så säkert, som att ett folk af änglar till slut kunde mista tålamodet. Jag hörde i kväll någonting hviskas på Kornhamnstorg, och det stod icke rätt till där nere bland becktröjorna vid Skeppsbron. Jag ville ej vara i Spader Dams ställe klockan tio i afton...

— Å, skulle de verkligen...

Och den ena efter den andra af de yngre bland sällskapet smög sig i tysthet på dörren.

— Nå, ämnar rådman göra någonting med den infama kungörelsen? frågade borgmästar Hæggström.

— Jag vet icke, svarade Larsson. Det var aldrig släktens vilja, att min faster skulle gifva sig och sin förmögenhet åt den högfärdige grefven. Som hon kardat,

så har hon spunnit. De vilja nu bli henne kvitt. Gärna för mig. Jag har gudskelof ett stycke bröd för min faster också. Icke skall hon behöfva svälta, så länge jag lefver.

— Men adelspacket borde ej få sin onda vilja fram. Hvad menar rådman om en process? Det skulle knäcka de sturska grefvarne.

— Det går ej, menade Larsson.

— Det har sina sidor, återtog juristen, men vinns där ej annat, så får man chikaner i gång. Den där historien i går med grefvarne kommer just enkom.

— Hm, jag skall skrifva till far i Vasa.

— Apropos af far, är det sant, att gubben skall ha råkat i händerna på en jude, som plundrar och bestjäl honom, under förevändning att göra guld?

— Dumt prat!

— Så mycket bättre. Jag kan ej heller tro det om far, som alltid varit en klok karl och mån om sitt bästa... Men hvad kan det vara för buller därute på gatan?

Ett högljudt sorl af en stojande folkhop hördes utanför klubben, som var belägen vid en tvärgata ej långt ifrån Drottninggatan.

Utanför markisinnan Egmonts hotell hade efter hand en växande folkmassa begynt att skocka sig, i början med glåpord af oskadlig beskaffenhet, men som snart öfvergingo till skrik och hotelser, i den mån hopen, efter sin vana vid dylika tillfällen, lyckades småningom uppreta sig själf. Det ofta så rikt eklärerade hotellet var visserligen i kväll alldeles mörkt, och ingen rimlig anledning fanns, som hade bort uppväcka pöbelns ovilja, men »Riksfiskalen» hade icke förgäfves vädjat till »redlige svenskar», som borde hindra Spader Dam att »upphöjas till Trumf Ess och styra riket med Svälter Räf». Det

på alla håll jäsande missnöjet sökte ett offer, lika godt hvilket, och vände sig nu mot en stackars värnlös kvinna, som hade de fem oförlåtliga felen att vara ung, skön, rik, älskvärd och främling i Stockholm.

— Bruden ut! Bruden ut! ropade många röster, liksom vid bröllop.

— Ut med damen; hon är bara en hacka mot kungen! skreko andra.

— Alla hackor bort! stojade andra, och i detsamma flög en sten mot en ruta i öfra våningen.

Detta var signalen. Den första stenen efterföljdes ögonblickligt af femtio andra, och med rutornas klingande blandade sig rasslet af sönderslagna speglar inne i den praktfulla våningen. En och annan skygg polis smög försiktigt kring gathörnen, rädd att ens visa sig för den uppretade hopen.

Lyckligtvis var markisinnan icke i staden. Hon hade rest på morgonen, man visste ej hvart, och hennes betjening höll sig fördold i gårdsrummen. När ingen ruta mer fanns att söndra mot gatan, försökte hopen att storma porten, men dess fasta, järnbeslagna ekplankor trotsade hvarje anfall.

— Kom, låt oss hälsa på grefven därborta, där är ljus i fönsterna! ropade några, som tröttnat vid det lönlösa arbetet.

— Hon är där! Hon är där! Spader Dam är i kväll hos Klöfver Knekt! skreko andra i vild förtjusning.

Genom en af dessa sällsamma omkastningar, hvilka äro så vanliga i folkraseriet, hade man nu fått i sitt hufvud att markisinnan befann sig i grefve Bertelskölds hotell, som låg icke långt därifrån, och då allehanda mörka rykten om ett brodermord, föröfvadt vid Solna dagen förut, hade retat sinnesstämningen emot den för-

modadė mördaren, behöfdes icke mer för att helt oväntadt leda hela det blinda raseriet mot Bertelsköld. Pöbeln på Stockholms gator visste icke själf huru riktig dess instinkt den gången var. Ingen anade att man vände sig mot själfva den hemliga driffjäder, som nyss, för att tillfredsställa sin egen hämnd, hade satt alla dessa stojande skaror i rörelse mot ett oskyldigt föremål.

— Hackorna bort! Ned med alla grefvar och markiser! röt den framstormande hopen, och utan vidare krigsförklaring haglade en skur af stenar mot den klart upplysta våning, där grefve Bernhard Bertelsköld just i kväll hade samlat några af sina politiska vänner, för att bereda dem nöjet att blifva vittnen till markisinnan Egmonts skymf och nederlag.

Effekten af denna generalsalfva måste ha varit lika snabb som oväntad, ty man såg förvirrade skuggor därinne skymta bakom gardinerna, och om några minuter var våningen folktom.

Men hopen var icke nöjd; den ville hafva ett personligt offer att begabba eller tillintetgöra.

— Bruden ut! Bruden ut! skreks ånyo, ursinnigare än förr.

---

32. Spindeln i nätet.

Grefve Bernhard Bertelsköld hade stått vid sitt fönster och lyssnat på tumultet med detta spefulla, själfbehagliga smålöje, som så troget afspeglade hans karakter.

— Det är endast några af markisinnan Egmonts beundrare, som bombardera henne med sockergryn, hade han svarat, när någon af hans gäster frågade anledningen till stojet, och emedan de närvarande icke hörde till markisinnans beundrare, hade infallet gjort mycken lycka.

— Det är kören ur Zenaïde, som hembär sin hyllning åt första aktrisen vid kongl. majestäts *opéra comique,* tillade en kammarjunkare, som gjort förtviflade men fåfänga ansträngningar att blifva inviterad till markisinnans senaste soiré.

— Claquen har goda näfvar, hon blir applåderad efter förtjenst! utropade en maskäten president, som tillhörde den unga fransyskans många afvisade tillbedjare.

— Hör, publiken närmar sig hitåt! De föra henne med sig i triumf! anmärkte en annan dito.

— Baron Vergennes skall blifva lika förtjust öfver madames triumfer, som hon själf! tillade Bertelsköld.

Icke förr var det sagdt, innan en sten flög in genom rutan tätt bredvid honom och krossade en smäktande Venus af alabaster vid den motstående väggen.

— Hvad vill det säga? frågade gästerne bleknande.

— En förflugen kula, ämnad åt andra håll, svarade Bertelsköld.

Men i detsamma flög ånyo en sten genom andra fönstret, och strax därpå följde ett hagel af dylika hälsningar, här och där skrubbande en peruk eller sönderkrossande än en trymå, än en ljuskrona.

— Bruden ut! Bruden ut! ropades utanför.

Gästerne flydde förskräckta in i närgränsande rum. Värden själf syntes ett ögonblick bestört. Men hvad man än kunde förebrå Bernhard Bertelsköld — feg var han icke. Han nöjde sig att i hemlighet skicka en vink till öfverståthållaren att rensa gatan, men därtill måste han vinna tid. Han öppnade dörrarna till balkongen och trädde ut.

Gatlysningen bestod af några eländiga oljelyktor, af hvilka dessutom flera blifvit sönderslagna, men man igenkände grefven vid skenet af ljusen från hans egen salong. Ett vildt rytande, likasom af tusen lössläppta odjur, höjdes vid hans åsyn från det mörka, böljande folkvimlet på gatan.

— Ned med brodermördaren! Bort med grefverackaren! Fram med bruden! skrek den ursinniga hopen, och åter surrade ett stenregn, tätt som skuren från ett åskmoln, kring den förmätnes hufvud, som vågade trotsa det fria folket.

Bertelsköld stod kall med korslagda armar och väntade tåligt, tilldess att det gräsliga oljudet något saktade sig. Då upphof han sin höga stämma och sade:

— Jag tackar hvarje ärlig svensk, som är här närvarande, för det att han icke skonar hög eller låg, när det gäller att hämnas fäderneslandet.

— Hvar har du din bror, fähund! skreko några.

— Tyst, låt oss höra hvad han ljuger för oss! ropade andra.

— Jag tackar hvarje redlig svensk — fortfor Bertelsköld — för det att han hämnats den förtrampade dygden och det förolämpade fäderneslandet på en utländsk bedragerska, som hitkommit för att roffa frukten af vår svett och möda, för att stjäla brödet ur den fattige arbetarens mun. Det är ärligt och hederligt gjordt af er, gossar! Jag själf har uppsagt allt umgänge med den nedriga kvinnan, som I söken i kväll, och jag skall ej gifva mig någon ro, innan hon blifvit med spö och ris förjagad ifrån vårt gamla Sverige, som är för godt och för fritt att utsugas af främmande tjufvar!

— Bra! Bra! Nej hör, han talar som en karl! sorlade den lätt förblindade hopen, medan några röster längre bort ännu fortforo att mumla:

— Han gömmer henne hos sig! Hvar har han sin bror?

— Skicken några bland eder att genomsöka hela mitt hus, och om jag gömmer förräderskan hos mig, så lämnen här icke sten på sten! fortsatte talaren. Hvem frågar efter min bror? Ha icke min bror och jag utmanat en förnäm herre, som jag icke vill nämna, men som bor därborta vid bollhuset, för det att han skymfade folkets rättigheter och förklarade att alla de ofrälse stånden borde piskas bort från riksdagen? Har jag icke voterat för rådets afsättning? Har jag icke försvarat konungen mot hans fiender, som vilja styra Svea rike efter franska och ryska befallningar? Lefve konungen! Lefve folket! Lefve friheten! Lefve det gamla Sverige! Hurra!

— Hurra! Hurra! skrek den omvända folkhopen, som fann sig fullkomligt öfvertygad att en man, hvilken

talade så vackert om den förtrampade dygden och det förolämpade fäderneslandet, en man som kämpat så manhaftigt för folket och friheten, omöjligen kunde vara den mördare eller förrädare man nyss hade föreställt sig. Och i detta allmänna, skallande hurra blandade sig snart en mängd hesa, försupna röster, som skreko af alla krafter: lefve Bertelsköld!

— Jag tackar er -- fortfor grefven med en nästan kunglig bugning, som klädde honom så mycket bättre, emedan ingen i den svaga belysningen kunde varseblifva hånlöjet på hans läppar — jag tackar er, i det räddade fäderneslandets namn, och beder eder göra er en glad afton för edert välförhållande.

Vid dessa ord lät han tre börsar fyllda med silfvermynt, sannolikt till ett värde af tre, fyra hundra riksdaler, nedfalla bland folkhopen, hvars jubel nu öfversteg alla gränser. Hurraropen ville ej taga någon ände, en mängd trasiga hattar flögo i luften, och om talaren nu stått därnere, hade han säkerligen blifvit buren i triumf genom gatorna.

— Till krogen! Till krogen! hördes nu ett stormande rop, blandadt med andra röster, som föreslogo att man först borde tukta förrädaren vid bollhuset, Sprengtporten, han som velat bortpiska de ofrälse stånden från riksdagen. Där blef gräl, och upploppets rasande böljor begynte att vända sig mot hvarandra.

Allt ännu stod Bertelsköld på balkongen, i sitt hjärta hånleende åt denna lättfärdiga pöbel, hvars blinda vrede han så väl förstod att omsvänga för sina ändamål.

— Det går bra, sade han till sig själf. I morgon betyder mitt namn i Stockholm en frihetens försvarare, och på axlarna af detta dumma pack vill jag klifva så högt, att självfva majestätet skall darra... Ändtligen!

Där komma mina nya efterskickade aktörer i komedin! Mobben skall nu betala fiolerna för mina krossade rutor. Men jag tvår mina händer. Rår jag för att dragonerne mörda friheten? Det är ju jag som försvarat henne.

Det bud Bertelsköld i hemlighet skickat till öfverståthållaren hade icke förfelat sin verkan. Denne herre hörde till Mössornas parti, som under det starka missnöjet i hufvudstaden hvarje ögonblick fruktade att se riksdagen sprängas genom en revolution, och för honom behöfdes således ej mer än en vink att kväfva det hotande upploppet genast i lindan. Han hade därför i största hast gifvit order åt en skvadron af lifdragonerne att sitta till häst och till hvad pris som helst rensa gatorna.

Medan alltså den stojande folkmassan ännu fortfor att tvista om man borde begifva sig till krogarna eller till bollhuset, sprängde skvadronen från Norrmalmstorg åt vänster och sedan åt höger inåt Drottninggatan, drifvande åt sidorna alla som kommo i dess väg. Ett anskri af harm och bestörtning gick framför ryttarne och meddelade sig snart åt massorna utanför hotellet, som oförmodadt sågo sig angripna af en fruktansvärd öfvermakt. De mest rasande satte sig till motvärn och upprefvo stenar från gatläggningen, men innan de ännu hunnit reda sig till ett ordnadt försvar, voro dragonerne öfver dem och höggo blindt in i de täta skarorna, först med flatsidan af sablarna, snart nog äfven med klingan. Allt motvärn var fåfängt. Till höger och vänster stupade folk under hästarnas hofvar, svordomar blandades med jämmerrop, och efter några minuter hade skvadronen ridit förbi, allt vidare drifvande framför sig flyende och skingrade skaror, som slutligen förlorade sig i de aflägsnare sidogatorna.

Bertelsköld hade dragit sig något tillbaka, men stod ännu i balkongdörren med en hemlig skadefröjd, sådan han icke på länge erfarit. Allt hade lyckats honom: han njöt i fullt mått af den hämnd han nu hade tagit på alla sina fiender, af den fara han så skickligt afvändt ifrån sitt eget hufvud och af den folkgunst han så plötsligt tillegnat sig på bekostnad af denna föraktliga pöbel, hvilken hälsat honom som sin försvarare, utan aning om att den strax därpå genom hans föranstaltande skulle ligga blödande och förtrampad under hästarnas hofvar.

— *C'est tout accompli,* det är allt färdigt! sade han till sig själf.

Men han bedrog sig. Allt var ännu ej färdigt. Något återstod.

Bland folkhopen utanför hotellet hade äfven en af markisinnan Egmonts trotjenare af nyfikenhet smugit sig in, för att se hvad den vettlösa hopen vidare ämnade företaga sig. Gömd i portgången midtemot, hade den trogne tjenaren med en gränslös förbittring varit en åhörare af de skymford, hvarmed grefven ifrån balkongen öfverhopat hans tillbedda herskarinna, och han rufvade i sitt sinne på hämnd. När då tumultet på gatan skingrats och Bertelsköld ännu stod kvar i balkongdörren, fattade mannen i portgången en sten och slungade den med en så infernalisk skicklighet, att stenen träffade grefven midtöfver vänstra tinningen och fällde honom blödande ned vid dörren till balkongen.

De få ännu kvarblifne gästerne skyndade till. Grefve Bertelsköld lefde ännu, men utan hopp. Spindeln hade blifvit slagen i medelpunkten af sitt nät.

FÄLTSKÄRNS BERÄTTELSER.

XV.

MORGONLJUSNING.

Fältskärns femtonde berättelse.

Nej, kusin, nej, det går aldrig på rätt, sade gamla mormor, i det hon betänkligt skakade sitt vackra grå hufvud med den enkla, hvita hvardagsmössan, som Anne Sofi sytt åt henne och som klädde henne så väl.

— Hvad går icke rätt? frågade fältskärn med småslug min och såg henne styft i ögonen.

— Att rymma som en toka från man och barn, när man dessutom har ett hushåll att sköta och vet att man lämnar allt åt pigorna vind för våg. Nej jag tackar. Sådant kan man förlåta en barnunge, som ej tänker längre än näsan är lång, men icke en gammal människa, som borde ha mera förstånd. Jag tänkte väl att där skulle bli något på sned, när Ester Larsson gifte sig öfver sitt stånd, ty lika med lika sämjas bäst, och går ena foten i ullstrumpa, så skall man låta bli att sticka den andra i silke. Man skall låta högfärdstankarna fara. Jag vill minnas att flickan talade rätt förståndigt, när grefven kom till Vasa att fria, men se, det ringde henne alltjämt i öronen att få heta grefvinna. Hon var »en född prinsessa», säger kusin? Förlåt mig, det där är, min själ, bara löst prat. En hederlig köpmansdotter var hon, hvarken mer eller mindre, såvidt jag förstår, och jag

tycker hon kunnat vara belåten med det, när hon hade sin anständiga utkomst. Men se, det dög inte för den fina damen att stå i boden och väga smör, som annat hederligt folk; hon skulle allt ännu springa efter »dimdrottningens strumpeband», och så kom hon i strumpfötterna till den förnäma släkten. Hvad hade hon där att göra?

— Minns inte mormor att hon gaf grefven korgen och tog honom först efter långt betänkande, när hon såg att hela hans lycka berodde därpå? inföll Anne Sofi varmt.

— Hans lycka? Så heter det alltid. Hvad var det för en stackare till grefve, som ej kunde sköta sig själf? Han sades ju vara en hygglig karl, fast han var änkling, och bodde i slott och hade pengar som gräs; alltid hade han fått någon fattig fröken. Nu gick det som det går här i världen, att de förnäma styfbarnen rynkade näsan, och folket pratade allehanda dumheter. Men när det nu engång var skedt, som ej mer kunde ändras, så tycker jag att den nya grefvinnan bort låta udda vara jämt och ej låtsat bry sig om sneda miner. Jag frågar: när hon hade ett rent samvete, hvad blef hon sämre för det? Jag skulle ha sagt i hennes ställe, efter hon var så karlavulen: hör på, min kära Bernardus, eller hvad du må heta, jag råder dig att hafva respekt för din far!

— Men det sa' hon ju! utropade lilla Lisa Gret, som hade fällt sina bittra tårar vid den sorgliga historien i början af förra berättelsen.

— Håll du din lilla näbb, när gammalt folk talar! fortfor mormor förifrad. Så och så skulle jag ha sagt i grefvinnans ställe, och jag hade ej rådt herr Bernardus att knystra, så spansk han var. Och därpå hade jag

blifvit i mitt eget rättmätiga hus och hållit min egen ordentliga nyckelknippa och sett efter man och barn och lärt pigorna *mores*. Men att flyga så där, midti natten, från hus och hem som en tatterska, för det man fått höra snäsor och otidigheter, det skall grefvinnan Ester ha svårt att försvara för Gud och människor. Var då människan rent af förryckt? Det säger jag kusin, att skickar ej kusin henne snart tillbaka, så har kusin på sitt samvete att ha skilt man och hustru och mor och barn och ställt det på sned, som alltid borde vara på rätt här i världen. Det lönar visst mödan att skylla på öden och profetior och ringar och annat fattigt skrock, när man icke aktar Guds och människors lagliga ordning. Si, så var det med den saken. Jag undrar hvad kusin har att invända däremot.

— Får jag nu säga min mening? frågade fältskärn saktmodigt.

— Var så god. Jag är nyfiken att höra kusin göra svart till hvitt.

— Jag har förut engång sagt, att där kommer mycket an på af hvad virke mänskan är gjord. Är man af asp, så brytes man af, är man af vide, så kan man flätas till golfmatta; men är man af björk, så händer det att man ger sin tuktomästare ris. Och jag tänker vi borde ha sett af hvad virke Ester Larsson var byggd. Nu kom hon, sannerligen icke af högfärd, in i den förnäma grefvefamiljen och fann där sin tids starkaste bördsfördomar redan så godt som fullvuxna i hennes styfbarn. Hade hon känt dem rätt, så hade hon från början väpnat sig däremot och förbehållit sig ett eget bo, sedan styfbarnen blifvit myndiga. Men hon trodde på kärlekens makt att omskapa världen, och hon trodde rätt, blott något för tidigt, ty en ny sed behöfver generationer att

gro. Hon gjorde hvad stora själar vanligen göra: hon tog inga försiktighetsmått, och så blef hon beroende af en fördom, hvilken var starkare än hon själf. Detta hade kunnat störa, men ej bryta hennes lycka, om hon blott ägt en man med nog kraft att för hennes skull trotsa fördomarna och stöda henne med en arm af järn. Men grefve Carl Victor Bertelsköld var lika svag som god. Han delades i sin själfviska kärlek mellan en maka som han tillbad och en son som han afgudade; han såg ej den djupa klyftan mellan dem båda; han såg ytan och mätte ej djupet; han förstod icke hvad hans maka led. Det är desagreabelt, tänkte han, men det skall väl gifva sig; vi skola ej tillställa scener, som kompromettera oss.

— Var det också en man! inföll mormor. Jag hade trott att Carl Victor Bertelsköld var en bra karl, och nu beter han sig ju som en riktig stackare. Hade han ej kunnat säga åt sin Bertrandus, eller hvad han hette: här är jag, pojke, och här är din mor; du förstår! Min vilja är att du visar din styfmor all tillbörlig respekt, och därmed punkt.

— Och om han sagt det — återtog fältskärn — hvad hade han därmed vunnit annat än samma yttre sken, som han nu ville vinna med sin svaga undfallenhet? Men grefvinnan Ester var en af de djupa karakterer, som ej nöjas med skenet: hon ville hafva allvar och sanning. Därför, när hon såg att hon misstagit sig om kärlekens makt att »bräcka murar», så föredrog hon ett medel som var både ovanligt och öfverraskande, våldsamt och smärtsamt, men också ett sådant som måste bräcka murarna, om det stod uti mänsklig makt. Och vann hon ingenting annat, så vann hon åtminstone klarhet; så vann hon åtminstone det, att hon afhögg en boja

som annars långsamt dödat henne. Hon fattade genast hela sin ställning: här kunde hon icke blifva utan att, själf förtrampad, ständigt stå som en skiljemur mellan far och barn, mellan syskon och syskon. Gick hon däremot bort, så hindrade ingenting mer den aristokratiska familjen att åter sammansmälta. Hennes man var svag, hennes egna barn voro unga: förlusten af henne skulle smärta, men icke tillintetgöra dem. Vågorna skulle slå tillsamman öfver hennes hufvud, men sjön skulle åter blifva lugn.

— Jag är så ond, så ond på Bernhard, att jag ville bita honom! utropade Anne Sofi. Stackars Paul!

— Stackars Vera! snyftade Lisa Gret.

— Nå, jag spår att deras mor kommer tillbaka, när hon betänker sig på saken; eller huru, kusin? frågade mormor.

— Hur skall jag veta det? nickade fältskärn. Det ser knappt så ut.

— Ja, Bertrandus har fått en knäpp för sina tillställningar, men hvad Paul angår — återtog mormor — så tyckes han vara en beskedlig yngling, fastän nog romanesk. Att låta skjuta ihjäl sig för sin elaka bror, det var ett besynnerligt infall. Det måtte ha varit si och så med hans uppfostran, efter han en tid kom på så gudlösa tankar. Han måtte aldrig ha fått tillräckligt ris för katekesen. Och Larsson, den gamla snålingen, man skall få se att han låter narra sig af den där tyska doktorn, som tyckes mig vara just en äkta lurifax. Hur kan kusin inbilla folk, att en människa kan vara hundrafyrti år gammal?

— Ja, sade fältskärn, jag berättar blott hvad andra ha trott före mig. Det förhöll sig för hundra år sedan med lifselixiret och konsten att göra guld alldeles som

med häxorna i Carl XI:s dagar. Just när det nya ljuset bröt in, trädde mörkret ett ögonblick svartare fram än någonsin. I Gustaf III:s tid bröto naturvetenskaperna som en ny morgonrodnad fram öfver världen. Det var alldeles riktigt, att det gamla skrocket då skulle flamma upp. Det var den tiden, när mänskorna knäböjde för Cagliostro mer än för Gud. Aldrig har alkemin haft ifrigare anhängare, än just när dess bättre dotter kemin blef buren till dopet af Scheele och Bergman; och aldrig ha människorna mera jäktat efter ett lifselixir, än när Voltaire och Holbach lärde att själen är en materie, som måste förgås med kroppen.

— Gufar skall berätta oss mera om kungen! inföll Jonathan, som icke förstod sig på alkemi och kemi. — Den som engång fick se honom riktigt på nära håll!

— Åja, så här såg han ut, sade fältskärn och lyftade pilten upp från öronen, medan Jonathan klängde sig fast vid hans armar...

Morgonljusning.

---

1. Mammons träldom.

Riksdagsmannen Jonas Bertila var längesedan utledsen vid riksdagen och den svenska hufvudstaden. Ju längre det led på våren, desto fundersammare gick han på lediga stunder — ty sådana hade han många — såg på den blå himlen och den frusna sjön, hörde lärkorna kvittra och tänkte på sitt goda hemman i Storkyro, huru rågbrodden nu månde se ut, när snön smultit, om drängarne haft förstånd att köra hvad som behöfdes på kornåkrarna, om hästarna vore mycket magra på våren, om korna och ungnöten blifvit ordentligt fodrade och om man redan begynt att klippa fåren. Vid dessa tankar drog han en djup suck öfver allt onödigt bråk i världen med Hattar och Mössor och var mycket frestad att önska den tid tillbaka, när bonden gick vid sin plog och borgaren vid sin skuta och prästen med sin katekes och ridderskapet och adeln ritade stamträd och kunglig majestät och kronan styrde riket efter landets beskrifna lag. Så utledsen var han, och många tusen andra med honom, vid friheten — eller rättare vid den tidens frihet — att han för sin del velat sälja hela statsförfattningen för ett

lass uttröskade agnar, som åtminstone dugde till syrpa åt hästarna.

När han en vacker eftermiddag i April gick rufvande på dessa tankar framåt Roslagstull, utan att just hafva något mål för sin vandring, såg han en fyrhjulig bondvagn, förspänd med två hästar, mödosamt arbeta sig fram genom den bottenlösa dyn i menföret på vägen. Detta gick, fot för fot, någorlunda, tilldess att vagnen kommit ett stycke in på stadens område, där gatorna voro belamrade med någonting som skulle föreställa stenläggning, men som snarare kunde kallas vällofliga magistratens privilegierade stjälpningsanstalt, ty så öfver all beskrifning halsbrytande voro den tiden flertalet af Stockholms gator. Här hjälpte hvarken körarens konst eller hästarnas sömniga tågordning: vagnen lofverade så länge på måfå emellan berg och dalar, tilldess att en oförutsedd ryck af endera dragaren, som blef skrämd af en gosses flygande pappersdrake, slutligen påskyndade katastrofen och vagnen med en ovig kullerbytta utstjälpte sitt innehåll midt på gatan.

Jonas steg närmare, för att se om någon möjligen blifvit skadad, och fann två gamle män, som med sina bylten och paltor hade kullrat ned i en ansenlig vattputt och med någon svårighet kafvade sig upp på det torra igen.

— Hvad i alla dagar, utropade han, är det ej morbror Lars från Vasa?

Och riktigt, framför honom stod en mager, hvithårig gubbe, som ej kunde vara någon annan än den fordom så reslige och styfståtelige köpmannen Lars Larsson, fader till riksdagsmannen Thomas och broder till den andre riksdagsmannen Bertel Larsson, men som nu, sedan föga mer än ett år, hade krympt ihop till en

besynnerlig, krokryggig sprättbågsgestalt, under hvars vida, bruna själskinnsmössa ett par hvassa grå ögon förstulet och oroligt blickade kring sig. I stället att svara på frågan, skyndade denna lefvande mumie att plocka från gatan hvarjehanda vid stjälpningen utfallna föremål, såsom ett par kakor groft bröd, ett par förslitna skinnvantar och en träflaska med surmjölk, medan han med ängslig omsorg öfvertygade sig att en stor reskoffert på bottnen af vagnen ej lidit någon skada vid stjälpningen. Häri biträddes han icke af sin följeslagare, en man af underligt främmande utseende, som tycktes vara både till år och krafter betydligt yngre, men som med en uppsyn af likgiltigt förakt afbidade den stund, när han åter fick stiga i vagnen och fortsätta färden.

— Känner morbror icke mera igen mig? fortfor den unge riksdagsmannen. — Jag är Jonas Bertila och är glad att få visa morbror vägen till Thomas, ifall ej morbror hellre vill taga kvarter hos prosten Bertel.

— Känner icke, känner icke den onda världen, svarade den krokige gubben. — Jag är en fattig man, en utfattig gammal man, som ej har råd att bo hos så höga herrar.

— Kör på! sade den andre resande till skjutskarlen, föga angelägen, tycktes det, att inlåta sig i några nya bekantskaper vid sitt inträde i Stockholm.

Vagnen satte sig åter i rörelse, men så långsamt, att Jonas utan svårighet kunde på något afstånd följa den.

— Skulle morbror ha blifvit kollrig på gamla dagar? tänkte han vid sig själf. — Jag vill se åt hvar de taga in.

Vägen blef lång nog, ty vagnen stannade icke förrän långt på Söder, men Jonas var ihärdig och tog märke på huset. Det var en sorts barberarestuga, hvars inne-

hafvare dref åtskilliga med yrket besläktade industrier, såsom att slå åder, koppa för ryggvärk, rycka ut tänder, bota hästar för spatten och sälja essentia dulcis såsom ett universalmedel mot allt ondt både till kropp och själ.

Jonas hade god tid och företog en vandring åt Tegelviken. Efter en timme återvände han och gick in i barberarestugan, för att köpa essentia dulcis.

— Ni ha fått långväga resande? sade han efter att ha förberedt frågan med en rundlig betalning.

Barberaregesällen, som stod vid disken, nickade hemlighetsfullt.

— Är det icke en doktor?

Gesällen nickade.

— Jag ville gärna fråga honom om bot för värk i ryggen, fortfor Jonas, i det han ytterligare köpte för säkerhets skull en flaska af Hjärnes testamente.

— Stig in, sade gesällen.

Jonas trädde in i ett lågt, bofälligt rum och hörde den gamle Larssons röst i kammaren innanför.

— Sex skilling om dagen för rum och mat! brummade den gamle. Sex skilling? Är ni galen, människa? Jag blir utfattig på ett sådant öfverflöd. Kära vänner, jag är en fattig man, som icke har råd att hålla mig någon uppassning. Bor här ej någon ung herre, som behöfver en skoputsare eller en klädesborstare? Jag skall betjena honom för billigt pris. Säg honom att jag skall springa ärenden för tre styfver stycket, fastän jag nöter sulor för fyra, men en stackars tiggare, som jag, får ej räkna så noga. Jag känner Stockholm, jag skall hvar morgon hämta avisorna åt honom och bära fram kärleksbiljetter för särskild drickspenning.

— Här bor ingen annan än mästarn och hans gesäll, hördes pigan svara, till hvilken klagovisan var ställd.

— Nå, så säg då åt mästarn att jag skall göra tjenst som dräng för mat och husrum. Jag är nöjd med strömming och bröd och en skopa vatten om dagen och har ej råd att slita lakan på sängen. Jag skall såga mästarns ved och betjena hans kunder för särskild drickspenning. De unga herrarna, som låta raka sitt skägg, skola förbarma sig öfver en fattig stackare, som kastat allt hvad han har på landsvägen, för att kosta på sig den dyra resan till Stockholm.

— Nå, hvad har han där i den stora, tunga kistan? frågade pigan i näsvis ton.

— Jag? utropade gubben, märkbart förskräckt. — Hvad jag har? Ingenting, kära barn, ingenting. Hvad skulle jag hafva annat än gamla kläder och böcker, som jag tänker sälja i Stockholm, för att skaffa mig det allranödvändigaste?

— Jag trodde det var pengar, hördes pigan yttra i samma ton.

— Gud bevare mig, så syndigt hon talar! återtog den gamle i ömkelig ton. — Hvar skulle en sådan Lazarus som jag taga pengar ifrån? Kära vän, är hon en kristen människa, så säg mig huru jag kan förtjena tolf skilling i veckan, så gör hon ett barmhärtighetsverk, och jag skall prisa henne så länge jag lefver. Pengar! Gud sig förbarme, så hon kan tala!

— Svär på det! gycklade pigan.

— Jag svär vid min själs salighet, ja, jag svär vid himmel och jord, kära vän, att där är ingenting annat än trasor och böcker i den gamla kofferten, återtog Larsson med hörbar ängslan. — Pengar! Jag svär att jag ej äger mer än jag går och står uti, jag stackars eländige och utfattige man. Det fattigaste af Stockholms fattighjon är rikare än jag, kära vän!

— Nå, då måste jag väl tro honom, fnurrade pigan och slank ut genom dörren.

Jonas ryste och tvekade om han skulle gifva sig tillkänna. Så långt hade då girigheten fört denne gamle man, som hela sin lefnad igenom samlat skatter på skatter och säkerligen icke kommit till Stockholm i annat ärende än att ytterligare föröka den mammon, som blifvit på engång hans afgud och hans plågoris. Men innan Jonas ännu fattat sitt beslut, hörde han i det inre rummet rösten af en annan man, som dittills varit stum och i hvilken han trodde sig igenkänna sin morbrors reskamrat.

— Ni har svurit en mened, sade den andra rösten. — Ni har i kofferten adertontusen riksdaler i myntadt och trettiotusen i omyntadt guld.

— Jag? Käre vän, låt oss ej tala därom, låt oss tala om vår affär, sade Larsson. Vi ha kommit till Stockholm för att skaffa oss mera ingredienser till vår stora, vår gudomliga konst. Vi borde ej försumma ett ögonblick. Hvar dag kostar oss minst tusen riksdaler, som vi kunde förtjena uppå att förvandla järn till guld. Tusen riksdaler, det är förskräckliga pengar! Vi bli utfattiga med att vänta en timme längre.

— Men nu har ni svurit mened, och vet ni hvad det betyder? återtog den andre.

— Nå nå, käre vän, det är ett sätt att tala; jag skall i morgon lägga en plåt i fattigbössan. Icke får vår Herre räkna så noga med en fattig stackare, som råkar försäga sig med en tillåtlig och ursäktlig nödlögn.

2. Konstellationen den 14 Januari 1318.

Den besynnerlige främling, hvilken på detta sätt talade till gamle Larsson liksom hans onda samvete, öppnade nu försiktigt dörren, för att se åt om någon fanns i det yttre rummet. Men dörren gick utåt och skymde Jonas Bertila, som satt därinvid. Han förblef obemärkt och gaf sig icke tillkänna. Han fann sig alldeles icke generad att lyssna, han ansåg det för en skyldighet, så mycket mer som han nu påminde sig, att den främmande icke kunde vara någon annan än guldmakarn och underdoktorn Martin Weis, som förliden sommar på Larssons begäran åtföljt den gamle mannen från Åbo till Vasa.

Hvad hade förmått doktor Weis att ett helt år begrafva sig och sin konst högt upp i en småstad i norden? Jonas hade väl hört ett rykte att han plundrade och bedrog den gamle Larsson med sin föregifna konst att göra guld; men han erfor nu att Larsson medförde en hel koffert uppfylld med denna dyrbara metall. Var doktor Weis den skurk och bedragare som mången föreställde sig, hvem skulle ha hindrat honom, som var både yngre, starkare och listigare, att under den långa resan kring Norrbotten mörda eller bestjäla den gamle gnidaren? Båda hade likväl hitkommit helbregda och, som

det tycktes, i god sämja. Jonas var nyfiken att få en förklaring på denna gåta.

Han förstod snart, att doktor Weis med all sin försiktighet icke var allvetande. Undergöraren anade icke att han bakom den tunna dörren hade en okänd åhörare, som icke förlorade ett ord af samtalet, med så låg röst det än fördes emellan de båda reskamraterne.

— Jag har nu tjenat er mer än ett halft år, sade doktorn. Jag har gjort er till viljes och för er räkning förvandlat elfva lispund järn till guld. Det, som ni för med er i kofferten, är en ringa del af edra skatter, ty det mesta har ni gräft ned eller murat in i Vasa, och jag har icke frågat er hvar...

— För Guds skull, stammade Larsson, betänk hvad ni säger, om väggarna hade öron! Jag, fattige man, har ju ingenting, alldeles ingenting! Hvar skulle jag ha nedgräft så mycket penningar?

— Det är sant — fortfor doktorn kallt — ni är fattig, utfattig, ja fattigare med allt ert guld, än tiggaren, som i sitt armod ännu har hjärta att sjunga, när han ätit sig mätt. Ni är fattigare än det uslaste rotehjon, som åtminstone kan sofva och glömma, men det kan ej ni. Ni är fattigare än hunden, som gläds åt ett ben på sophögen, ty hunden kan morra, när man slår honom, men ni smeker den hand som kindpustar er, för det att denna hand räcker er guld. Se, så eländig är ni, att om jag vore er värste fiende och hade velat stryka er ut ur människornas bok, så hade jag ej kunnat sänka er lägre i olyckans och förnedringens djup. Jag är icke er vän, ty vore jag det, skulle jag ej ha kastat guldstycke efter guldstycke i edert omättliga gap och därigenom gjort er blott ännu törstigare. Men jag är icke heller er fiende, ty hvarför skulle jag hata en så ömklig

varelse? Det är ju nog att jag föraktar er. Vänskap och fiendskap betyda för mig mindre än intet: jag hvarken hatar eller älskar någon dödlig; min väg går högt öfver mänskornas hufvuden, och jag ser ned på dem, som vandrarn i skogen betraktar myrornas väg mellan furans affallna, vissnade barr. Likväl finns det något, som bundit mig vid en så usel slaf som ni. Har det icke förundrat er, att jag aldrig begärt någon ersättning för min möda?

— Ersättning? utropade Larsson häpen. Hvad skulle jag, fattige man, kunna bjuda er, annat än min tacksamhet, min beundran?

— Bryr jag mig om er tacksamhet och er beundran? Den dag ni icke mera behöfver mig, skall ni önska mig vara där pepparn växer.

— Men ni tänker ju icke på att öfvergifva mig? Det är omöjligt, doktor; vi hafva ännu så mycket ogjordt! Sedan vi förskaffat oss nya ingredienser, skola vi göra berg af guld, icke sant? Och ni skall hafva er billiga andel, doktor! Vi skola uppgöra kontrakt. Ni skall få tio procent, ty, ser ni, jag är förlagsman, och ni är min kompanjon! Hvad säger ni därom, doktor? Är det icke en god affär? Tio procent, det är en vacker, en dryg sportel, och kanhända... kanhända, om ni är rätt flitig, skall ni få — elfva procent! tillade den gamle, med en djup suck öfver sin egen frikostighet.

— Och hvad skulle hindra mig att taga nittionio procent och lämna åt er hvad järnet är värdt? gäckade doktorn.

— Oh, det kan ni icke, bästa herr doktor! Ni kan icke på detta sätt preja en fattig, gammal man, som visat er så mycket förtroende. Men om ni ej går för mindre, så — ni skall få tolf procent!

— Hör mig! Om ni ännu har en gnista sundt förnuft i er förtorkade hjärna, så borde ni förstå, att jag icke bryr mig om guld. Hvad hindrar mig att stenlägga Stockholms gator med denna metall, om det faller mig in? Men ni äger något som är för er numera utan betydelse, men som för mig är mera värdt än allt det guld som jorden innesluter. Det är detta jag nu begär till ersättning för min långa möda, och ni kan själf bestämma hvad ni ännu vill att jag skall göra för er.

— Hvad kan det vara? frågade den gamle, ängsligt nyfiken. — Är det min yngsta dotter Katrina? Tag henne, doktor, tag henne! Hon skall bli er, om ni lofvar mig, låt se — ännu elfva lispund. Det vill säga, elfva lispund i år och sedan lika mycket om året, eller hvad menar ni själf?

— Se på den ockrarn, han är i stånd att sälja sitt eget barn! Men lugna er, jag aktar kvinnor lika litet som guld. Kan jag ej i mina smältdeglar göra mig den fagraste kvinna på hvilken solen skinat alltsedan vår moder Evas dagar? Men jag föraktar sådana leksaker. Jag begär något annat.

— Ni talade engång om min själ, fortfor Larsson, darrande att förlora sin bundsförvant. — Det är ett syndigt köp, doktor; men kanske... kunde vi komma öfverens.

Doktorn skrattade.

— Det tror jag nog, sade han. Ni vore i stånd att sälja er själ för en falsk dukat. Men om jag nu vore den onde själf, hvartill skulle det tjena att köpa en så usel vara, som i alla fall tillhör mig? Jag är icke den onde, jag är en människa, liksom ni, eller rättare mer än ni, som blott är det förtorkade skalet af en människovarelse. Jag vill vara uppriktig mot er, ty denna stund är afgörande. Förstår ni mig?

— Jag vill försöka...

— Jag är helt enkelt en man som gjort till sitt lifs uppgift att intränga uti naturens hemligheter, dock icke som nutidens lärde, hvilka peta i de små fenomenerna och äro blinda för de hemlighetsfulla makter som regera världsalltet. Som ni vet, har jag lyckats i ett och annat, men mig fattas ännu ett medel att beherska stjärnornas inflytande. Jag har läst i mina cirklar, att engång hvart femhundrade år inträffar en konjunktion af de tre mäktigaste planeterna, Mars, Jupiter och Saturnus, och en talisman, smidd under denna konstellation, är i stånd att genom deras förenade kraft beherska alla de andra planeterna. Men denna konstellation varar blott åtta minuter, fjorton sekunder, fyrtionio terzer, och icke en terz mer eller mindre får åtgå för smidandet. Denna svårighet, att vara så förberedd på det afgörande ögonblicket och så flinkt begagna det, har gjort, att endast *en* sådan talisman någonsin blifvit af människor sammansmidd, och detta måste hafva skett när konstellationen sist inträffade, den 14 Januari 1318, klockan tre och tjuguåtta minuter på eftermiddagen. Mina cirklar hafva sagt mig, att detta mäktiga utflöde af planeterna ännu finns till, och min stjärnkompass har sagt mig, att det måste finnas någonstädes i norden. Detta är orsaken, hvarför jag från Sicilien, där jag gjorde upptäckten, begaf mig till Finland...

Här gjorde doktorn en paus och fortfor sedan:

— Jag kom till Åbo och sökte förgäfves den sällsynta klenoden. Folket ansåg mig för en trollkarl, de lärde ansågo mig för en kvacksalfvare. Hvad brydde jag mig därom? Jag sökte, men fann icke. Kompassen lät mig förstå, att den unge narren Bertelsköld stod i någon gemenskap med klenoden: jag utforskade honom,

men fann mig bedragen. En dag blef min kompass förunderligt orolig; strax därpå stod han stilla och pekade rätt ned. Då förstod jag, att hvad jag sökte fanns hos någon person i min närhet, och i samma stund inträdde ni. Men ni hade icke klenoden hos er, ni hade honom i Vasa. Se där orsaken, hvarför jag följt er och tjenat er och belastat er med guld. Jag fordrar nu min belöning.

— Huru skulle jag, fattige man, kunna äga så mäktiga ting? hviskade Larsson.

— Tro ej — fortfor doktorn — att jag glömt göra mig väl underrättad. En kungörelse i kyrkorna af grefve Bertelsköld ledde mig vidare på spåren, och jag vet nu allt. För tjugu år sedan lät ni stjäla en ring af en ung student i Åbo. Det är denna ring som jag sökt genom halfva världen. Det är denna ring som smiddes den 14 Januari 1318, klockan tre och tjuguåtta minuter på eftermiddagen under Mars', Jupiters och Saturni förenade inflytande och hvars makt blifvit ytterligare förstärkt genom finsk trolldom och helgonens undergörande kraft. I tvåhundrade år bars han på fingret af en mariebild, men när bilderna förstördes, kom han i enskilda händer och har sedan varit än i Bertelsköldarnes, än i andras ägo, öfverallt med samma förvånande kraft, som likväl ingen ännu förstått att tillfyllest begagna. Alla dårar som burit honom hafva genom honom sökt endast sin egen lycka, och ni själf har begagnat honom till att hopa skatter på skatter, under det att hans makt öfver naturen är ännu sjufaldt större än hans makt öfver människorna. Kort sagdt, denna ring måste ni afstå åt mig!

— Det kan jag icke, svarade Larsson med oväntad beslutsamhet. — Begär något annat!

— Ni kan icke? återtog doktorn skarpt. Ni vet då icke, att denna ring går ohjälpligt förlorad genom en

mened, och blott genom en mened. Hvarför, tror ni, har jag i åratal tåligt väntat uppå att ni skulle förspilla er talismans kraft? Hvarför hade jag ej kunnat stjäla eller röfva honom ifrån er, såsom ni stulit och röfvat honom af en annan? För det att ni tagit er till vara. Men i dag har ni svurit falskt, och nu är min stund kommen. Nu måste ni gifva mig ringen. Förstår ni? Det måste ske.

— Aldrig! ropade Larsson.

— Hvad, eländige slaf, du vågar trotsa elementernas beherskare! utbrast doktorn och fattade den gamle för bröstet.

— Hjälp! Hjälp! skrek Larsson med kväfd röst.

Jonas Bertila dröjde ej längre. Han sprängde dörren, rusade in och kastade sig öfver de båda brottande. Efter en häftig strid segrade slutligen den yngre och starkare mannen. Blek af raseri, måste doktorn släppa sitt tag och skyndade hotande bort.

— Kom, jag vill föra er till er son Thomas! sade Bertila, i det han upplyftade den nästan vanmäktige gamle, som knappt förmådde tala, men ändock hviskade:

— Min koffert! min koffert!

Jonas böjde sig ned och upptog från golfvet ett svagt glänsande föremål.

Det var konungens ring.

3. I jägarehuset vid Brunnsviken.

Stockholms sköna lustgård, den så omsorgsfullt vårdade, så talrikt besökta, med villor och sommarpalatser smyckade Djurgården, var ännu vid första början af Gustaf III:s regering en ganska förvildad och oländig jagtmark, hvaraf endast sydvästra stranden, eller den så kallade Djurgårdsstaden med skeppsvarfvet, var bebyggd med små arrendetomter, tillhörande amiralitetet. I hela den öfriga vidsträckta parken såg man endast här och där ett litet rödmåladt trähus, bebodt af jägeribetjeningen och skuggadt af ekars och lindars landtliga fägring.

En af dessa undanskymda boningar med utsikt mot Brunnsviken var belägen ungefär där nu slottet Rosendal med sin stora porfyrvas skådar ned öfver sandade gångar och cirklade blomsterrabatter. Här bodde en af parkens jagtbetjening med titel af hofjägare, vid namn Grenman, son till den gamle bokhållaren och trotjenaren i Larssonska huset i Vasa. Hofjägaren Grenman var en godsint och trofast man, som hans fader, och hade icke förgätit att det var den gamle borgarekungen som gjort hans lycka i tiden genom att rekommendera honom i unga år till en plats i jägeristaten, där han sedan

avancerat till sin nuvarande viktiga befattning. Han var således hjärteligen glad att engång kunna återgälda någon del af sin tacksamhetsskuld, när man en vacker vårdag förde till hans boning en svårt sårad yngling vid namn Paul Bertelsköld.

Den unge gästen hade i början gjort honom mycket bekymmer, ty fältskärn gaf allt hopp förloradt, emedan kulan ej kunde uttagas. Men lyckligtvis fanns där en annan både ömmare och raskare person, som alldeles icke ville låta öfvertyga sig, att man vid nitton års ålder kan dö af en sådan småsak som en kula, hvilken blott skadat en flik af högra lungan och blifvit kvarsittande invid ryggraden. Det var samma »mora från Östanlid», som redan i bondgården vid Solna tagit vård om den sårade ynglingen och som nu, sedan fältskärn blifvit höfligt afskedad med en lämplig ersättning för sitt besvär och sin tystlåtenhet, ensam åtog sig ansvaret och omsorgen för den unge mannens återställande.

Hofjägaren märkte snart till sin fägnad, att hans patient ej kunnat råka i bättre händer. Mora från Östanlid var ingen nybörjarinna i konsten. Ingen praktiserande kirurg kunde skickligare än hon anlägga ett förband eller stilla en sårfeber, och alldeles ingen lärjunge af Eskulapius kunde mäta sig med henne i outtröttlig uppmärksamhet på den sårades minsta önskningar. Hon vakade första veckan dag och natt vid hans bädd, och först efter nionde dygnet, när faran var öfverstånden och blessyren raskt gick till läkning, unnade hon sig några ögonblicks hvila på en madrass vid sidan af sin skyddsling.

Och med hvilken ömhet, med hvilken outsäglig tacksamhet hvilade icke ynglingens blickar då på mora

från Östanlid. De som tro att en ung mans kärlek aldrig med hela hjärtat kan sluta sig till en äldre kvinna, de misstaga sig mycket. Det finns ingen kärlek mera innerlig, mera ren, än den, med hvilken Paul Bertelsköld lönade samma känsla hos sin hulda vårdarinna, och om någonsin på jorden glimmar en återglans af den kärlek, med hvilken himmelens änglar älska hvarandra, så måste det vara en sådan obefläckad, försakande, allt förädlande kärlek emellan — mor och son.

Ty hvarför skulle vi dölja hvad läsaren troligen länge anat? Hvem annan än en mor kunde med denna ömma, allt förutseende vaksamhet följa en oerfaren, svärmisk, uppbrusande ynglings steg? Hvem annan än en förskjuten, förtrampad kvinna kunde finna sin glädje och sin tröst i ett sådant återseende? Hvem annan än »Ester Larsson, fordom grefvinna Bertelsköld» kunde på detta sätt egna hela sin tillgifvenhet åt hennes ensam stående älskling, hennes hjärtas barn, hennes Paul?

Det fanns ännu en annan kvinna, som irrade fridlös omkring att söka hans spår, men hennes kärlek var byggd af annat virke.

Där hade varit ett ögonblick i det ensliga jägarehuset, som grefvinnan Ester på engång fruktade och efterlängtade. Det var den stund, när Paul första gången skulle igenkänna sin mor.

I hela nio dygn hade hon underkastat sig den svåra försakelsen att, oigenkännelig i sin bonddräkt, omsorgsfullt dölja för honom sitt ansikte, af fruktan att glädjen och öfverraskningen kunde döda honom i hennes armar. Under dessa nio dagar hade han, utan aning om hvem hans vårdarinna var, emottagit

läkemedlen af hennes darrande hand och med en tacksam känsla varit vittne till hennes ständiga omsorger. Han kände en oförklarlig tillgifvenhet för denna okända bondkvinna, som ständigt bar sin svarta duk så djupt neddragen öfver pannan och som på hans frågor aldrig hade ett annat svar än en stum, välvillig nick. Men en dag när hon satt på en pall vid hans bädd och trodde honom sofva, då hade hon, utmattad af ansträngning och vakande, lutat sitt hufvud mot sängkanten, hennes ögonlock hade mot hennes vilja fallit tillsamman, hon hade somnat, utan att hon själf visste däraf. Paul sof icke, han hade en stund betraktat henne tyst och förundrad. Därpå hade han sakta undanskjutit den svarta duken från hennes panna, för att engång se hvilken denna hemlighetsfulla kvinna var, som han hade att tacka för sitt lif — och ju längre han betraktade dessa bleka, men ännu sköna drag och de slutna ögonlocken med deras svarta silkeshår, desto högre hade där flödat likasom en varm våg kring hans hjärta, hans tårar hade begynt som en bräddfull källa strömma ut ur sitt fördolda djup, och han hade lagt sina båda armar omkring den okända, nu igenkända sofvande kvinnans hals. Då hade hon vaknat, då hade hennes tvenne mörka ögon, som Paul i sin barndom så högt beundrat och som, i hans tycke, icke hade sina likar i hela den vida världen — dessa två glänsande solar hade med ens gått ur molnet och betraktat honom med outsägelig kärlek — och då lågo mor och son, efter långa år af smärtor och skilsmässa, åter uti hvarandras armar. Sådana ögonblick äro oförgätliga: de tillhöra evigheten och kunna aldrig utplånas ur minnet, hvarken i detta lifvet eller uti det kommande.

Men då hade modern slutligen med mildt våld åter skjutit sin son ifrån sig och betäckt hans panna med sina kyssar och tvungit honom att söka hvila och lugn, och Paul hade åter insomnat med den lyckligaste känsla han någonsin erfarit. Hvad betydde numera hans korta, öfvergående kroppsliga smärta! Nu var allt åter godt, nu ägde han åter sin mor, nu var ej *han* ensam, nu var ej *hon* ensam i världen, nu skulle han aldrig mera skiljas från henne, nu kunde han egna henne hela sitt lif, för att göra henne lycklig. Och Paul välsignade den kula, som gått så nära hans hjärta, men blott för att bereda det en så stor glädje; ja, han kände sig tacksam emot sin hårde bror, förutan hvars kärlekslösa handlingssätt han ej skulle ha njutit sällheten af detta återseende.

Dagen därpå hade mor och son återvunnit nog lugn för att öppna för hvarandra sitt hjärta och berätta hvarandra allt som tilldragit sig under deras skilsmässa. Pauls berättelse var öppen och utan alla förbehåll; hans mor kunde ej vara lika uppriktig. Hon måste i sin berättelse skona en svag far och en hjärtlös broder — och hon gjorde det med en så fin grannlagenhet, att slutligen hela skulden för hennes sorger stannade på tidens mäktiga fördomar och ståndsskillnader, hvilka den enskilde ännu förgäfves sökte att trotsa och nedbryta.

— Vi äro dock alla blinda, svaga varelser, sade hon. Hvarför skulle vi söka det fullkomliga på jorden? Den tid skall komma, min Paul, när ingen människa födes bättre eller sämre än den andra och när ingen annan adel finnes, än en mans eller kvinnas eget människovärde. Men denna insikt bär ensam i sig ett helt nytt tidehvarf, och hvarför skulle vi klaga att icke den

höga eken genast står fullvuxen, när vi se dess frö fatta fäste i jorden vid våra fötter? Ännu skola många tårar rinna och många suckar höjas till himlen, innan ståndsfördomarna smultit som vinterdrifvor i vårsolen. Låt oss med tålamod bida en bättre tid, och du, som är en man, arbeta, min Paul, arbeta trofast för mänsklighetens rätt, så hör dig framtiden till!

— Ja, min mor, svarade Paul, jag har redan tänkt därpå. Jag har i Upsala gjort bekantskap med en ung student vid namn Thorild. Om ni visste huru ofta vi talat just om samma ämne och huru alla människor en dag skola blifva fria och jämlika!... Men ni har ännu ej berättat mig något om er flykt från Falkby.

— Låt oss tala om något gladare, sade modern undvikande. Blott det vill jag nu anförtro dig, att jag kvällen förut hade aftalat min flykt med änkan Flinta och hennes dotterson borta vid udden. Gossen rodde mig öfver sjön, och det öfriga skall jag en annan gång omtala.

— Ej sant, min mor, nu när ni har mig och när jag har er, skola vi båda återvända till Falkby, till Vera och till min far?

Grefvinnan Ester vände sig bort. Det var något, som hon ej ännu kunde yppa. Hon svarade endast:

— Tala ej så mycket, min Paul; det anstränger dig. När du blir frisk, skola vi rådgöra om bådas vår framtid.

Emellertid gick Pauls tillfrisknande från denna dag dubbelt snabbare. Kulan satt kvar, men skadorna i det inre voro nästan fullkomligt läkta, och han fick tillåtelse att vid fönstret betrakta träd och gräsmarker, som begynte grönska i vårsolen.

— Nu lämnar jag dig på några dagar, sade hans mor. Vill du lofva mig att noga ihågkomma alla mina föreskrifter?

— Ja, min mor. Men hvart går ni?

— Till en annan pligt, som du sedan får veta. Gud beskydde dig, mitt hjärtas älskling! Farväl!

---

4. Vid randen af evigheten.

Om man nu, när parken var löflös, från ett vindsfönster i det lilla jägarehuset vid Brunnsviken noga gaf akt på den grå massan af torn och skorstenar, som borta i väster representerade Stockholm, kunde man möjligen urskilja taket af det höga hus vid Drottninggatan, där grefve Bernhard Bertelsköld låg illa sårad i hufvudet af den sten, som en okänd hand hade slungat mot honom för nära två veckor sedan vid det nattliga upploppet. Hvar dag hade Stockholms skickligaste läkare infunnit sig i hans förmak till konsultation; alla medel hade blifvit anlitade, och likväl syntes ingen förbättring. Vänstra ögat ansågs förloradt och, hvad som var värre, kontusionen hade verkat så starkt på hjärnan, att läkarne, ifall hans lif kunde räddas, ej trodde sig kunna förutse annat än blödsinthet och en total förslappning af alla själsförmögenheter. Småningom drog sig den ena eskulapen efter den andra tillbaka, och endast konungens lifmedikus kom ännu, på hög befallning, att dagligen efterfråga tillståndet, i det han föreskref några af de medel läkarne gifva vid sådana tillfällen, när de förlorat allt hopp och endast hafva för afsikt att hålla patienten vid godt mod så länge som möjligt.

Grefve Bernhard hade några politiska vänner, som af höflighet kommo att visa honom sitt deltagande. Personliga vänner hade han inga, och när äfven hans syster, baronessan Clairfeld, vid denna tid måste lämna Stockholm, för att vid första öppet vatten öfverresa till sin man i Tyskland, återstod ingen enda som visade honom ett verkligt deltagande. Kammartjenaren José, som härtills varit hans förtrogna redskap, kunde grefven icke mera fördraga, man var tvungen att visa spanjoren från huset, och de nya, i Stockholm antagne domestikerne blefvo nu den sårades enda omgifning och vårdare.

Grefve Bernhard led ofta så hårdt af kroppsliga smärtor, att han önskade sig döden; men mer än detta led han i lugnare ögonblick af den obeskrifligt tröstlösa känslan att vara ensam i världen. Hvad hade han icke gifvit i sådana ögonblick, för att kunna köpa sig en enda verklig vän, en enda handtryckning af tillgifvenhet, ja ett enda deltagande ord, som kommit från hjärtat; men det hade han icke! Och då fick åter den mörka, förbittrade stoltheten makt öfver honom, han förbannade Gud och människor och lofvade sig själf att, om han åter blefve frisk, skulle han hämnas på hela detta kalla, hjärtlösa släkte, som öfvergaf honom i hans olycka — han skulle hetsa den ena emot den andra, han skulle sätta världen i brand och på dess ruiner, trotsig och hånleende, se detta ömkliga, föraktliga släkte förgöra hvarandra.

En natt hade han, sömnlös och lidande, sönderslitit sig själf med dessa yrande, vilda febertankar. Han hade frågat läkaren om sitt tillstånd och fått ett undvikande svar, hvaraf han väl förstod att hans dagar, kanhända timmar, voro räknade. Han hade således icke ens den trösten att kunna hämnas. Hans lysande bana

skulle nu tvärt afbrytas, han skulle dö för en eländig lönnmördares hand, af ingen saknad, af ingen begråten, på sin höjd af en far, som skulle trösta sig med de öfverlefvande, och hvem skulle ärfva honom? Paul, som han hatade — hvilken förödmjukelse! Hans styfmor, som han afskydde — hvilket hån! Hvarför hade han icke gift sig, för att åtminstone efterlämna en son, som kunnat bestrida dessa förhatliga anförvanter deras rättigheter? Han var ju endast trettio år, han kunde ännu godtgöra denna försummelse — men nej, han hade ju blott några timmar att lefva! Hvad, om han skulle begagna dessa timmar för att låta viga sig på sjuksängen? Med hvem? Med hvem som helst. Hans änka skulle åtminstone göra Paul och hans styfmor den förtreten, att med dem dela arfvet. Hvar skulle han i hast få fatt på en passande grefvinna? Hon måste vara af börd, det var klart, hon skulle kunna se ned på det ofrälse blodet, som inträngt i släkten; men hvem ville låna sig till redskap för hans hämnd? Han tänkte hit och dit, men fann ingen passande.

Under dessa tankar smög sig, fram emot morgonen, en dvala af matthet öfver hans ögonlock. Han sof icke, han vakade icke, han igenkände ännu tydligt hvarje föremål i rummet och den legda gamla sköterskan, som skulle vaka öfver honom, men som nickade i en vrå af kammaren. Han låg i detta tillstånd af halft medvetande, när där faller ett flor öfver sinnenas verksamhet, utan att denna fullkomligt afstannar.

Då såg han på den motstående väggens gröna tapet ett svagt blåhvitt sken, som tycktes vara en reflex af den matt flämtande lampan. Men om det var blott ett återsken, hvarför tog det till, hvarför blef det småningom klarare, och hvarför formade det sig allt tydligare till en

människohamn? Grefve Bernhard kunde ej vända sina ögon därifrån. Han hade ej nog medvetande att reflektera däröfver; det förvånade honom icke, och likväl hade han vistats för länge inom ljuskretsen af den nya franska filosofin, för att tro på spöken, eller just på någonting alls. Han betraktade likgiltig, men oafvändt det sällsamma fenomenet.

Om en stund hade skenet likasom flutit tillsamman i bilden af en blek, mild och sorgsen kvinna i dräkten af ett längesedan förgånget tidehvarf. Hon sväfvade bort från väggen och närmade sig ljudlöst den sårades bädd. Hon lutade sig öfver honom och tycktes kyssa hans ombundna hufvud. Han förvånades likväl icke, han drog sig icke tillbaka; han kände likasom en ljuf blomdoft beröra hans brännande tinningar och sprida öfver dem en välgörande svalka.

Då förnam han likasom ord, men det var icke ljud, som hans öra uppfångade, det var snarare tankar, som ohörbara gingo in i hans egna tankar och därvid fingo ett uttryck som liknade ord från människoläppar.

— Bernhard Bertelsköld! sade den bleka, sorgsna och milda hamnen. — Jag är stammodern för din släkt. Hvarför har du så djupt bedröfvat mig?

Grefve Bernhard svarade icke. Hvad skulle han svara?

— Vet — fortfor vålnaden — att en förbannelse och en välsignelse hafva från början stridt om din släkts öde. Två af dina förfäder hafva gått förbannade, två hafva gått välsignade från jorden. Den tredje, på hvilken förbannelsen tynger, är du, och i dag vid middagstimmen har din tid varit dig förelagd. Men jag har omfattat vår frälsares knän och bedt i Hans namn, att dig ännu måtte beskäras ett år på jorden till bättring. Vänd om,

vänd om, vänd om från din syndiga väg! Se, den hand som skall hela dig är dig nära. Du äger ett år att i himmelen och på jorden söka försoning, men går året förbi, utan att din själ är vänd från mörker till ljus, så skall mörkret hafva sitt rof, och den tredje förbannelsen skall gå i fullbordan öfver vår släkt...

Vid dessa ord blef den bleka hamnen allt blekare och genomskinligare, konturerna af gestalten tycktes upplösa sig i luft, och snart syntes endast det förra svaga, blåhvita skenet på den motstående väggen, tills äfven detta slutligen bleknade bort och endast den slocknande lampan kastade ett matt sken öfver det halfmörka rummet.

Grefve Bernhard kände huru två motsatta strömdrag framkvällde ur de fördolda källorna i hans inre. Medan det gamla hånlöjet ville smyga sig fram på hans läppar, smög sig någonting helt annat fram under hans ögonlock, och det liknade något som aldrig varit synligt där sedan hans barndoms dagar: det liknade nästan en tår. Hade han varit vid klart medvetande, skulle han sagt till sig själf: det är af sjukdomens matthet. Nu hade han ej styrka att harmas däröfver, hans trötta ögon slötos, och han föll i en verklig slummer, som varade flera timmar.

När han vaknade, var det längesedan full dager, och läkaren stod vid hans bädd. Ett dunkelt minne af nattens syn tycktes föresväfva den sårade, och han frågade tvärt:

— Är det i dag middag klockan tolf jag skall dö?

— Oroa er ej med sådana tankar, bästa herr grefve! svarade läkaren, åter undvikande. — Vi skola försöka allt hvad konsten förmår.

— När er konst förmår så litet — utropade grefven bittert — så vore det ärligare af er, doktor, att säga mig

hela sanningen. Jag är en man och fruktar ej döden. Säg mig således rent ut, hur många timmar har jag att lefva?

— Om herr grefven nödvändigt vill veta det, svarade doktorn, så måste jag bekänna, att inflammationen tar till. Om en timme skall ni falla i yrsel, för att ej mera komma till sans. Befaller ni en notarie, för att uppsätta er yttersta vilja, så bör det ske snart.

— Nåväl, eländige kvacksalfvare, som ni alla ären — återtog den sårade — efter jag ännu har något att befalla, så befaller jag er att på ögonblicket gå er väg. Jag behöfver er icke mer!

Läkaren skakade på hufvudet och hviskade åt sköterskan, i det han gick:

— Yrseln har redan begynt. Det är säkrast att ni tillkallar en handfast karl, ty han blir svår att hålla.

Sköterskan gick, och grefven blef allena.

— Gå, jag föraktar dig och hela din konst, ömklige storskrytare! ropade han efter den bortgående läkaren. — Jag är trettio år, och en usel sten från gatan gör slut på mitt lif. Nåväl, jag kan förakta lifvet, såsom jag föraktar er alla! Jag är glad att engång sluta det eländiga narrspelet.

— Ni skall icke dö, ni skall lefva, hviskade en sakta röst, och bredvid honom stod en bondkvinna med den svarta duken neddragen djupt öfver pannan.

— Hvem är ni? frågade grefven och ihågkom med detsamma sin nattliga syn.

— Man kallar mig mora från Östanlid, svarade kvinnan, och jag är kommen att göra er frisk.

---

5. Den gamla och den nya männlskan.

Kunglig lifmedikus, som hela dagen förgäfves väntat notifikation om grefve Bertelskölds timade frånfälle, kunde morgonen därpå ej styra sin nyfikenhet och gick till hotellet.

— När dog grefven? frågade han sköterskan uti yttre rummet.

— Serra tri — svarade madamen med en knyck på nacken — han har sofvit hela natten och begärde nyss en kopp buljong.

— Det är omöjligt, genmälde doktorn. Enligt alla konstens regler måste han ha kreverat senast i natt.

— Det är just det jag har sagt, menade sköterskan. Men så går det, när man föraktar kunglig majestäts medicin och ger sig i händerna på trollpackor.

— Aha. Står det så till? Då stryker han med innan kvällen.

— Nå, säg ej annat! När man kastar alla droppflaskor ut genom fönstret och kör barberaren med hans snäppare på dörren och omlindar ett sjukt hufvud med våta linnebindlar, hvad kan det blifva annat än döden?

— Hvad heter trollkäringen?

— De kalla henne mora från Östanlid, och hon skall ha botat mycket folk, som doktorerne ej fått bukt på. Men någongång, tänker jag, skola de som hon botat sätta klippningen till.

— Det är högst probabelt, återtog lifmedikus småleende och aflägsnade sig, i sitt sinne icke rätt nådig emot de många kloka gummor, som den tiden understodo sig att kurera eller dräpa folk utan läkares biträde.

Det såg dock ut som om lifmedikus skulle få rätt, ty flera dagar sväfvade grefve Bernhard mellan lif och död. Mora från Östanlid hade en svår strid att utkämpa, vida svårare än med Paul. Men till trots för fakultetens enhälliga dom repade sig grefve Bernhard efter hand, febern minskades, inflammationen var häfd, till och med ögat gaf hopp, och endast en stor matthet återstod. Det som icke rätt ville repa sig, var hans förra kurage. Det hårda och stolta sinnet hade fått en svår knäck den natten när han låg på sitt yttersta och såg, eller trodde sig se, den sällsamma synen. De underliga, ljudlösa orden »vänd om!» och »ett år!» hade kvarlämnat en genklang, som ej rätt ville förgå. Han harmades på sig själf för dessa barnsligheter, som ej lämnade honom någon ro. Men det halp icke, de lågo beständigt för honom.

— Mora — sade han otåligt en dag till den tysta, svartklädda bondkvinnan, som med så oaflåtlig omsorg vakat öfver honom natt och dag — när tror ni att jag blir frisk?

— Er kropp blir frisk på samma gång som er själ, svarade hon med låg röst.

— Hvad menar ni med det? Hvad fattas min själ?

— Guds nåd, som är själens hälsa, svarade kvinnan allvarsamt.

Grefve Bernhard ville skratta, men det gick icke, han var för matt. Åter kom han ihåg det fruktansvärda »vänd om!» — och han teg. Där var något som låg och grodde uti honom, djupt, djupt under ruinerna af hans förra stolta tillförsikt, men därnere var en hård, stenig jordmån, och fröet ville ej fatta rot.

— Lyckas ni göra mig frisk, mora — sade han dagen därpå — så skall jag göra er rik. Ni får själf bestämma er lön.

— Jag begär ingenting, var svaret.

— Så säga de alla, fortfor grefven, men de taga ändå. Hvarifrån är ni hemma?

— Från Finland.

— Ni är af rätta sorten. Hör, mora, där finns något i Finland, som fortare än ni kan göra mig frisk, och det är en gammal, fattig ring. Kan ni skaffa mig den, så — låt se, ja då vill jag — gifta mig med er!

Detta var en förflugen fortsättning af den sjukes förra idéer, som anslog honom, just för det att den var så bizarr. Men mora från Östanlid frågade utan tecken till någon förundran:

— Hvarför ville ni det?

— Hvarför? För det att det är på modet uti min släkt. Jag har en styfmor, som skulle bli glad att få er till sonhustru. Det är en gammal regel, att ondt skall med ondt fördrifvas: frostskada med snö, brännblåsor med hett järn och finska trollpackor med finska trollpackor. Krusa ej för det att ni kanske har edra sjutti på nacken! Ju äldre, dess bättre. Det skall kurera min styfmor.

— Hvarför hatar ni er styfmor?

— Hvarför? För det att hon — men det angår er icke.

— Kanske beder hon för er i denna stund...

— Därtill är hon mycket för ondsint och högmodig. Hon hatar mig mer än jag hatar henne.

— Tror ni det? Kanske gör ni henne orätt?

— Nej, det finns ingen i världen som bryr sig om mig — ingen mer än ni, mora! Min syster har öfvergifvit mig, min bror afskyr mig, och min far... Det faller mig någonting in. Ni är för gammal för mig, men skaffar ni mig ringen, så vill jag gifta er med min far. Han är ej så nogräknad, och jag är van vid styfmödrar.

— Kom ihåg er själ! Sådana tankar äro som stenar uti en lastad båt, och med sådana ord blir ni aldrig frisk! förmanade vårdarinnan allvarligt, nästan strängt. Hon såg väl, att det hårda hjärtat var långtifrån böjdt.

Åter försökte den sårade le, men han kunde icke.

— Mitt hufvud värker, klagade han.

Vårdarinnan gick ut att hämta kallt vatten. I yttre rummen mötte henne en ung bonde, som begärde att få tala vid grefven.

— Säg mig ert ärende, så vill jag framföra det, svarade mora från Östanlid.

— Jag kan komma tillbaka en annan gång, menade bonden. Det är något förloradt, som jag vill gifva grefven igen.

— Är det en ring? frågade bondkvinnan med denna plötsliga ingifvelse, som var henne så egen.

— Ja, det är en ring, sade bonden förundrad.

— Så gif mig den! Grefven har nyss talat därom. Han längtar efter sin ring, han tänker dag och natt på den. Men den är honom icke nyttig.

Jonas Bertila skakade på hufvudet.

— Jag känner er icke, sade han, och det skall vara något underligt otyg med den gamla kopparbiten. Jag ger honom åt ingen annan än grefven själf.

Vid dessa ord slog bondkvinnan tillbaka duken som betäckte hennes panna och blottade ett ansikte af så mycken ädelhet och höghet i blicken, att Jonas ofrivilligt kände åt om han glömt mössan på hufvudet.

— Ser jag ut att kunna bedraga? frågade hon.

— Förlåt, sade Jonas. Här är ringen, och eftersom grefven satt ut en belöning af femhundra daler för den som skaffar honom skräpet tillbaka, så var så beskedlig och säg honom att han skänker pengarna åt Storkyro sockens fattiga. Icke för det att vi just ha några fattiga i Storkyro — tillade bonden knipslugt — men det kan vara så godt att ha pengarna, om vi skulle råka få ett missväxtår eller par.

— Hälsa din mor, Jonas! sade bondkvinnan, mottog ringen, betäckte sitt ansikte och försvann genom närmaste dörr.

Jonas stod där mäkta förbluffad.

— Har jag gjort dumt eller klokt? Hvar har jag sett det där ansiktet förr? tänkte han vid sig själf, med en dunkel hågkomst från barndomsdagar. — Men det kan vara detsamma. Jag är glad att vara af med det rama trolltyget. Alltsedan jag hittade det på barberarens golf, har maran ridit ranka hvarenda natt på mitt sängbräde.

Mora från Östanlid stod under tiden i rummet bredvid, betraktande ringen, som engång hade så mäktigt ingripit i hennes eget öde. Hon hade då varit böjd att välsigna dess makt, och likväl — hvem vågade säga, att

det icke varit bättre för henne, om denna ring ännu legat begrafven i sanden, trettio famnar djupt under hafsytan på Vasa redd.

Hon hade knappt sett och aldrig burit ringen. Nu höll hon honom mot dagen. Hvad han var underligt hopfogad! Hur sällsam var ej hans matta glans! Och dessa bokstäfver, dem hon så ofta hört omtalas, huru läsliga syntes de icke ännu på ringens insida!

Hon ryste då hon ihågkom Neptunus Gast. Var där verkligen någon sanning i den hemska makt, som man tillskref denna obetydliga kopparbit? Var det sant, att han redan fört många människor till timligt och evigt fördärf? Och var det sant, att hvar och en som bar honom kunde med ens förvandla olyckans mörkaste natt till lyckans ljusaste dag, ja, att i samma ögonblick han kom i en annan hand, förbyttes genast ett människoöde?

En underlig frestelse rann henne i hågen. Hade icke den sårade därinne lofvat henne helt nyss att, i utbyte mot denna ring, gifta henne med — hennes make? Om hon nu räckte honom den efterlängtade klenoden, då hade hon ju sin styfsons eget samtycke att återvända med alla en makas rättigheter. Eller om hon behöll ringen, skulle ej dess beprisade makt innan kort föra henne till målet för hennes önskningar, till en återvunnen lycka, till försoning och frid? Hon kämpade ett ögonblick hårdt emot frestelsen. Nästa ögonblick ryste hon åter för de onda ingifvelser, hvilka tycktes nästan magnetiskt utströmma från denna demoniska ring.

Mora från Östanlid stod ännu fördjupad i dessa tankar, när hon hörde en röst bakom sig — den röst, som af alla stämmor på jorden trängde djupast till hennes hjärta. Det var hennes makes, det var grefve Carl Victor Bertelskölds röst.

— Hur är det med grefven? Lefver han än? frågade den darrande rösten.

— Han lefver, svarade bondkvinnan knappast hörbart och stödde sig emot fönsterbågen, för att icke sjunka till golfvet.

— Är han så återställd, att han utan fara kan återse sin far? frågade grefve Bertelsköld otåligt, utan att fästa någon uppmärksamhet vid den okända kvinnans rörelse.

Hon fick några sekunder att återvinna fattningen.

— Ja, hviskade hon. Med det villkor, att ers nåd icke säger något som upprör eller bedröfvar honom; ty han är ännu ganska svag.

— Det är bra; jag skall vara försiktig, svarade grefven och inträdde i kabinettet.

Hans okända maka följde honom med tysta steg. Där var en skärm för hörnet; ingen bemärkte henne. Hon hörde, hon såg allt, med sitt hjärta långt mer än med öra och öga. O huru hade icke hennes ungdoms älskade åldrats på dessa tio månader, sedan de sist sågo hvarandra! Hvad hans hår hade blifvit grått! Hvad hans kind hade blifvit blek! Huru hans fordom stolta hållning nu blifvit lutande! Huru hans milda blå ögon glänste matta mot förr! Men hon älskade honom ändå, ja hon kände att hon älskade honom mera än någonsin förr, ty hon hade gjort honom sorg, hon som dock hade svurit att vara hans lefnads glädje!

Återseendet mellan far och son var varmare än deras osedda vittne vågade hoppas. Fadern glömde allt för glädjen att återfinna i lifvet sin förstfödde; sonen kände ett behof af kärlek, som han aldrig erfarit förr.

— Min far, sade Bernhard, jag har djupt förolämpat er...

— Vi skola tala därom när du blir frisk, sade grefven. Försynen har sändt oss dessa pröfningar för att straffa och förbättra våra stora brister: din stolthet, min svaghet. Jag har skyndat till Stockholm för att rädda allt som är mig kärt i lifvet: min förlorade maka, mina båda söner och vår familjs heder. Jag kommer icke med min makt, utan med Guds makt, som jag känner inom mig. Det får icke mera vara mörker och hat omkring oss. Vi skola alla, alla tillbedja den Allsmäktiges nåd!

Grefve Carl Victor Bertelsköld var ädel och stolt i detta ögonblick. All den omanliga svaghet, som för en tid hade skuggat hans rättänkande, i grunden högsinta karakter, tycktes nu, när han var så nära att förlora allt som fästade honom vid lifvet, vara med ens försvunnen. Han stod där manlig och högrest, fast besluten att kämpa emot sitt öde och rädda de sina.

— Hvad han är vacker! hvad han är vacker! tänkte hans osedda, okända maka uti sin gömda vrå och var färdig att kasta sig i hans famn och kyssa, som förr, hans älskade grå lockar och hans höga, milda, af bekymren fårade panna.

---

6. Kampen om en människosjäl.

Den dagen när mora från Östanlid satt endast några steg från sin förlorade make, som ej anade hennes närvaro, och när det blott berodde af henne själf att kasta sig i hans öppna famn och blifva mottagen med glädjetårar, den dagen kom frestaren till henne så mäktig som han sällan nalkas ett kvinnohjärta. De försåtliga tankarna återvände med en fördubblad styrka. Gå, sade frestaren; gif dig tillkänna, gör slut på din bittra sorg! Fruktar du ännu din styfsons hat? Dåraktiga, äger du icke konungens ring? Vet du icke att dig lyckas numera allt? Ingen önskan så djärf kan uppstiga i ditt hjärta, att han ej genast fullbordas, och dessutom — har du glömt att Bernhard lofvat återskänka dig okänd åt din man, om du återger honom ringen?

Hvilken lockelse! Hvilken hård strid! Men den arma, förskjutna kvinnan gaf icke vika. Hon förstod, att hennes tid var icke kommen ännu. Ringen brände på hennes hand, och hon förstod att han möjligen skulle ha blifvit hennes skyddslings timliga räddning, men desto vissare hans eviga undergång. Hon satt orörlig och tyst och hörde de båda männen, far och son, samtala om henne.

— Jag vill gå till lifmedikus Dalberg och tacka honom för hans omsorg om dig, sade grefven.

— Gör det, min far, och tacka honom för hans utmärkta omsorg att förpassa mig till odödligheten, svarade Bernhard i sin gamla gäckande ton. — Men om min far vill tacka den som kvarhållit mig på jorden, så tänk på någon belöning åt en finsk häxa, som varit min sköterska. Jag tycker icke om häxor, men mora från Östanlid är ett sällsynt undantag, ty hon ensam har ansett mig värd att lefva, när alla andra ansågo mig värd att dö.

— Jag skall icke glömma att gifva henne en passande belöning, svarade grefven och steg upp för att gå, ty besöket fick ej blifva långt.

Men i det han gick, blef han varse mora från Östanlid; som förgäfves dolde sig längst bakom skärmen.

— Är det ni, som vårdat min son? frågade han.

Hon nickade stum och med duken djupt öfver pannan.

— Jag tackar er, sade grefven. Haf fortfarande vård om honom, och ni kan räkna på min erkänsla. Tag detta till en början som bevis däruppå!

Och vid det han tryckte ett guldmynt i hennes hand, kände han handen darra.

— Ni har vakat för mycket, ni behöfver taga er någon hvila, fortfor grefven med ett flyktigt deltagande — och gick.

— O — tänkte den kvarblifna vid sig själf — om *han* stått framför mig i den djupaste förklädnad och jag hade tryckt hans hand och känt den darra i min — *jag* skulle genast ha igenkänt honom!

Efter denna dag förgingo flera. Grefve Bernhards krafter tilltogo, och tiden begynte att blifva honom lång.

— Skaffa mig en fransysk roman! sade han till sin vårdarinna i befallande ton.

Hon gick och återkom med en bok, men det var icke en fransysk roman, det var Thomas af Kempis. Och hon satte sig att läsa högt ur boken.

— Hvad? sade den sårade uppbragt. — Vågar ni drifva gyckel med mig?

Men hon fortfor att läsa:

»Min Gud, se till mig, och var icke långt ifrån mig! Onda tankar äro i mig uppstigne, och stor förskräckelse plågar min själ. Huru skall jag dem oskadd öfvervinna?

Jag vill gå framför dig, säger Herren, och förnedra de stora och herrliga på jorden. Jag vill öppna ditt fängelses portar och uppenbara dig fördolda ting.»

Grefve Bernhard öfverilade sig icke lätt, men nu betogs han utaf en häftig vrede. På nattduksbordet vid bädden låg en psalmbok med träpermar och mässingshäkter. Han fattade boken och slungade den så våldsamt mot sin vårdarinna, att blodet strömmade ur hennes näsa och mun.

Hon vände sig bort för att aftorka sitt ansikte och fortfor därpå så lugnt som om ingenting förefallit:

»Herre, gör med mig som du sagt hafver, och alla onda tankar skola fly för ditt ansikte. Se, jag är icke värd din tröst och den omsorg du hafver om mig. Jag hafver mycket syndat, och all min begärelse har stått till jordiska ting. Jag har förhäft mig högre än himmelen och måste förnedras till jordens djup. Allt hvad i mig är, det är synd och mörker, där icke din helige ande gör mitt mörker ljust. Herre, miskunda dig öfver mig, och upplys ditt ansikte öfver mig! Näps vädren och stormarna! Säg till hafvet: var

stilla! och till nordanvinden: blås icke! — så varder det stilla lugnt.»

— Galna käring med sin eländiga munkpredikan! mumlade den sjuke och vände sig mot väggen, för att ej höra henne.

Men hon fortfor att läsa:

»Min son, säger Herren, försaka dig själf, så finner du mig! — Herre, huru ofta skall jag försaka mig, och hvaruti skall jag försaka? — Alltid och allestädes, i det lilla och i det stora. Jag tager intet undan, utan i allt vill jag finna dig blott och bar. Huru kan du eljest vara min och jag din?»

»Jag hafver ofta sagt dig och säger det åter: öfvergif dig själf, försaka dig själf, så får du smaka mycken inre frid. Gif allt för allt; tag intet undan; fordra intet igen; håll dig till mig allena, så vill jag vara din. Och ditt hjärta skall blifva fritt, och mörker skall icke mera öfverväldiga dig.»

Efter en stund slog läsarinnan boken igen, ty den sjuke behöfde hvila. Men dagen därpå begynte hon åter.

Grefve Bernhards öfverilning hade blifvit ett mäktigt medel att påskynda förändringen i hans inre. Hade han icke, mot sin vana, så groft förhetsat sig, skulle han måhända icke fördragit så mycken envishet. Men nu blygdes han för sitt förhastande, och för att i någon mån godtgöra det, beslöt han att denna gång hafva tålamod. Efter denna läsning följde en annan och så åter en annan, dag efter dag. Mora från Östanlid lämnade honom icke en dag åt hans forna tankar. Hans första afsmak för munkens predikan, som han kallade det, begynte småningom gifva med sig. Han erkände nu, att där fanns något godt, fastän »med en

odräglig öfverdrift». Mot hans vilja öppnade sig för honom en helt ny värld af föreställningar och försakelser, hvarom han aldrig haft någon aning, och den obeskrifliga, aldrig förut erfarna känslan af Guds närvaro verkade förunderligt långt i afgrunderna af hans själ, än med en öfverväldigande ånger och förödmjukelse, än med en försmak af tröst, som liknade den välgörande svalkan af en ljuf sommarvind öfver hans brutna, fridlösa, oroliga samvete.

En dag kom den gamle grefven tillbaka, medan mora från Östanlid, som vanligt, satt tyst bakom skärmen.

— Jag har goda nyheter, sade grefven med ljusnad panna. — Paul lefver och är nästan återställd från sin blessyr. Han har skrifvit till mig, och jag har besökt honom i hans bostad hos en hofjägare vid namn Grenman. Så snart han får tillstånd att gå ut, vill han besöka dig — ifall han blir mottagen. Han har själf bedt därom.

— Han är välkommen. Där flyter dock ädelt blod i hans ådror, svarade Bernhard, rörd mot sin vilja.

— Ja — sade grefven allvarsamt — där flyter ett ädlare blod än mitt och ditt, och det är *hans mors*.

Bernhard teg. Det var den hårdaste af alla hårda nötter som växte bland törnena i hans själ.

— Min far — sade han till hälften undvikande — jag vill påminna mig, att min styfmor fordom brukade läsa högt för er. Hvilka böcker var det?

— Oftast bibeln. Stundom äfven Tessins bref till Gustaf III som prins, eller andra lärorika världsliga böcker. Men näst bibeln läste hon helst Johan Arndt och Thomas af Kempis.

— Hvad tycker ni om Thomas af Kempis? Är han icke för sträng?

— Han fordrar endast hvad alla kristlige lärare fordra: hjärtats fullkomliga försakelse och hängifvenhet åt Gud.

— Men det är ju omöjligt. Icke kan en människa kasta ifrån sig hela sitt förra lif och börja, såsom ett nytt barn, en ny tillvaro.

— Icke af egen kraft. Men för Gud är intet omöjligt. Hvarför frågar du detta?

— För det att... skratta blott icke, det är sjukdomen som gjort mig nervös. Den finska häxan, ni vet, hon läser ofta för mig ur den gamla munkens bok. Och jag blir därvid så underlig, ja superstitiös, uti hågen. Det förekommer mig stundom som vore jag den störste missdådare jorden bär, och som hade okända makter skickat en ängel från himmelen att leda mig på en bättre väg. Det måste vara af sjukdomen. Icke sant, min far, det är ju ridikylt, det där, af en för detta filosof och ambassadör i Madrid?

— Om något är löjligt — svarade grefve Carl Victor Bertelsköld med värdigt allvar — så är det vår tids anspråk att vilja nedrycka den allsmäktige Guden ifrån hans eviga tron och upplösa kristendomen i torra sederegler. Våra fäder tänkte icke så. När jag var barn, brukade min mor ofta berätta för mig, huru min salig far, efter sin store konungs föredöme, aldrig drog ut under sina många fälttåg utan att ständigt bära sin bibel med sig och dagligen läsa däri. Jag själf har tjent under prins Eugen och sett mången göra på samma sätt. Ännu aldrig har en adelsmans sköld blifvit fläckad af lefvande Guds ords kunskap, men väl ofta af motsatsen.

Grefve Bernhard teg, men det förborgade fröet i hans innersta började gro. När hans far bortgått, framkallade han mora från Östanlid.

— Kvinna — sade han plötsligt — jag vill se ditt ansikte.

Hon förskräcktes och steg tillbaka.

— Det kan ni icke, nådige herre, svarade hon. Ett löfte...

— Hör mig, fortfor grefven. Jag blygs att tillstå det, men jag är stundom susceptibel för inbillningar, lättrogen, vidskeplig, hur ni vill kalla det. Hvem är ni? Hvad vill ni mig? Jag känner er icke; ni ser ut att vara en fattig bondkvinna, men det är något hos er, som motsäger er dräkt.

— Om ers nåd frågar mig mera, går jag min väg.

— Nej, stanna! Näst min mor, som jag knappast minns, är ni den enda kvinna i världen jag någonsin högaktat. Ni är icke den ni säger er vara. Om det finns goda andar, som beskydda människorna, så måste ni vara min skyddsande. Aftäck ert ansikte; jag är icke värd att se ett väsen af högre ursprung, men det skulle göra mig godt. Jag skulle lära mig tro.

— Tro på Gud och icke på människor! Jag är ingen ängel, jag är hvad jag synes, en fattig kvinna, full af svaghet och brist. Den dag ni med handling, och icke allenast med ord, bevisat att Guds nåd fått insteg uti ert hjärta, då, men icke förr, vill jag aftäcka mitt ansikte. Ni är nu utom all fara och kan umbära mig. Jag lämnar er därför. Men om ni vill, skall jag stundom återkomma, för att läsa för er.

— Nej, lämna mig icke! Ni har bevisat mig den största välgärning en dödlig kan bevisa den andra. Ni har återgifvit mig kropp och själ.

— Farväl. Jag skall återkomma. — Det är tid att jag går, ty han anar redan för mycket, tänkte mora från Östanlid, när hon gick.

---

7. Två kvinnors kärlek.

Paul Bertelsköld satt en afton vid fönstret i det lilla jägarehuset och såg med längtande blickar ut emot vårens första grönskande gräs. Det var snart två veckor sedan hans mor lämnat honom. Hon hade dagligen skrifvit till honom och fått svar om hans hälsa; men hon hade förbjudit honom att upptäcka hennes härvaro för hans far. Emellertid hade grefven tillfälligtvis träffat Grenman, som ej haft hjärta att dölja för honom sonens vistelseort. Paul återsåg sin far med tillgifvenhetens känslor uti sitt varma hjärta; det var icke hans fel, att halfva hemligheten var röjd. Han hade lydt sin mors önskan; för honom fanns intet på jorden så heligt som hans moders bön.

Småningom förbättrades hans hälsa, och han hade fått öppna sitt fönster, när middagssolen lyste varm på rutorna. Men nu var det kväll, luften var sval, och Paul hade likväl glömt att stänga sitt fönster. Han såg skuggorna af trädens stammar falla allt längre öfver den ännu späda, sammetslena gräsvallen, och solen sjönk i väster bakom de aflägsna, otydliga taken af Sveriges hufvudstad.

I dess ställe gick fullmånen upp och belyste den idylliska tafla, som utbredde sig framför Pauls fönster och om hvilken ännu icke Bellman sjungit huru

Brunnsvikens bölja klar
i vattrade vågor sig drar.

Paul betraktade den glittrande pelaren af månskimret på den nyss isfria viken. Det var så ensligt, så tyst, så sorgset och så ljuft glädtigt ändå. Det var en aning om vår, som spelade i flyktiga näckdansar öfver den blanka vattenspegeln. Hvem stafvade dessa runor, hvem läste dessa glimmande, silfverblinkande, ljudlösa ord?

Paul var en svärmare, som alltid läste någonting bakom tingens yta. Han tyckte sig stå naturens hjärta nära. Han förstod hennes tysta språk. Han var sorgsen och han var glad, liksom månskenet i kvällen. Han läste i vågskimret hela sitt lif.

På engång förmörkades månpelaren uti sjön, och en lätt skugga tycktes glida däröfver. Skuggan försvann, och allt var åter som förr. Var det en båt på viken, eller var det Näckens dotter, som dök ett ögonblick upp i vågskimret?

Snart därpå sågos tvenne gestalter likasom uppstiga ur sjön och närma sig jägarehuset. Än doldes de af träden, än skredo de åter fram i månskenet, och Paul såg att det var två fruntimmer. Det var sannolikt de, som låtit ro sig i båt öfver viken.

När de kommo närmare, sade den ena till den andra: det är här! och den ena blef stående liksom på vakt, medan den andra gick framåt emot det öppna fönstret.

— Är det ni, grefve Bertelsköld? frågade en icke obekant stämma på fransyska och rösten darrade märkbart.

Det ovissa månskenet föll på markisinnan Egmonts intagande ansikte, och själfva den rodnad, som hastigt begöt hennes kinder med purpur, syntes i denna belysning blek som en vålnads.

— Ni här, madame! utropade Paul, i hög grad bestört öfver denna oväntade syn.

— O hvad jag sökt er, hvad jag sökt er i fyra långa veckor! fortfor den lifliga fransyskan med låg röst. — Jag borde hata er, ja afsky er, otacksamma människa, för det ni så länge lämnat mig utan en rad om ert lif eller er vistelseort! Men därtill är nu icke tid. Jag har en sak af större vikt att anförtro er, och det gläder mig att jag ej kommit för sent. Först i kväll har jag lyckats att utspana er tillflyktsort, och jag ville ej försumma en enda minut.

— Hvad ni är god, madame! svarade Paul med sitt lättrörda hjärta.

— Finns ej en plats där vi kunna samtala utan vittnen? Dessa skuggor förskräcka mig, och jag fruktar att någon är gömd bakom trädens stammar! fortfor markisinnan med en skygg blick på den halfdunkla parken.

— Om ni ville stiga in i mitt lilla rum, yttrade Paul, förlägen och rodnande, ty han var icke beredd på ett sådant besök.

— Ja, ja, visa mig ingången! hviskade den sköna fransyskan med en gest af brådska och oro.

Paul visade henne trappan och emottog henne strax därpå i sin kammare.

— Hvad tänker ni om mig? sade markisinnan, i det att hon uttröttad sjönk ned på en simpel trästol.

— Madame . . .

— Ja, ni med edra styfva seder och er konvenans, hvad tänker ni om en person som denna tid och på detta sätt intränger till er?

— Jag är tacksam därför, svarade Paul oskyldigt.

— O jag ber er, förstå mig rätt! Var öfvertygad, att endast de mest viktiga skäl kunnat förmå mig... Men det är detsamma. Ni liknar icke andra hjärtlöse män. Ni är den ende, till hvilken jag kan tala med fullt förtroende. Ert räddade lif är åter i fara, min herre!

— Å, madame, min blessyr är läkt...

— Förstå mig rätt. Jag har besoldat trettio af polisens bästa spejare för att uppsöka er, och de ledde mig på villspår till Upsala. Jag reste dit...

— För min skull!

— Jag ville se den ryktbare Linné. När jag kom tillbaka, fick jag veta att en spansk kammartjenare hos er bror kände er vistelseort och låtit undfalla sig hotelser emot er. Jag lät vidare utforska honom, och för knappt en timme sedan erfor jag att han hvarje natt beväpnad lurade i parken vid Brunnsviken, i afsikt att döda er. Intet ögonblick var att förlora. Jag utskickade folk för att bevaka parken och skyndade själf att underrätta er om faran. Det är er brors hat som gått miste om ett offer och vill godtgöra sin försummelse.

— Nej, det är omöjligt. Min bror ligger farligare sårad än jag, och min far har sagt mig att han förändrat tänkesätt.

— Er far kan ha misstagit sig, och en sårad fiende kan betjena sig af en frisk arm. Ni är intet ögonblick säker, och därför måste ni genast följa mig härifrån.

— Förlåt mig, det kan jag icke.

— Hvarför icke?

— Det vore fegt att fly en kanske inbillad fara, och jag vill ej såra den ärlige jägaren, som gifvit mig en fristad hos sig.

Markisinnan stod upp, afkastade sin sammetskappa och satte sig vid fönstret, där månskenet föll på hennes bleka ansikte och återspeglades sällsamt i hennes små bruna, glänsande ögon.

— Ni kan icke? upprepade hon. Nåväl, då stannar jag kvar hos er.

— Madame! . . . stammade Paul bestört.

— Och ni tror, ni otacksamme, att jag än en gång skulle lämna er och förlora er, kanske för alltid! Anar ni då icke hvad jag lidit under dessa evighetslånga veckor, då jag ej visste om ni var lefvande eller begrafven? Och ni tror att jag än en gång vill långsamt pinas till döds, för att den hederlige jägaren ej må bli ledsen på er, eller för att någon kunde förebrå er att ha flytt för en lönnmördare! O min herre . . . det är ett ganska vackert månsken i afton!

— Man skall sakna er . . .

— Ni bor ej illa, ni har en rätt vacker utsikt. Superba popplar därborta. Jag ber, inkommodera er ej, jag kommer att trifvas rätt väl.

Paul kände något inom sig, som liknade en tredjedel vrede, en tredjedel bäfvan och resten förtjusning.

— Nej, sade han, jag vore den otacksammaste varelse på jorden, om jag tilläte er att blottställa er så för min skull.

— Således följer ni mig?

— Nej, madame. Ert rykte . . .

— Än sen? Bryr jag mig om mitt rykte? Hvad är ett rykte? Lögn. Men jag föraktar lögner, min herre. O, det är sköna saker som man redan berättat om mig!

Låt dem berätta en fabel till; det är mig likgiltigt. Ni följer mig icke, och jag lämnar er icke. Alltså förblir jag här på denna plats till i morgon bittida. Hvarom skola vi konversera? Hvad tycker ni till exempel om Stockholm? Rätt mycket is, eller hur?

— Herminie! utropade Paul utom sig och fattade hennes hand.

— Det sägs att ni ha ett slags sol om sommaren. Er måne är afskyvärdt melankolisk. Han gör oss alla bleka som spöken. Vore ej de där svarta lockarna, skulle ni se ut som en marmorstaty. Tillåter ni, skall jag ordna dem *à l'antique.* Jag vill föreställa mig att vi äro vålnader från förgångna sekler, som återkommit till jorden för att besöka forna favoritplatser. Hvilka voro vi förr, medan vi lefde på jorden? Jag var — låt se! Cecilia Vasa. Och ni, hvem var ni? Grefven af Hoya. O, det är skönt att vara död, när man har sällskap i grafven!

Paul kysste den fina, snöhvita handen. Månen sken på hans svarta hår, och man hörde popplarna därute susa för nattvinden.

— Det måste vara ljuft att älska efter döden, i synnerhet om man aldrig funnit kärlek i lifvet, hviskade den sköna fransyskan i drömmande vemod.

— Hvem skulle ej älska er, Herminie! Hvem skulle ej med glädje dö för att göra er lycklig!

— Men lefva, Paul! Finns då ingen, ingen på vida jorden, som vill lefva för mig?

Och hon sjönk med det vackra, lockiga hufvudet mot hans bröst.

Då öppnades dörren sakta, och in trädde med tysta steg en kvinna i bonddräkt. Obemärkt gick hon fram till den knäböjande ynglingen, som tryckte till sina läppar

markisinnan Egmonts vänstra hand, hvilken hon ej drog tillbaka, medan den högra låg på hans skuldra och hennes glänsande blickar tycktes helt och hållet försjunkna i hans betraktande.

Ett moln for öfver månen, och det var nästan mörkt i rummet. Mora från Östanlid — ty det var hon — lade sakta sin hand på ynglingens hufvud och hviskade:

— Paul!

Paul och markisinnan sprungo båda upp på en gång. Om ej skuggan fallit så dunkel, hade man kunnat se bådas kinder öfvergjutna af en glödande rodnad.

Men hos markisinnan följde intryck och ord så snabbt på hvarandra, som knallen efter blixten. I ögonblicket fick svartsjukans demon makt öfver henne, och hon sade med en dolkudd i hvarje ord:

— Hör ni icke, min herre, att er älskarinna nämnde ert namn? Jag förstår nu, hvarför ni ej kan följa mig.

Rummet ljusnade. Mora från Östanlid hade blottat en blindlykta, som hon hållit dold, och tände en lampa.

— Markisinna Egmont, sade Paul, jag har den äran att för er presentera min mor, grefvinnan Bertelsköld. Min mor, jag bönfaller om er vänskap för denna ädla, aktningsvärda dam, som hitkommit för att beskydda mig mot ett befaradt försåt.

— Jag tackar er, madame, för er godhet emot min son! yttrade grefvinnan med lugn värdighet, räckande henne handen. — Edra farhågor voro grundade: kammartjenaren José har nyss blifvit häktad af ert folk ej långt härifrån. Ert besök har kanhända räddat Pauls lif, och det var vackert, det var ädelmodigt af er. *Jag* kan icke missförstå er, madame!

Markisinnan Egmont förstod att uppskatta den fina grannlagenheten i dessa ord. Hon tryckte sin förmenta

rivals hand och yttrade med en förlägenhet, som klädde henne obeskrifligt:

— Jag tackar er att ni förstått mig rätt, och på edra ord skulle jag ha igenkänt er utan presentation. Jag är mycket lycklig att ha gjort er bekantskap, madame, och när ni är här, har jag ej mer något skäl att darra för grefve Paul. Jag öfverlämnar omsorgen om hans väl åt den bästa hand, som äfven därtill har närmaste rätt. Farväl, min grefvinna; farväl, herr grefve! *Au revoir.*

— Farväl, markisinna! — Jag kom i tid! tänkte mora från Östanlid vid sig själf.

---

8. Frestaren i ödemarken.

Utanför hufvudingången till Stockholms Storkyrka stod en söndagsförmiddag en äldre man i lång brun rock och den bredskärmade hatten nedtryckt öfver pannan. Han hade stått där länge i samma ställning; klockorna ringde, orgeln och psalmerna ljödo högtidligt därinne, men detta tycktes vara den brune mannen fullkomligt likgiltigt. Han rörde sig icke från stället; han tycktes knappt märka de flera hundrade, som gingo förbi honom. Han betraktade endast kryckan af sin massiva käpp, och kyrkogångarne kastade på honom misstrogna blickar, i tanke att han ej var rätt klok.

Men i kryckan af hans käpp var en helt liten dosa infattad, och i denna dosa var en kompass, som mannen i bruna rocken uppmärksamt gaf akt på, hvar gång någon gick där förbi.

— I går pekade han nordost, och i dag visar han nästan rätt ned, men utan den minsta rörelse! mumlade mannen vid sig själf.

Gudstjensten närmade sig sitt slut, och folket begynte att strömma ut ur kyrkan. Plötsligt märktes en lätt darrning i nålen, men upphörde genast. En bonde gick förbi. Den brune mannen såg upp och sade:

— Han har haft honom, men han har honom icke mer.

Emellertid blef bonden honom varse och vände sig om. Det var Jonas Bertila.

— God dag, doktor Weis! sade han. Eller rättare, jag ger er god dag. Vet ni, doktor, att min stackars morbror, den gamle Larsson, blef i går förd till dårhuset, och det är ni som gjort honom galen. Jag råder er att göra honom klok igen, ty annars kan jag vittna något om er, som kunde innan kvällen bringa er i Rosenkammaren.

— Jag skall göra er morbror så klok han kan blifva, om ni säger åt hvem ni gifvit hans ring, svarade doktorn.

— Hvilken ring?

— Den som ni hittade i barberarestugan och sedan gaf bort.

— Jaså den? svarade Jonas med sin knipsluga min. — Den sålde jag för två styfver åt en kopparslagare vid Gråmunkegränd.

Doktorn skakade på hufvudet.

— Ni har hört för mycket — sade han — för att sälja en sådan klenod för två styfver. Säg mig åt hvem ni gett honom, och bestäm själf priset!

— Priset är ditt skägg, du inpiskade skurk! var svaret. Därest du icke packar dig dina färde till kvällen, skall jag skaffa dig husrum på Hvita hästen[1].

— Jag tackar er, sade doktorn kallt. Vore jag hämndlysten, skulle jag kunna gifva er ett annat husrum. Men ni kan gå. Ni är ett kryp, som alla de andra.

[1] Likasom Rosenkammaren ett rum där fångar pinades till bekännelse.

Med dessa ord ställde sig den brune mannen åter vid kyrkdörren. Men knappt hade han kastat en blick på kompassen, innan man såg honom skifta färg, ty nålen var i den häftigaste rörelse.

— Hvilken? Hvilken? mumlade doktorn och tycktes vilja med ögonen sluka den utströmmande folkhopen.

Åtminstone fyrtio personer passerade på en gång förbi honom. Han följde denna folkskara, såg den dela sig vid närmaste gata och rådfrågade kompassen för hvarje steg. Nålen visade med oförminskad rörelse nedåt slottet, därefter åt Skeppsbron. Den brune mannen följde i samma riktning. Vid Skeppsbron lågo då, som ännu i våra dagar[1], kullbåtar för deras bekvämlighet, som ville fara öfver strömmen till Kastellholmen, Ladugårdslandet eller Djurgården. Flera af båtarna blefvo nu upptagna af kyrkfolket. Den brune följde med.

I hans båt sutto, utom honom, två manliga och tre kvinnliga passagerare. Båten lade till vid flera landningsplatser, och passagerarne smulades af. Slutligen återstod endast en bondkvinna, och hon lät föra sig öfver till Djurgården. Men den brune, som observerat nålens riktning, hade stannat med henne till sist och steg med henne på landningstrappan vid den nu så kallade Allmänna gränd.

— Det är hon, mumlade han.

Kvinnan lämnade varfvet och båtsmanstomterna till höger, gick förbi Hasselbacken, och tog af åt vänster på en smal gångstig, som genom den öde, förvildade parken ledde direkt till Brunnsviken.

— Nordost, det är riktigt! sade den brune mannen vid sig själf och följde henne.

[1] I fältskärns, icke i *våra* dagar. *Sättarens anm.*

När de inkommit så långt mellan höjderna och de täta trädstammarna, att hvarje utsikt åt staden var försvunnen och ingen annan lefvande varelse syntes i närheten, än trastar och bofinkar i de halflöfvade topparna, påskyndade mannen sina steg och befann sig snart vid sidan af den vandrande kvinnan.

— Hvart gäller kosan? frågade han.

— Till mitt mål, svarade kvinnan, ej särdeles nöjd med det oförmodade sällskapet.

— Rätt svaradt, återtog den brunklädde. Vi dödlige veta ej hvadan vi komma och hvart vi gå, men ett mål ha vi alla — grafven. Är det dit ni går?

— Ja. Men ej för att stanna där.

— De finnas likväl, som påstå att atomen försvinner i det oändliga.

— De fara mycket ville.

— Hon förråder sig; hon är ingen bondkvinna. Godt, tänkte den brune vid sig själf och fortfor därefter högt:

— Vet ni, min vän, att ni är icke den som ni synes vara. Ni talar ej som en bondkvinna.

— Hur skall jag tala?

— Ni är en person af börd och uppfostran. Ni går förklädd i hemliga värf.

— Tror ni?

— Jag är säker därpå. Er gång, er röst, ert tal, allt motsäger er dräkt.

— Tänk hvad ni behagar.

— Det gör mig ondt, men jag tillhör hemliga polisen och är tvungen att arrestera er, om ni ej kan gifva mig ett öfvertygande bevis att ni är stadd uti rätta ärenden. Svär att ni är en bondkvinna, och jag vill tro att jag misstagit mig.

Kvinnan betraktade honom ett ögonblick skrämd, men påskyndade sin gång och svarade icke.

Den brune såg sig omkring. Allt var tyst och öde i parken. Då grep han kvinnan i armen och yttrade hotande:

— Har ni så ondt samvete, att ni ej en gång kan svära på er oskuld, så måste ni följa mig till polisen. Man har där tjenliga medel att få sanningen fram. Hvad säger ni om ett par tumskrufvar till exempel? Men jag har medömkan med er. Svär blott att ni är den som er dräkt utvisar, och icke förklädd, så vill jag låta er obehindrad fortsätta er väg.

— Jag är grefvinnan Bertelsköld och befaller er att släppa min arm! sade kvinnan, i det hon kastade sitt huckle tillbaka och betraktade honom oförfäradt med sina stora, mörka ögon.

Men den brunklädde kämpade här om sitt lifs högsta åtrå och var icke sinnad att släppa sitt säkra byte.

— Det är således ni — sade han — som stått i avisorna och förlupit er man. Så mycket mera skäl har jag att föra er till polisen, därifrån ni troligen kommer att vandra direkt till spinnhuset.

Kvinnan rodnade starkt, men teg. För denna skymf hade hon intet svar. O Bernhard, Bernhard! tänkte hon i sitt hjärtas innersta.

— Ni inser således — fortfor den föregifne polismannen — att det beror alldeles af mig, om alla Stockholms gatpojkar snart skola peka fingret åt er. Det gifves för er blott ett enda medel att undgå faran. Gif mig konungens ring, och ni är fri.

— Ni är ingen polis, ni är en röfvare! utropade kvinnan och försökte att rycka sig lös, men

den brunklăddes hand höll henne kvar som i ett skrufstäd.

— Jag har kanske misstagit mig, sade han åter undfallande. — Har ni ej ringen, så behöfver ni endast svära därpå, och jag skall tro er.

— Ni vet väl att jag bär den usla vidskepelsen hos mig — svarade kvinnan föraktligt — annars skulle ni icke gång efter gång vilja locka den ifrån mig genom en mened. Men efter ni vet dess makt, så borde ni också veta att alla edra hotelser äro vanmäktiga däremot. Ni skall hvarken kunna döda mig eller plundra mig; ni skall endast draga ofärd öfver er själf.

— Nåd! Nåd! utropade nu den brune mannen, i det han plötsligt släppte hennes arm och kastade sig på sina knän. — Ni har rätt, ni står under planeternas skydd, och jag kan ej röfva er skatt ifrån er, så länge ni ej själf förverkat besittningen därutaf. Men haf förbarmande med mig! Jag är en man som utforskat alla naturens hemligheter, utom denna enda och största, som återstår mig. För att finna den har jag genomsökt länder och haf, ja uppoffrat hälften af mitt lif. Jag kan ej lefva utan denna klenod; dess blotta tillvaro omintetgör alla mina bemödanden, så länge ej jag är den som äger och bär den. Gif mig därför godvilligt ringen, och jag vill vara er slaf, er hund, jag vill öfverhopa er med lycka och guld, jag vill för er storma själfva himmelens portar.

— Om jag gåfve er ringen, sade bondkvinnan, så skulle jag bryta mot första budet uti Guds lag och hafva er själ på mitt samvete. Men denna ring har redan anstiftat tillräckligt ondt i världen. Därför skall ingen mera bära honom, icke ens den som han med

arfsrätt tillhör. Jag vill uppbränna honom i eld, efter intet vatten förgör honom.

Vid dessa ord hade hon omedvetet lösgjort ringen från sitt finger, och den brune mannen blef honom varse. Genast kastade han sig med raseri öfver henne, för att rycka klenoden till sig, och det skulle troligen ha lyckats honom, om hon icke i detsamma hade slungat det farliga smycket så långt hon förmådde ut i parken.

Den brune släppte henne strax och grep med brådska sin käpp, för att rådfråga kompassen och med dess tillhjälp leta sin skatt i det unga gräset. Denna rörelse missförstods af en man, som i detsamma närmade sig på gångstigen med hastiga steg. Han kastade sig på den brune, vred käppen ur hans hand och slog sönder dess krycka mot närmaste sten, så att skärfvorna af den lilla dosan kringströddes på marken.

Det var än en gång Jonas Bertila.

— Ve, min stjärnkompass! Allt är förloradt! suckade den brunklädde och sjönk tillintetgjord ned på tufvorna.

— Det var väl att jag gaf akt på den bofven vid Storkyrkan och såg honom följa er, sade Jonas till kvinnan. — Passpå, munsjör lurifax, tänkte jag vid mig själf, den där har ej godt i sinnet. Och så följde jag er i en annan båt, men den lade till vid varfvet, och så när hade jag tappat er alldeles ur sikte, tills jag hörde er röst och såg den brune rackarn lyfta käppen. Vill ni att jag skall daska duktigt om honom? Han kunde behöfva en bastu för morbrors skull och ett skvättbad för er.

— Rör honom icke! Där ligger med honom någonting stort i stoftet, sade kvinnan allvarligt.

— Stort? Ja, om ni menar ett stort bofstreck, så har ni alldeles rätt. Hvad annat stort kan där ligga i gräset?

— Jo, sade kvinnan, där ligger en hög, men bruten spillra af människoanden. Där ligger *forskningen utan Gud!*

---

9. Första pröfningen.

Si så där, nu börjar kära mor att bli fin, sade perukmakarn och hofsminkaren Cederberg till en bondkvinna, som infunnit sig för att anlita hans biträde.

Cederberg hade lärt sin konst i Paris och varit anställd vid teatern i salig kungens tid. Ingen förstod heller bättre än han att omskapa folk, och under hans konstfärdiga hand hade den högresta, ännu blomstrande kvinnan med sitt svarta hår och sitt sköna, uttrycksfulla ansikte blifvit förvandlad till en åttioårig sibylla med tunt, snöhvitt hår, fårad panna och infallna kinder.

— Nu skall gubben få stora ögon, när ni kommer för att spå honom i hand på hans namnsdag, fortfor hofsminkaren, och känner han igen er vid eldsljus, så får ni kalla mig en konfektmålare. Men skyll icke mig, att jag målat er tretti år äldre i stället för tretti år yngre. Med sådana ögon och sådana tänder hade ni likaså gärna kunnat omskapa er till en tjugu års tärna. Jag råder kära mor att räkna golftiljorna, när hon vill narra gubben, ty får kära far sikte på de där lanternorna i hufvudet på en åttiårig spåkäring, så skrattar han ut mig och hela min konst.

— Hvad skall det kosta? frågade kvinnan, i det hon med synbar motvilja såg sig i spegeln.

— Nio daler för målningen och nio i hyra för löshåret. Det är ett röfvarepris för tretti år till på nacken.

Den nya åttiåringen betalade, svepte sitt huckle öfver hufvudet och gick, men icke, som hofsminkaren trodde, till sin gubbe i rospiggskvarteren på Söder, utan åt norr till Drottninggatan. Där inträdde hon i ett stort hus under sitt antagna namn af mora från Östanlid.

Det led emot aftonen, och grefve Bernhard Bertelsköld satt vid sitt skrifbord, betraktande ett papper som låg framför honom. Han var nu nästan återställd; äfven det sårade ögat kunde åter begagnas, och endast ett djupt ärr öfver vänstra tinningen vanställde hans vackra panna. Men från hans läppar hade det forna gäckande löjet alldeles försvunnit; han var blek och allvarsam; man såg att han utkämpat hårda strider med de demoniska makterna i hans inre.

— Det var väl att ni kom, mora, sade han. Jag behöfver styrka mig med min skyddsandes närvaro. Se här min ansökning, hvari jag begär afsked från alla mina befattningar vid hofvet och diplomatin.

— Har ni betänkt er väl? frågade den trogna vårdarinnan med låg röst.

— Jag har icke tänkt på annat nu i en veckas tid, svarade han. Ni kan tro att det sitter hårdt, när man skall rycka sig med roten lös från hela sitt förflutna lif, för att börja ett nytt. Hundrade gånger har jag försökt att utgrunda en medelväg, där jag skulle på en gång tjena gamla och nya gudar. Men det går icke, mora, det går icke! Mina förra bekanta ha åter besökt mig och gycklat öfver mitt grubbel. Jag skulle icke i längden stå ut därmed, jag skulle blygas för dem och

åter blifva densamme jag fordom var. Se, så svag har jag blifvit, mora, jag som trodde mig vara född till en jätte! Och därför drager jag nu ett stort, svart streck öfver allt det förgångna, flyttar någonstädes på landet och egnar mig helt och hållet åt jordbruket. Gillar ni mitt beslut?

— Man skall kalla er en svärmare, en förryckt religionsgrubblare.

— Jag vet det. Men om jag icke aktar därpå, utan håller mig till Gud och mitt samvete, gör jag då rätt?

— Ni gör rätt däri.

— Det gläder mig att ni är af samma tanke. Men vet ni, mora, jag har tunga bekymmer och mycket att godtgöra. Det politiska trasslet och markisinnan kan jag ställa till rätta. Med Paul är det icke heller så farligt; han är ung, han kan förlåta, och jag väntar honom till mig i afton. Men min styfmor, ser ni, min styfmor, hon kan aldrig förlåta mig.

— Anser ni henne för så hård och hämndlysten?

— Nej, men besinna hvad ondt jag gjort henne, huru dödligt jag förolämpat henne! Jag har drifvit henne bort från hem, make och barn; jag har skymfat henne mellan fyra ögon, skymfat henne i andras närvaro, skymfat henne inför hela Sverige i tidningarna. Hon vore ju mer än människa, om hon kunde förlåta mig så blodiga oförrätter.

— Försök!

— Huru försöka? Hon finns ju icke. Ingen vet hvar hon är; åtminstone har jag ingen aning därom. Jag vill tillstå för er, mora, det fanns ögonblick när jag inbillade mig att ni kunde vara hon. Det är något i er röst och er växt, som påminner om min styfmor.

Men nästa ögonblick skrattade jag åt min dåraktiga inbillning. Nej, den högsta förlåtelse jag kan hoppas af min styfmor, är att hon icke förbannar mig. Aldrig kan jag vänta att hon skall kunna fördraga min åsyn, och därför har jag ämnat köpa mig en egendom i Finland, för att lämna henne ostörd på Falkby. Hon skall känna sig tryggare när där är ett haf mellan oss.

— Jag gillar ert uppsåt, men sättet bör ni lämna åt Gud och framtiden. Vill ni att jag skall läsa något för er?

— Gör det. Jag behöfver ljus, ty jag famlar i mycket mörker.

Och hon läste åter ur den tröstrika boken om det högsta goda, om frid och försonlighet, försakelse af sig själf och fullkomlig hängifvenhet åt Gud, hvarförutan ingen fast grund står att finna i denna världen. Vid det att hon ännu läste, anmäldes grefvarne Bertelsköld, far och son.

— Se — sade mora från Östanlid, i det hon drog sig tillbaka bakom sin skärm — nu nalkas er första pröfning. Kärleken klappar på er slutna dörr, och det beror på er att öppna eller stänga den.

Hon hade knappt uttalat dessa ord, innan Paul trädde in och gick med hastiga steg mot sin bror, likasom för att utan betänkande kasta sig i Bernhards armar. Men så starkt var intrycket af den bleka, magra gestalten vid skrifbordet och af den fruktan, den motvilja Paul alltsedan barndomen känt för sin äldre broder, att han stannade orörlig och tvekande midt på golfvet.

Bernhard märkte det, stod upp och gick Paul några steg till mötes. Men äfven på honom verkade minnet af hans dödliga hat så våldsamt, att den redan framräckta handen sjönk och han stannade tvekande och orörlig, likasom brodern, framför Paul.

Det var två stolta, strida strömmar, som skulle blanda sin forsande bölja; det var två brusande stormar, som skulle mötas att gå uti samma riktning. Ögonblicket var afgörande: ett förhastadt ord, en tvetydig min, och allt kunde vara förloradt. Ännu visste ingen med säkerhet om de två skulle igenkänna hvarandra som bröder, eller vända sig från hvarandra som dödsfiender.

Då trädde den gamle grefven, deras far, till dem och sade allvarligt:

— Bernhard Bertelsköld, där står din bror Paul! Paul Bertelsköld, där står din bror Bernhard! Hvad Gud förenat skall människan icke åtskilja.

Mer behöfdes icke för att smälta isen i brödernes hjärtan — den hade ju länge förut varit undergräfd af en varm sol, som belyst dem båda. Nu öppnade båda på samma gång sin famn, och i nästa sekund lågo de båda uti hvarandras armar.

Den tredje, som omslöt dem, var deras far.

— Jag blygs ej att gråta — sade den grånade ädlingen — när själfva himmelens änglar måste gråta af glädje.

Den fjärde — hon satt tyst, okänd och fördold, som en af dessa osynliga änglar, hvilka bevittna den eviga kärlekens segrar på jorden, men hennes fröjd var den ödmjukaste och därför den renaste af allas.

Hennes tid var icke kommen ännu.

— Och nu — sade Paul med hurtig min, i det han leende aftorkade pärlor, klara som dagg, från de vackra, mörka ögonen — nu skall allt blifva godt igen, nu skola vi dela med hvarandra all glädje och sorg i lifvet, och vårt nya förbund skall beseglas af...

Han afbröt sig själf med en förlägen blick. Han visste ännu icke hvad han vågade tro om sin bror.

— Af vår mor! sade Bernhard raskt.

Det var första gången Paul hörde honom säga *vår* mor.

— Jag tackar dig, sade han med en varm handtryckning.

— Och jag välsignar dig, min son, för den största seger en dödlig kan vinna: segern öfver sig själf.

— Min far — återtog Paul, ur stånd att längre dämma floden af sina känslor — jag kan ännu icke säga er allt, men jag vet att vår mor ej varit under sin frånvaro likgiltig för vårt väl, och jag hoppas att vår försoning skall återföra henne till oss.

— Det är också det hopp som uppehållit mig under alla mina bekymmer — sade den gamle grefven — och jag har inställt alla mina efterforskningar, för att låta hennes återkomst bero af hennes eget val.

— Om jag likväl gissat rätt! sade Bernhard eftersinnande. Om min dåraktiga aning icke bedragit mig! Kanhända är återseendets glädje närmare än vi tro. Mora från Östanlid, jag har något att bedja er om.

Hon trädde darrande fram.

— Minns ni hvad ni lofvade mig? När jag med handling, och icke endast med ord, bevisade att jag icke är densamme som förr, då lofvade ni mig att blotta för mig min skyddsandes ansikte. Anser ni mig nu hafva uppfyllt det villkor ni förelagt?

— Ni har börjat, hviskade hon.

— Då beror det på er att uppfylla ert löfte till mig.

Rummet var svagt belyst af den enda lampan på skrifbordet, ty Bernhards öga tålde ännu icke ett starkare ljus. Mora från Östanlid trädde fram i halfdunklet och uppvecklade hucklet, som hon bar kring sitt hufvud. Paul darrade, ty han igenkände dräkten; Bernhard bäfvade

af samvetsförebråelser, och den gamle grefven betraktade uppträdet med stum förvåning.

Men när hucklet föll, sågo alla därunder gestalten af en åttioårig gumma med snöhvitt hår, fårad panna, vissnade kinder och nedslagna ögon.

Allas väntan var sviken, och det flyktiga hoppet förbytt i nedslagenhet.

— Jag är en dåre, som kunde anse mig värdig att återse henne! utropade Bernhard Bertelsköld. Men hvem ni ock är, okända, hemlighetsfulla varelse, min tacksamhet och min beundran tillhöra er för hela mitt lif!

Den åttioåriga svarade icke. Hon skyndade att åter dölja sitt ansikte och ilade ut med en törntagg i hjärtat.

— Hvad har jag gjort? suckade hon. Min Gud, förlåt mig, ty det måste ha varit en synd; den fördolda rösten säger det tydligt inom mig. Du vet, min Gud, att jag gjort det i god afsikt, ty Bernhard står ännu tvekande vid portarna till ditt rike. Men jag har dock bedragit mina käraste... o, det var ett förskräckligt ögonblick! Jag är icke född att bedraga...

10. Konspiratören och handsekreteraren.

Det går, ers majestät, det går! sade öfverste Jakob Magnus Sprengtporten en dag i medlet af Maj, när han på aftonen hade ett hemligt företräde hos konungen. — Min bror reser dessa dagar öfver till Finland, att förbereda affären, och något senare följer jag efter. Officerarne af Sveaborgs garnison äro till största delen Hattar, följaktligen missnöjde och beredde till hvilken förändring som helst. Jag tror mig genom dem kunna uppvigla garnisonen, och är saken i gång, så tror jag mig kunna ansvara äfven för lätta dragonerne i Borgå.

— Tror ni det vara så lätt att uppvigla finnarne? frågade konungen. Jag har hört sägas, att den nationen är envis i allt, till och med i sin trohet.

— Just därför, ers majestät. Om det finns en mera rojalistisk nation än svenskarne själfva, så är det de finska björnarne därborta. Att vara regeringsformen otrogen, är nu för tiden detsamma som att vara konungen trogen. Och gäller det en liten intrig, finnas moyenger att få äfven det folket i rörelse. Det vet riksrådet Reuterholm bäst. Han har gjort ett mirakel, han har uppviglat mina beskedliga och sömniga rusthållare på Gammelbacka att tillställa en process emot mig inför ständerna, och

det har lyckats honom så väl, att jag är ruinerad, om ej ers majestät värdigas mottaga en mäktigare krona. Se där — tillade öfversten fint — hvarför jag måste vara rojalist af pur desperation, ifall jag ej vore det af öfvertygelse, och hvarför ers majestät kan lita på mig som fästet på klingan.

— Och sedan är er mening...

— Sedan är min mening att öfverföra de pålitliga trupperna på några fartyg af arméns flotta, som ligger vid Sveaborg. En vacker afton landstiga finnarne vid Erstaviken här nära intill. Jag har mina utposter, fartygen signaleras, en mängd riksdagsmän och officerare, på hvilka man kan lita, skynda finnarne till mötes...

— Men det vore ju att *à tout prix* kasta sig i finnarnes armar! Nej, min bästa baron, mina svenska trupper skulle anse detta som en brist på förtroende.

— Finnarne, ers majestät, äro enkom gjorde att brukas som kilar, hvilka man indrifver att spränga klossen, och sedan är det yxen som fullbordar arbetet. Därför bör man åt svenska trupperna reservera den egentliga *coup de main*. Stockholms garnison är försiktigt prevenerad och marscherar om natten att möta finnarne.

— Men nätterna äro ljusa.

— Det förbannade ljuset — jag ber om förlåtelse — gör intet annat än konfusion. Men lyckligtvis finns ingen annan än Pechlin, som har ögon i hufvudet, och för honom skola vi hitta på någon utväg. De andra äro ej farlige, de draga nattmössan öfver öronen ända till näsan.

— Vidare!

— Sedan garnisonen gjort gemensam sak med finnarne, är bordet serveradt, och ers majestät inviteras underdånigst till taffeln. Det vill säga att ers majestät

har den nåden infinna sig vid landningsstället och harangera trupperna, för att sedan i spetsen för dem intåga i hufvudstaden. Här sätter sig ers majestät i spetsen för gardet. Rådet och Mössornas chefer arresteras, ständerna kallas genom härolder till rikssalen, och en ny regeringsform framlägges till deras stadfästelse. Det skall gå som en komedi. Slutet blir, som billigt är, ett giftermål mellan makten och kronan, och åskådarne applådera.

— Vet ni väl, min baron, att sådana komedier stundom sluta som sorgespel. Jag har som barn varit vittne därtill.

— Å, ers majestät, det beror endast på att aktörerne ej komma af sig, och man skall sörja för en duglig sufflör. För resten är det icke min plan att sätta allt på ett kort. Man måste försäkra sig om någon af de södra fästningarna, till exempel Kristianstad. För att undertrycka detta brottsliga uppror sammandrager ers majestät en armé, och en konung i spetsen för en armé har en beundransvärd makt att öfvertyga folket om sina patriotiska tänkesätt.

Kung Gustafs stora blå ögon hvilade med ett eget uttryck af klok varsamhet på den djärfve ränksmidaren. Ännu hade han icke samtyckt till något, ännu hade han icke lagt sin krona och sitt rykte i en undersåtes händer.

— Jag vill tänka på ert förslag, sade han.

— Förlåt, sire, medan trädgårdsmästaren sofver, växer ogräset. Medan ers majestät tänker, finnas andra som handla. Nu eller aldrig!

— Och hvem ansvarar för att ni icke störtar riket i inbördes krig och drager olycka öfver er själf och mina trognaste anhängare?

— Hvem? Cæsars lycka och penningen, ers majestät. Jag behöfver mycket penningar.

— Nåväl, min baron, vill ni låna mig hundra dukater på mitt ärliga ansikte?

— Hundratusen, ers majestät — om jag hade dem! Men i revolutioner, likasom i krig, är första villkoret pengar, det andra pengar och det tredje återigen pengar. De måste anskaffas, om man ock måste mynta månsken. Har ej ers majestät någon sådan häxmästare? Jag har hört sägas, att fransmännen, liksom finnarne, kunna trolla.

— *Voyons*. Jag vill försöka en besvärjelse.

— Ers majestät samtycker således?

— Till hvad då?

— Till mitt underdåniga förslag.

Kung Gustaf smålog.

— Jag samtycker — sade han — att icke följa edra rusthållares exempel och anställa en process emot er inför ständerna. I öfrigt kan ni vara försäkrad om min kungliga bevågenhet.

— Och fullmakt?

— Ja väl, att resa till Finland och uppköpa hästar för artilleriet.

— Jag tackar underdånigst och skall ställa mig ers majestäts nådiga vilja till efterrättelse.

Audiensen var slutad.

— Han är ärelysten som modern och rädd som fadern, men jag skall skjuta honom framför mig som ur en kanon, tänkte Sprengtporten, när han gick.

— Han är en svafveltråd som leder till krutdurken, men man måste se till, att ej allt springer i luften, tänkte konungen, när han afskedade sin djärfve och farlige undersåte.

Ringklockan rördes, och vakthafvande adjutanten infann sig.

— Kalla hit den unge mannen, som väntar på företräde.

Kort därpå inträdde Paul Bertelsköld, ännu blek af blessyren.

— Ert namn är Bertelsköld, son till grefven på Falkby?

— Ja, 'ers majestät.

— Student?

Paul bugade jakande.

— Hvad har ni studerat?

— Naturvetenskaper, historia och filosofi.

— Då har ni troligen ej vinnlagt er om moderna språk?

— Något, ers majestät.

— Hvilka?

— Fransyska, tyska, engelska, italienska och ryska.

— *En effet,* det är verkligen något. Hur har ni kommit på det infallet att studera ryska?

— Jag gjorde i Åbo bekantskap med en rysk desertör.

— Godt. Se här ett diplom på en rysk orden, som man tillskickat mig. Öfversätt det för mig.

Paul gjorde det, utan att stappla.

— Det är bra, sade konungen småleende. Man har sagt mig att ni har ovanliga kunskaper, och jag har ej kallat er hit för att undergå en examen. Är ni diskret?

— Om ers majestät täcks pröfva mig, vill jag ej vara mitt namn ovärdig.

— Ah, det finns många slags adelsmän. Er bror till exempel. Men kan ni bevara hemligheter, på hvilka ert hufvud beror, och mera än det?

— Jag kan gå i döden för hvad jag anser för rätt.

Konungen fixerade honom skarpt.

— Och om ni icke anser något för rätt, hvad gör ni då?

— Jag afsäger mig ett förtroende som jag ej kan motsvara.

11. En stor skådespelare.

En morgon, eller rättare en middag, ty klockan var nära tolf, satt konung Gustaf i sin morgonrock af blått siden vid skrifbordet, sysselsatt att ännu engång genomläsa ett bref, som han uppsatt under den genomvakade natten. Ett par timmars orolig sömn på morgonen hade icke förmått återkalla färgen på hans kinder. Han var blek och betryckt; men hans unga makas mjuka hand hade ej tillåtelse att jämna fårorna på hans panna. Farorna hopade sig på alla håll; hvar finna en makt nog stark att besvärja dem? Här hjälpte hvarken tron på ett öde eller Voltaires tänkespråk. Verkligheten trädde mot honom som ett hotande spöke: han visste att hans fiender underhandlade om en allians med Ryssland och England, och denna allians skulle blifva grafven för alla hans stolta förhoppningar, kanhända för honom själf. Ögonblicket att handla var kommet, och dock var handlingen själf ett vågspel, som äfventyrade allt.

Det bref, som konungen mot sin vana så omsorgsfullt genomläste, innan det skulle afgå, var med chiffer i utanskriften adresseradt till konungen af Frankrike

och innehöll i dunkla ord ett tillkännagifvande om en viktig förändring, som snart måste inträffa i Sverige och för hvilken konungen utbad sig stödet af Frankrikes vänskap.

Efter en stunds tystnad hopvek konung Gustaf papperet, inlade det med ovanlig omsorg i ett yttre konvolut, förseglade det med egen hand och räckte det därpå åt sin handsekreterare, som vakat med honom natten igenom för korrespondensen.

— Till grefve Creutz i Paris, sade han.

Sekreteraren mottog konvolutet och skref utanskriften därpå.

— Har ni ihågkommit alla grefvens titlar? frågade konungen.

— Ja, ers majestät, svarade Paul Bertelsköld.

— Godt. Är kuriren i ordning?

— Han väntar i förrummet.

— Se till att han på ögonblicket beger sig åstad, och utan att tala med någon.

— Det skall ske, ers majestät.

Konungen kastade sig uttröttad i en fåtölj, och hans annars så lifliga ansikte uttryckte en nedslagenhet, som gränsade till förtviflan.

— En planka, en enda planka, på hvilken jag tryggt kan stiga! suckade han nästan ohörbart.

Man anmälde att kanslipresidenten baron Düben, en af Mössornas chefer, anhöll om audiens.

— Min frisör! utropade konungen lifligt, ty han hade icke ännu gjort sin morgontoilett, och i deshabillé kunde kanslipresidenten omöjligen mottagas.

Frisören gjorde sin sak med skicklighet, kammartjenaren täflade med honom i nit, ett fint, nästan omärkligt smink anbragtes på de bleka kinderna, och innan

kort trädde konungen med strålande ansikte ut i audiensrummet.

— Det är mig angenämt att se er, min bästa baron, sade han. Jag hoppas ni befinner er väl och att våra ämabla grannar, deras majestäter af Ryssland och Danmark, tillåta oss sofva i lugn. Hvad tycker ni väl, att jag drömt om kejsarinnan i natt?

— Skulle ers majestät hysa några farhågor? frågade baron Düben oroligt. Han var utsänd af klokare folk än han själf, att sondera konungens planer och söka utleta om riksens majestät förehade något misstänkeligt emot friheten.

— Farhågor? Ah, min baron, hvad tänker ni om mig? sade konungen lätt. Jag är en gift man; tror ni mig i stånd att vara jaloux på grefve Orloff? Nej, jag vill förtro er en sak, men som tillsvidare blir *entre nous*. Hvad säger ni, om vi skulle skicka hennes majestät vår kungliga serafimerorden?

— Det vore ett sätt att göra sig en så mäktig granne förbunden, svarade kanslipresidenten, mycket lugnad.

— Bunden i kedjor, det är också min mening. Men det är en sak, som gjort mig ofantligt hufvudbry. Antag att vi verkligen skicka serafimerkedjan åt ett fruntimmer — något som är ovanligt, om också icke utan exempel — så uppstår den frågan: huru skall hennes tsariska majestät bära vår orden? Skall hon bära den med eller utan ordensdräkt, hvad menar ni? Skall hon bära kedjan på bara halsen, eller öfver axlarna och korsetten? Vore det icke skäl att inhämta rådets mening om en så viktig fråga? Ty att bära vår första orden med nonchalance, det vore att kompromettera rikets värdighet.

— Ers majestät har fullkomligt rätt, det är en högst viktig fråga, genmälde baron Düben mycket allvarsamt, men inom sig småleende öfver en konung som var nog naiv att ligga och drömma om sådana saker, under det att man famlade efter hans krona.

— *N'est-ce pas?* fortfor konungen, högst intresserad. — Vi måste göra oss noga underrättade om reglerna för strumpebandsorden och gyllene skinnet. Jag kan ej inse, hvarför ej kejsarinnan kunde ackommodera sin toilett på ett konvenabelt sätt, så att den liknar ordensdräkten, och vi kunde låta en kartong medfölja som mönster med våra färger. Hennes majestät får då tillfälle att öfvertyga sig om vår smak.

— Nå, gudskelof, *den där är då icke farlig!* tänkte kanslipresidenten och aflägsnade sig om en stund, sedan han för syns skull hemställt till konungens afgörande besättandet af några obetydliga tjenster vid diplomatiska kåren.

När han gått, gaf konungen befallning att icke insläppa någon. Han kastade sig, än mera utmattad, i fåtöljen, muskelspelet i hans ansikte förslappades, och han försjönk i ett dystert begrundande af sin olyckliga ställning.

— Det kan kosta blod, mycket blod! hviskade han, och hans ömsinta hjärta ryste för följderna.

— Men jag måste få företräde, jag har högst viktiga saker att meddela! hördes en liflig fruntimmersstämma därute i antichambren, och konungen igenkände markisinnan Egmonts röst.

— Markisinnan har företräde, sade konungen till den förläget inträdande kammartjenaren.

Och se, när den älskvärda fransyskan dansade in så lätt och kapriciöst som hade hon varit hemma här,

fann hon konungen, likasom presidenten funnit honom, strålande af ungdomens och behagets hela tjusning, med solsken öfver sin jämna panna och det lekande skämtet i sina stora vackra ögon.

— Ers majestät täcktes förlåta min djärfhet, yttrade markisinnan så obesväradt som hade hon trampat en kadett på foten. — Jag kommer ej utan viktiga skäl.

— Ett besök af er, madame, är redan i sig själf ett högst viktigt skäl, svarade konungen med sitt förbindliga smålöje och likväl icke utan en synålsudd i repliken, ty han var ytterst ömtålig om sin kungliga värdighet. — Är det *dessutom* något, som beredt mig det nöjet att se er?

Markisinnan gjorde den allrasirligaste nigning enligt alla konstens regler och svarade oförskräckt:

— Ingenting annat än en krigsförklaring af Ryssland.

— Huru! utropade konungen, i det han hajade till mot sin vilja, ty luften var laddad med underliga ting, och damerna af den högsta aristokratin voro politikens yppersta barometrar den tiden.

— Af Ryssland, England, Frankrike...

— Då är jag lugn.

— Kort sagdt, af hela Europa. Man är i högsta grad förbittrad på ers majestät. Man påstår att ers majestät vill förvandla den ljusa våren till vinter, genom att draga sig undan världen och blifva en ny eremit vid Chaussée d'Antin. Åtta dagar utan en cour på hofvet — världen går under! Knappt en fattig parad och intet lustparti till Drottningholm eller Ulriksdal — det vågar jag kalla en total solförmörkelse! Ministrarne knota, poeterne omlinda sin lyra med sorgflor, hela Sverige är i förtviflan. Hvad mitt kön angår, så har det äran att

gå i spetsen för rebellerne vid den förestående revolutionen.

— Ert kön, madame, skall ej undgå sitt förtjenta straff, och ni själf skall göra början med att spela Calypso i nästa divertissement. Förutsatt likväl att ni är belåten med den Telemach jag ämnat åt er.

— Hvem då, om jag vågar fråga?

— Min nye handsekreterare. Jag vill påminna mig, att ni rekommenderat honom med en eloquence, som klädde er utomordentligt.

— Är ers majestät ej nöjd med min protegé? frågade markisinnan, i det hon med lekande hand utbredde sin med det utsöktaste pärlemorarbete prydda solfjäder.

— Jag har något emot honom. Det är endast medelmåttor som duga till maskiner.

— Så använd honom där hans hjärta kan tjena ers majestät lika troget som hans hufvud.

— Jag är förtjust att ni repeterar er roll med så mycken natur, så mycken talang. Ni kommer att blifva en oöfverträfflig Calypso. Men *apropos des bottes* — fortfor konungen, plötsligt förändrande ton — hvad skrifver man från Paris?

— Det går och det går icke, svarade markisinnan, sänkande rösten. — Aiguillon är för oss.

— Jag var säker därpå.

— Rochefoucauld är med om saken. Alla Choiseuls forna vänner arbeta med största ifver för ers majestät.

— Stackars Choiseul! Men det är ingen rekommendation för oss.

— La Brillière och hans anhang är tvärtemot.

— *Diable!* Jag kunde tro det.

— De la Marck och de Boufflers sätta allt i rörelse. Min tant är outtröttlig.

— Då andas jag åter. Er tant, madame, har i hela världen blott en medtäflarinna, och det är ni själf.

— Ack, sire, min värsta nyhet kommer till sist. Du Barry är köpt af engelska ministern.

— Hvad säger ni! Du Barry? Gode himmel, då är ju allt förloradt! Du Barry förmår mer än konungen själf.

— Så är det, ers majestät. Hon har redan hunnit glömma det där magnifika halsbandet af juveler, som ni skänkte hennes knähund. Man måste bjuda henne mer än England, och därtill förslå icke berg af guld.

— Ni har rätt — sade konung Gustaf dystert — det har gått så långt, att jag måste krypa för en kvinna som jag föraktar.

— Aldrig, ers majestät! genmälde markisinnan med högburet hufvud. — En gång har ni gjort det, sire, och ni ser nu hvad ni vunnit därpå. Men vore jag i ert ställe, skulle jag förr gå under, än för andra gången nedlåta mig till en — låghet.

En paus uppstod, och konungen försjönk åter i en nedslagenhet som han icke mera brydde sig om att dölja. Då sade markisinnan i den förra glada tonen:

— Tror ers majestät verkligen att jag hitkommit blott för att säga ers majestät så obehagliga saker? Nej, förlåt, min underdåniga mening var att fråga om ers majestät täcks förunna mig den nåden att se ers majestät på en liten *déjeuner dinatoire,* som jag låtit arrangera vid Brunnsviken. Väderleken är förtjusande, och ers majestät skall endast finna trogna vänner.

— Må göra, sade kung Gustaf, och molnen på hans panna försvunno åter för en kort stund, som dimmor för solskenet.

12. En fest i Djurgården.

Det lilla jägarehuset vid Brunnsviken var oigenkänneligt. Dess gamla väggar syntes knappast för idel löf och blommor; ur fönsterna fladdrade små blågula flaggor af siden; trappan liknade en rosenberså. Och likväl var här endast reserven för ett möjligt regn: den plats, som markisinnan Egmont valt för sin landtliga *déjeuner dinatoire,* var belägen längre inåt parken och presenterade en täck, grön äng mellan löfrika kullar med utsikt åt viken.

Här hade man dukat för trettio personer; större var icke sällskapet, men desto utsöktare voro anrättningarna. Markisinnan kände sin kunglige gäst: han lefde som fjäriln af honung och blomdoft; han åt litet och fort, men älskade sötsaker; drack lika litet och kunde likväl tillbringa timmar vid bordet. Den gröfre njutningen aktade han ringa; det fina vettet, det glada behaget, det lekande skämtet, kvicka karlar, älskvärda fruntimmer, smak i anordningen, omsorg i toiletterna, det nya, det uppfinningsrika, det sinnrika, det öfverraskande; gladlynta, bjärta färger och ett smicker så ytterst fint, att det knappast märktes annorlunda än som en doft af oranger, ditförd af vinden — se där hvad

Gustaf III älskade och hvad hans fyndiga värdinna här sökt bereda honom.

Hon hade slösat kungligt. Hon hade tömt alla Stockholms orangerier på rosor och narcisser, och när de togo slut, hade hon tömt alla modehandlerskors förråder af konstgjorda blommor. Men så fanns också icke en ek, icke en lind, icke en poppel, så långt ögat nådde, som icke var öfversållad af blommor i topp och krona. Själfva lärkträden och granarna, som här och där sågos blanda sin mörkare färgton med de ljusare löfpartierna, funno sig med förundran smyckade som julgranar i guirlander af rosor och guldpappersnät. Det var något komiskt att se de hundrade små sångfåglarna, som svärmade kring öfverallt, med förundran och nyfikenhet hoppa i de så ovant utstyrda träden från gren till gren och pickande med sina näbbar undersöka hvartill alla dessa förvånande grannlåter egentligen månde duga.

Man skulle vara fransyska för att kläda naturen i konstgjorda blommor. Men det tänkte icke markisinnan uppå. Det var någonting nytt och såg bra ut.

Hon hade äfven dragit försorg om en liten fårahjord. Det var sex snöhvita lamm, ledda i röda sidenband af små flickor, som skulle föreställa herdinnor. Betjeningen vid bordet var kostymerad till fauner, satyrer, bacchanter och skogsnymfer. Två morianer beskuggade bordet med en bred solskärm. En täck peruvianska stod beredd att i hvarje ögonblick vifta svalka med en stor solfjäder, föreställande en paradisfågel. En liten blåögd najad öste limonad ur en improviserad källa vid roten utaf en gammal ek. En liten faun blåste flöjt. Det halfrunda bordet var dukadt i form af ett G, och den romerska trean, som borde följa

därefter, representerades af tre små aflånga bord bakom hvarandra med tre kuverter hvardera: det första för konungen, prinsessan Sofia Albertina och grefvinnan De la Gardie; det andra för värdinnan, prins Fredrik och grefve Scheffer; det tredje för gunstlingen baron Sinclair, grefvinnan Lewenhaupt och fröken Fersen. Prins Carl var frånvarande vid flottan i Carlskrona.

Ett herrligt solsken och en ljum vårvind, som kom alla blomsterkransade toppar att gunga och alla fanor att fladdra, fullbordade taflan. Gustaf III hade väderlycka, likasom alla stora eller större svenska konungar.

Middagen var nu slutad under den gladaste stämning och under ett sprittande skämt, som gick ända till hofetikettens yttersta rand, men icke en hårsmån däröfver, ty konungen tålde intet raljeri med sin värdighet. Han kallade sig »den förste medborgaren bland ett fritt folk», men om den andre medborgaren i riket vände den förste ryggen, var det förbi med all kunglig bevågenhet.

Efter måltiden bjöd konungen markisinnan armen, och man företog en promenad i parken. På en höjd med fri utsikt hade markisinnan varit nog förtänksam att låta anbringa hvilsoffor.

— Ser ni — sade konungen — det lilla torpet därborta på andra sidan viken? Jag tror ej att det skall fördunkla Versailles eller Trianon, men kom tillbaka om tio år, så skall ni få se hvad jag gjort af mitt Haga!

— Säg lika så gärna ett sekel, sire, ty lefver jag i tio år, så lefver jag bestämdt i hundra, och 1872 skall jag ha den nåden att anhålla om ers majestäts arm, för att beundra ers majestäts påbörjade anläggningar.

— Ni ger mig god tid, madame — sade konungen leende — och enda faran är att ni 1872 kan få se ruiner i stället för lustslott. Men hvad tycker ni om Djurgården?

— Alldeles som om Sverige, svarade markisinnan. En herrlig ödemark, ett kaos, där tusen behag endast vänta sin skapare. Denna park är ett konungarike, hvars tron stått ledig, tilldess att ers majestät behagade födas.

— Och i dag, menar ni, gör jag min eriksgata. Det är därför mina gröna undersåtar klädt sig i baltoilett.

— Och ers majestäts bevingade undersåtar uppstämma *tedeum*.

— Jag lofvar er, madame, att Djurgården ej längre skall förblifva en ödemark, om det också vore blott att taga revanche för er jämförelse. Gif mig fria händer, och edra spådomar skola blifva en sanning. Men — och här sänkte konungen rösten — Du Barry, Du Barry är icke af er mening!

— Jag har också aldrig varit af hennes, svarade markisinnan med en intagande spotskhet.

— Utan Frankrike är jag förlorad!

— Och utan ständer är ers majestät räddad! Men apropos af ständerna, behagar ers majestät skänka ett ögonblicks uppmärksamhet åt en del af sitt trogna folk, som jag ser närma sig där vid bersån?

Konungens blickar följde den anvisade riktningen, och man såg fyra sällsamt utstyrda par närma sig den lilla slätten nedanför kullen, där de uppställde sig bakom hvarandra till änklek. Det första af paren presenterade sig som Don Quixote med hans Dulcinea, det andra föreställde en kardinal och en abbedissa, det tredje en prof-

ryttare och en bryggarmadam, det fjärde en västgötaknalle och en finsk spåkäring. Allesamman buro *mössor* af den befängdaste form.

— Men jag ser icke till någon änkling, anmärkte konungen, som ganska väl förstod meningen.

— Här är han, ers majestät!

Och fram hoppade en lättfotad ungherre, kostymerad som allmänna opinionen, hvilket man kunde märka på vindflöjeln i hans nätta svarta sammetsbarett. Denne herre ställde sig framför de fyra paren och ropade: sista paret ut!

Strax togo västgöten och hans finska sig för att springa af alla krafter åtskils, i mening att åter upphinna hvarandra, men de trafvade så klumpigt, att de båda snart blefvo fångna och leddes, bundna i blomsterkedjor, fram till konungen, där de böjde knä. Det var väl icke alldeles efter lekens regler, men det upptogs med nådigt välbehag.

Efter dem följde, på samma uppmaning, profryttarn och bryggarmadamen. De lunkade något längre, men delade samma öde. Icke bättre gick det heller kardinalen och abbedissan, ehuru de tycktes protestera med all den värdighet som deras ämbete fordrade.

— Sista paret ut! ropade allmänna opinionen, och Don Quixote med sin Dulcinea togo till fötter.

De sprungo förtvifladt, de gjorde alla tänkbara krumbukter öfver tufvor och impedimenter, men det halp icke, opinionen var snabbare, de blefvo upphunna, fångna och, likasom sina företrädare, förda bundne till konungens fötter.

Markisinnan skrattade som ett ystert barn, och alla de öfriga höllo näsdukarna för munnen, för att icke förgå sig med en opassande munterhet. Men det var

icke så farligt. Hans majestät behagade allernådigst upplåta sin mun och skratta med.

— Här, sire, yttrade opinionen, för jag till ers majestäts fötter några rebeller, som kommit för att anropa den tålmodigaste och nådigaste konung om tillgift för sina många snedsprång och utbedja sig att inför eders majestät få nedlägga sin underdåniga tribut.

— *Allons*, sade konungen. Hvad hafva mina allratrognaste rebeller att bjuda mig?

Västgöten presenterade en liten tunna fylld med hasselnötter; profryttarn fyllde en bricka champagne; kardinalen presenterade en ost, och Don Quixote frambar med mycken högtidlighet en praktfull krona af kandisocker.

— Jag tackar er, sade konungen, i det han bröt ett stycke af kronan och förde det till sina läppar. — Och till belöning för eder undergifvenhet återskänker jag eder friheten.

Ett allmänt jubel följde dessa betydelsefulla ord, och alla tyckte att leken var lika sinnrik som den var djärf.

— Nå, har ni icke något att spå mig, älskvärda sibylla? frågade konungen spågumman.

— Ers majestät skall hitta något, svarade sibyllan, som var ingen annan än en af hofvets tre gracer, Ulla Fersen.

— Hvad då?

— Ett förtrampadt hjärta, svarade hon, med en fin och ädel allusion på den öfvergifna drottning Sofia Magdalena, hos hvilken hon var tjenstgörande hoffröken.

Konungen svarade icke. Han satte sig i gräset bredvid markisinnan Egmont.

— Jag är ej girig, hviskade han, men jag vore tacksam om edra feer nu kunde skänka mig ett Peru till disposition.

— Tror ers majestät på konsten att göra guld?

— Ack ja, på teatern, madame!

— Jag menar i verkligheten. Här skall ha funnits en guldmakare i Stockholm helt nyligen. Jag har hört trovärdiga personer försäkra att han förvandlat järnstänger till äkta metall åt en riksdagsman vid namn Larsson.

— Hvar finns den karlen? frågade kung Gustaf, som trodde på allehanda, utom på hvad prästerne sade honom.

— Hans namn är doktor Weis, och han befinner sig för närvarande i guldmakarnes rätta fädernesland — på Danviken.

— Jag kunde tro det, svarade konungen och försjönk i en ovanlig tankspriddhet.

Markisinnan lutade sig själfsvåldigt ned i det mjuka gräset och sönderplockade bladen af en oskyldig hvitsippa. Vid det hon nedböjde ett grässtrå, fann hon en liten, sällsamt formad ring af koppar.

Hennes lifliga fantasi var genast färdig med en ny idé.

— Jag har den nåden att gratulera ers majestät, sade hon.

— Till hvad då?

— Att vara förlofvad med Djurgården.

— *Qu'est-ce que c'est?*

— Se här en ring, som placerat sig vid ers majestäts fötter och som alltid skall påminna ers majestät om sitt löfte — före 1872.

Konungen smålog och betraktade den till utseendet obetydliga ringen.

— Jag skall behålla honom som ett minne af er, madame, och af er älskvärda gästfrihet.

— Och af ständernas krona, skämtade markisinnan. Men, sire, jag har lärt mig att tvifla på alla mäns löften, till och med uppå ert. Tillåt mig därför att gömma er förlofningsring i denna medaljong, som kanske får den nåden att bevaras bland riksklenoderna.

— Säg hellre på mitt hjärta! skrattade kung Gustaf och gömde ringen.

---

13. De vises konung bland dårar.

På Danviken tycktes allt upp och nedvändt. Där skurades och sopades för brinnkära lifvet. De arme dårarne föstes ut på gården, för att man ändtligen måtte rengöra deras ohyggliga stall, där de lefvat som boskap i spiltorna, och de betraktade med slöa, slocknade ögon den herrliga vårsolen. Härtills hade styrelsen föga bekymrat sig om denna de lefvandes graf, ehuru där tillika var ett hospital för vanliga sjuka; allt var förfallet, vanvårdadt, afskyvärdt uselt, men nu skulle allt i hast putsas upp: nu skulle grafven få utseende af en människoboning, stallet en skymt af ett barmhärtighetsverk. Och fördenskull vädrades alla spiltor, enris ströddes på alla golf, dårarne skurades rena och kläddes som människor. Icke för det att man ansåg dem förtjente af en sådan omtanke — nyare tiders mänskliga omsorg om dessa olycklige var då något okändt — utan för det att ett bud hade slagit ned som en åskvigg bland hospitalets sorglöse vårdare: konungen, konungen själf, ville besöka Danviken i dag klockan tre på eftermiddagen.

Tiden var knapp att godtgöra årslång försummelse. Man gjorde hvad man förmådde, och så inbröt den

fruktade timme, när majestätets vagnar rullade in på den stenlagda gården.

Konungen, åtföljd af sina adjutanter, sina läkare och sin handsekreterare, besåg inrättningen med mycken uppmärksamhet och yttrade skarpt sitt ogillande af dess förfallna skick, som inga skurningar och intet enris kunnat dölja för hans skarpsynthet. Föreståndaren fick en skrapa, och befallning gafs att ofördröjligen inkomma med ett förslag om inrättningens försättande i ett mera ändamålsenligt skick.

Därefter gjorde hans majestät en rund genom dårarnes celler och lät för sig beskrifva de märkvärdigaste bland dem. Där voro öfvergifna kvinnor, som i vansinne mördat sina barn; ruinerade spelare, som höllo faraobank med spånor och kiselstenar; afsigkomne riksdagsmän, som erbjödo sig att mot en daler skaffa hans majestät pluralitet vid landtmarskalksvalet. En sade sig vara Luther, en annan påfven, den tredje Antikrist, den fjärde Stora Mogul. En slaktare inbillade sig vara Fredrik II af Preussen; en gymnasist sade sig vara Carl XII; en gammal hofdam koketterade med sin solfjäder och lät förstå att hon vore Pompadour; en stackars kryddkrämerska, som läst romaner, förklarade sig vara Adalrik och Göthilda; en skäggig sjöman hade fått i sitt hufvud att han var drottning Elisabet af England; en bortblandad magister bad konungen förhjälpa honom till hans tron, emedan han vore pretendenten Stuart. Bland dessa ruiner af mänskliga passioner och förvillelser fanns äfven en gammal goddagspilt vid namn Calle Sager, som sade sig vänta befordran, på den grund att han hade tur hos fruntimmer och spelade flöjt.

— Finns här en person vid namn doktor Weis? frågade konungen.

Föreståndaren hostade och förklarade att besagde person var inspärrad uti ett särskildt rum, tillika med en annan dåre, emedan han ansågs farlig.

— Hvarför anses han farlig?

— Han säges vara en grym trollkarl, och det står icke rätt till med hans kristendom, svarade föreståndaren.

— För mig till honom! befallde konungen. Ni, mina herrar, torde stanna här under tiden.

— Tillåter ers majestät att jag följer med, emedan jag känner karlen? frågade Paul Bertelsköld.

— Må göra. *Allons.*

I en aflägsen flygel af hospitalet var ett större rum med järngallrade fönster och fördeladt genom ett plank uti tvenne hälfter. I hvardera hälften bodde en dåre, och båda kunde genom planket samtala med hvarandra. Medan likväl dåren till vänster, en lång, gammal, snöhvit gubbe, satt fri, fastän hopkrumpen, i sin vrå, hade invånaren till höger, som tycktes vara betydligt yngre, svåra kedjor och järnblack om händer och fötter.

Konungen och hans följeslagare stannade en stund obemärkte vid den öppnade dörren och hörde de båda dårarne samtala med hvarandra.

Den snöhvite dåren höll ett vedträ i famnen och undersökte det med mycken noggrannhet.

— Det är rent guld, sade han, fint guld om tjugufyra karater, men hvad kan det väga? Ni får lof att göra mig några klimpar ännu, doktor Weis. Jag har ju sagt er, att ni skall få en hederlig vedergällning. Ni skall få min dotter och dotterdotter och barn och barnabarn, om ni vill, men ser ni, min själ kan jag ej sälja för en spottstyfver, förstår ni? Hvad bjuder ni för min själ?

— Vill ni låta mig vara i fred, gamla narr, eller störtar jag taket öfver er! mumlade den andre dåren

förbittrad, i det han låg framstupa på golfvet och urgröpte med sina naglar trianglar och cirklar i den hårda golfplankan.

— Ni skall få sexton procent netto, fortfor den andre envist. — Jag är en fattig man, jag har knappast mitt dagliga bröd. Vet ni ej någon barmhärtig människa, som vill skänka mig fyra öre till ett stop svagdricka? Men ser ni, vi måste förtjena, vi måste arbeta, vi måste skaffa oss mera guld. Ack du allraskönaste guldklimp — fortfor han, vaggande och smekande vedträet i sin famn — ack du allrararaste lilla, fina guldklimp, huru vackert du blänker! Si, jag har ju i hela världen ingenting annat än dig, lilla guldsmula! Hvad du har blifvit lätt, du som förr var så tung! Och bortom världen finns heller ingenting annat än blanka dukater i himmelen. Si, därför vill jag också gå till himmelen, kära guld! Förlän oss en salig ändalykt, amen.

— Om ni icke vore så alldeles virrig i hufvudet af ert förbannade guld — inföll nu olyckskamraten — så skulle jag säga er något, Larsson! De skurkarne ha slagit mig i kedjor, för det att jag är världens beherskare, och om jag hade min högra arm fri, skulle jag upprycka Skandinaviens fjällar från roten och kasta dem som småsten i Ishafvet. Men ni är fri, Larsson, och ni kan göra mig den tjensten ni vet. Gå till Djurgården, och sök där i gräset, sök natt och dag, sök i hundra år, och ni skall ej ha gjort det för intet. Sök densamma ringen som ni bar på er förr, den där med R R R på insidan, och han är af koppar, ni vet, och allt guld i världen är ett intet mot honom. Men akta er att behålla honom, ty då förvandlar jag er till slagg! Hämta honom åt mig, så skall jag göra er berg af guld, oceaner af smält guld, Larsson! Ty ser ni, jag har mistat min

stjärnkompass, som alltid pekade ut hvar han fanns, och det är ju för hans skull jag kommit till denna fördömda nord. Stjärnorna, ser ni, regera universum, men klenoden, som ligger i gräset på Djurgården, regerar stjärnorna, och de dårar, som härtills ägt honom, ha icke förstått det. Men nu kommer jag, som ensam i hela världen förstår att begagna en så oerhörd makt, och så röfvar man den ifrån mig; är det icke himmelsskriande, säg?

— Jag skall strax gå, om ni ger mig på förhand fem lispund äkta och oförfalskade guldstänger! genmälde Larsson med en listig blinkning.

— Se här har ni dem, svarade doktorn och räknade med en viktig min, så godt kedjorna tilläto honom, fem nya vedträn, som stodo vid muren.

De båda dårarne sökte öfverlista hvarandra, båda för att åtkomma sin själs hemliga åtrå, den enda lysande punkten i deras förfärliga mörker.

Konungen trädde nu fram och gaf befallning att lösa fången i högra rummet ifrån hans kedjor. Det skedde, men tycktes ej göra synnerligt intryck.

— Ni är nu fri, sade konungen, och om ni är den som ni föregifver er vara, skall ni snart lämna detta hus. Svara mig: kan ni bevisa att ni verkligen förvandlar järn till guld?

— Det angår er icke, svarade doktorn snäsigt.

— Vet ni hvem jag är?

— Ni är en af de vanliga narrarne, som gapa munnen ur led efter en hand full stoft.

— Jag bryr mig icke om guld för dess egen skull, men jag vill göra någonting godt därmed, sade konungen, förlägen inför en dåre.

— Vin, flickor, tärningar... hvad behagas? Sådant har ni ju utan min tillhjälp. Makt, ära, landvinningar... smakar det efter mer? Gå hem och lägg er, fattige kung! Det som skall komma, det kommer medan ni sofver. Minns, att konungars konung har sagt er det!

— Ni känner mig?

Doktorn smålog föraktligt.

— Nåväl — sade konungen, som ville göra ännu ett försök — om ni kan förvandla järn till guld, vill jag erkänna att ni är mäktigare än jag. Och jag begär ej en sådan tjenst för intet.

Dåren hånlog.

— Hvad skulle ni, lilla obetydliga snömajestät, kunna bjuda de vises konung, som är spärrad bland dårar?

— Ni önskar att återbekomma en ring?

Dårens bruna ögon blixtrade.

— Ni skall få honom, när ni fyllt min skattkammare.

Åter hånlog de vises konung, spärrad bland dårar.

Konungen framtog medaljongen, som hängde vid en silkessnodd på hans bröst, och visade ringen.

— Tag er till vara, sire! utropade Paul Bertelsköld.

Men det var för sent. Effekten var ögonblicklig. Dåren kastade sig öfver den häpne monarken, grep honom med en tigers vildhet om halsen, och hade icke Paul, som bevakade alla hans rörelser, snabbt kastat sig emellan och frånryckt vilddjuret dess offer, så hade det varit slut med Gustaf III:s regering, utan att all Sveriges makt förmått hindra det.

— *Ma foi* — sade konungen med ett lugn som motsades af hans bleka kinder — de vises konung är icke blid mot oss andra ovise monarker. Kom, Bertelsköld; jag har hört nog.

Dörren stängdes, och konungen aflägsnade sig. Han hade nog af guldmakarekonsten.

Dåren blef kvar. Men hans mörka inre hade råkat i ett förfärligt uppror. Han sprang som en rasande mot murar och dörrar. Han klättrade med otrolig vighet uppför släta väggen till det högt placerade lilla förgallrade fönstret och slog sitt hufvud emot dess järngaller. Han ropade öfverljudt att han ville begrafva hela jorden i grus, om man ej återgaf honom den klenod, som beherskade stjärnorna och efter behag förändrade, uppehöll eller sammanstörtade hela världsbyggnaden.

Först senare på kvällen hörde väktarne larmet tystna och vågade sig in, för att åter pålägga den rasande dåren hans kedjor. De funno honom orörlig utsträckt på golfvet. De vises konung var död bland dårar.

Hopkrumpen i sitt hörn, satt den gamle Larsson och betraktade sin olyckskamrat med häpna blickar. En gnista af förstånd tycktes skimra igenom hans vansinnes natt. Dunkla hågkomster från forna tider, när bibeln dagligen lästes uti hans faders hus, tycktes finna en väg till hans läppar, och han mumlade sakta för sig själf:

»Tag vishet till dig, ty hon är bättre än guld, och hafva förstånd är ädlare än silfver.»

»Men denna världens vishet är en galenskap inför Gud. Eftersom skrifvet är: Han griper de vise i deras klokhet.»

---

14. Andra pröfningen[1].

Hvar håller grefve Bertelsköld till, som ej synts här på så länge? frågade någon en afton i »Svenska Botten».

— Han är sjuk, sade en.

— Han är galen, sade en annan.

— Han har blifvit from — inföll en tredje — och det kan komma på ett ut.

— Jag har hört sägas, att han blifvit katolik, menade en femte. En förklädd nunna har omvändt honom.

— Tusan! Det låter höra sig. Hon är förmodligen ung och vacker? Det kallar jag ett ganska förståndigt skäl att ändra sin religion.

— Ifall man råkar ha någon sådan. Ha vi icke en förordning mot lyx och öfverflöd?

— Hahaha, säg det där åt biskoparne.

— Biskoparne äro af samma tanke.

— Gratulerar. Det vore icke så oäfvet att söka ett pastorat, när man fått nog af riksdagsgrälet. Jag skulle minsann predika för bönderne.

[1] Ihågkommande gamla mormors missnöje öfver trettonde berättelsen, hade fältskärn här funnit en passande anledning att bortskicka de små för att sprita näfver åt honom därnere, hvarför de voro frånvarande under detta kapitel.

— Det vore kostligt. Jag undrar hvilken text du då skulle välja.

— Upplysningen, det förstås. Jag skulle berätta dem, att bibeln är en gammal utsliten prästlögn, att katekesen är uppfunnen för att slå dumma pojkar i skallen, att kyrkan är gjord för en förmiddagslur, och att den så kallade religionen är ganska nyttig, dels som kapson för istadigt folk och dels som en enkom inrättad fårklippningsmaskin [1].

— Nej, hör den kättaren! ropade flera röster. Håller han ut så där, så blir han med tiden allraminst kardinal.

— Men hvad återstår, sedan man bortsopat det gamla skräpet?

— Friheten, upplysningen, filosofin och — moralen.

— Skönt. Huru många dukater vann du i går på biribi af din nästa?

— Bara sextio, svarade den tillfrågade lugnt.

— Och huru många flickor ha för din skull hoppat i Norrström?

— Jag har glömt att räkna dem.

— Nej, gode herrar, kardinal är för litet; han måste bli påfve! sorlade högljudt det muntra sällskapet.

Midtunder detta gyckel trädde Bernhard Bertelsköld in och frågade efter öfverste Sprengtporten. Han var blek, allvarsam och bar ett ärr öfver vänstra ögat. Af det forna hånlöjet på hans läppar syntes intet spår.

[1] Här anmärkte fältskärn:

Det är ett stort misstag att anse religionsföraktet ha inkommit i Sverige under Gustaf III. Det inträngde under hela den föregående frihetstiden, i synnerhet mot slutet, genom tidens öppna remnor från Frankrike, och utsädet var sådt långt förut, innan det gick i ax under Gustaf III och mognade under franska revolutionen till skörd.

Sorlet förstummades. Det var någonting hos den nykomne, som band alla tungor. Han hade aldrig varit älskad af sina bekanta på klubben, men desto mera fruktad för sin spetsiga tunga och sitt olidliga hånlöje. Där fanns således en stark lust att förödmjuka honom, så mycket mer som han misstänktes att ha genskjutit klubben på politiska smygvägar.

En enda bröt tystnaden, och det var samme unge kornett, som man velat utnämna till påfve och som var begåfvad med en utomordentlig svårighet att hålla sin mun.

— Nej, se här kommer Bertelsköld — utropade han — just enkom för att slita en högst invecklad fråga. Några påstå att nunnan, som omvändt grefven till katolska läran, var fin under ögonen som en spansk månskenskväll, men andra påstå att hon varit bjuden till brudtärna när Ludvig XIV gifte sig med madame Maintenon för en sjutti eller åtti år tillbaka.

Bertelsköld teg. Han var långtifrån klar inom sig. Han förekom sig själf som en leopard med afhuggna klor.

— Jag ber om ursäkt, ifall vi misstagit oss, fortfor kornetten gäckande. Det finns andra som påstå att grefven har blifvit muhamedan. Allah är stor och Muhamed är hans profet.

— Är baron Sprengtporten i klubben? frågade Bertelsköld.

— Vi vänta honom hvart ögonblick, och emellertid kan grefven fördrifva tiden med att berätta oss sin omvändelse, svarade en annan af sällskapet, som började finna skämtet roligt. — Kan grefven första hufvudstycket utantill?

— Nej, var så god och mässa någonting för oss; det skulle vara högst uppbyggeligt! inföll en annan.

— Eller predika för oss om de sadducéers surdeg! föreslog en tredje, som ville lysa med sin bibelkunskap. — Vi äro alla sadducéer; vi tro ej på köttets uppståndelse under annan form än en biffstek, som vänder om från sin graf.

— Och vi ha just roat oss med att afsätta vår Herre. Gubben är gammal, och urverket behöfver reparation. Vet ej grefven af någon annan urmakare?

— Tror grefven på Sancta Brigitta?

— Tror grefven på fan?

— Naturligtvis. *On revient toujours à ses premiers amours.* Grefven och fan äro gamla bröder.

— *Fi donc,* mina herrar, här luktar svafvel. Finns här ingen sirap? Grefve Bertelsköld dånar!

Grefve Bernhard dånade icke, men han såg ut att kunna göra det. Han var mycket blek. Det var hans förgångna lif som nu vände sig mot honom hvasst som törntaggar. Det var hans första yttre strid mot den värld han förnekat, och nu gällde det att välja sin fana.

— Mina herrar — sade grefve Bernhard, i det han med en våldsam ansträngning undertryckte sin kokande vrede — jag skall icke predika för er, men om I tilllåten, skall jag berätta er ett litet reseäfventyr från Spanien.

— Gör det, gör det! Berätta oss något intressant kärleksäfventyr! gycklade åhörarne.

— Jag reste engång — berättade Bertelsköld — genom de torra bergstepperna i Nya Castilien och La Mancha från Toledo till Villafranca i Andalusien. Landet saknade ej sina pittoreska behag, och mulåsnedrifvaren, som var min vägvisare, upphörde ej att beprisa sin hembygd som det skönaste land under solen. Ofta, när jag såg de höga bergtopparna förgyllas af aftonrodnaden

eller vägen slingra sig bredvid förfärande bråddjup, var jag färdig att instämma i samma loftal. Men åter när jag såg detta land så öde och ofruktbart, och när jag ej fann en enda uppfriskande källa att släcka min törst i den brännande solhettan, endast grumligt vatten eller hetsande vin, då längtade jag därifrån, fastän jag ville öfvertyga mig, att ingenting borde vara behagligare än en resa i dessa bergstrakter. Slutligen nedstego vi från bergen och nalkades Andalusiens herrliga slätter, genomströmmade af otaliga vattensprång, mellan hvilka den klara Guadalquivir majestätisk och lugn flöt sin stilla bana till hafvet. Huru helt annat var icke detta land, än de brännande ödemarker, från hvilka jag kom! Luften var så ren, himlen så blå, fåglarna sjöngo, och fälten doftade af hälsa. Det förekom mig som om frid och välsignelse hvilade likt en himmelsk förklaring öfver denna sköna nejd; men min vägvisare var af annan tanke. Han fann Andalusien platt och tråkigt, han längtade tillbaka till ödemarkerna och deras grumliga källor och begabbade mig som en dåre, när jag ej ville vända med honom tillbaka. Hvad synes er, mina herrar? Hvilken af oss hade rätt?

Åhörarne tego.

— Jag tror icke — fortfor Bertelsköld — att mången af er skulle ha varit af annan mening än jag. Och likväl, när I sen en vandrare träda ut från denna världens torra öknar, från den outsläckliga törsten och de nattliga bråddjupen, till de sköna, lefvande vattukällorna i Guds rike, då sägen I som mulåsnedrifvaren: hvilken dåre! Jag vill icke tvista med eder härom. Men om I känden det rike som I förakten, då skulle kanske mången bland eder följa den evige vägvisaren och förvånas öfver sin

blindhet att så länge hafva sett lifvets ljus och likväl stannat i skuggan.

— Amen, sade den unge kornetten med gäckande högtidlighet.

— Men min bästa Bertelsköld — sade en af de äldre och allvarsammare i sällskapet — tror ni då verkligen att en sådan barnsaga som kristendomen skall bestå inför förnuftet i upplysningens århundrade? Om tjugu år finns ingen kristendom mer.

— Om tjugu år[1] — sade Bertelsköld — skall det kanske heta som engång förut, när världshistorien vändes på sina hakar: »nu är eder stund och mörkrets makt». Men när stunden är öfver, skall den eviga sanningen åter frambryta klarare än någonsin förr, och hundra, ja tusen år härefter skall kristendomen segrande utgå till alla delar af jorden, medan »upplysningens århundrade» kvarstår i tideböckerna som ett försvinnande moment i mänsklighetens utveckling.

— Topp! sade kornetten. Jag pretenderar ej att lefva så länge, men finns någon annan kristendom kvar efter tjugu år, än möjligen prästkragen, så bjuder jag herrarne på en korg champagne.

— Jag antager anbudet, i fall jag dåmera kan dricka champagne, svarade Bertelsköld leende.

Det flyktiga löjet fann endast ett svagt eko. Det glada sällskapet uti »Svenska Botten» var synbart förstämdt, och i detsamma inträdde baron Sprengtporten.

— Herr baron — sade grefve Bernhard — jag har i er presence skymfat markisinnan Egmont, och ni har begärt upprättelse af mig. Jag förklarar i dessa herrars närvaro, att jag haft orätt, och frågar om ni anser mig därmed ha uppfyllt hederns fordringar?

[1] 1792. *Fältskärns anm.*

— Fullkomligt, herr grefve! svarade Sprengtporten öfverraskad. Och jag tillägger lika offentligt, att jag ogillat ert handlingssätt, men icke betviflat ert mod.

— Jag tackar er, sade grefven med en skymt af den forne hofmannen. — Och då herrarne här troligen ej äro intresserade af att fortsätta vårt förra samtalsämne, anser jag ändamålet med mitt besök vara vunnet och önskar herrarne godnatt.

— Det var f-n hvad herrarne se högtidliga ut, sade Sprengtporten, när hans motståndare gått.

— Det kommer däraf att vi suttit i kyrkan och fått oss en ordentelig dusch, sade kornetten.

— En riktig botpredikan, inföll en annan.

— Han är förryckt, sade en tredje.

— Nej, berätta nu någon mustig ungkarlshistoria, annars drunkna vi alla i sirapen! hördes en fjärde utropa.

— Tålamod, sade chefen. Vi ha viktigare saker att rådpläga om. Tiden nalkas.

— Ändtligen! sorlade flera röster, och snart blef hvarje synligt spår af Bernhard Bertelsköld och hans omvändelse begrafvet i politikens brinnande ugn.

---

15. Den 18 Augusti.

Sommaraftonens sol hade helt nyss sjunkit i Mälarens gömda fjärdar bakom Riddarholmen, när vaxljusen redan begynte tändas i Stockholms kungliga slott. Där var stor cour; gräddan af svenska aristokratin, diplomatiska kåren och några de mest ansedde riksdagsmän af alla partier voro »befallde» till slottet.

De vackra, praktfulla salarna glänste af ljus — kungligheten skulle i prakten finna en ersättning för makten. Allt var lyx, artighet, ceremoni, och likväl kändes ej etikettens bojor tunga för andra än dem som vid dem voro ovana. Solskenet på hofvets ansikten var så oafbrutet som i Peru, där det aldrig regnar annat än guld. Hit nådde ingen klagan från allt Sveriges rike, intet nödrop från hungrande landsmän, intet oljud från riksdagens stora ordfabrik, ingen hotelse från de öfverallt i staden församlade klubbarna. Det var lugn i riket, lugn på hofvet, lugn i allas uppsyn; djupaste lugn.

Men hvarför trängdes man så nyfiket kring den unge konungen, när han klockan nio på aftonen visade sig, nådigare småleende än någonsin förr? Hvarför betraktades han öfverallt med förstulna, spejande blickar? Hvad ville man läsa i de tvenne slutna böckerna, de

tvenne stora blå brandenburgska ögonen, som beherskade, tjusade och gäckade alla? Man sökte där läsa Sveriges morgondag, men han var oläslig som vågskimret på den blanka sjön.

Det var ett sällsamt lugn. Det såg ut som hade alla stojande krafter dykat ned under kvällens lugna yta, för att osedda brottas uti det tysta djupet. Alla visste att någonting skulle hända; många visste till och med hvad. Och likväl låtsade ingen ana det minsta.

Man repeterade Thetis och Pelée. Det var den första svenska opera; alla voro förtjusta, eller syntes åtminstone vara det; konungen mest. Han korrigerade felen; han berömde sångarne, framförallt sångerskorna. Han applåderade styckets vackraste ställen; han bläddrade i notböckerna, likasom för att åter läsa de smekande melodierna.

— Och de säga att han tänker på en revolution, den där! hviskade öfverståthållaren Rudbeck.

— Hvem vet? hviskade riksrådet Kalling tillbaka. — Vi hade ändå gjort klokast att häkta honom.

— Honom! Vet ni hvad han gjorde, när jag i förmiddags hade audiens? Medan han talade med mig om händelserna i Kristianstad, ritade han ett broderimönster åt fröken Posse.

— Men vi ha säkra underrättelser...

— Inbilla mig det! Tro hvad ni vill om anhanget, men han själf är rädd. Besinna, det vore ju en riksolycka att afbryta repetitionerna till den nya operan!... Se, nu sätter han sig till spelbordet med friherrinnan Pechlin! Har hon en gnista af sin mans geni, så skall hon titta honom i korten...

Paul Bertelsköld stod icke långt därifrån. Han var blek af ansträngning, ty han hade skrifvit långt in på

nätterna, skrifvit roller, men denna gång ej af det vanliga slaget. Hans blickar följde markisinnan Egmont. Aldrig hade hon varit så älskvärd, så strålande skön. Allt bländades och tjusades, där hon gick fram. Själfva afunden glömde sin slipade dolk, och man hviskade till hvarandra, att sådan hade Gustaf III:s drottning bort vara — ett motstycke till honom själf: öfverlägsen, kvick, glad, behagfull och värdig i hvarje rörelse!

Paul kände sig på engång lycklig och djupt förödmjukad. Var det icke denna samma förtjuserska, som engång i kvällens ensliga månsken hade så svärmande lutat sitt hufvud emot hans skuldra i Djurgårdens gömda fristad? Men den af alla beundrade, den leende och dock så stolta fransyskan bevärdigade honom ej mer med en enda blick.

Då kände han ett papper tryckas uti sin hand. Han vände sig om, men budbäraren var försvunnen.

Det lilla parfymerade bladet brände i handen. Paul smög sig till ett fönster och läste på fransyska: »Man väntar er i gula förmaket.»

Det måste vara hon! tänkte han vid sig själf, och hans hjärta begynte att våldsamt klappa. Få sekunder därefter stod han obemärkt i det anvisade rummet.

Men i stället för markisinnan fann han en äldre militär, vårdslöst utsträckt i soffan. Denna person var en af dem som man måste tre gånger betrakta. Vid första anblicken såg han enfaldig ut; vid den andra gladlynt flegmatisk; vid den tredje listig. Det var konungens och Hattarnes farligaste, slugaste och mest oförsonlige motståndare, general Pechlin.

— Sätt er, unge man, jag har något att säga er, sade generalen med en krigares rättframhet och en förmans ton, som ej väntar en motsägelse.

Paul förblef stående.

— Som ni behagar då, sade generalen likgiltigt. Jag känner er far, min unge herre. Vi ha varit politiska motståndare, men jag respekterar hans tänkesätt och han menar för väl med fosterlandet, för att vilja se sin son på schavotten.

— Hvad menar ers excellens därmed? frågade Paul, mera förvånad än skrämd.

— Jag menar — fortfor generalen — att vi snart torde få upplefva ett nytt anno femtiosex. Ni kan ej minnas det året, unge man, ni gick då i kolt, men jag vill berätta er dess historia i få ord. Konungen ville göra sig enväldig, men friheten var en för hård nöt att knäcka; det misslyckades, och alla hans närmaste handtlangare fingo bestiga schavotten.

— Jag förstår ej ers excellens.

— Ställ er ej enfaldig; ni förstår ganska väl. Kort sagdt, ni är konungens handsekreterare och invigd i hemligheten. Följaktligen pliktar ni med ert hufvud, när katastrofen väl är förbi, i morgon eller i öfvermorgon.

— Ers excellens...

— Bah, låt oss lägga af fraserna. Jag vet allt, och det gör mig ondt om er far. Jag har därför beslutat rädda er, medan det ännu är tid. Vill ni behålla ert hufvud, ja eller nej?

— Om det kan ske med heder, ville jag gärna behålla det, svarade Paul leende.

— Hedern och friheten äro oskiljaktiga. Hör därför hvad jag nu som en vän vill anförtro er. Man säger att ni skall vara en fantast, men jag talar till er som till en förståndig yngling. Om ni icke innan morgonen gryr har lämnat mig hela revolutionsplanen, som jag vet att ni kan förskaffa mig, så är ni utan räddning förlorad.

Paul teg. Han kände blodet stiga till sina kinder, men han hade inga ord för sin ytterliga förvåning.

Generalen missförstod hans tystnad.

— Märk väl — sade han — att jag fordrar detta af er i fäderneslandets och frihetens namn. Se där mitt skäl, som äfven bör vara ert. Men er belöning skall icke därför blifva mindre. Ni har i ersättning för er tjenst att välja en majorsgrad vid gardet eller motsvarande på den civila banan, och i hvardera fallet fyrtiotusen daler till ekipering. Jag tror det förslår.

— Fyrtiotusen daler! Åt mig?

— Hvad nu? Så ung, och redan inkommen i konsten att preja! Jag kan öka summan till femtiotusen, men ej en daler däröfver. Är ni galen, herre? Det är ju guld nog att köpa ett helt riksstånd. Och dessutom — fortfor han, rättande sig — är här ej fråga om det, utan *tout bonnement* om att sauvera fäderneslandet. Är jag förstådd?

— Fullkomligt. Jag skall strax ha den äran att...

— Hvad? Bär ni kanhända planen hos er?

— Jag skall strax ha den äran att rapportera till hans majestät ers excellens' generösa anbud.

— Hör på, min vän — sade generalen kallt — är ni klok eller galen?

— Jag ämnade just fråga ers excellens detsamma.

— Jaså. Uppriktighet mot uppriktighet. Ni vill således hellre bli hufvudlös, än major? Ni vill hellre störta, än rädda fäderneslandet?

— Ers excellens kan vända sig till dem som äro nog fala och nog fega att sälja sig åt den mestbjudande. Jag vågar tro, att det är män af heder, och icke falska förrädare, som skola rädda fäderneslandet.

— Kors så uppbyggligt! Men mitt välmenta förslag kan ju stanna oss emellan?

— Jag inser ej hvarför jag skulle vara förbunden därtill.

— Nå, så anse alltsammans blott för ett skämt. Adjö, min herre. Jag önskar er mycken lycka, när vi träffas härnäst på Packartorget.

Paul bugade kallt och vände stolt honom ryggen. Men öfver general Pechlins sluga drag flög, när han gick, ett smädeligt löje.

— Just sådan jag väntade honom! sade han till sig själf. — Jag tycker om folk som kör hufvudet i väggen; de spara oss mycket besvär. Alla operor gå i kväll efter noter. Konungen får nu veta att vi *icke* ha revolutionsplanen, som redan i tre timmar varit i min ficka. Han skall därigenom insöfvas i säkerhet och uppskjuta allt till i öfvermorgon. Under tiden hinna våra pålitliga regementen fram till Stockholm; monseigneur spatserar i civil arrest, och republiken är färdig. *C'est à merveille!* Dessa åsnor förtjena knappt att man leder dem uti betslet.

Paul blandade sig åter i trängseln, med föresats att begagna första tillfälle att varna konungen. Men hans majestät satt ännu så sorglös vid spelbordet, som hade han ingen annan krona i sikte, än hjärter kungs. Markisinnan spelade med ett par diplomater och general Horn.

I detsamma tappade hon ett kort. Paul flög dit för att upptaga det. Vid det han böjde sig ned, kände han en ljum andedräkt vid sitt öra och hörde en hviskning, så sakta som löfvens sus i sommarkvällen:

— Gif akt, när jag slutar spelet!

— Ah, *monsieur le comte* — yttrade markisinnan högt — jag tackar er. Det är första gången jag sett er buga så djupt.

— Ungdomen gör sin reverens för skönhetens tron, inföll den artige grefve Horn.

— Det finns så många rebeller, yttrade den sköna fransyskan vårdslöst. — Men hvilka kort har ni gifvit mig! Idel bönder och borgare! Det är ju afskyvärdt. En kung, en dam och en knekt, men för resten hackor!

Paul drog sig tillbaka och observerade stum från en fönsternisch det lätta sorlet, de fladdrande toiletterna, smålöjet på alla ansikten, konungens lifliga gester och glada infall, Pechlins godtrogna, enfaldiga min därborta och markisinnan Egmonts sorglösa koketteri. Sof icke hela detta rike på rosor?

16. Tomten med röda mössan.

Paul Bertelsköld stod tyst och drömmande vid sitt fönster, när ett friskt löje nådde hans lyssnande öra. Det var markisinnan Egmont som uppstod från spelbordet och skämtade öfver den rulle dukater hon vunnit af engelske ambassadören.

— Medgif, milord — sade hon — att det är väl använda penningar. I morgon skall jag köpa halfva riksdagen med ert guld, milord, och uppsätta pretendenten Stuart på Englands tron.

— Jag fruktar att ers nåd gör bet i spelet, svarade den styfve engelsmannen, som ej tyckte om skämtet.

— Hvem vet? Jag har aldrig haft lycka i kärlek; följaktligen har jag tur i spel. Apropos af hasardspel, ni har ett dåligt minne, gref Horn. Jag påminner mig bestämdt, att hans majestät, som tycker om variation, ibland skrifver sitt kungliga namn med f och ibland med v. Men se där ha vi en som kan slita vår tvist! Hvad säger ni därom, min bästa grefve?

Vid dessa ord närmade hon sig Paul.

— Hans majestät skrifver sitt svenska namn *Gustaf* och sitt fransyska namn *Gustave,* svarade Paul, med en reflex af solskenet från markisinnans läppar.

— Sade jag icke det? Ni måste berätta mig om det är sant, att hans majestät har en *ésprit familier,* en förskräckeligt ful tomte i röd mössa, som sitter grensle öfver hans stol och dikterar för honom hans poetiska inspirationer... Er arm, om ni tillåter!

Och den vackra markisinnan fattade på sitt ogenerade sätt den unge handsekreterarens arm, i det hon fortfor att gyckla öfver konungens tomte.

Men efter hand hade de utan uppseende kommit ur trängseln och befunno sig allena i ett sidorum, där aktriserna i Thetis och Pelée en stund förut hade ombytt kostymer. Då sjönk markisinnan ned på närmaste stol och utbrast i tårar — så häftigt, ohejdadt, oförställdt, som en skolflicka gråter öfver en död kanariefågel.

— Men hvad fattas er, madame? frågade Paul, förvirrad af detta alldeles oväntade utbrott.

— Ingenting; bry er icke om mig! svarade hon. Jag gråter blott öfver detta usla lif och öfver mig själf. Om ni visste hvad jag erfarit sedan tjugufyra timmar — ah, ni skulle gråta med mig, så karl ni är, och det skulle kläda er, Bertelsköld! Ni har ett hjärta, ni! Men jag vill ej göra er någon sorg, och därför skola vi vara glada. Se nu på mig — är det bra så där? Är jag ej glad igen?

Och hon log så vemodigt, log så förtjusande, medan tårarna ännu pärlade under hennes ögonlock, att detta löje, långt mer än den ovana sorgen, lockade daggen fram ur ynglingens ögon.

— Anförtro åt mig det som oroar er! bad han. Jag förmår ej mycket, men hela mitt lif tillhör er.

— Nej, sade hon, icke nu, icke allt. I morgon skall ni kanhända få veta mer. Och om oförutsedda händelser skulle inträffa... om vi ej mer skulle återse

hvarandra... så vill jag ej att ni skall tänka illa om mig. Ni vet, att vi stå på branten af en revolution?

— Jag vet det, madame.

— Allt kan lyckas, allt kan misslyckas. Och för att lyckas, har kung Gustaf behöft tid och penningar. Jag har förskaffat honom båda delarna. Fråga mig icke huru. Nöj er med den försäkran, att konungen skulle arresteras i dag af rådet, men det är uppskjutet till i öfvermorgon, när trupperna anlända, och detta uppskof kan rädda allt. Hvad penningarna angår, var han ännu i dag middag fattigare än Carl Stuart, men sedan tre timmar har han tillräckligt. O detta folk, detta folk, som i sitt armod en dag var det ridderligaste, det stoltaste i Europa, det köpes och säljes nu som en annan handelsvara! Men hvad angår det mig! Jag är fransyska, jag. Jag har tjenat Gustaf III för det att han är en högsint kung och för det att jag engång trodde mig älska honom... Ni behöfver ej se så där mörkt på mig, Bertelsköld. Jag skulle ej säga er det, om jag behöfde rodna för er. Jag har älskat honom som man älskar en lysande meteor, och min beundran har längesedan öfverlefvat drömmen om min kärlek. Kort sagdt, han måste sauveras. Kunde jag annat? Måste jag icke för honom uppoffra allt?

— Ja, madame. Allt, utom hedern.

Markisinnan sprang upp. Hon darrade af vrede.

— Och hvad ger er rättighet, min herre, att genomborra mig med förgiftade pilar? Gode himmel, när har jag fallit så djupt, att den förste, för hvilken jag öppnar mitt hjärta, vågar påminna mig om min heder! Vet ni, min herre, hvarför jag blef förvisad från franska hofvet — ja, förvisad genom ett artigt handbref från hertigen af Noailles! Det känner man icke här, emedan jag ej har nedlåtit mig att skryta därmed. Jag blef förvisad

för det att jag vid en cour på hofvet, när alla krökte sig till golfvet för grefvinnan Du Barry, var den enda som hade mod att vända henne ryggen.

— Ni missförstår mig, madame. Jag är ur stånd att förolämpa er med den gömdaste tanke uti min själ. Jag sade blott hvad jag alla dagar har sagt till mig själf.

— Jag vill tro er, min herre; jag skulle icke tro någon annan. I hvilken förskräcklig tid lefva vi icke! Hvar är mannens ära? Hvar är kvinnans självkänsla? Den ena köps med en titel, den andra med ett kungligt smålöje, och båda äro fala för guld. Vet ni, Bertelsköld, jag är trött vid all denna uselhet. Jag har sett nog däraf. Jag vill gå bort till det toma intet; det skall blifva skönt att förgås. Våra filosofer säga ju, att det finns ingenting bortom grafven; är det ej så? Jag vill minnas att också ni gör anspråk på ett slags filosofi?

Paul häpnade. Han hade ej sedan en tid kommit att tänka därpå. Han hade blott hört sin mor läsa högt ur bibeln, när han låg sårad i det lilla jägarehuset. Nu blef det honom plötsligt klart, att han hade framför sig en afgrund af förfärande tomhet. Hvad skulle han svara? Tidsandans mörka tvifvel satt där framför honom i den skönaste hamn, väpnad med hela behagets tjusning, med hela den första kärlekens förförande trollmakt och framkastade lätt, i förbigående, en fråga på lif och död, om tid och evighet. En rysning darrade genom det innersta af hans själ; han hade velat svara: ja, ja, det finns ingenting bortom grafven! ... Men han förmådde det icke, han bäfvade för den tanken att detta hulda väsende skulle för evigt förgås!

— Nej — sade han, emot sin vilja — det kan icke vara så. Det måste dock finnas en Gud och ett lif efter detta.

— Tror ni? Det är möjligt, ty filosoferne äro ej bättre än alla de andra. Jag skulle önska det vore så. I denna världen finns ingen frid. Jag är tjugufyra år gammal, jag har skrattat mer än mången annan åt lifvet, men tro mig, jag har aldrig varit lycklig. Jag blef uppfostrad i ett kloster och kastades därifrån, ännu ett barn, i armarna på en gammal roué, som jag hatade, tilldess att jag lärde förakta honom. Två år därefter dog markisen, jag var änka och skyndade att återtaga mitt fädernenamn. Men dessa två år hade varit nog att förgifta min tro på lifvet. Jag beslöt att skratta åt allt, och jag höll ord. Min flyktiga beundran fäste sig vid den snillrike, älskvärde svenske kronprinsen, när han var i Paris, men mitt hjärta förblef tomt och kyligt som hans. Och jag var likväl skapad, också jag, att älska som blott en kvinna kan älska. Också jag kände stundom en längtan att gifva mitt lif för en annan. Men jag förstod icke mig själf. Jag reste af lust för ombyte och af nyfikenhet att se ett sagolikt land, som icke liknade vårt. Jag trodde icke, att jag bland dessa frostiga isar en dag skulle finna er!

— Madame...

— O, min herre — fortfor den sköna fransyskan vemodigt — ni behöfver icke svara mig att ni har medlidande med en stackars olycklig kvinna, som trott sig vara stark och likväl är nog svag att anförtro er hvad hon kanske hade bort sluta för evigt inom sitt hjärta. Vi förstå hvarandra, och jag vet icke hvad som *numera* skulle hindra mig att säga er allt. Jag har älskat er, Paul, från första stunden jag såg er, och ni är min första, min enda kärlek. Jag vet ej om jag bör förbanna eller välsigna den stund jag såg er; jag vet endast det, att hela min själ är er egendom!

— Herminie . . .

— Håll, säg ej mer! Det finns heliga känslor, som såras till döds af ett enda ord. Tror ni att jag skulle sagt er hvad jag nu sagt, för att tigga om er genkärlek? O, om ni trodde det, skulle det smärta mig mer, än om ni förklarade mig ert dödliga hat! Nej, min vän — låt mig kalla er så, det är ett svalt ord, det skall kanske lugna oss båda — jag säger er detta emedan vi troligen skola skiljas för alltid. Om ni med edra nitton år kunde glömma att jag är fem år äldre än ni, så är jag för stolt att en dag vilja se mig utträngd af en yngre medtäflerska, och jag älskar er för mycket, för att vilja se er bedragen på den flyktiga känsla ni tror er hysa för mig. Nej, min vän, det som nu ger mig mod, är vissheten att vi aldrig skola tillhöra hvarandra. Säg icke mer, fråga icke mer! Säg mig blott att, ifall detta möte skulle vara vårt sista, ni någon gång vill tänka med vänskap på en kvinna, som icke är så kokett, så lättsinnig och kanhända så ovärdig er aktning, som hon synes för världen . . .

— Och om ni hundra gånger förkrossar mig med dessa dunkla ord om en skilsmässa, som jag icke förstår, så skall det ej hindra mig att säga er, Herminie, att jag älskar er, att jag andas endast för er och att ni skall tillhöra mig, om jag än måste strida mot en hel värld och mot er själf, för att engång äga er! utbrast Paul med hela hänförelsen af sina nitton år och sitt glödande hjärta. — Och ni tror att jag skulle afstå er just i det ögonblick, när jag för första gången fått skåda klart i er själ och för första gången förstår, att ni är den ädlaste, högsintaste kvinna jag någonsin känt — utom en! Ja, Herminie, ja, madame, ni skall få en rival, men ej en sådan ni sade nyss, utan en som skall välsigna

vår kärlek och mot hvars hjärta ni skall kunna luta er trygg som ett barn. Det är min mor, Herminie; hon skall förstå er, hon tänker som ni, och hvem i den vida världen skall då vara rikare än jag, som äger *tvenne* sådana hjärtan!

Paul hade fattat hennes hand och tryckte den till sina läppar. Då visade sig en kammartjenare i dörren och anmälde, kanske icke ovan vid sådana scener, med styf ceremoni, att supén var serverad.

Paul märkte honom icke. Han kände en het tår droppa ned på sin hand.

Men markisinnan stod upp.

— Farväl! sade hon med bruten röst. — I morgon vid denna tid är vårt öde afgjordt.

Därpå fattade hon hans arm och inträdde åter bland gästerne, med den dansande gången, det lätta, flyktiga löjet på sina vackra läppar och det förtjusande koketteri, som hela hofvet beundrade.

— Nu vet jag allt, ers majestät! skämtade hon. Nu känner jag den fula tomten med den röda mössan, som rider på ers majestäts stol, när ni skrifver, sire, och som hviskar åt er de beundransvärda saker, hvarmed ni förtjusar världen. Jag vore mycket nyfiken att veta hvad han i natt har att säga er.

17. Den 19 Augusti.

Konungen hade användt en del af natten på brefskrifning och därefter visiterat vakterna. Han hade nu återvändt och satt tankfull, sömnlös, i kabinettet.

— Huru mycket är klockan?

— Half tre på morgonen.

— Dagas det redan?

— Ej ännu, ers majestät.

— Lägg er i yttre rummet, Bertelsköld. Ni har vakat mycket, och den dag som gryr kan pröfva våra krafter.

— Jag tackar ers majestät, jag är ej sömnig.

— Sof, min vän, sof! Medan åkermannen sofver, mognar fältet till skörd. Ni lofvar ju att säkert besörja mina bref till hertigen af Södermanland och till grefve Vergennes?

— De skola expedieras vid daggryningen.

— Godt. Ni är trogen och pålitlig, Bertelsköld. Jag trodde ni var en raisonneur, som de andra.

— En hund är också trogen, ers majestät. Jag tjenar ej min konung för enväldet, utan för friheten.

— Det är bra. Jag skall ej glömma er, om jag lefver till aftonen. Faller jag, så lämna åt hertigen min blodiga skjorta.

— Det skall ske.

— Ni tror då att jag skall falla?

— Jag tror att ers majestät skall segra.

— Bed Gud därom. Baron Pechlin bedrog er, när han ville köpa revolutionsplanen. Han hade den hos sig, likasom han kände mitt bref till konungen af Frankrike. Egmont hade rätt: Du Barry har förrådt oss.

— Vågar jag fråga ers majestät hvarifrån markisinnan Egmont anskaffat penningar?

— Markisinnan? Hvad vet ni därom?

— Jag vet endast att hon utverkat uppskof med rådets planer och anskaffat penningar på ett sätt som för henne själf måste innebära en fara.

— Min Gud, och det har ni ej sagt mig förut! Hon har ej nämnt ett ord därom. Jag förstår nu allt.

— Jag besvär ers majestät att vaka öfver hennes lif och säkerhet. Hon är omsnärjd af kabaler och afund. Hon har engång förut varit nära att falla ett offer för dem. Ett *sauvegarde* vid hennes hotell vore kanske ej öfverflödigt.

— Jag skall ge Taube order därom. Men hvilken fara kan hota henne? Besynnerligt!... Huru mycket är klockan?

— Tre.

— Det är tid att sofva. Ni afbidar vidare order.

Konungen kastade sig oafklädd på en soffa, och Paul aflägsnade sig. I yttre rummet nickade vakthafvande adjutanten i en fåtölj. En gammal kammartjenare betraktade melankoliskt spännena på sina skor. En lampa i taket flämtade som uti ett sjukrum. Ett rike var sjukt.

Paul ställde sig vid ett fönster. Framför honom låg den svenska hufvudstaden, ännu höljd i nattens dunkel, och endast långt i det fjärran öster syntes en svag strimma i skyn öfver hafvet förkunna den gryende dag, som skulle afgöra Sveriges och dess konungars öde för en mansålder framåt.

Allt var tyst. Stockholm sof, Sverige sof, Finland sof. Den långa aftonen var förliden, visaren på frihetstidens urtafla pekade på midnatt, och morgonen af Gustaf III:s tidehvarf dagades vid horisonten.

Efter tjugu minuter ringde konungen, och Paul kallades in.

— Hvad tror ni om markisinnans ring?

— Jag anser den hafva sitt värde af gifvarinnan, svarade Paul, som häri var en fullkomlig fritänkare och icke anade huru nära klenoden rörde hans egen släkt.

— Ni hörde likväl, att den förryckte guldmakaren tillskref ringen öfvernaturliga egenskaper.

— Ja. Hvarför skulle han annars varit förryckt?

— Det gifs likväl saker som vi ej kunna förklara. Men... sätt er till skrifbordet! yttrade konungen efter något betänkande.

Paul lydde, i förmodan att det gällde någon viktig order rörande revolutionen. Konungen dikterade:

»Min bästa baron! Jag gjorde i onsdags den reflexion, att vårt gamla bollhus är den miserablaste teater i Europa och i denna egenskap endast kan öfverträffas af dess invånare, Stenborgs svenska teatertrupp. Det är skada på en vacker konst och ett vackert språk. I händelse jag skulle falla genom någon oförutsedd händelse, så testamenterar jag åt er min idé att uppföra en ny teater vid Norrmalmstorg, där jag äfven

ämnat placera en staty af konung Gustaf Adolf. Min mening är, att svenska teatern icke kan uttränga den fransyska under annan form än i operan, som, förenande i sig teaterns, musikens, målarekonstens och plastikens alla resurser, försonar örat äfven med hårdare språk än vårt. Bland föremål, värdiga en upphöjd smak, rekommenderar jag för vår scen Birger Jarl och Gustaf Vasa. Detta, ifall vi ej mer få tillfälle att konferera härom. I annat fall vill jag, med ert bistånd, draga försorg om att Sverige ej länge skall sakna ett tempel för sånggudinnorna.

Eder väl affektionerade»

Konungen underskref »Gustaf». — Han hade tid att tänka på allt. I det ögonblick kronan vacklade på hans hufvud och farorna närmade sig med hvarje pendelslag, hade han sömnlös tänkt på de svenska sånggudinnorna.

— Till hvem skall jag adressera brefvet? frågade Paul.

— Till baron Ehrensvärd ... Huru mycket är klockan?

— Tre kvart på fyra.

— Säg till att man väcker mig klockan sju.

Paul gick. Lampan brann allt mattare i förrummet, och den tidiga sommarmorgonen begynte gry öfver Valdemars udde på Djurgården i nordost. Uttröttad af nattvak, sjönk ynglingen ned på en stol, med hufvudet lutadt mot fönsterkarmen, och somnade mot sin vilja så tungt, att han icke vaknade förrän solen redan stod högt på himmelen.

Bestört sprang han upp. Klockan var redan åtta, frisören var kommen, och kammartjenaren var sysselsatt att kläda konungen. Gustaf III bar på denna märk-

värdiga dag svarta silkesstrumpor och skor med aflånga silfverspännen, svarta benkläder, en enkel blå rock med förgyllda knappar, vanlig officersvärja, opudradt, bundet hår och trekantig hatt utan plym.

Efter att hafva gjort en promenad till häst, lämnade konungen sina rum klockan före tio. Hans annars lugna och klara blick var fördunklad af tårar. Men Gustaf III var vacker i detta ögonblick, när han, spelande om sin krona, gick att rädda sitt rike från Polens öde.

Han begaf sig till rådkammaren, och det var riksens råd som började revolutionen genom den trotsiga fordran, att konungen skulle uppläsa det bref som han natten förut hade mottagit från hertig Carl. Han vägrade, och en liflig ordväxling uppstod. Några de häftigaste bland riksråden ville genast försäkra sig om hans person och fråntaga honom värjan. De hade ju redan låtit iordningställa de rum där han skulle hållas fängslig på Kastenhof.

Riksrådet grefve Kalling, som af rådet var beklädd med oinskränkt myndighet uti Stockholms stad, ville hindra konungen att lämna rådkammaren. Darrande af vrede, såsom man aldrig sett honom förr, slet Gustaf III sig lös, kastade sig på sin väntande häst och red till artillerigården, där han mönstrade trupperna. »Svenska Botten» och många andra officerare hade redan samlat sig kring hans person, och i spetsen för denna skara af tillgifne begaf sig konungen till fots tillbaka till slottet. Från denna stund rullade händelserna utför en sluttande bana, och opinionernas medvind växte till storm.

Paul Bertelsköld hade på morgonen varit upptagen af konungens order och fick först klockan elfva på

förmiddagen ledighet att gå ut. Han skyndade till markisinnan Egmonts hotell vid Drottninggatan, men det var icke lätt, den dagen, att bana sig väg. Hela Stockholm var i rörelse, och alla de största gatorna fyllda af folkhopar. Ett rykte hade gått som ett åskväder öfver staden, att något var på färde, icke mot rikets, utan mot konungens säkerhet.

När Paul öfver Norrmalms — numera Gustaf Adolfs — torg ville vika åt vänster, för att sedan åt höger inkomma på Drottninggatan, spärrades vägen af flera hundrade sjömän, gesäller och järnbärare, som villrådige skockat sig kring en ovanligt storväxt och groflemmad karl, klädd i en luggsliten blå vadmalsjacka, talgade becksömsstöflar och ett slags studentmössa på sned öfver örat. Denna figur, hälften herre, hälften dräng, och för resten af ett godmodigt, jovialiskt utseende, hade onödigt nog — ty han var i alla fall ett hufvud högre än alla andra — klifvit upp på en bodtrappa och höll därifrån en sorts tal, hvars välkända brytning genast röjde en finne från Åbotrakten. Skada blott, att de längre bort stående kunde af talet uppfatta endast spridda ljud, ty åhörarne sorlade och skreko i kapp med talaren.

— Hvad säger han därborta? frågade Paul, som ej slapp fram och till sin förvåning igenkände sin gamle hederlige Eudoxius Lejonfäll, Leo benämnd, f. d. teologie studerande vid Åbo akademi.

— Han gormar något om att det läker i skeppsrummet, skutan kränger och finnarne brassa klyfvarbommen, svarade den tillfrågade, en matros från flottan med en ofantlig tuggbuss vid hvardera kindbenet.

— Vi lära allt få en styf bris och svenskarne gjorde klokast att vända rodret och hissa kunglig flagg,

återtog Paul i samma ton. Han kände ganska väl Sprengtportens hemliga beskickning till Finland, i afsikt att börja revolutionen i Borgå och Sveaborg.

— Nej så, hjärta i min talg, vi segla i finnarnes kölvatten! svor matrosen, förnärmad uti sin svenska ambition.

— Lefve friheten! Åt fanders med finnkole! skreko flera röster.

— Ned med den grofva lurken därborta på trappan! I Rosenkammarn, att klappa smöret ur honom! ropade andra.

Det såg betänkeligt ut för vännen Leo och, hvad som var värre, för konungens sak.

— Finns här ingen student? hördes den misslyckade talarens grofva basun i larmet, ty han begynte komma i trångmål för sina farliga nyheter.

Men om där ock fanns en student i hopen, teg han visligen, ty församlingen bestod just af sådant folk, som Upsala studenter hvar afton brukade slåss med på gatorna.

Paul makade sig småningom närmare och lyckades obemärkt komma till trappan just i rätta stunden, när redan ett dussin armar sträckte sig efter den finske jättens luggslitna vadmalskrage och denne slog omkring sig med van arm och orubbeligt lugn, men med ringa utsikt att segra mot öfvermakten.

Med ett hopp var Paul vid hans sida och stötte tillbaka de djärfvaste angriparne, i det han med hög röst ropade:

— Lefve konungen!

— Kas perkele! Är du här? ropade Leo förtjust. Vik opp ärmarna och låt oss klappa dem bruna och blå, så många de äro. Lefve konungen!

Men i stället vände sig Paul till den uppretade folkhopen och höjde åter sin röst så högt han förmådde:

— Hvar redlig svensk, som i dag ropar: lefve friheten! skall också ropa: lefve konungen! De vilja fängsla vår kung, men det skall icke ske, så länge ett ärligt svenskt hjärta slår. Och därför ropar jag än en gång: lefve konungen!

18. Midtunder jubelropen.

Paul Bertelskölds korta tal gjorde synbarligen bättre verkan, än den föregående talarens. Hopen sorlade som förut, men meningarna voro delade.

— Han ljuger, den adelsvalpen! skrek en spenslig skräddaregesäll och höjde hotande sin fruktansvärda arm.

— Hacka honom till sylta! ropade en hjältemodig korfmakare.

— Lefve friheten! skrek en alnshög sockerbagarlärling.

— Men si, kungen skola de låta bli att kölhala, mumlade matrosen med de två tuggbussarna.

— Han är en bra kung, han står på folkets sida mot herrarne, menade järnbärarne.

— Därför tänka herrarne skära halsen af honom, inföll en barberare, som aldrig rakade andra än rojalister.

— Vet hut, och slå ej puder i ögonen på folk! skrek en hårfrisör af motpartiet.

Folkopinionen vacklade hit och dit, då konungamakten åter fick en farlig fiende i en af mösspartiets mest slipade och förfarne handtlangare, samme Hallberg som lät bruka sig till att värfva bönder vid riksdagen.

Han klef upp på en annan trappa och höll ett tal på sitt sätt.

— Si, nog är kungen bra — sade han — för den som vill vara en hund och ta smörj, men jag är en enfaldig bonde och tycker att svenskarne kunna så gärna vara fria, som lyda pisken. Jag förstår mig ej på hvad riksens råd har för sig, men det glunkas här i staden att kungen tänker sälja Finland åt ryssen, och när herrn blir enväldig, tänker han sälja åt holländarn all handel med tobak och åt engelsman all handel med salt och skrifva ut två riksdaler koppskatt på alla arbetare, som det skall brukas hos turkarne; för si, herrn behöfver pengar. Och fastän jag är bara en fattig bonde, så menar jag, att rådet och riksens ständer fått nys om saken och tänka korta af snärten på pisken.

— Lefve friheten! skreko Mössornas anhängare allt hvad de förmådde och begynte här och där dela ut pengar till en skål för ständerna.

Paul och hans vän blefvo fullkomligt öfverröstade och kunde tacka sin lycka att man glömde bort dem i oväsendet. Det såg illa ut med konungens sak.

Då hördes plötsligt från trakten af Jakobs kyrka det med hurrarop blandade sorlet af en annan, än större folkmassa, och snart såg man konungen, omgifven af flera hundrade officerare och en tallös svärm af alla åldrar och stånd, komma gående från mönstringen vid artillerigården. Han var varm af gåendet, hans stora ögon blickade kring med mod och tillförsikt, och han hälsade oupphörligt åt alla sidor. Så oemotståndligt var intrycket af hans personlighet, att allt konstgjordt groll i ögonblicket smälte bort som drifvor i vårsolen. Vid hvarje gathörn tillväxte jublet, ökades folkhopen. Alla fönster voro uppfyllda med hufvud vid hufvud, själfva

taken buro åskådare; blommor kastades från fönsterna. Det var ett triumftåg, så mycket mera hänförande som det var alldeles oväntadt och alldeles oförberedt.

Som en allt uppslukande svallvåg utgöt sig denna människomassa nu öfver Norrmalmstorg, ryckande alla med sig framåt slottet. Men entusiasmen smittar. Samme handtverkare, matroser, järnbärare, som nyss förut hade varit färdige att stena den som ropade »lefve konungen», sågos nu, bortförde af strömmen, instämma i samma rop. Dagens vindflöjel var inom få ögonblick alldeles omsvängd och pekade nu på full medvind för konungamakten.

— Se — sade kung Gustaf till sina följeslagare — det blåser nordanväder!

Nordanvädret ansågs i alla tider för ett gynnsamt tecken, och nordan blåste när Gustaf Vasa fordom började befrielsekriget i Dalarna.

Paul Bertelsköld kunde ej motstå den allmänna hänförelsen. Han uppsköt sitt besök hos markisinnan, fattade sin vän under armen och följde folkströmmen. Men utom konungen och hans officerare, insläpptes af vakten endast några få personligen kände, och bland dem var Paul, som drog med sig Leo.

De stannade på borggården, medan konungen i rapportsalen höll det korta, ljungande tal till officerarne och underbefälet, hvarigenom revolutionen först proklamerades och hvari han högtidligen afsvor envädet på samma gång som han fordrade en damm emot anarkin. Alla utom baron Cederström svuro honom trohet. Deras hurrarop hördes ned på borggården.

— Hvad skall det betyda? frågade Leo.

— Det betyder, att vi fått en konung i stället för en namnstämpel, svarade Paul.

— Men hvarför titta de gamle herrarne därborta så oroligt ut genom fönstret?

— Det är riksens råd, som öfverlägger i rådkammaren, om det ej varit klokast att arrestera konungen för två timmar sedan. Gif akt på herrarnes förlägna miner! De tycka ej om hurraropen därinne. Makten är så frestande; de ha så länge varit själfve allrådande herrar, att de ej utan innerlig hjärtängslan åter se sig degraderade till undersåtar, såsom vi andra. Jag förmodar att de redan hafva vakt framför dörren.

Så var det. Rådet, som velat arrestera konungen, var nu själf bevakadt och inspärradt. För att de afsatte småkungarne åtminstone ej skulle lida lekamlig nöd, serverades deras middag på stället, men »aptiten var icke synnerlig», säger härom ett samtida ögonvittne.

Det dröjde ej länge, innan konungen åter visade sig med sin talrika svit, steg till häst och red med blottad värja kring staden, öfverallt följd i hälarna af den jublande folkmassan. Han hade knutit en hvit näsduk kring armen, och snart sågos flera tusende dylika fältbindlar. Man trängdes omkring honom, man kysste hans kläder; man grät och hurrade på en gång. Alla trupper svuro honom trohet, kedjor utspändes framför slottsportarna, och kanoner framkördes. — Man kunde ju ej veta, att de voro oladdade, ty artilleristerne stodo bredvid dem med brinnande luntor.

En makt fanns ännu, som hade kunnat försöka motstånd, och det var ständernas hemliga utskott, som så länge representerat den högsta, suveränaste folkviljan. Men desse herrar förlorade, likasom rådet, alla koncepter, och när de en stund hade skrikit om hvarandra, utan att komma till något beslut, läste sekreteraren gravitetiskt in protokollerna i skåpet, förklarande att hans befattning nu vore slutad.

Medan på detta sätt revolutionen utbredde sig kring hela staden och Stockholm böljade som ett oroligt haf, skyndade Paul Bertelsköld med klappande hjärta till markisinnan Egmonts hotell. Han fann en vakt vid porten, stående lugn med gevär på axel. Intet anfall hade skett, ingen fara var att förmärka. Något lugnare, ilade Paul uppför den hemliga trappan.

Dörren var stängd. Han klappade på. Ingen öppnade.

Han skyndade åter ned och sprang uppför stora trappan. Här var dörren oreglad. Paul kunde ej påminna sig att detta händt någonsin förr. Men i dag var allt förklarligt. Alla domestiker, äfven Babette, voro ute på gatorna.

Med hastiga steg gick Paul genom den glada, praktfulla, öde salongen, därifrån in genom stora förmaket, sedan igenom två eller tre inre rum, lika öde som salen, tilldess att han, tyst och med återhållen andedräkt, öppnade dörren till markisinnans innersta kabinett.

Hvilken syn! Den vackra fransyskan låg där, klädd i sin hvita morgondräkt, men själf nästan ännu hvitare, utsträckt på en liten hvilsoffa beklädd med ljusblått siden. Hon tycktes sofva, men hennes bröst höjde sig icke; det rika, bruna håret föll, till hälften upplöst, öfver den halfblottade skuldran. En hårnål af diamanter, som fäste hennes morgonhufva, skimrade mot dagen; en hvit ros var fästad vid barmen. Ögonen voro slutna, läpparna slutna. Uttrycket i hennes ansikte var strängt och allvarligt — den leende, liffulla gestalten, som nyss tycktes lefva endast för nöjet och glädjen, var nu en staty af marmor med evighetens allvar utbredt öfver sitt sköna anlete.

Paul stannade ett ögonblick, själf en bild af den stela marmorn. I nästa ögonblick kastade han sig på

knä bredvid den sofvande och kysste hennes hand. Handen var ännu varm. Han kysste hennes panna, hennes läppar: äfven de voro varma. Men hon andades icke mer. Hon var död.

Detta kunde han icke fatta. Hans tankar stodo stilla. Tiden tycktes honom ha stannat uti sitt lopp, och allt syntes honom som en dröm. Han grät icke. Han rasade icke. Han gjorde intet försök att återkalla henne till lifvet. Han satt där stum, orörlig, tanklös, ständigt betraktande denna sköna staty med det höga allvaret öfver den hvita pannan och de slutna ögonlocken.

Bredvid soffan stod ett litet bord af mahogny, inlagdt med pärlemor. På detta bord låg ett bref. När Pauls ögon mekaniskt föllo därpå, blef han varse sitt namn i utanskriften.

Han bröt papperet, utan att veta hvad han gjorde, och läste, utan att veta hvad han läste, följande ord på fransyska:

»Min högt älskade! Vi kunna icke tillhöra hvarandra; hvarför skulle jag lefva? Vredgas icke på mig, att jag går från lifvet på samma gång som från dig! Mitt lif har varit till ingen nytta; jag vill åtminstone att min död skall medföra någon välsignelse. Vet således, att jag förskaffat konungen af Sverige den tid och de penningar, förutan hvilka han ej kunnat rädda sitt rike, mot en ed, som jag icke kan bryta. Jag har svurit att från i dag tillhöra en man som jag afskyr. Men Herminie d'Egmont säljer sig icke. Min fordringsägare skall endast hafva min andlösa kropp.

O min älskade, vi båda ha lefvat uti ett djupt sjunket tidehvarf. Jag beklagar dig, som med rent hjärta ännu står kvar. Men lef, min Paul, lef för det ädla, det i sanning stora på jorden! Lef för en annan tid,

när mannen åter älskar sin ära, kvinnan sin självkänsla, folken sin frihet! Framför samma hälsning till konungen af Sverige och till din mor. Och sedan — tänk stundom med vänskap på en stackars olycklig kvinna, som älskat dig för mycket för att vilja kedja dig vid sin förspillda lycka, och som i döden förblifver med ofläckad heder din

Herminie, markisinna d'Egmont.»

19. Ett namn.

Hvilket ändlöst jubel var icke dessa dagar i Stockholm! Det var icke en revolution, det var en folkfest. Det var icke glädje, det var yra. Där flöt intet blod, men desto mera öl, brännvin och drufsaft. En klok man sade om fröjderuset 1772, att det var alltför häftigt för att blifva varaktigt.

Allt hade ju gått så öfver förväntan lyckligt. De brinnande kanonluntorna hade ej förts till fänghålen. De färdiga patronerna hade ej blifvit affyrade. De spärrade tullarna hade icke förvandlat Stockholm till ett fängelse. Kedjorna framför slottsportarna nekade att de voro kedjor för friheten. Konungen hade ju själf bedyrat, huru han ansåg såsom sin största ära att vara »den förste medborgaren bland ett fritt folk». Och huru mildt, huru hofsamt begagnade han icke sin seger! Själfva de arresterade småkungarne blefvo snart frigifne, och samme herrar, som på morgonen velat hindra sin monark att lämna hans egen kungaborg, fingo på kvällen den nåden att kyssa hans hand.

Efter de första hotande åtgärderna, efter häktningarna och varningarna, följde snart de lugnande kungörelserna, den frivilliga kungaförsäkran, benådningarna, belöningarna

och trohetsederna af höga och låga. Huru man beundrade den unge, vackre monarken med den milda och likväl så värdiga hållningen! Huru man trängdes omkring honom, hvar han visade sig! Kvinnorna kysste hans fötter, när han höll stilla med hästen midtibland folkhopen, och mången ibland den högdragna adeln, som nyss hade talat om konungen i en ton af förakt, täflade nu om den äran att få bära släpet af hans mantel vid den förestående hyllningen.

En enda fanns, som var likgiltig för det allmänna jublet rundtomkring honom, och det var Paul Bertelsköld. Han hade vaknat ur sin första smärta och lefde nu blott för en annan tanke, som stod med den uti nära samband. Svärmisk i kärlek, svärmisk i hat, hängde sig hela hans själ vid den bitterljufva trösten, att när han ej fått lefva för den älskade, hämnas åtminstone hennes död.

Sent på aftonen af den märkvärdiga dagen blef Paul kallad till konungen. Han måste lyda och gick.

Gustaf III hade varit stor denna dag — icke därför att han segrat, utan därför att han förlåtit. Där sken ännu kring hans panna denna triumfens kungliga stolthet, som adlades af medvetandet att hafva räddat sitt folk, ej endast sin krona. Men själfva det nästan underbara i hans oväntade framgång tycktes uppfylla honom med den känsla af ödmjukhet, som oemotståndligt griper segraren på slagfältet, när han känner sig framburen mot målet af högre, osynliga makter, mäktigare än hans vilja, hans vapen och hans fältherresnille. Han betraktade den bleke ynglingen med en hög, ädel kungablick och sade till honom:

— Jag har ej låtit kalla er, grefve Bertelsköld, för att dela min glädje, utan för att dela er smärta.

Jag gladde mig åt att vår lyckliga revolution ej kostat en enda droppe blod, och jag erfar nu att segern är köpt för ett högt pris. Jag har vunnit ett rike, men förlorat en vän. Vore jag icke som konung förbunden att ställa mitt folks lycka högre än mina personliga känslor, så skulle jag kanske tillstå för er, att jag förlorat mer än jag vunnit. Utan markisinnan Egmont vore jag nu en fånge uti mitt eget slott. Det är den enda tröst jag kan skrifva till grefvinnan, hennes tant, i Paris.

— Jag har en hälsning att framföra till ers majestät, sade Paul med låg röst och framräckte markisinnans sista bref.

Konungen läste det, och hans blick mörknade.

— Begär icke att veta mer om denna hemlighet, sade han. Den person markisinnan antyder står utom mitt rikes lagar, och äfven om han ej gjorde det, finnas inga bevis. De brottsliges eget samvete må blifva deras domare.

— Hans namn, ers majestät! Af nåd endast hans namn!

— Hvad begär ni af mig? Denna lyckliga dag har redan mulnat af sorg; skulle jag ännu grumla den med en hämnd? Nej, Bertelsköld, en hämnd skulle här icke någonsin uppnå sitt mål, den skulle blott störta er, störta kanhända mig i fördärfvet och sätta mitt rikes mödosamt tillkämpade välfärd åter på spel.

— Ers majestät behagade förliden natt yttra sitt nådiga välbehag med mina ringa tjenster och tillägga ett löfte att i afton ihågkomma mig. Vågar jag utbedja mig detta enda namn, så skall jag anse mig mer än kungligt belönad.

— Nej, icke nu, åtminstone icke i dag. Ni är ännu icke i stånd att beherska edra känslor, och ni måste likväl göra det. Men om ni efter några dagar begär att få veta en hemlighet, som det kanske vore lyckligare för er att aldrig ha anat, så vill jag uppfylla er önskan. I dag skola vi endast egna en saknadens hågkomst åt denna högsinta kvinna, hvilken är långt större än ni eller någon annan än jag kan ana, men som hellre ville anses för en flyktig kokett, än vara föremål för sin samtids beundran. Ja, hon har rätt: vi måste lefva för den *sanna* storheten; för friheten, upplysningen, vetenskaperna, konsten, humaniteten. Jag vill följa hennes råd . . . Jag och er mor, säger hon! Er mor måste då vara en ovanlig personlighet, ty markisinnan Egmont var sträng mot sitt kön. Framför till grefvinnan, er mor, min compliment och min önskan att få se henne presenterad vid hofvet. Jag vill påminna mig att hon är en född grefvinna Stenbock?

— Min fars första maka var en grefvinna Stenbock, men jag är en son af hans andra gifte, svarade Paul, rodnande mot sin vilja. Det fanns någon som kom honom att glömma till och med markisinnan Egmont, och det var hans mor.

— Ah, nu minns jag — återtog konungen, som kände alla adliga ätter i riket — er mor heter Falkenberg i sig själf.

— Det var min farmor — svarade Paul och tillade med säker röst: — min mor är född Larsson, borgaredotter från Vasa.

Konungen smålog, kanhända för att dölja en viss förlägenhet, ty att presentera en borgaredotter vid hofvet, vore hon också en nybakad grefvinna, kunde ej gärna

komma i fråga. Men han fann sig genast och sade förbindligt:

— Ni tillhör således Vasaätten på möderne. Namnet är så kärt för mig, liksom för hvarje svensk, att jag önskade kunna göra något för Vasa stad, och därom vill jag vid tillfälle rådgöra med er mor. Men ni behöfver hvila och lugn, min bästa Bertelsköld. Huru lång tjenstledighet önskar ni?

— Jag skall vara tacksam, om ers majestät tillåter mig att vistas en månad på Falkby.

— Det beviljas. Önskar ni något annat? Till exempel en kammarjunkaretitel?

— Jag tackar ers majestät. Jag förstår ej sätta värde därpå.

— Er mor är finska, jag förlåter er att ni har ert eget hufvud, genmälde konungen vänligt. Jag får då rätta mig därefter och skall söka att utfinna något som är bättre i er smak. *Au revoir.*

Paul gick, med ett törne i hjärtat.

Därefter följde de märkvärdiga dagar, när revolutionens verk fullbordades med en laglig stadfästelse. Den 20 Augusti togs ed af alla rikets kollegier och af Stockholms borgerskap. Den 21 Augusti församlades de nyss så enväldiga ständerna, för att på folkets tron uppsätta en konung. Historien har vittnat om denna dag, och berättelsen stiger blygsamt i skuggan, blott för att plocka en trampad, förgäten blomma från den breda kungsvägen.

Det var då konung Gustaf höll det skönaste bland alla hans många sköna tal, och det gick som en solblink kring hela Europa. Det var då han uppläste sin frivilliga kungaförsäkran och framlade för ständerna den nya regeringsformen, hvilken lydigt antogs med trefaldigt

ja och skyndsamt undertecknades. Aldrig har en statsförändring blifvit lyckligare genomförd, snabbare erkänd. Öfver hela det trötta riket flög med detta rykte det gladaste eko, och Sprengtporten med sina finnar anlände, efter finnarnes vana, en postdag för sent. Endast några bland de utländske ministrarne läto undfalla sig förbittrade, hotande ord om grannarnes pligt att »försvara Sveriges frihet».

Ingen gaf akt därpå. Under folkets jubel bars frihetstiden till grafven, och samma dag gömdes i katolska kyrkogården ett vissnadt kvinnohjärta, brustet bland främlingar, för hvilka hon okänd dött.

Morgonen därefter begärde Paul Bertelsköld audiens. Konungen hade redan hunnit glömma honom, och det var förlåtligt efter sådana dagar.

— Hvad önskar ni, min vän?

— Ett namn, ers majestät!

— Ah, ni har rätt, jag har lofvat er det. Men är ni också beredd att höra detta namn med den självbeherskning, som ert land och er konung ha rätt att fordra af er? frågade konungen med ett allvar, som liknade stränghet.

— Ja, ers majestät.

— Godt. Jag kan nu med mera lugn, än för några dagar sedan, anförtro er denna hemlighet. Min tron står nu fast rotad på folkets kärlek: jag vill se hvem som skall våga ett försök att frånrycka mig den. Men det är i alla fall en allvarsam sak. Ni minns kanhända, att hertigen af Choiseul för två år sedan plötsligt föll i onåd hos konungen af Frankrike?

— Jag påminner mig det.

— Känner ni orsaken?

— Man sade att han blef störtad af grefvinnan Du Barry.

— Naturligtvis. Choiseul hade alltid visat denna kvinna sitt förakt, och utom honom fanns det blott en i Frankrike, som vågade göra det. Ni känner denna person?

— Ja, ers majestät.

— Du Barry var hatad, som alla favoriter, men hundra försök att störta denna nya Pompadour misslyckades alla. Choiseul och hennes öfriga fiender sammansvuro sig då att förskaffa henne en fruktansvärd rival i en ung dam af börd, en skönhet, hvars ovanliga snille redan en tid hade väckt allas, framförallt konungens af Frankrike uppmärksamhet och beundran. Du Barrys fall ansågs säkert; men de sammansvurne hade missräknat sig i en viktig omständighet: den ifrågavarande damen vägrade att ingå på deras förslag.

— Ah, ers majestät... jag börjar förstå.

— Ja, min herre, denna kvinna var alltför högsinnad, alltför ädel, för att vilja under sådana förhållanden bestiga en tron. Man gjorde henne de mest lysande anbud, man erbjöd henne millioner, om hon ville gifva sitt samtycke, men hon förblef obeveklig och reste till Sverige, förföljd af grefvinnan Du Barrys fruktan och hämndlystnad. Då såg hon en dag min tron darra, mitt rike nära att störtas i en afgrund, och allt berodde uppå att i det afgörande ögonblicket äga tid och penningar. Det fanns endast ett medel, och den ifrågavarande damen beslöt att, mig ovetande, begagna sig därutaf. Jag erfor för sent, att hon användt till min räddning de millioner och det inflytande, som stodo beredda för priset af hennes samtycke. Pen-

ningarna voro endast ett lån, som jag skall betala; men ni inser, att med hennes karakter innebar detta lån en dödsdom för låntagarinnan. Hon var för stor, för dygdig, för att bära ett lif af lysande vanära — hon föredrog, i stället för Frankrikes fläckade tron, att okänd dö som Sveriges räddarinna. Nu vet ni namnet, min herre. Hämnas, om ni förmår, på — Ludvig XV, konung af Frankrike!

---

20. Tredje pröfningen.

En vacker sommardag, strax på eftermiddagen, satt Vera Bertelsköld med sin guvernant, fröken Sjöblad, på en grässoffa vid stranden af Falkby och läste högt ur en lärorik bok. Det var grefve Tessins bref till Gustaf III som barn: sanningar och dygderegler, klädda i det lättaste, behagligaste språk som ännu »en gammal man» talat till »en ung prins». Men så angenäm denna läsning var, eller kanske borde vara, lyckades boken icke att fängsla det lifliga barnet. Veras spelande glada ögon lyftades ofta till lärarinnan med en frågande blick, om det ej redan var nog, och när hon icke fick svar, flög blicken förstulet omkring på den blå fjärden, de gröna öarna, till änderna, som plaskade därborta i viken, eller till det hvita seglet vid andra stranden af sjön. Vera hade allt inom sig ett stycke af sin mor, den tiden Ester Larsson red vid Korsholms vallar, och flickan liknade en af dessa otamda fålar, på hvilka man första gången lagt betsel, och som ostyrigt rycka på den ovana tygeln.

Naturen var ock så skön, att hon likasom kastade en grön skugga på bokens blad. En mild sommarvärme låg som en kärlekens andedräkt öfver hela den intagande

nejden; en lätt sydost krusade vattenspegeln; i det behagliga vågsvallet lekte löjorna; skogen doftade af hälsa, och på ett åkerfält nära stranden såg man skördefolket muntert knyta tillsamman de rika sädeskärfvarna.

Grefvinnan hade icke misstagit sig, när hon valde Lotten Sjöblad till sitt barns lärarinna. Hon var en tyst, allvarsam flicka om några och tjugu år; icke vacker, men god och förståndig. Just det tysta, goda, lugna och allvarsamma i den fattiga, af motgången pröfvade flickans väsen drog det ostyriga barnet till sig och kufvade med en enda blick den lillas trotsiga lynne. Vera hade gjort märkbara framsteg, och dock kände hon ingen boja trycka: hon var fri som den vippande sädesärlan på strandens stenar.

— Hvad är det du ser därborta? frågade fröken Sjöblad efter en stund, när hon märkte att elevens korta tålamod började tryta.

— Jag tänker uppå, om jag vore en gräsand, svarade Vera.

— Och hvarför ville du vara en gräsand?

— Då skulle jag simma öfver sjön och sedan utför floden till hafvet och sedan öfver hafvet kring hela världen. Jag skulle söka min mamma kring alla länder och haf.

— Du längtar då mycket att återse mamma?

— Mycket, mycket! sade Vera och hennes tindrande ögon fylldes af tårar.

— Hvem vet, kanske kommer mamma snart tillbaka ifrån sin långa resa. Det beror på om hon är nöjd med dig.

— Hur vet ma bonne det?

— Jag har ju ofta bref af din mamma. Hon skrifver hvar vecka till mig hvad jag bör lära dig, och hvar

vecka skrifver jag till henne och berättar om du varit god eller elak.

— Jag vill inte vara elak! Nej, jag vill inte vara elak! skrek flickan och stampade i det mjuka gräset med sin lilla bångstyriga fot.

Guvernanten smålog.

— Hvad ondt har då den stackars rödväpplingen gjort dig, att du så illa trampar honom och beröfvar biet hans honung? Men kom, du skall få leka gräsand en stund i vår klara sjö.

De gingo till det täcka, grönmålade badhuset vid sjön, och innan kort voro de båda ända till armarna i det friska, svalkande vattnet. Vera plaskade af alla krafter med händer och fötter.

— Men det där är icke en gräsand, det är en groda, skämtade guvernanten.

När Vera en stund fått lektioner i simkonsten, begärde hon att få plaska ännu »helt litet», medan hennes lärarinna redan gått upp i badhuset. Det var så obeskrifligt roligt. Vattnet stänkte omkring henne som strålarna af en delfin. Vid det att hon skrattande, med lillfingren för näsan och tummarna i öronen, inbillade sig dyka under vattenytan och likväl endast doppade näsan, såg hon, triumferande öfver sin skicklighet, upp och blef varse en herre helt nära på stranden. Litet, ej mycket häpen, dök hon tillbaka med de bruna lockarna flytande på vattnet, men igenkände snart sin egen bror Paul.

— God dag! nickade han.

— Vill du se hur jag simmar? ropade Vera, glömmande allt i förtjusningen öfver sin nya talang.

Och med händerna i bottnen utförde hon i sitt eget tycke så märkvärdiga experimenter, att hon minst bort

promoveras till simmagister, ifall sådana funnits den tiden.

Paul måste skratta Det var första gången han åter på länge skrattat, och det var som ett solsken efter en lång, mulen dag.

När sedan toiletten var gjord och de båda syskonen omfamnat hvarandra, frågade Paul efter sin far och sin bror.

— De redo för en timme sedan till gamla Flintas stuga där borta på udden, svarade Vera.

— Var icke Bernhard fordom sträng emot gamla Flinta? återtog Paul.

— Det var fordom, sade fröken Sjöblad. Paul skall ej mera igenkänna sin bror.

— Ja, bjäbbade Vera, det var den tiden Bernhard var elak; ja så elak, så elak var han, att jag kunnat bita honom, men nu kysser jag honom hvar dag. Gissa hvad han gör därborta på udden! Han bygger åt Flinta en mycket bättre stuga än hennes gamla.

— Kunna vi ej ro dit öfver sjön?

— Det kunna vi visst. Det vill säga, om ma bonne ej har något däremot.

— Du var för länge i vattnet, du kan ro, för att åter bli varm, nickade guvernanten.

— Ack så präktigt! utropade det glada barnet och bortdansade i fröjden ett nytt moln från sin brors panna. — Du skall få se hur jag kan ro! Och jag har mina egna små åror! Jag får ju ro med paret, ma bonne? Jag har blifvit mycket starkare nu än i somras, när jag rodde med en åra.

— Och i nästa sommar ror du med tre! skämtade Paul. Nu tager jag för-årorna på min lott, du ror med de andra, och ma bonne styr. Det skall gå som en spansk kadrilj.

Sagdt och gjordt. Den lilla båten med de tre lustfärdarne sköt ut som en mås öfver den lätt krusade sjön och styrde mot änkan Flintas stuga vid udden af motliggande strand.

Under tiden hade de äldre grefvarne Bertelsköld, far och son, ridit ut på sin vanliga eftermiddagspromenad, dels för att se på skördefolket, dels för att besöka den åttioåriga soldatänkan och hennes nytimrade stuga. De växlade under ridten månget ord om de nya förbättringarna i jordbruket och om inrättandet under vintern af en folkskola på Falkby.

— Min far — sade grefve Bernhard — råd mig huru jag bör godtgöra allt hvad jag brutit. Det förekommer mig ofta som vore ett helt lif otillräckligt därtill. Hvad betyda all ånger och alla föresatser, om de ej beseglas af manlig handling? Jag vill vara en man, min far, jag vill förblifva en ädling i stor mening, och jag hoppas att icke därigenom blifva en främling uti Guds rike.

— Och har du icke en hel värld att verka uti och en hel mänsklighet, åt hvilken du kan återbetala din skuld mot människor? Verka mäktigt för din tid och ditt folk, och din förorättade mor skall välsigna dig, din vredgade Gud skall förlåta dig, icke för *dina* verk, utan för *Hans* verk, som blödde på korset.

När de kommit till det ställe af landsvägen, där en smal gångstig tog af åt vänster till Flintas koja vid stranden, mötte dem en vagn, hvars löddriga hästar flitigt pådrefvos med pisken. I vagnen satt en äldre herre, som vid anblicken af de tvenne ryttarne lät hålla stilla och ropade dem vid namn. Det var general Pechlin.

— Vänsterom och tillbaka till byn, mina herrar! utropade generalen med mera ifver än man annars var

van att finna hos denne sluge och kalle riksdagskämpe. — Beväpna folket! Ring i stormklockorna! Låt man ur huset göra campagne, och visa att herrarne äro krigare och patrioter!

— Skämtar ers excellens, eller är fienden i landet? frågade far och son på en gång, ty posterna hade blifvit kvarhållna i Stockholm, och den stora nyheten om revolutionen hade ännu ej hunnit till denna aflägsna bygd.

— Hvad? utropade Pechlin åter. Veta herrarne ej, att kungen på det infamaste sätt har våldfört regeringsformen, fängslat patrioterne och förklarat sig enväldig, med tillhjälp af några uslingar bland militären, några ofrälse skojare och Svenska Botten?

— Vi ha ej hört ett ord därom.

— Landtliga oskuld! F-n anamma hela holsteinska ligan. Jag kommer direkt från Stockholm och har blifvit uppehållen på vägen af den förrädaren baron Hjerta, som ville arrestera mig, men jag visade honom konungens order. Man ur huset, säger jag, annars är det förbi med friheten! Frukta ingenting, jag ställer mig i spetsen för Jönköpings regemente, vi uppbåda landtvärnet och rycka mot Stockholm att massakrera de hundarna och deras komediant på tronen. Om tre dagar skola vi sätta hela Sverige i lågor!

— Men, ers excellens, vi måste få närmare underrättelser, innan vi skrida till sådana ytterligheter. Ständernas styrelse har verkligen varit så usel som möjligt, invände grefve Bernhard.

Generalen fattade eld.

— Hvad? utropade han. Min herre resonerar mot friheten? Var så god och akta ert hufvud. Äro herrarne adelsmän och förstå ej att kungen vill regera med tillhjälp af det ofrälse packet, som man köper för några

plåtar? Det är sant, herrarne ha sina sympatier. Man har familiariserat med mobben. Man har illustrerat familjen med smörhandlare-connaissancer och krönt tjärtunnan med ett grefvevapen. Men jag prevenerar herrarne, att sådana adelsmän skola vi utvotera från riddarhuset.

— Ers excellens! utbrast grefve Carl Victor Bertelsköld häftigt, men afbröts af sonen.

— Tillåt mig svara honom, min far! — sade grefve Bernhard — emedan jag härtills haft äran anses vara af fullblodsras. Där borta arbetar vårt skördefolk. Jag förklarar ers excellens, att vi ej taga en enda man från arbetet, innan vi med säkerhet veta om hans majestät verkligen trampat vår frihet under fötterna. Och hvad de skymford angår, dem ers excellens behagat yttra om våra släktförbindelser, så tillbakavisar jag dem med förakt. Bland de ofrälse stånden finns lika mycken heder som hos adeln, och till bevis härpå förklarar jag för ers excellens och för hela världen, att vi *hafva den äran* räkna till vår familj en person af ofrälse börd med så ädla och upphöjda tänkesätt, att hvarje furste och hvarje adelsman bör anse sig hedrad af en sådan förbindelse.

— Kör! skrek generalen i vredesmod och bevärdigade ej mobbens försvarare ens med en nick till afsked.

— Jag tackar dig, min son! sade grefve Carl Victor rörd.

— Tacka mig ej, min far, svarade grefve Bernhard. Jag har en stor oförrätt att godtgöra, och jag vill godtgöra den.

De fortsatte, tankfulle och upprörde af den stora nyheten, ridten till stranden. De märkte icke, att en bondkvinna, som, skymd af en tall vid vägen, hade hört deras samtal med generalen, följde dem dit.

21. Vid Flintas stuga.

Den vackra, klippiga udde, där änkan Flintas stuga var belägen emellan tallarna, låg till hälften betäckt af spånor, och från den nya stugan, som skulle blifva färdig till hösten, hördes ljudet af timmermännens yxar och sågar. Men Flinta bebodde ännu sin förfallna koja: hon ville ogärna därifrån. När jag flyttar, sade hon, så flyttar jag »längre bort».

Nu satt hon på bänken vid trappan, spann ullgarn till vintern och gnolade sakta en psalm för sig själf. Vid stranden stod hennes sonson Mårten, en tjuguårig fiskargosse, hvisslande på en lustig visa, medan han tjärade en kullstjälpt båt. Spinnrocken, psalmen, visan, myggornas surrande, vindens sus i tallarna och vågornas entoniga sorl mot stranden, allt detta var röster ur lifvet uti naturen och satte musik till aftonens skönhet, som låg utbredd i fager glans kring den solklara nejden.

Då upphörde den gamla att spinna, lyssnade en stund på något som ingen annan hörde, och frågade sonsonen:

— Har *hon* kommit tillbaka ännu?

— Nej, sade gossen.

— Gå och se hvart hon gått. Där är någonting ondt i skogen.

— Hvad skulle det vara, farmor?

— Jag vet icke. Men där är något ondt, och hon är i fara. Jag känner det på mig.

— Å, det är ljusa dagen!

— Gå, säger jag. Guds ängel säger till mig, att du skall gå.

Motsträfvigt lämnade gossen sitt arbete, mumlande något om allehanda tokeri, som far uti gammalt folk, när de bli barn på nytt. Men van att lyda, gick han hvisslande framåt den smala gångstig, som ledde till landsvägen.

När han så gått en stund, utan att förmärka något besynnerligt, mötte han oförmodadt en jätte, som tycktes vara försedd med tvenne ansenliga pucklar, en frampå, den andra på nacken. Mårten var ej af de ängsligaste, men vid denna syn upphörde han att hvissla och såg sig om efter reträtt.

Emellertid kom jätten närmare och befanns vara en ovanligt stor, groflemmad karl, som ogeneradt bar framför sig på bröstet ett gyckelskåp med en markatta och på nacken en spenslig, svartmuskig karl i besynnerlig dräkt och med ett slags kapuschong af lodjursskinn till hälften neddragen öfver öronen.

— Hej, bonde! — skrek han till Mårten — finns här ett pörte? Jag har hittat en skrott[1] vid landsvägen.

Men Mårten, som fått tid att taga sin man med hans bihang i närmare ögnasikte, svarade med ett utrop, hälften förundran och hälften skräck:

— Nej, si svarta Josef!

Vid dessa ord sågs den spenslige, svartmuskige mannen haja till, vred sig lös från jättens nacke, slant ned på marken och kilade af som en orm mellan buskarna. Det var flink expedition. Jätten såg sig förbluffad om och sade, i det han tog sig vid örat:

[1] Torndyfvel eller småskräp.

— Kas perkele!

Och därpå slängde Paul Bertelskölds gamle vän Leo gyckelskåpet med markattan föraktligt ifrån sig. Men Mårten besinnade sig icke länge och tog till fötter att förfölja den flyende.

När han kommit ett stycke in i skogen, såg han svarta José liggande nedhukad bakom en sten och speja mot gångstigen. Spanjoren, som i denna ställning hade en förvillande likhet med ett lurande lodjur, löste en lång knif från sitt bälte. Han var känd för en utomordentlig skicklighet att kasta detta farliga vapen på långt håll, utan att någonsin förfela sitt mål.

På gångstigen kom med hastiga steg en kvinna i bonddräkt. Hon anade ingen fara; hon hade blott sina skäl att skynda till Flintas koja.

Då reste sig svarta José till hälften med hämndgnistrande ögon och måttade mot kvinnan ett dödande kast. Mårten ville springa till, men blef oförmodadt förekommen. Ett skott small af vidpass femtio steg därifrån, en lätt rök höjde sig öfver videbuskarna, och spanjoren hasade ned från stenen, vältrande sig i sitt blod. Det var tydligt, att någon tagit honom för det rofdjur, som han så sällsamt liknade både till sitt yttre och inre.

— Hvad var det? sade kvinnan till Mårten.

— Det var svarta Josef, som ville döda ers nåd, svarade Mårten, och det klack i hans ärliga fiskarehjärta.

Ett moln for öfver bondkvinnans ädla panna, men hon tvekade icke ett ögonblick hvad hon borde göra.

— För mig till honom! sade hon.

Mårten ledsagade henne till den fallne lönnmördaren, som låg bakom stenen. Han andades ännu. Kulan hade gått genom hans högra skuldra.

— Han kan räddas, om kulan fås ut, sade kvinnan, sedan hon med van hand undersökt såret och sönderslitit en fin näsduk för att verkställa den första förbindningen. — Hvar skola vi få hjälp att föra honom till byn?

— Jag skall ropa på den långa drasuten därborta, menade Mårten, pekande på Leo, som stod kvar vid gångstigen, obeslutsam huruvida han borde eller icke borde lämna den stackars markattan ensam i skogen att dö af svält.

Men innan Leo hann till stället, hade redan två ryttare närmat sig längs gångstigen, och den ene, med den afskjutna spanska jagtbössan öfver axeln, hade stigit af hästen för att uppsöka det förmodade villebråd, som fallit för hans kula. Det var grefve Bernhard Bertelsköld.

— Mora från Östanlid! Och José! Hvad skall detta betyda? utropade han förvånad, när han vid stenen fann bondkvinnan sysselsatt att förbinda den sårade.

— Jag ville hämnas er och mig själf, sennor! sade spanjoren med svag röst. — Hon och er bror äro skulden till allt. *Caramba!* Jag skall ännu betala dem, om jag får lefva.

— Du skall lefva, José, men ej för att hämnas, utan för att ångra och för att tillbedja! hviskade kvinnan allvarligt.

— Blef jag icke för er skull bortjagad ifrån min tjenst? mumlade den sårade.

— Jo. Och därför ville du döda mig och min son. Men också vi skola hämnas. Vi skola läka ditt sår.

Innan kort hade man tillredt en mjuk bår af trädgrenar, och på denna bars den sårade af Leo och Mårten till byn.

— Vill herrn vara så god och säga åt människan, att hon tar vara på markattan! sade Leo, pekande på

bondkvinnan. Han kunde icke förmå sig att lämna sin grinande skyddsling värnlös i skogen.

Grefve Bernhard steg till häst, utan att yttra ett ord, och red vid sin fars sida steg för steg, ofta stannande och tankfull, ned mot stranden.

— Var det icke mora från Östanlid? frågade fadern.

— Jo, svarade grefve Bernhard.

Emellertid hade bondkvinnan gått en genväg öfver bergen och kommit förr till stugan. Gamla Flinta satt ännu på sin bänk vid trappan. Hon hörde den kommandes steg, medan rocken spann, vågen glittrade, svalorna flögo och solskenet droppade som silfver på fjärden.

— Är ni helbrägda? frågade hon.

— Ja, sade bondkvinnan och stod ödmjuk som en botgörarinna inför den fattiga i hennes fromma ålderdom.

— Lofvad vare Gud. Det är något som säger mig att er svåraste pröfning i detta lifvet nalkas sitt slut.

— Ja, min mor. Och likväl darrar jag.

— Kalla mig icke mera er mor, ty tiden är kommen att de som ni tillhör böra få er tillbaka. Hvarför darrar ni? Har ej Guds välsignelse följt er i med- och motgång?

— Alltid! Alltid, min mor.

— Har ej det allrahårdaste hjärta på jorden, som kanske aldrig annars mjuknat, blifvit vunnet åt Gud och människor genom er flykt?

— Ack, ej genom mig!

— Nej, men genom Guds makt. Och har ej den man, som Gud satt till er försvarare, men som glömde sin dyraste pligt, blifvit väckt till besinning, när han mistade er, och älskar han er icke nu mera än någonsin förr?

— Jag tror det, ja. Men ej genom mig!

— Nej, åter och alltid af Herrens hand, som ledde er väg.

— Det är sant.

— Och har ni ej vakat öfver er yngre son bättre och verksammare än om ni förblifvit hemma hos er?

— Kanhända. Jag vet ej.

— Och har ni ej som en osynlig ängel vakat beständigt öfver ert yngsta barn, som behöft för en tid en främmandes vård, emedan hennes själ för mycket liknade er?

— Ni har kanske rätt.

— Och har ej Gud Allsmäktig nu genom sorgens pröfning luttrat eder alla, luttrat er själf, och uppfyllt den djupa klyftan, som hotade en gång att begrafva er mans hela släkt i inbördes tvedräkt?

— Jag hoppas det!

— Nå, hvarför darrar ni då? Hvarför dröjer ni än att prisa Gud?

— För det att jag är en fattig, syndig kvinna, som icke är ren inför Hans heliga ansikte. O, min mor, jag har engång bedragit!

— Har *ni* bedragit? Det är omöjligt.

— Det var engång i Stockholm. Jag ville pröfva min styfson, och han bestod profvet. Men jag tänkte: människohjärtat är svagt, han måste bestå ännu flera prof. Och emedan det ej kunde ske annorlunda, så förställde jag mitt ansikte och gaf mig ej tillkänna. Det har jag sedan bittert ångrat. Jag minns ej att jag ljugit mer än denna gång i hela mitt lif.

— Är det så — sade den gamla mildt — så var vid godt mod, och lär att också däri igenkänna Guds oändliga nåd. Se, ni har försakat mer än de flesta kvinnor, ni har frivilligt skilt er från det käraste ni hade på jorden, ni har lidit ensam, öfvergifven, smädad, belönt med otack, och hvar ni gått, har ni dock hämnats ondt

med godt. Men Herren såg att ni däraf kunde blifva egenrättfärdig och högmodig öfver er dygd, och därför sände han eder denna frestelsen, i hvilken ni föll. Ni trodde er vara för klok, för stark, och Herren straffade er med en synd.

— Det är sant. Jag känner att jag behöfde det. Och ännu i denna stund bor där i mig min ungdoms stolta, trotsiga ande, mot hvilken jag kämpat och åter kämpat i hela mitt lif. Det är så tungt för mig att komma tillbaka till det hus, från hvilket jag blifvit fördrifven, att komma dit okallad — fastän det innesluter allt hvad jag i detta lifvet har kärast. Se, så syndig, så högmodig är jag ännu i djupet af mitt hjärta!

— Låt det blifva min sak, sade den gamla. Gå in i min stuga. Jag hör hästarnas hofvar trampa marken, och de bringa till eder er frids dagar.

22. En afton i rosiga moln.

De båda herrarne stego af sina hästar och besågo den nya stugan. Båda voro tysta och allvarsamma: riken och hjärtan voro i uppror.

När de besett arbetet, gingo de att språka en stund med den gamla, såsom deras vana var nästan hvarje dag. Hon var ju änka efter en af de tappre karoliner, som numera nästan alla försvunnit från jorden. Hon hade sett och känt major Gösta Bertelsköld, de nuvarande grefvarnes far och farfar. Hon mindes ännu den tolfte Carl; hon visste omtala så mången sällsam bragd, som redan dött ut i efterkommande släktens minne. Öfver hennes hvitnade hår låg efterglansen af ett förgånget tidehvarf. Hvilket djupt intryck måste icke den karolinska tidens väldiga strider, höga hjältemod och oerhörda pröfningar hafva efterlämnat, när dess spår ännu så långt efteråt voro skönjbara i en sällsam lyftning äfven hos de ringa, som då lefvat med! Denna soldatänka var endast en mycket gammal och fattig kvinna af folket, utan annan kunskap än Guds lefvande ord i sitt hjärta och framfarna dagars hågkomst på sina läppar; men där fanns hos henne någonting stort och vördnadsbjudande, som gick öfver denna dagens mått och likasom öfverskyggde seklet med »skuggan af ett namn».

De tvenne grefvarne Bertelsköld, som själfve voro af karoliners släkt, brukade därför gärna tillbringa en timme hos soldatänkan Flinta. Grefve Bernhard hade fattat för henne en vänskap som liknade vördnad, och det var rörande att se, med hvilken omsorg han sökte att utplåna hos henne minnet af forna oförrätter. Han hade varit den ifrigaste att förskaffa åt den gamla en bekvämare boning. Han hade utverkat åt henne en pension af fjorton plåtar om året, som var mycket för en soldatänka. Han hade försett henne med nya kardor, ny spinnrock, en täppa för linodling och sex vackra får, utom den röd- och hvita kon, som var gummans skötebarn. Och sedan några veckor hade Mårten genom honom fått de skönaste nät för fisket, hvarigenom kojans invånare nu blifvit lika välförsedda och oberoende, som de förr varit fattiga och betryckta.

Nu satte sig de båda grefvarne, som vanligt, på trappan, och sedan de växlat några ord om stugan och om fisket, begynte den äldre grefven att omtala den stora nyheten ifrån Stockholm, huru konungen tagit regementet. Gamla Flinta skakade sitt hvita hufvud och sade:

— Gud bevare konungen. Det var den bön jag som barn hörde läsas morgon och afton. Jag förstår mig ej på de nya tiderna, men mig tyckes, att sämja i huset gör stadigt bo. Det skulle hvar människa bedja sin Gud om. Ty i kärleken och af kärleken måste vi lefva. Gud löne dem som hafva ett trofast hjärta.

Herrarne svarade icke. De kände sig veka i hågen.

— Och därför säger jag: Gud löne grefvinnan, ers nåds hustru, förty hon har visst ett trofast hjärta, fortfor den gamla, utan att släppa tråden. — Jag undrar hvar hon kan vara och när hon skall komma tillbaka.

— Där lägger en båt ut från Falkby brygga, sade

den äldre grefven, i det han framtog ur fickan en kikare, men han kunde ingenting se, ty där var någonting fuktigt, antingen på glaset, eller uti hans öga.

— Hvad vet ni om grefvinnan? frågade grefve Bernhard, som anade något under de liksom i förbigående yttrade orden. — Gumma, ni vet någonting, och det är icke rätt af er att förtiga det nu.

— Jag vet att mycket är annorlunda nu, än när hennes nåd for, svarade gumman lugnt och fortfor att spinna. — Men jag vet också, att hon icke for gärna bort och icke onödd. Si, där är någonting i en kvinnas hjärta, som karlar icke förstå. När karlar hafva något på sinnet, rusa de till och äro färdige att slå himmel och jord i stycken, om det stode i deras makt. Men när en bra kvinna har hjärtesorg, går hon bort att i tysthet blöda. Det hände sig, när jag var ung, att Petter Stål, som stod närmast salig Flinta i roten, brukade säga till hustru sin: nog hade jag kunnat få en bättre än du, Karin — för si, far hans hade varit sergeant, men Karin var hemma från Falkby torp. Icke var det så illa ment, men Karin var af den sorten, som tålde det nitton och tjugu gånger, ej mer och ej mindre. När hon tjugoförsta gången hörde detsamma, gick hon bort och begärde skiljobref. Och hela socknen förundrade sig, förty alla visste att Karin var klok och ödmjuk, och sin man var hon underdånig i allt, utom äran. Men nu är frågan, om hon gjorde rätt eller orätt.

— Hon gjorde rätt, sade grefve Bernhard med fast stämma.

— Jag fruktar hon gjorde hvad en kvinna bör göra, tillade hans far sorgset.

— Men hvad tror ers nåd att Petter Stål gjorde, när han fick höra det? fortfor den gamla. Han gick

till prästen en söndag, när gudstjensten var slut och det mesta folket ännu var kvar i kyrkan, och Karin med, och då sade han så högt att alla hörde det: jag har en för bra hustru för mig, och om jag gift mig med drottningens kammarfröken, hade jag aldrig kunnat få en så bra hustru som Karin. Jag är med om skiljobrefvet, förty jag är henne icke värd.

— Och hvad svarade Karin? frågade båda grefvarne på en gång.

— Ja, hvad svarade hon? fortfor den gamla efter en liten paus, hvarunder bondkvinnan, som inne i stugan åhört samtalet genom det öppna fönstret, fick tid att, obemärkt af de båda herrarne, träda ut och närma sig tyst bakom dem. — Ja, hvad svarade hon? Hon svarade med att innerligen taga sin man i famn...

Vid dessa ord kände grefve Carl Victor Bertelsköld två mjuka armar sluta sig kring hans hals och tårar, så varma som mildaste sommarregn, droppa ned på hans kinder. Det var så oväntadt, så öfverraskande, att ingen af de fyra förmådde på länge yttra ett ord. Spinnrocken upphörde att snurra, myggorna att susa, fåglarna att kvittra; vågorna tycktes gå så sakta som kärlekens famntag emot den gröna stranden, och själfva de lätta molnen på himmelens fäste tycktes, rodnande af ömhet, återspegla ett af de sällaste ögonblick uti detta korta människolif — det, när tvenne hjärtan, som skildes af synd och sorg, åter mötas, för att aldrig sedan i lifvet upphöra att slå för hvarandra.

Den första som bröt tystnaden, den första som, icke åtskilde, men frigjorde detta oupplösliga famntag, var den gamla åttioåriga, som nu hade gäldat äfven *sin* skuld för alla bevisade välgärningar. Hon upplyftade sina darrande händer mot himlen och bad en tyst,

brinnande bön, en af dessa lofsånger utan ord, men som höras ända till änglarnes boningar och som delades af alla de närvarande. Sedan, när den största bland alla pligter var uppfylld och fyra hjärtans brinnande tack var sänd till den Högstes tron, då aftorkade den gamla tårarna från sin skrynkliga kind och yttrade med ett godt, fromt smålöje:

— Nå, hvad svarade Karin sin man på kyrkgången?

— Hon svarade — sade grefvinnan Ester, som nu från sin panna afkastat bondkvinnans skymmande huckle och visade ett par stora, glänsande äkta pärlor under de mörka ögonhåren — hon svarade: se Guds hand är i nåd öfver oss ovärdiga! Alla stå vi med en skuld på vårt samvete inför Hans dom: huru skulle vi icke prisa Hans namn med att förlåta hvarandra! Och så, som jag inför Hans ansikte lofvar dig, att aldrig med skuggan af en tanke mera förolämpa din kärlek, så beder jag också dig att förlåta all den sorg jag gjort dig, alla de ensamma stunder du saknat din maka, som dock hade svurit att aldrig öfvergifva dig. Du min dyraste vän uppå denna jord, jag har felat mera än du, när jag öfvergaf dig; och tro mig, det kändes i mitt hjärta såsom hade jag förlorat allt på jorden, när jag ej hade dig! Men nu har jag dig åter, nu skall jag aldrig mera öfvergifva dig; jag skulle ej mer kunna bära en sådan sorg. Och därför är det nu jag, som beder att få komma tillbaka till dig. Vill du unna mig en så stor, så oförtjent glädje?

— Det är rätt, alldeles så sade Karin, yttrade den gamla vid spinnrocken. — Och därpå svarade hennes man . . .

— Hennes man svarade — inföll grefve Carl Victor Bertelsköld — att han för Gud och människor bekänt

sig ej vara värd en sådan kvinna. Och minns du — sade han — att du en dag för tjugu år sedan förutspådde allt? Men jag i min blinda kärlek förstod dig icke. Jag kände hvarken människors fördomar eller min egen svaghet. Jag trodde mig stark, och därför sände mig Gud denna pröfning. Nu först känner jag dig och mig. Nu skall jag ej trotsa mer, och se, ändå, min Ester, ändå skola vi ha kraft att tillsamman besegra världen!

— Och jag, min mor! Hur skall jag våga lyfta mina ögon till er? sade grefve Bernhard i helt annan ton än för ett år sedan just på samma plats.

I stället för svar slog grefvinnan Ester sina armar omkring hans hals och kysste honom såsom en mor kysser sin älskade, sin förlorade, sin återfunne son.

— Om jag någonsin känt min ringhet och Guds makt, sade hon, så har det varit när jag sett Hans verk uti dig. Vet du icke, Bernhard, att man här i lifvet älskar det allramest, för hvilket man mest har lidit? Jag såg dig vända om på den väg, där så få återvända, och där allt tycktes förena sig att skilja dig från oss. Jag såg dig omfamna din bror, som du engång hatade — och jag skulle ej älska dig! Jag förnam din andra pröfning midt i hädelserna af tidens otro; du förblef stark i din tro — och jag skulle ej tacka Gud för dig! Sist, helt nyss, hörde jag dig smädas och hotas för min skull, och du tog mitt försvar — och du tror ännu att du ej är mig kär! Bernhard, Bernhard, om du visste huru det känns att ha återvunnit en son, sådan som du, ja, tro mig, du skulle afundas mig det, ty i dag ser jag klart en välsignelse öfver oss alla!

Vid det hon ännu talade, närmade sig båten med de tre, som hade mötts vid Falkby simhus. Ingen

skulle ha tänkt på Vera, om ej gumman Flinta hastigt ryckt grefvinnan i klädningen och med en finkänslighet, som endast en kvinna förstår, hade hviskat till henne:

— Gå in i stugan!

Grefvinnan gick.

Strax därpå landade båten. Paul föll i sin fars armar och tryckte hjärtligt sin brors hand, utan att gifva akt på deras upprörda känslor. Den som däremot genast märkte det, var Vera. Hon betraktade dem med förlägen min och nästan med häpnad.

— Nå — sade gumman Flinta — vill ej lilla fröken hälsa på sin goda vän därinne i stugan?

Gumman hade en skatt som alltid lockat Vera till talludden, och det var en den täckaste lilla kattunge. Det var den, som Vera i sin förlägenhet nu gick att smeka. Men när hon inträdde i stugan, såg hon en bondkvinna sitta vid fönstret, betraktande henne, utan att säga ett ord.

Vera såg på henne och rodnade ända till örsnibbarna — såg därpå bort, i den tron att hon misstagit sig — såg sedan åter på den främmande och blef allt rödare och häpnare. Hon vågade ej taga ett steg, hon stod som fastspikad vid tröskeln . . .

Då utbredde sig långsamt den främmande kvinnans armar. Hon sade ännu icke ett ord, hon förändrade cke en min, hon rörde sig ej från sin plats — hon utbredde endast sin öppna famn.

— Mamma! . . . stammade Vera nästan ohörbart.

— Vera! hviskade den främmande lika sakta.

Och i ett nu låg dottern i sin moders älskande famn — och när *de* två möttes, såg ingen, allenast Han, som skådar i det fördolda.

23. Rikets morgon.

I slutet af Augusti går solen upp klockan fem på morgonen, och redan strax efter fyra begynner det dagas. Både Bernhard och Paul Bertelsköld voro, en sådan morgon, uppstigne före solen. Där var något att göra på Falkby.

Den sköna morgonens första barndomsfägring låg som en förklaring bredd öfver hela nejden. Hvad det var friskt! Hvad det var svalt! Luften var så ren, som hade den flödat ur eviga hälsokällor, och så genomskinlig, att man kunde urskilja lommens vingar högt i det blå. Daggen låg i stora, klara droppar så tätt öfver gräset, att gården och parken voro öfversållade med blinkande diamanter. Öfver stranden af sjön låg ännu ett lätt flor af den kyliga nattdimman; öfver töcknen aftecknade sig björkarnas luftiga löf och granarnas mörka grönska mot den rosiga morgonhimmelen. Man kunde räkna hvart löf, hvart barr, och alla voro försilfrade, skinande, likasom tårögda af glädje och skönhet.

Det är något sällsamt att se för dem, som ej äro vane att lämna sin bädd före solens uppgång, huru skuggorna af träd och byggnader falla långa mot väster i återskenet af österns purpurfärgade moln. De långa

skuggorna likna annars aftontankar och båda natten; men när de båda ett försvinnande mörker, en stigande dag, huru helt annan är icke då deras stämning för ögat! Paul kände tydligt, huru natten i hans själ begynte att ljusna, huru nya tiders morgon begynte gry för hans blick.

I parken hade ett dussin unga bondgossar och flickor från byn redan flera timmar varit i flitigt bestyr med majstänger, löfdekorationer och dessutom något annat hemlighetsfullt vid en ny byggnad borta vid grinden. Samma paviljong, som förra sommaren kläddes för grefvens födelsedag, var åter medelpunkten för en blifvande fest, och chef för hela den viktiga tillställningen var den gamle, beskedlige trädgårdsmästaren Bergflykt, som härtills — något långsint i all sin beskedlighet — ej kunnat förmås att glömma sin lidna oförrätt, men ändtligen gifvit med sig, när han förnummit att hans forna matmor återvändt från sin långa resa. Det var som hade han nu med fördubblad ifver velat godtgöra sin envishet, och han biträddes däri med klumpiga, men ärliga karlatag af en groflemmad figur, som arbetade i sitt anletes svett för fyra andra.

— Nå, Leo, sade Paul, du trifdes ej länge i Stockholm?

— Det är lätt sagdt att trifvas, när man ej har något att äta.

— Men hvarför kom du till Sverige?

— Hvarför? För det att jag fick sjunde gången repuls i prästexamen. Flugorna hade prickat Gadolins kodex; där kunde inte en häst läsa sådan hebreiska. Så tänkte jag: olkoon! Jag ger mig till kungens dragoner.

— Och därför hurrade du så förtvifladt för kungen. Men du blef ej dragon?

— Visst också! Kungen skrattade, när han fick se mig, och sade: om jag hade en elefant, min gosse, skulle du strax bli dragon, men dig orkar ingen kamp bära i Sveriges rike. Vill du blifva flygelman i mitt fotgarde? Tackar som bjuder, sa' jag; det är under min värdighet, jag har sju gånger fått på fracken i prästexamen. Jag går till Paul Bertelsköld, sa' jag, och blir hellre hans dräng, för si, han är också *academicus*. Nej, se på de lärde, sa' kungen; det folket har ambition.

— Vill du bli skolmästare, Leo, uti vår nya folkskola?

— Tack skall du ha. Det vore icke så oäfvet. Nog skall jag plagga förnuft i pojkarna.

— Topp. Min far har just bedt mig skaffa en bra karl, och lofvar du att ej af pur välmening slå ihjäl dina pojkar, så går resten utaf sig själf. Du kan ju se till att inga flugor pricka katekesen.

— Gud välsigne dig; jag visste ju att du skulle vara en *civis,* du, och nästa gång vi slåss med gesällerna, så ropa bara på mig, sade Leo och snöt sig fyra gånger, i sitt hjärtas förtjusning.

Emellertid gick solen, huld och majestätisk som sagornas fedrottning, upp öfver skogstopparna. Sjön glimmade, skogen glimmade, mänskornas anleten lyste af fröjd. Det blef en herrlig morgon efter en töcknig natt.

Småningom vaknade äfven det öfriga Falkby, och bland de tidigaste var grefvinnan själf. Hon var som en god ande tillstädes öfverallt; hon tänkte på allt och alla, blott ej på sig själf. Men grefvinnan Ester hade ingen aning därom, att festen till en stor del gällde henne.

Ty i dag skulle man ju på Falkby, såsom uti allt Sveriges rike, fira med en glad folkfest sitt fäderneslands räddning från anarki och upplösning. Säkra nyheter

hade nu kommit från Stockholm, och general Pechlin hade grundligt bedragit sig på folkets tänkesätt. Ingen människa tänkte på att gripa till vapen; alla hade varit utledsna vid ständernas ändlösa käbbel och hälsade med odelad förtjusning den unge, älskade konungens upphöjande till en makt, som han begagnade med så mycken hofsamhet och som lofvade mera verkliga garantier för folkets frihet, än partiernas fala styrelse och oförsonliga förföljelseanda. Allt Sveriges rike gick denna tid som i ett rus af hänförelse; bekanta och obekanta omfamnade hvarandra, när de möttes på vägarna, och hurraropen för konungen fortplantades från den svenska hufvudstaden i långa, bortsväfvande ekon från berg till berg och från dal till dal, från Nordsjöns stränder ända till Saimas fjärdar och från Sundets vimplade böljor ända till lappens fiskarekojor fjärran vid den ensliga stranden af Enare sjö.

När därför grefve Carl Victor Bertelsköld längre fram i den klara morgonen uppträdde på en vacker, löfklädd balkong uti Falkby park och talade till det församlade folket manliga, ädla ord om rikets fara, om de främmande makternas stämplingar, om den osaliga tvedräkt, som nu i femtio år hade söndrat folket, och om den unge konungens mod att våga krona och lif för sitt rikes räddning — och när han sedan manade alla att fritt och frimodigt svära sin ed på den nya regeringsformen, för att trofast i alla skiften lefva och dö för lag och frihet, för konung och fädernesland — då gick äfven ur hjärtat af detta församlade folk ett enda, omätligt, enstämmigt jubelrop, och eden beledsagades af ett »lefve konungen!» högre än detta rop hade ljudat någonsin förr, sedan den store Gustaf Adolfs dagar för etthundrafemtio år tillbaka. De ärlige östgötarne voro yra af glädje; de skreko sig

hesa, så att de knappt kunde hviska, och med deras hurrarop blandade sig den jättelike finnens bas, lik ett lejons rytande.

Den dagen var fridag för hela Falkby gård, och en präktig festmåltid var arrangerad för folket vid långa bord uti parken. Högsätet innehade gumman Flinta: det hjälpte ej att hon krusade emot, hon måste sätta sig öfverst mellan grefven och grefvinnan och satt där så vacker och ärevördig som ett förgånget tidehvarf, med sitt snöhvita hår och sin fromma, ödmjuka blick. På båda sidor om dem sutto Bernhard och Paul Bertelsköld; närmast dem socknens kyrkoherde, bredvid honom fröken Sjöblad, bredvid henne Vera, som bedt att väckas klockan fyra på morgonen, men råkade af misstag sofva till klockan nio. Närmast dem åter sågos ett par hemkomne riksdagsmän, som åto och drucko för ständernas lyckliga resa, och så vidare Bergflykt, Leo, Mårten och andra husets intima vänner, till och med skåningen Rasmus, som svor, pine dö, att självfva märra i stallet skrikit hurra för kungen.

Skämtet var icke fint, men det hade en mening. Ty om vid denna tid djuren på marken, fåglarna i luften, fiskarna i hafvet och självfva den grå graniten i Sveriges och Finlands urberg haft en talande tunga, skulle de hafva ropat ut öfver land och haf ett: lefve kung Gustaf!

Och så vardt afton och morgon i Sveriges rike.

24. Morgonljusning på Falkby.

Festen var ännu icke fullständig: efter dess politiska fröjd följde en enskild.

När måltiden var slut, trädde grefven af Falkby ännu engång upp på balkongen och äskade ljud.

— Mina vänner, sade han, jag har ännu något att säga eder. Gud har gifvit mig det, som hvarje man måste önska sig, och det är en bra hustru. Hon är en dotter af folket, hon blygs ej därför, men jag anser det för en ära. Se, därför står vår släkt genom henne midtibland folket, såsom jag står här ibland eder, och för oss finns icke mera hög eller låg, utan hvar och en skall anses efter sitt värde som människa. När nu min hustru reste bort för mer än ett år sedan, gjorde jag det löfte inom mig, att om Gud förhjälpte henne lyckligt tillbaka, skulle vi tillsamman bevara för alla tider minnet af hennes återkomst. Nu har det skett, och därborta vid grinden står ett nytt hus, som skall heta *Estersgård.* Hälften af detta hus skall blifva en folkskola; den andra hälften blir en vårdanstalt för fattiga, moderlösa barn. Viljen I följa mig dit, så skola vi bedja vår gode pastor att nedkalla Herrens välsignelse öfver detta nya hus, öfver »Esters gård».

Ett obeskrifligt jubel uppstod vid dessa ord bland det församlade folket. De trängdes kring grefvinnan, de täflade om att kyssa hennes kläder, men hon afböjde det, hon tog den ena efter den andra i hand och påminde dem, att hon ju var en ringa mans dotter, de skulle anse henne såsom en af dem. Och så följdes alla åt till den nya inrättningen.

Det nya huset var så omhöljdt af blommor och löf, att det liknade en berså. Sex fattiga, blomsterklädda barn, anförda af Vera, mötte grefvinnan vid trappan och framräckte åt henne husets nycklar, under det att de på en gammal, enkel melodi, sjöngo några af Paul författade verser, hvilka slutade med följande ord:

I Esters gård
är hem och vård.
I Esters hus
är frid och ljus.
Gud vare lof,
som Ester bjöd
ett sådant hof
och gaf all nöd
en älskad hamn
i Esters famn.

— Ja — hviskade grefve Bertelsköld till sin rörda maka — detta skall blifva ditt hof! Har man icke sagt dig en gång, att du är en född prinsessa? Nåväl, man har sagt sant: detta skall vara ditt konungadöme; denna krona är din!

— Det är för mycken glädje! hviskade grefvinnan. Och detta hus är icke uppfördt på en dag; du måste länge ha tänkt därpå?

— Och hvarpå skulle jag ha tänkt under den långa tid när jag saknade dig, om ej på din återkomst? Det

är ännu något, som jag vill förtro åt dig allena. Gamla Flinta skall ej länge behöfva sin nya stuga. Jag har anslagit ett litet kapital för att efter hennes död beständigt underhålla en gammal, fattig och from kvinna i hennes stuga. Och udden, där hon bor, skall allt framgent heta *Fridsudden*. Är du nöjd därmed?

Grefvinnan tryckte hans hand.

Kyrkoherden höll därpå ett tal till folket, ej utan tidens skum i harangerna till det grefliga herrskapet, men när han märkte ett moln på deras panna, slog han tvärt om och talade så vackert om en kristelig uppfostran och de små fattiga barnen, som här funnit en fristad, att alla på nytt stodo med våta ögon i den nytimrade stugan. Därefter lästes välsignelsen öfver Estersgård, folket sjöng en psalm, och akten var slut.

När grefven och grefvinnan trädde ut på trappan, funno de där en nyss ankommen kär gäst: det var baronessan Louise Clairfeld, född Bertelsköld, som nyss återvändt från Berlin. Hon bar sorgdräkt efter sin man, och hennes flyktiga, men icke elaka hjärta hade veknat för smärtan. Hennes man hade kvarlämnat endast skulder, hennes korta höghets tid var förbi, och hon kom att tillbringa sin öfriga lefnad i fädernehemmet.

— Se, nu äro vi alla här! utropade grefvinnan Ester gladt. — Endast du saknades, min Louise!

— Min mor! sade den forna världsdamen rörd och sjönk i sin styfmors armar. Äfven hon hade upphört att säga madame.

Louise Clairfeld var van att hämta alla sina intryck och lefnadsregler från sin beundrade bror Bernhard. När hon såg honom så helt annorlunda än förr, så olik sig själf som en människa kan blifva genom sinnets, hjärtats, tankens totala omskapelse, skyggade hon i början

rädd tillbaka. Men hon begynte snart, med kvinnans instinkt, att förstå sin broder. Han smålog, när han märkte hennes häpnad.

— Se, sade han, du förvånas öfver att finna mig så förändrad. Det kommer sig däraf, att du aldrig känt mora från Östanlid.

Folket roades sedan hela dagen med lekar i parken. Endast öfver Pauls vackra, mörka ögon låg ett flor af vemod, ty han igenkände baronessans nya kammarjungfru, som trippade öfver gården med en välbekant spotsk min. Det var den oförbätterliga, klipska, näbbiga Babette.

Men hans tankar fingo snart en gladare riktning, när grefve Bernhard visade honom ett nyss ankommet bref från Erik Ljung, som befann sig väl på sitt lyckliga Surutoin med sin raska Erika och lät hälsa, att han nu afslutat det omtalade egendomsköpet i Finland för grefve Bernhards räkning. »Och Cecilia Larsson — stod där i brefvet — sänder sin vän Paul den hälsning, att eken på Surutoin vuxit högre än taket, och skickar honom bifogade blad af hennes vackraste ros.»

Paul såg ej mera Babette. Han kysste rosenbladet.

Och så vardt afton och morgon i Falkby gård. Men därute i parken hördes ännu barnens röster, som sjöngo:

I Esters gård
är hem och vård.
I Esters hus
är frid och ljus.
Gud vare lof,
som Ester bjöd,
ett sådant hof!

Slut på femte cykeln.

Femte cykelns innehåll:

Stanford University Libraries
3 6105 010 265 499

